

STAAT VAN ROTTERDAM 2008

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Juni 2008

In opdracht van Bestuursdienst, gemeente Rotterdam

© Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)

Auteurs: ir. E. de Jong, drs. M. van Rhee en drs. A.L. Roode

Project: 08-2775

Prijs: € 20,-

Adres: Goudsesingel 78, 3011 KD Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam

Telefoon: (010) 489 95 00

Telefax: (010) 489 95 01

E-mail: info@cos.rotterdam.nl

Website: www.cos.rotterdam.nl

Voorwoord

Er gebeurt veel in Rotterdam en er verandert veel in Rotterdam. Het gemeentebestuur wil daar met haar beleid op kunnen inspelen. Daarvoor moet het bestuur informatie krijgen die geschikt is als basis voor goed beleid. De *Staat van de Rotterdam* biedt deze basis.

Met de *Staat van de Rotterdam* maakt de gemeente jaarlijks de balans op. De *Staat van de Rotterdam* stelt ons in staat de zaken die goed gaan in de stad en de zaken die minder goed gaan te herkennen.

Naast allerlei objectieve gegevens levert de *Staat van Rotterdam* ook informatie over de waardering van Rotterdammers over het functioneren van de gemeente. De mening van Rotterdammers is belangrijk voor het bestuur. Voor hen doen we het uiteindelijk. Daarom vragen we aan de Rotterdammers welke problemen zij willen aanpakken.

Op deze manier presenteert de *Staat van Rotterdam* objectieve en subjectieve gegevens naast elkaar. Het is aan de beleidsmakers om na analyse van de gegevens beleid te maken, dat aansluit bij de behoeften van de stad en zijn bewoners. Dat verdient Rotterdam en dat verdienen de Rotterdammers.

Ivo Opstelten
Burgemeester

INHOUD

1	Inleiding	7
2	Demografie en kerncijfers	9
2.1	Demografie	9
2.2	Kerncijfers	17
3	Bestuurlijke zaken en dienstverlening	23
3.1	Gemeenteraad	23
3.2	College en organisatie	27
3.3	Deelgemeenten	30
3.4	Publieksdiensten	33
3.5	Algemene middelen	42
4	Sociaal	45
4.1	Sport en recreatie	46
4.2	Volksgezondheid	50
4.3	Welzijn en armoedebeleid	60
4.4	Participatie	65
4.5	Cultuur	79
4.6	Onderwijs	84
4.7	Jeugd	89
4.8	Werk en inkomen	97
4.9	Sociale werkvoorziening	103
5	Veilig	107
5.1	Openbare orde en veiligheid	107
6	Fysiek	117
6.1	Verkeer en vervoer	117
6.2	Wonen en ruimtelijke ordening	127
6.3	Schoon	143
6.4	Openbare werken	146
7	Economie	153
7.1	Economie en haven	153
7.2	Haven	166
7.3	Milieu	170
7.4	Grondzaken	181
8	Pact op Zuid	185
8.1	Wonen en woonomgeving	185
8.2	Veiligheid	196
8.3	Sociaal	198
8.4	Economie	210
9	Binnenstad	214
9.1	Economie	215
9.2	Veiligheid	218
9.3	Wonen en woonomgeving	221
9.4	Bezoek aan de Binnenstad	231

1   Inleiding

Wat is de Staat van Rotterdam

De *Staat van Rotterdam* beschrijft zo veel mogelijk op outcome-niveau hoe Rotterdam ervoor staat en geeft inzicht in de effecten van gemeentelijk beleid. Per beleidsveld geeft de *Staat van Rotterdam* aan wat er gebeurt in de stad, wat er verandert, wat de Rotterdammers daarvan merken en vinden. Waar relevant vergelijkt de *Staat* de toestand in Rotterdam met de andere grote steden. Kort gezegd geeft de *Staat van Rotterdam* antwoord op de twee vragen waar alle beleidsmakers zich mee bezig houden: 'Zijn we met de goede dingen bezig en doen we deze dingen goed'.

Beleidsvelden

De gemeenteraad heeft voor de periode 2006 – 2010 de beleidsvelden vastgesteld. Het zijn er 22. Dat zijn er 7 meer dan in de collegeperiode 2002 – 2006. Per beleidsveld zijn de belangrijkste indicatoren geselecteerd. Voor een deel vond de selectie plaats op grond van de relatie met het collegeprogramma '*De stad van aanpakken*' en voor een deel zijn indicatoren geselecteerd omdat zij de basisinformatie geven voor beoordeling van beleid. Voor deze indicatoren zijn de meest recente beschikbare gegevens verzameld. De *Staat van Rotterdam* komt met de huidige beleidsvelden voor deze collegeperiode jaarlijks uit. De indicatoren beperken zich niet tot de zogenaamde harde objectieve gegevens maar geven nadrukkelijk ook aandacht aan de waardering van Rotterdammers, Rotterdamse bedrijven en mensen die Rotterdam bezoeken.

Met de jaarlijkse herhaling van de *Staat van Rotterdam* is het mogelijk om de vraag te beantwoorden of de gemeente met haar inspanningen bereikt, wat ze wil bereiken. Natuurlijk veranderen de uitkomsten van de indicatoren op outcome-niveau langzaam. Verandering is een kwestie van de lange adem. Voor de meeste indicatoren is echter al een tijdreeks aanwezig. Zo kan de gemeente beoordelen of het beleid effectief en efficiënt is.

De Staat van Rotterdam 2008

Pijlers van beleid

De *Staat van Rotterdam 2008* is op dezelfde manier geordend als het collegeprogramma '*De stad van aanpakken*'. Dat wil zeggen dat de beleidsvelden zijn geclusterd naar de 4 pijlers van beleid: Sociaal, Economie, Fysiek en Veilig. De *Staat van Rotterdam* sluit op deze manier ook aan bij de concernorganisatie van Rotterdam. Per pijler leggen de indicatoren de relatie met de maatschappelijke effecten die het college van B&W deze periode wil bereiken.

Bronnen

De *Staat van Rotterdam* maakt gebruik van lokale en landelijke onderzoekgegevens. Wanneer er geen gegevens voor indicatoren beschikbaar waren, heeft de gemeente vragen gesteld in de Omnibusenquête van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS).

Gebiedsgericht werken

Een van de prioriteiten van het college is het gebiedsgericht werken. Dit geldt voor heel de stad maar twee gebieden krijgen van het college meer aandacht: Het gebied van het Pact op Zuid en de Binnenstad. Deze gebieden geeft de *Staat van Rotterdam* daarom extra aandacht. Voor elk van deze gebieden zijn indicatoren opgenomen, die aansluiten bij de specifieke doelstellingen van de gebieden. Bij Pact op Zuid ligt de nadruk meer op het inhalen van de relatieve achterstand op de rest van Rotterdam. Bij de Binnenstad ligt de nadruk op de economische ontwikkeling en de versterking van de woonfunctie.

Leeswijzer

Naast de al eerder genoemde pijlers van beleid bevat de *Staat van Rotterdam* nog twee hoofdstukken.

- Hoofdstuk 2 beschrijft de demografie en een aantal kerncijfers van Rotterdam.
- Hoofdstuk 3, 'Bestuurlijke zaken en dienstverlening' bevat informatie over de gemeentelijke organisatie en gegevens over waardering van Rotterdammers voor de gemeentelijke organisatie.
- Hoofdstukken 4 tot en met 7 bevatten per pijler de relevante indicatoren. Deze hoofdstukken hebben een inleiding met de grote lijnen van het beleid van de gemeente en aan het einde van elk hoofdstuk staan de belangrijkste constatering.
- Hoofdstukken 8 en 9 behandelen de bijzondere gebieden: Het gebied van het Pact op Zuid en de Binnenstad van Rotterdam.

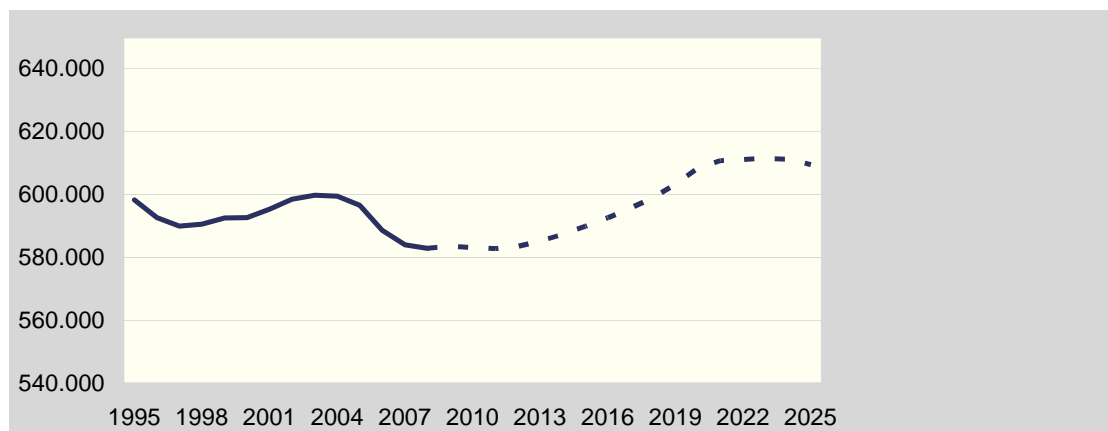
2 Demografie en kerncijfers

Dit hoofdstuk beschrijft de demografische ontwikkelingen en een aantal kerncijfers over Rotterdam. De kerncijfers hebben betrekking op verschillende beleidsvelden.

2.1 Demografie

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van de bevolking beschreven. Dit geeft inzicht in de ontwikkelingen tot 1 januari 2008. Ook worden prognoses gegeven over toekomstige bevolkingsontwikkeling van Rotterdam. De grafieken geven een beschrijving van verschillende kenmerken van de bevolking zoals leeftijdsopbouw, etniciteit en huishoudenssamenstelling.

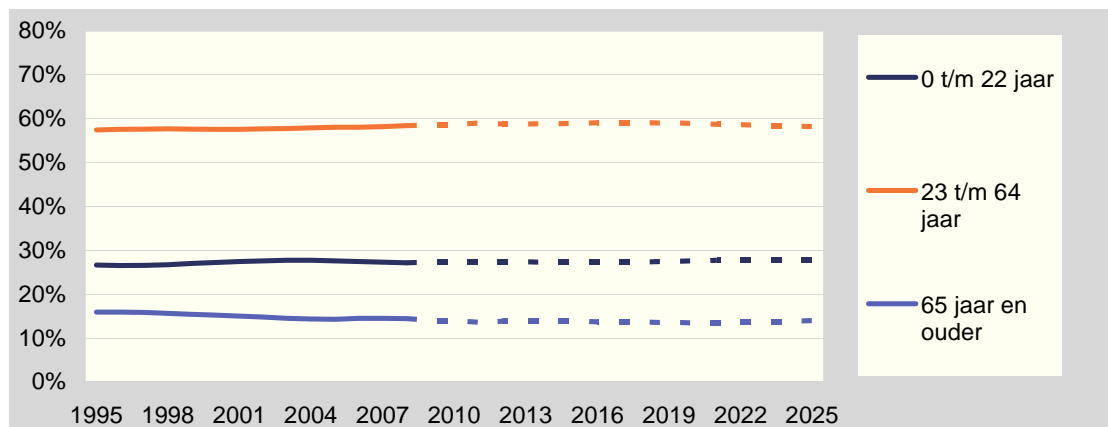
Figuur 2-1 Aantal Rotterdammers van 1 januari 1995 tot met 1 januari 2008 en de prognose 2009 tot en met 2025

Bron: COS, GBA

Het aantal inwoners van Rotterdam daalt sinds 2003. Op 1 januari 2008 telt Rotterdam 582.950 inwoners. Volgens de prognose zal het inwonertal vanaf 2008 stabiliseren en vanaf 2013 weer gaan stijgen. Aan het eind van het tweede decennium van deze eeuw zal het inwonertal van Rotterdam de 600.000 benaderen.

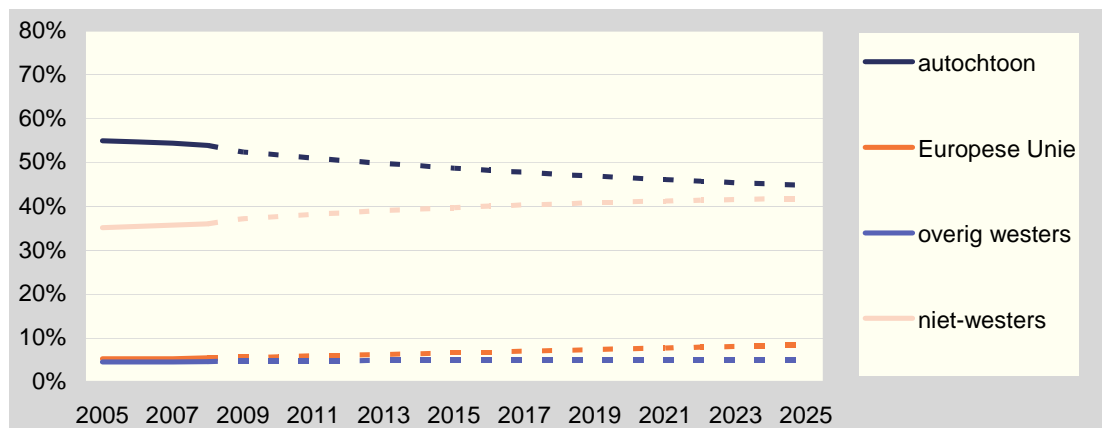
Figuur 2-2 Aandeel Rotterdammers naar leeftijdsgroep van 1 januari 1995 tot met 1 januari 2008 en de prognose 2009 tot en met 2025

Bron: COS, GBA

De verdeling naar leeftijd van de Rotterdamse bevolking laat vanaf 1995 tot heden geen grote wijzigingen zien. De prognose 2025 voorspelt ten opzichte van begin 1995 de grootste relatieve toename bij de jongste leeftijdsgroep en een relatieve afname van de oudste leeftijdsgroep. In Rotterdam zal minder dan landelijk sprake zijn van ontgroening of vergrijzing van de bevolking.

Figuur 2-3 Aandeel inwoners naar etnische groep van 1 januari 2005 tot en met 1 januari 2008 en de prognose tot en met 2025

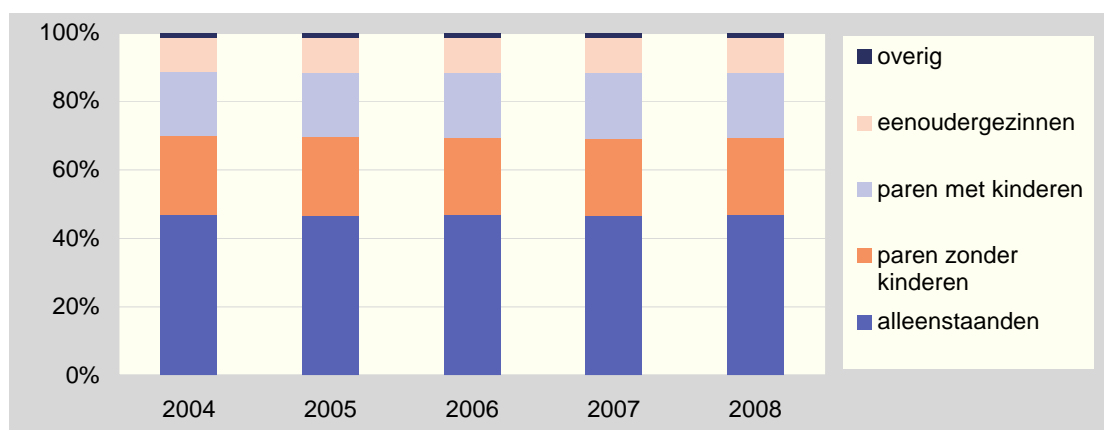

Bron: COS, GBA

Het aandeel inwoners van autochtone afkomst is in de jaren tussen 2004 en 2008 afgenomen van ruim 55 procent naar krap 54 procent. De verwachting is dat dit aandeel zal dalen tot circa 45 procent in 2025. Het aandeel inwoners uit de landen van de Europese Unie en de overige westerse landen is in de periode 2004 tot en met 2008 gelijk gebleven. Volgens de prognose zal het aandeel inwoners afkomstig uit landen van de Europese Unie tot 2025 stijgen naar een percentage van ruim acht procent van de bevolking. Het aandeel inwoners uit de overige Westerse landen zal tot 2025 ongeveer gelijk blijven. Het aandeel inwoners van niet-westerse afkomst is tussen 2004 en 2008 licht gestegen. Deze trend zal zich na 2008 voortzetten. Volgens de prognose zal in 2025 ongeveer 42 procent van de Rotterdamse bevolking een niet-westerse herkomst hebben. Per 1 januari 2008 is dit 36 procent.

Het aantal ingeschreven 'Nieuwe Europeanen' in Rotterdam is gestegen van ruim 1.000 in 2004 naar ruim 2.800 in 2008. In 2008 bestaat ruim 40 procent van deze groep uit Polen, zij vormen de grootste groep. Het aantal Bulgaren is in de periode tussen 2004 en 2008 het sterkst gestegen. Zij vormen in grootte de tweede groep van de inwoners afkomstig uit landen die als laatste zijn aangesloten bij de Europese Unie.

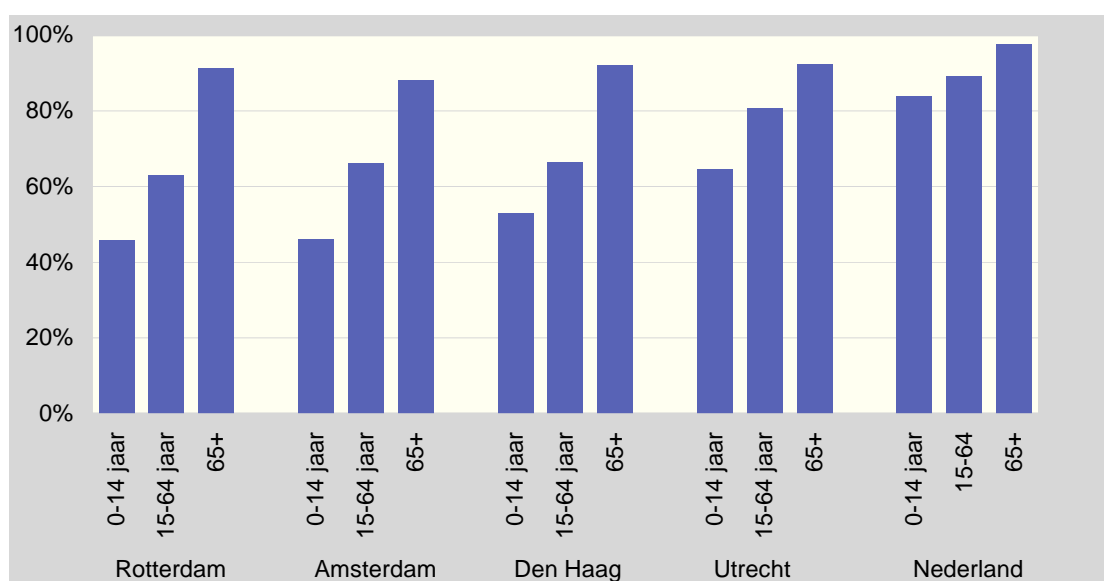
Figuur 2-4 Ontwikkeling aandeel huishoudens naar type

Bron: COS, GBA

Per 1 januari 2008 wonen er ruim 291.000 huishoudens in Rotterdam, ongeveer evenveel als per 1 januari 2007. De jaren daarvoor nam vanaf 2004 het aantal huishoudens in Rotterdam met 9.000 af. De verdeling van de huishoudens naar huishoudentype is nagenoeg constant gebleven. Van de Rotterdamse huishoudens bestaat 43 procent uit éénpersoonshuishoudens. Het aandeel huishoudens met kinderen is in 2008 evenals in 2004 29 procent.

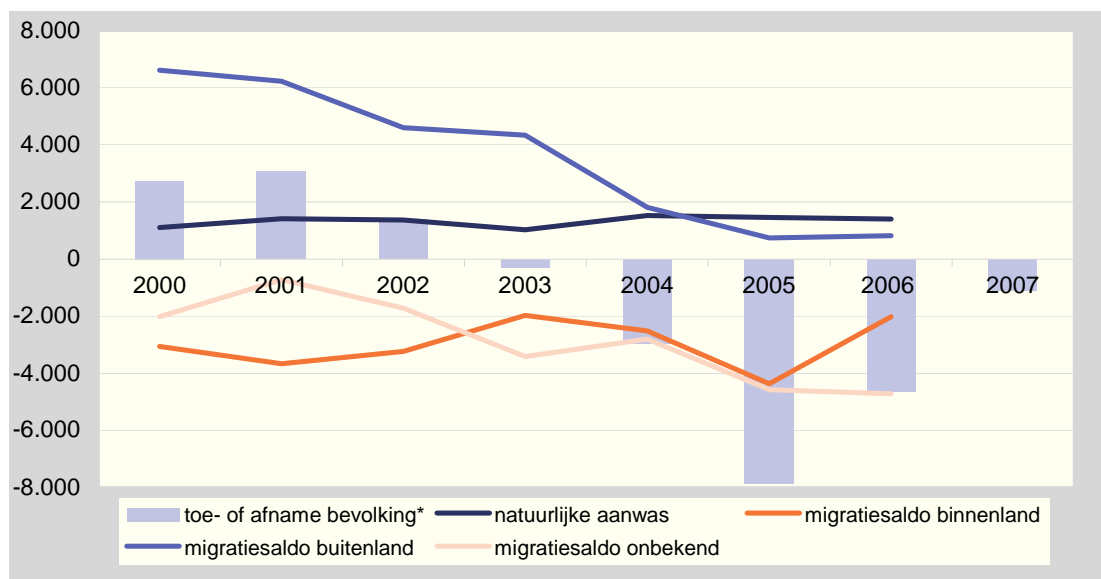
Figuur 2-5 Aandeel westerse inwoners van de totale bevolking naar leeftijdsgroep, 1 januari 2007

Bron: CBS, Statline

In de leeftijdscategorie 0 tot en met 14 jaar is minder dan de helft van de inwoners van Rotterdam van westerse afkomst, dat wil zeggen afkomstig uit Nederland of uit een ander westers land. Ditzelfde geldt voor Amsterdam. Van de totale Nederlandse bevolking van 0 tot en met 14 jaar is ruim 80 procent van westerse afkomst. In de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar ligt het percentage inwoners van westerse afkomst in de vier grote steden tussen de 63 procent (Rotterdam) en 81 procent (Utrecht). Dit laatste aandeel verschilt niet veel van het aandeel van de totale Nederlandse bevolking in deze leeftijdscategorie. Dit is 89 procent. Onder de bevolking van 65 jaar en ouder is het aandeel mensen van niet-westerse afkomst nog gering. Het hoogste percentage niet-westerse ouderen woont in Amsterdam. Daarna volgt Rotterdam met acht procent niet-westerse 65-plussers. In heel Nederland is het aandeel niet-westerse ouderen twee procent.

Figuur 2-6 Bevolkingstoename en -afname Rotterdam

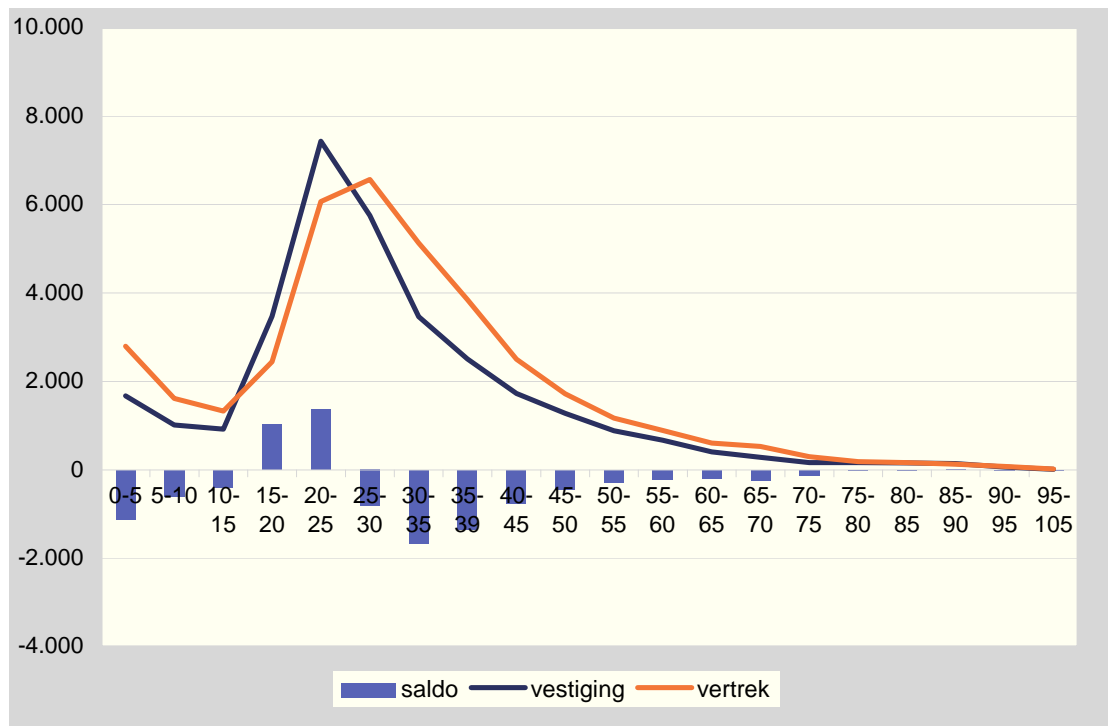

Bron: COS, GBA

* In de berekening van toe- en afname van bevolking zijn de administratieve mutaties verwerkt. In de natuurlijke aanwas en migratiesaldo's niet.

Sinds 2003 neemt de bevolking van Rotterdam af in omvang. In 2007 was de afname geringer dan in eerdere jaren. Stroomcijfers over bevolkingstoename en -afname zijn bekend tot en met het jaar 2006. Hieruit blijkt, dat de bevolkingsafname voornamelijk veroorzaakt wordt door migratie. De natuurlijke aanwas, het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterfgevallen is sinds 2000 redelijk constant. Het migratiesaldo buitenland, het verschil tussen het aantal vestigers uit het buitenland en het aantal vertrekkers naar het buitenland is sinds 2003 sterk afgenomen, maar nog wel positief. Er komen dus meer inwoners vanuit het buitenland naar Rotterdam, dan er Rotterdammers vertrekken om zich in het buitenland te vestigen. Het aantal vestigers uit het binnenland en van onbekende afkomst is kleiner dan het aantal vertrekkers naar elders in het binnenland en met onbekende bestemming. Dit migratiesaldo is negatief. Sinds 2005 vertoont het migratiesaldo binnenland een opgaande lijn: Het aantal vertrekkers uit Rotterdam naar elders in Nederland is niet meer zoveel groter als het aantal vestigers dat vanuit elders in Nederland naar Rotterdam komt. Ten opzichte van 2005 is het migratiesaldo in 2006 duidelijk minder negatief. Dit komt, omdat in 2006 zich vooral meer mensen nieuw gevestigd hebben in Rotterdam. Het aantal vertrekkers vanuit de stad naar elders in Nederland is ongeveer even groot is als in 2005. In totaal is de bevolking van Rotterdam in 2006 met bijna 4.700 personen afgenomen.

Figuur 2-7 Vestiging en vertrek naar leeftijdscategorie, 2006

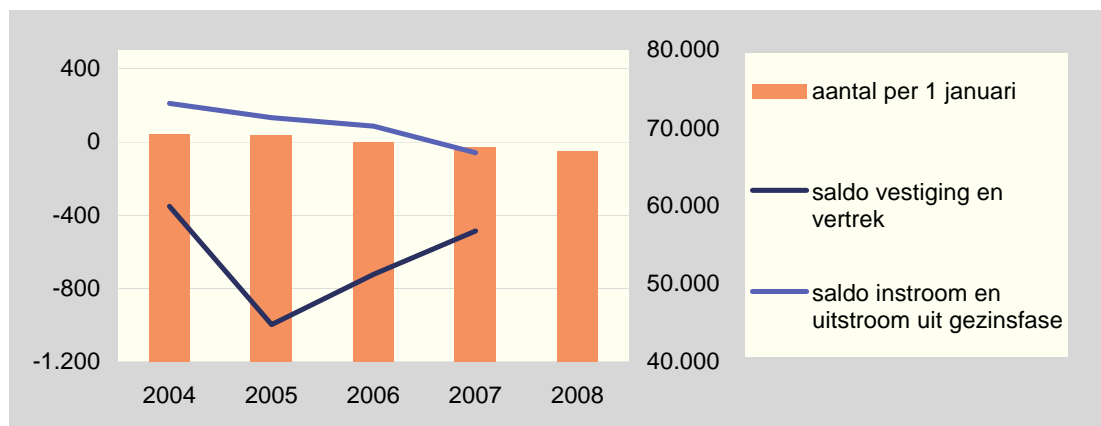

Bron: COS, GBA

In bovenstaande grafiek is de natuurlijke aanwas door geboorte en overlijden buiten beschouwing gelaten en wordt alleen gekeken naar vestiging en vertrek. Alleen in de leeftijdscategorie van 15 tot 25 jaar is het saldo positief, en is het aantal vestigers groter dan het aantal vertrekkers uit Rotterdam. Het grootste vertrekoverschot is er in de leeftijdscategorie 30 tot en met 39 jaar. Dit is de fase van gezinsvorming, wat ook blijkt uit het feit dat relatief veel 0 tot 5-jarigen de stad verlaten.

Bij veranderingen in het aantal gezinnen in Rotterdam gaat het om vestiging en vertrek van gezinnen en om in- en uitstroom van gezinnen. Een gezin is daarbij gedefinieerd als een huishouden, waar kinderen tot 18 jaar inwonen. Instroom van gezinnen vindt plaats als er in een huishouden een kind geboren wordt of een kind jonger dan 18 jaar (weer) komt inwonen. Uitstroom is er, als alle kinderen in een gezin de leeftijd van 18 jaar bereiken hebben of als alle kinderen – ook degenen die jonger zijn dan 18 jaar – het huis uitgaan en elders gaan wonen.

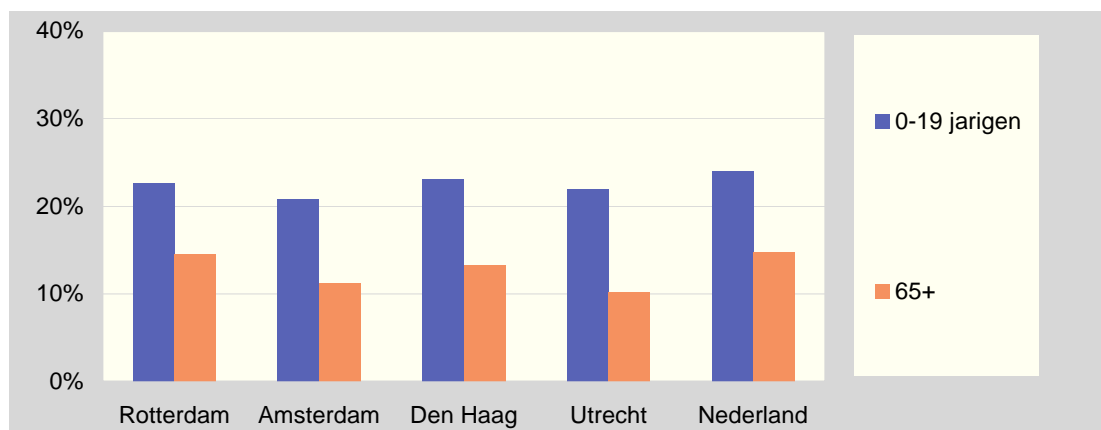
Figuur 2-8   Ontwikkeling van aantal gezinnen met tenminste 1 thuiswonend kind jonger dan 18 jaar

Bron: COS, GBA

Er wonen in Rotterdam is per 1 januari 2008 67.000 gezinnen, ruim 2.200 minder dan in 2004. In die periode zijn er afgerond 400 gezinnen meer ingestroomd in de gezinsfase dan uitgestroomd en zijn er 2.600 gezinnen meer vertrokken dan zich gevestigd hebben in Rotterdam. Het saldo van instroom en uitstroom is van 2004 tot 2007 positief, maar wordt de afgelopen jaren gestaag lager doordat er jaarlijks minder nieuwe gezinnen instromen en meer gezinnen uitstromen. Het saldo van vestiging en vertrek verloopt minder rechtlijnig. Vooral in 2005 zijn er meer gezinnen vertrokken dan zich nieuw gevestigd hebben in Rotterdam. In 2006 en 2007 is het aantal gezinnen dat zich vestigt in Rotterdam steeds wat toegenomen, en het aantal vertrekkende gezinnen licht afgenomen.

Figuur 2-9   Aandeel 0- tot en met 19- jarigen en 65-plussers van de totale bevolking in 2008*

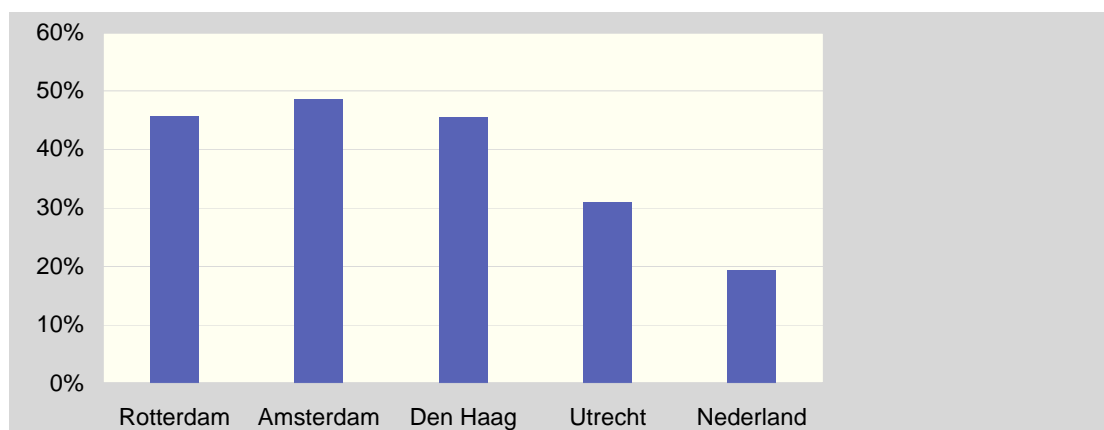

Bron: CBS, Statline

* Voorlopige cijfers

Het percentage 0- tot en met 19-jarigen in de vier grote steden en Nederland varieert van 21 procent in Amsterdam tot 24 procent in heel Nederland. In Rotterdam is 23 procent van de bevolking tussen de 0 en de 20 jaar. Rotterdam heeft met 14 procent het hoogste percentage 65-plussers van de vier grote steden. Utrecht heeft het laagste percentage 65-plussers, dit is 10 procent. Van de totale Nederlandse bevolking is 15 procent 65 jaar en ouder.

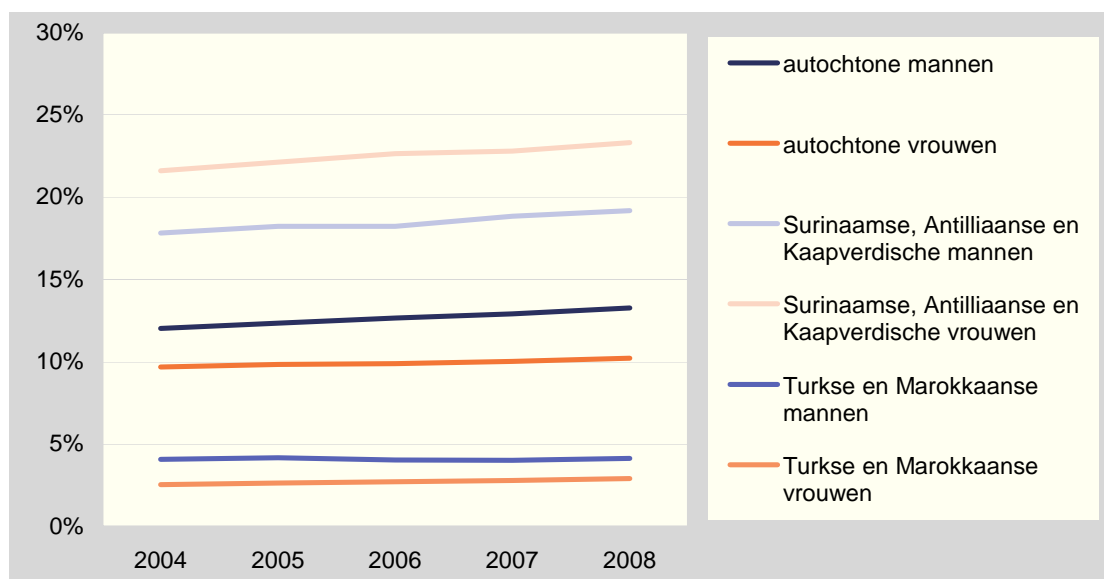
Figuur 2-10 Aandeel niet-westerse en westerse allochtonen van de totale bevolking in 2007

Bron: CBS, Statline

Van de hele Nederlandse bevolking is bijna 20 procent van allochtone afkomst. In Rotterdam is net als in Den Haag ruim 45 procent van de bevolking allochtoon. In Amsterdam ligt dit percentage nog iets hoger. In Utrecht wonen relatief minder westerse en niet-westerse allochtonen.

Figuur 2-11 Aandeel gemengde huwelijken en geregistreerde partnerschappen naar etnische groep

Bron: COS, GBA

In bovenstaande figuur zijn de gemengde huwelijken en geregistreerde partnerschappen onder vrouwen en onder mannen weergegeven als aandeel van respectievelijk alle vrouwen en alle mannen die geregistreerd staan als gehuwd of met een geregistreerde partnerschap. Gemengde relaties komen relatief het meest voor bij vrouwen en mannen die een Surinaamse, Antilliaanse of een Kaapverdische etniciteit hebben. Het minst vaak komt dit voor onder Turkse en Marokkaanse vrouwen en mannen. Meer Surinaamse, Antilliaanse en Kaapverdische vrouwen dan mannen maken deel uit van een gemengd huwelijk of partnerschap. Bij autochtonen, Turken en Marokkanen zijn het juist de mannen die meer dan de vrouwen een gemengde relatie hebben.

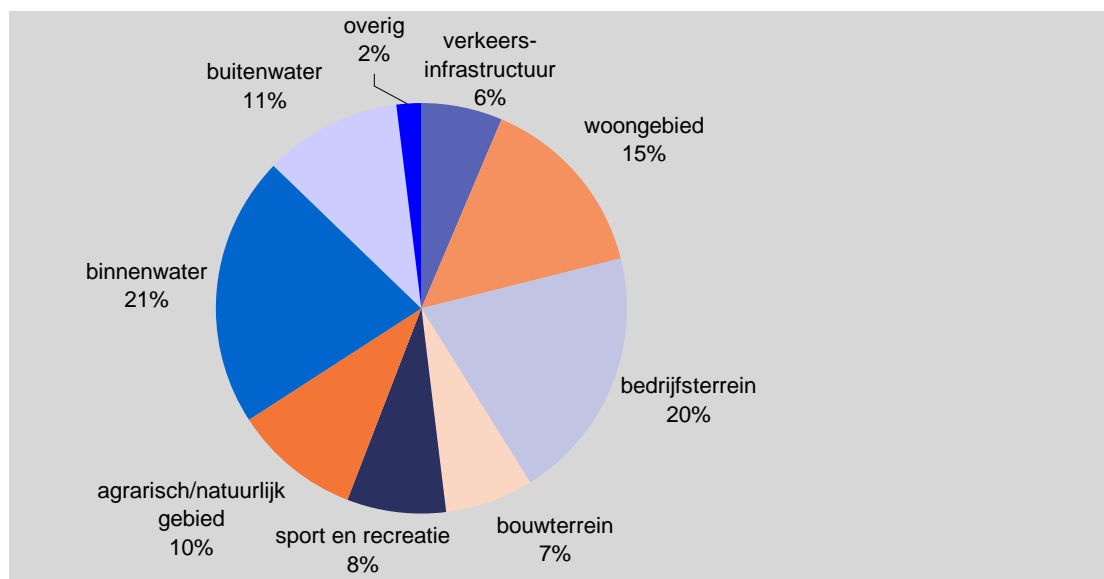
Er zijn in Rotterdam op 1 januari 2008 566 homoseksuele relaties geregistreerd, 51 meer dan een jaar eerder. Dit zijn 333 mannenrelaties en 233 vrouwenrelaties. Het aandeel *geregistreerde* homoseksuele relaties op het totaal aantal huwelijken en geregistreerde partnerschappen is erg klein: voor mannen 0,34 procent en voor vrouwen 0,24 procent.

2.2 Kerncijfers

Rotterdam wordt in deze paragraaf beschreven aan de hand van een aantal kerncijfers. Aandacht wordt besteed aan het gebruik van de ruimte binnen Rotterdam, een beschrijving van de bevolking, de waardering van Rotterdam door bezoekers en het oordeel van Rotterdammers over hun stad.

Figuur 2-12 Bodemgebruik in hectaren 2003

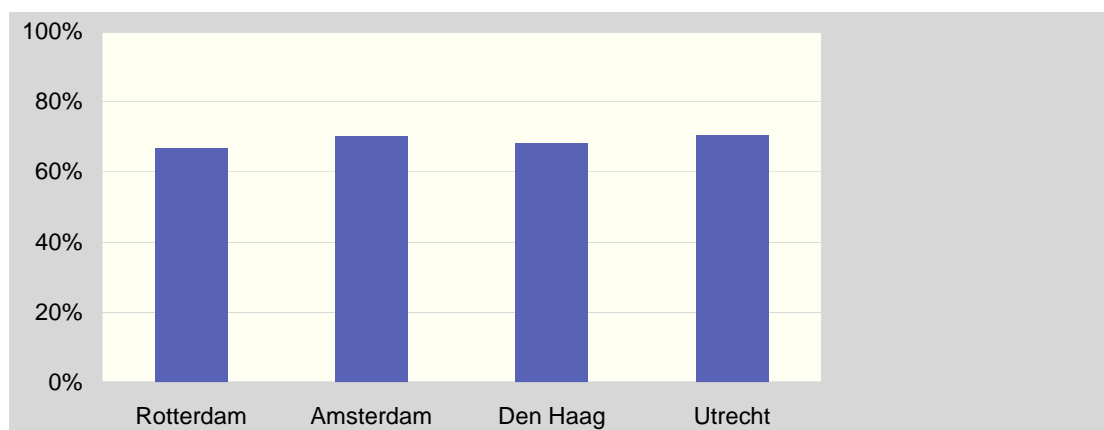

Bron: CBS, Statline

Een derde van het Rotterdamse bodemoppervlak bestaat uit water en ruim een derde uit bebouwing met woningen en bedrijven. Bijna een vijfde deel bestaat uit groen, parken en sportterreinen.

De bruto participatiegraad is de totale beroepsbevolking – dit zijn degenen die werken of als werkloos staan ingeschreven en beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt - als percentage van de bevolking van 15 tot en met 64 jaar.

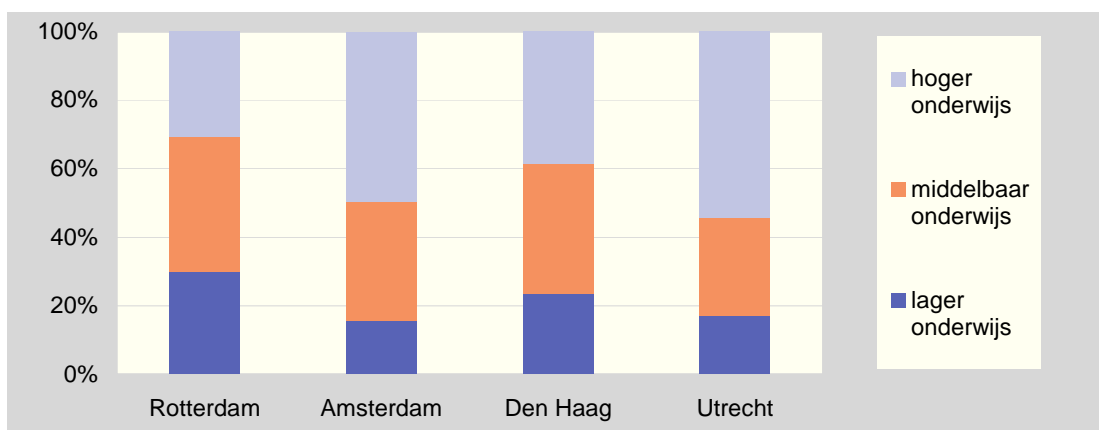
Figuur 2-13 Bruto participatiegraad, 2007

Bron: CBS, EBB

De bruto participatiegraad in de vier grote steden verschilt niet sterk van elkaar. De bruto participatiegraad van Rotterdam is 67 procent, net iets lager dan die van Den Haag. Daarna volgt Amsterdam. Utrecht heeft de hoogste bruto participatiegraad met 71 procent.

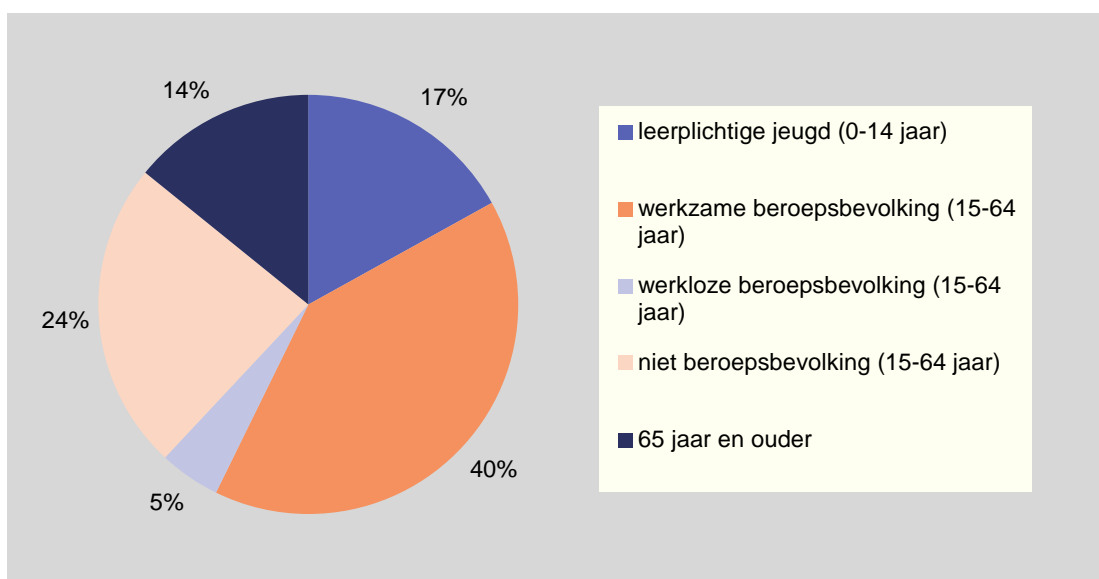
Figuur 2-14 Opleidingsniveau beroepsbevolking, 2006

Bron: CBS, EBB

De beroepsbevolking van Rotterdam heeft, vergeleken met de andere grote steden een lager opleidingsniveau: er zijn meer lager opgeleiden en minder hoger opgeleiden.

Figuur 2-15 Bevolking Rotterdam naar activiteit, 2006

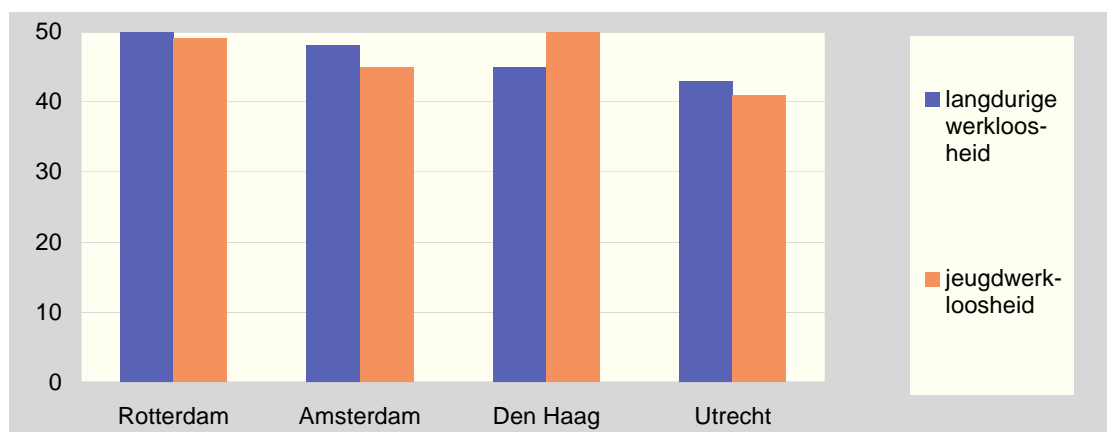

Bron: CBS, EBB en GBA

Van de totale bevolking van Rotterdam verricht veertig procent betaalde arbeid. Ruim dertig procent van de bevolking is te jong of te oud om betaalde arbeid te verrichten. Het overige deel (bijna dertig procent) behoort wel tot de potentiële beroepsbevolking, maar verricht geen betaalde arbeid. Vijf procent is werkloos. Bijna een kwart van de totale bevolking is niet actief op de arbeidsmarkt. Dit zijn studenten, huisvrouwen / huismannen en personen die volledig arbeidsongeschikt zijn verklaard.

De Atlas voor Gemeenten publiceert jaarlijks een groot aantal cijfers over de vijftig grootste gemeenten van Nederland. Dit jaar is voor het eerst de zogenaamde kruitvatindicator gepubliceerd. Dit is een maat voor economische achterstanden in een kansrijke omgeving. De theorie hierachter is dat als inwoners met een sociaaleconomische achterstand positie leven in een kansrijke omgeving, dit bij deze inwoners gevoelens van onvrede zal oproepen. Deze situatie van persoonlijk falen in een succesvolle omgeving levert frustratie op en daarmee een explosieve situatie. De kruitvatindicator wordt gemeten door kansen op de arbeidsmarkt af te zetten tegen het percentage werklozen in een gemeente. De kruitvatindicator krijgt een hoge waarde als zowel de kans op een baan als de werkloosheid hoog is in een gemeente. De kruitvatindicator is laag als de werkloosheid hoog is, maar de kans op een baan klein. De onderzoekers zien de uitkomst van deze indicator bevestigd door de correlatie met leefbaarheid. Een gemeente waar hoge werkloosheid heerst, heeft niet per definitie een lage score op leefbaarheid. De indicator is in twee varianten gemeten, voor langdurige werkloosheid en voor jeugdwerkloosheid en is daarbij een maat voor werkloosheid die niet verklaard kan worden uit gebrek aan banen.

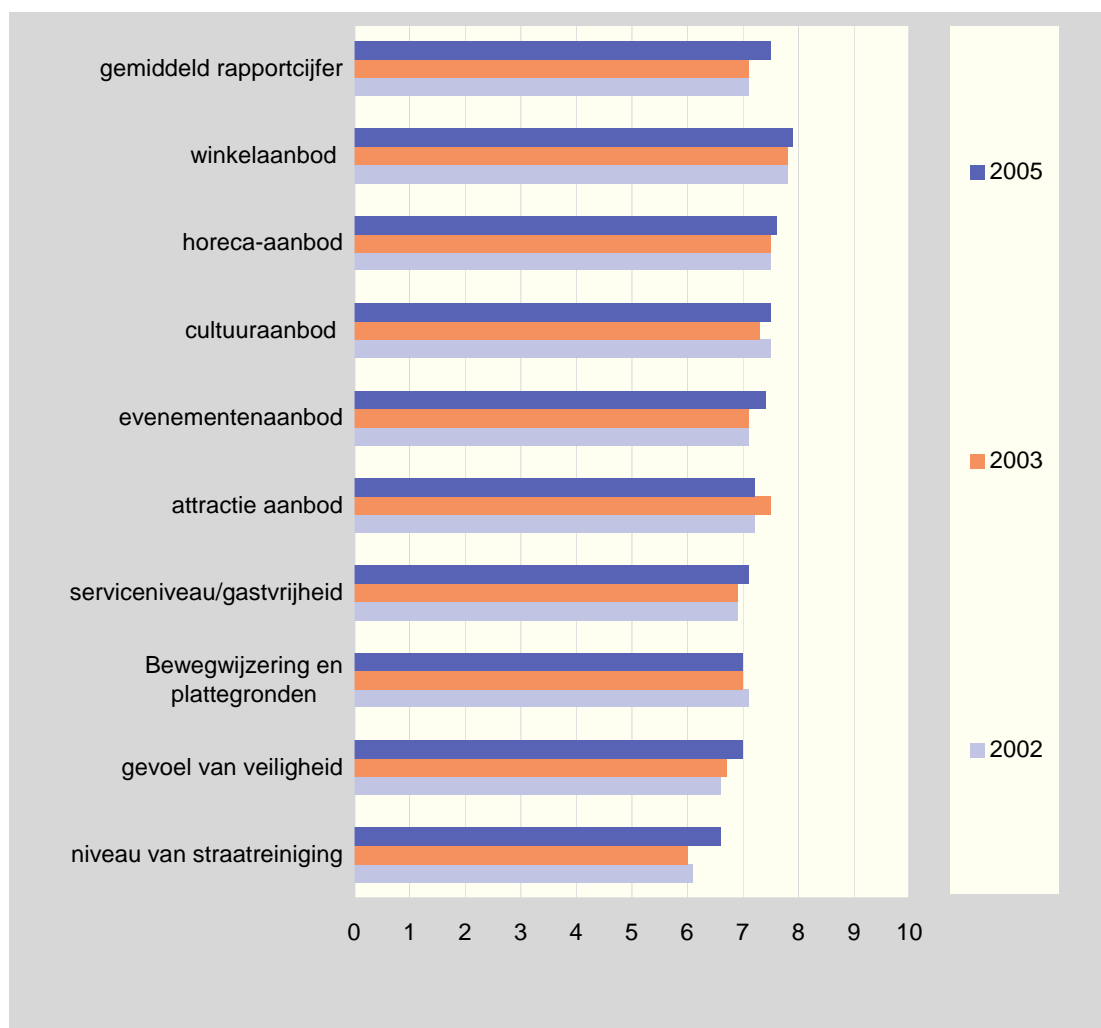
Figuur 2-16 Rangorde bij de kruitvat-indicator, 2007

Bron: Atlas voor gemeenten

Rotterdam bezet de slechtste positie in de rangorde op de Kruitvatindicator voor langdurige werkloosheid. Wat betreft jeugdwerkloosheid staat Den Haag op de laatste plaats, gevolgd door Rotterdam. Utrecht heeft van de grote steden de beste positie op de rangordelijst van de kruitvat-indicator.

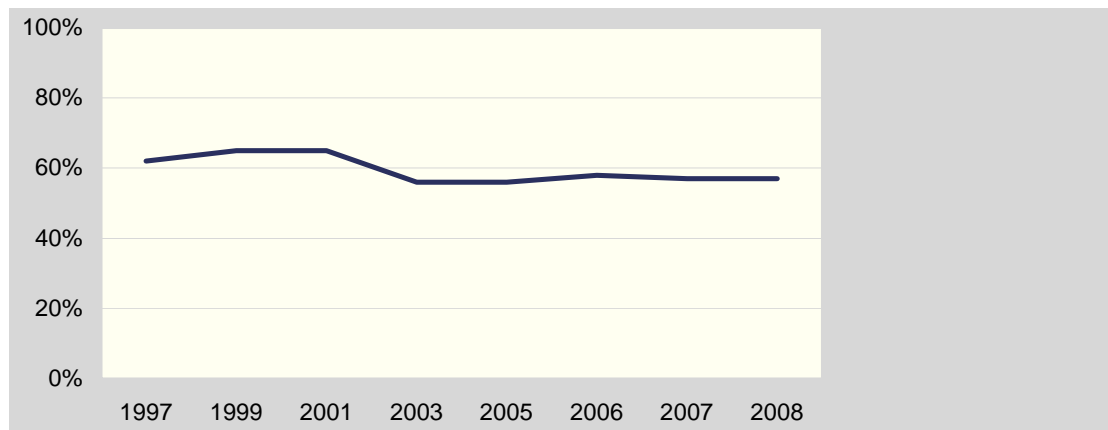
Figuur 2-17 Gemiddelde rapportcijfers van vrijetijdsvoorzieningen en omgevingsfactoren door bezoekers aan Rotterdam

Bron: Marktplan Adviesgroep

Het gemiddelde rapportcijfer dat bezoekers van Rotterdam in 2005 geven voor een vrijetijdsbezoek aan de stad is een 7,5. Dit rapportcijfer is gestegen ten opzichte van vorige jaren. Op de meeste aspecten is de beoordeling in 2005 hoger dan in voorgaande jaren. Alleen het attractieaanbod wordt in 2005 lager beoordeeld dan in 2003. Het winkelaanbod in Rotterdam krijgt de hoogste waardering van de bezoekers, gevolgd door het horeca-aanbod en het culturele aanbod. Het laagst gewaardeerd wordt het niveau van straatreiniging en het gevoel van veiligheid. Beide zijn er in 2005 wel op vooruitgegaan.

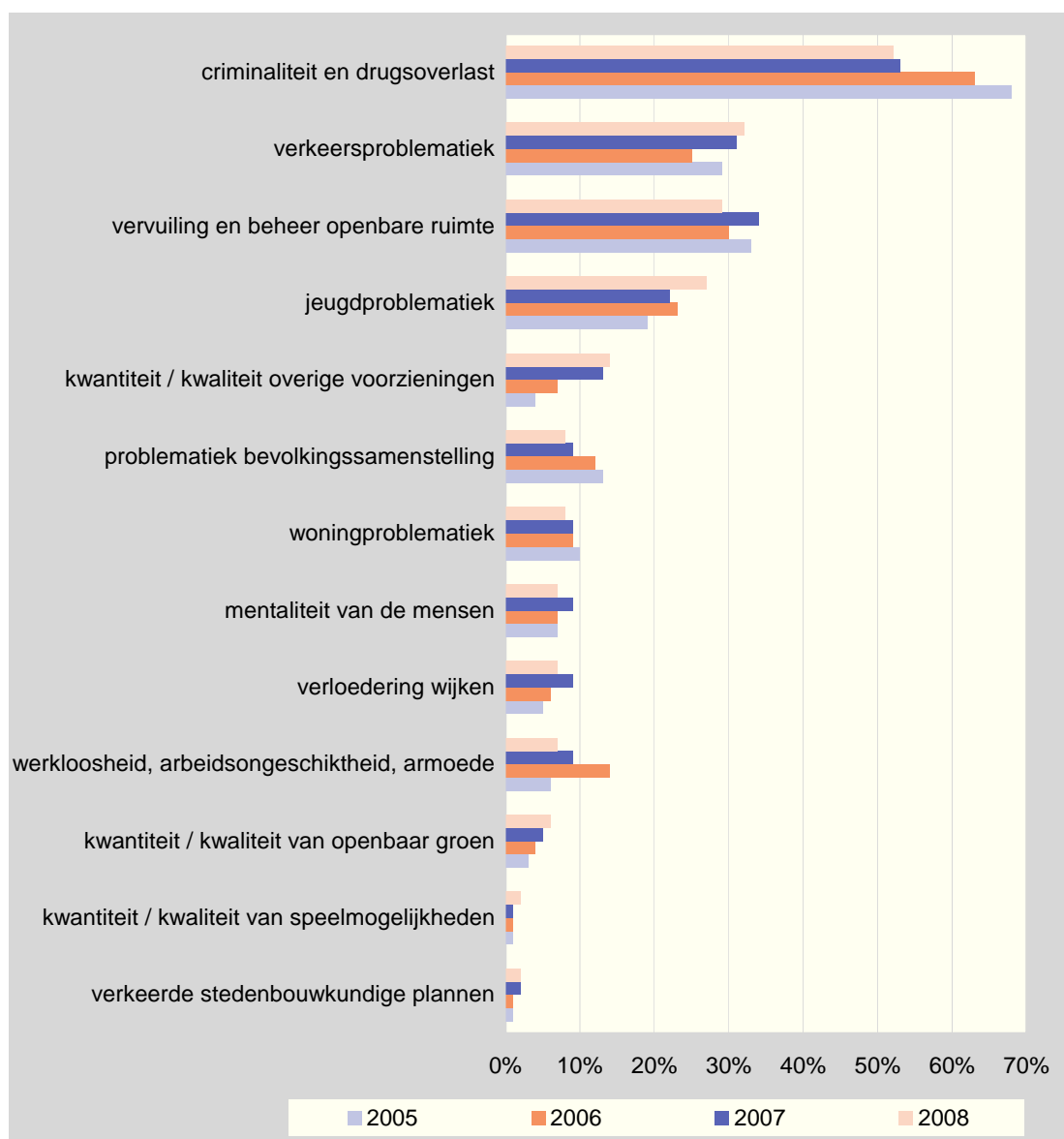
Figuur 2-18   **Percentage inwoners dat trots is op Rotterdam**

Bron: Vrijetijdsomnibus tot en met 2003, Omnibusenquête 2005 en latere jaren

Het percentage Rotterdammers, dat trots is op hun stad was in 2003 duidelijk lager dan de jaren daarvoor en is sindsdien ongeveer op hetzelfde peil gebleven: Ruim de helft van de Rotterdammers antwoordt 'ja' op de vraag of zij trots zijn op hun stad. De respondenten die op deze vraag 'een beetje' antwoorden, zijn in dit verband niet meegeteld. Zes procent van de bevolking geeft aan niet trots te zijn op Rotterdam.

Figuur 2-19 Belangrijkste problemen in de stad volgens de Rotterdammers

Bron: Omnibusenquête

Criminaliteit en drugsoverlast is sinds 2005 het onderwerp dat relatief de meeste inwoners van Rotterdam als een belangrijk probleem voor de stad ervaren. Het percentage Rotterdammers dat dit onderwerp als één van de drie belangrijkste problemen noemt, is sinds 2005 wel afgenomen: van bijna 70 procent naar ruim 50 procent. Andere problemen die in 2008 relatief vaak zijn genoemd, zijn verkeersproblematiek, vervuiling en beheer van de openbare ruimte, en jeugdproblematiek. Met name het aandeel Rotterdammers dat jeugdproblematiek noemt, is in 2008 gestegen. Het aandeel Rotterdammers dat problemen met vervuiling en beheer van de openbare ruimte noemt, is sinds vorig jaar gedaald.

3 Bestuurlijke zaken en dienstverlening

Het beleidsveld 'Bestuurlijke zaken en dienstverlening' heeft betrekking op de organisatie en de werkwijze van de gemeentelijke overheid. Algemene doelen zijn:

- Een dienstbare overheid waarop burgers en ondernemers kunnen rekenen;
- Gebiedsgericht werken met meetbare prestatiedoelstellingen;
- Een overheid die taken efficiënt, professioneel en marktconform uitvoert;
- Een overheid, die belemmerende procedures en regels voor burgers en bedrijven uitbant.

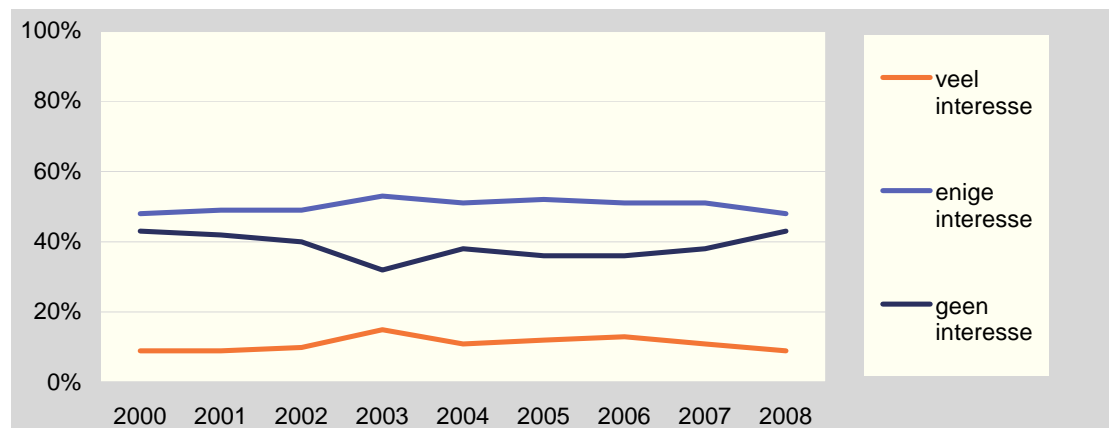
3.1 Gemeenteraad

De huidige Gemeenteraad is op 7 maart 2006 gekozen. De 45 volksvertegenwoordigers worden in hun controlerende en kaderstellende taken ambtelijk ondersteund door de Griffie. De eigen fractiemedewerkers ondersteunen de fracties. Verder wordt de Raad bijgestaan door twee onafhankelijke organen: de Rekenkamer en de gemeentelijke Ombudsman.

De nieuwe Raad heeft uitgesproken de genoemde taken op een andere wijze te willen invullen dan in de vorige, eerste duale, raadsperiode. De Raad en commissies willen in deze raadsperiode dan ook aanzienlijk minder vaak vergaderen in het stadhuis. De commissies willen actief het contact met organisaties en burgers zoeken voor het goed kunnen uitvoeren van hun taak.

Het doel van de raad is te streven naar een optimaal democratisch functioneren van de Gemeente Rotterdam door een transparante werkwijze, effectieve besluitvorming en goede communicatieve vaardigheden.

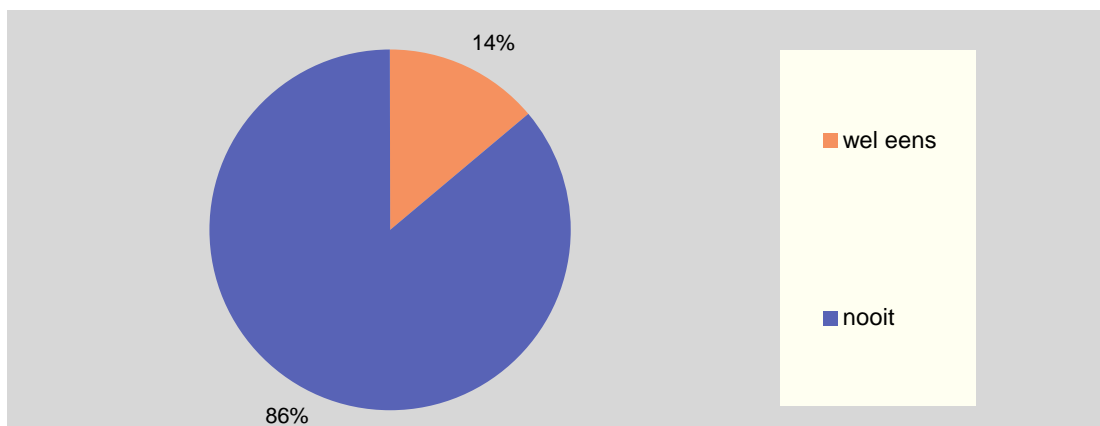
Figuur 3-1 Interesse van Rotterdammers in de gemeentepolitiek

Bron: Omnibusenquête

In 2008 is het aandeel Rotterdammers dat geen interesse heeft in gemeentepolitiek voor het eerst sinds 2003 weer meer dan 40 procent. Het aandeel inwoners van Rotterdam met enige of veel interesse in gemeentepolitiek is gedaald sinds 2007.

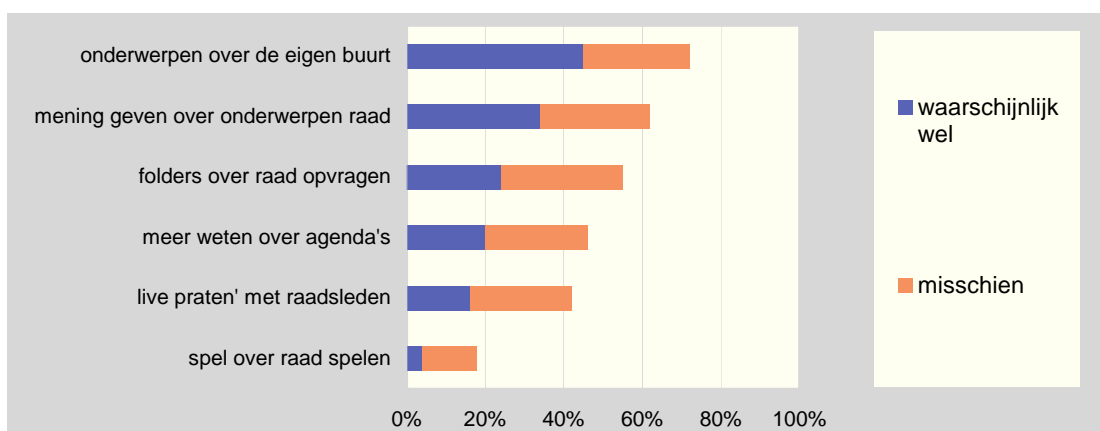
Figuur 3-2 Aandeel Rotterdammers dat wel eens informatie heeft opgezocht over de gemeenteraad, politieke partijen etc. op de website van de gemeente

Bron: Omnibusenquête

Het aandeel Rotterdammers dat wel eens informatie heeft opgezocht op de website van de gemeente Rotterdam over de gemeenteraad, politieke partijen, raadsleden of raadscommissies ligt rond de 15 procent. Uit de Omnibusenquête 2007 blijkt, dat huis-aan-huisbladen en kranten de meest genoemde informatiemiddelen zijn, waarmee Rotterdammers op de hoogte willen worden gehouden over nieuws uit de gemeenteraad.

Figuur 3-3 Belangstelling voor mogelijke onderdelen op www.rotterdam.nl over de gemeenteraad en de raadscommissies, 2008

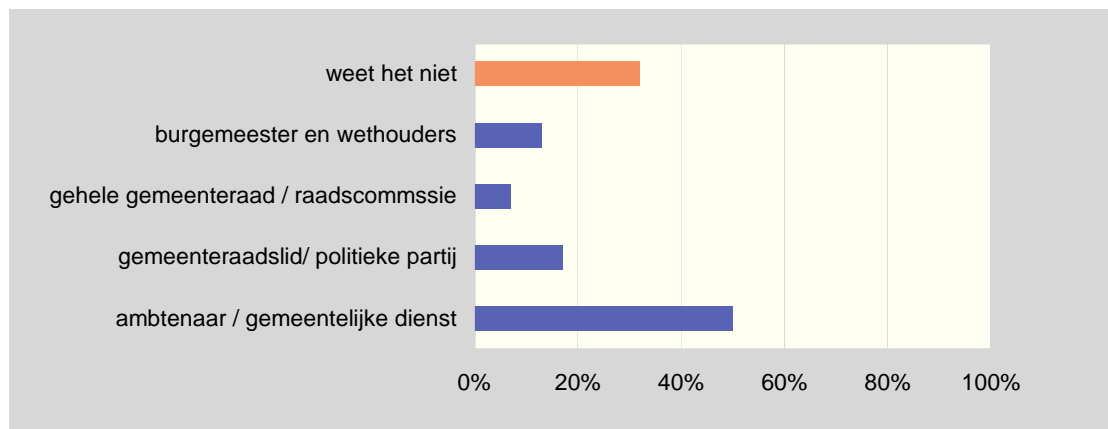

Bron: Omnibusenquête

Gevraagd is welke onderdelen mogelijk de belangstelling zouden hebben van Rotterdamse burgers, als zij een bezoek zouden brengen aan het onderdeel 'gemeenteraad en raadscommissies' binnen de website van de gemeente, www.rotterdam.nl. Bijna driekwart van de burgers in de leeftijd van 16 tot 85 jaar zou dan waarschijnlijk of misschien belangstelling hebben voor onderwerpen uit de gemeenteraad die betrekking hebben op de eigen buurt. Iets meer dan 60 procent wil op de website wellicht zijn of haar mening geven over onderwerpen die in de raad besproken worden. Meer dan de helft van de burgers zou waarschijnlijk of misschien folders over de raad opvragen. Vorig jaar gaf 20 procent van de burgers aan, dat zij wel belangstelling hadden voor contact met gemeenteraadsleden via internet, email of chat. In 2008 is dit aandeel verdubbeld en staat meer dan 40 procent van de burgers positief tegenover de mogelijkheid om live te praten met gemeenteraadsleden via de gemeentelijke website. Relatief weinig burgers hebben interesse in de mogelijkheid om een spel over de raad te spelen.

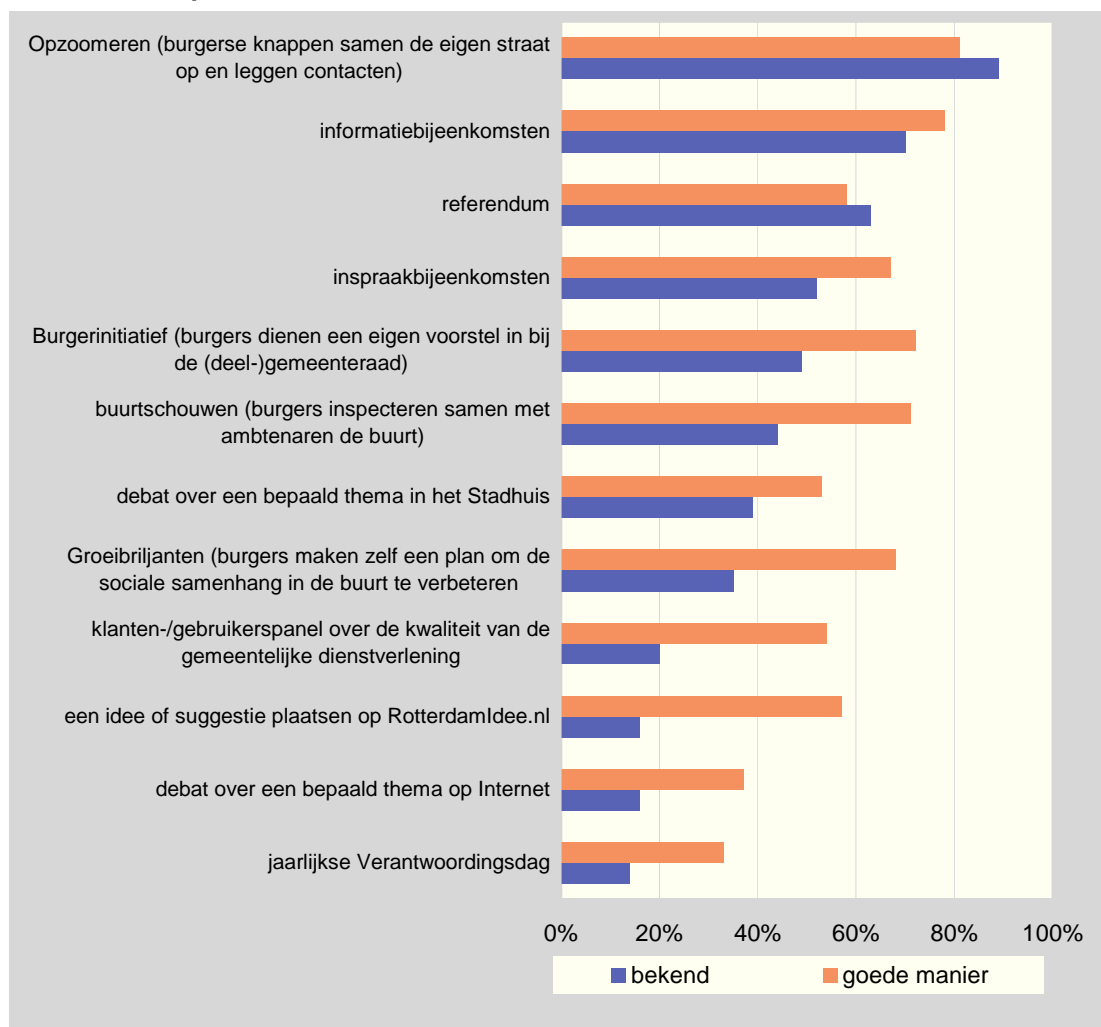
Figuur 3-4   Contact zoeken met de gemeente wanneer burgers iets geregeld willen hebben, 2008

Bron: Omnibusenquête

Een derde van de Rotterdamse burgers weet niet met wie zij contact zouden moeten zoeken, als zij geregeld willen krijgen dat de gemeente iets doet, bijvoorbeeld een probleem aanpakken in zijn of haar buurt. De helft van de Rotterdammers zou contact zoeken met een ambtenaar of gemeentelijke dienst. Ook een vijfde zou contact zoeken met het bestuur van de stad, zoals het college van burgemeester en wethouders of de gemeenteraad. Vijftien procent van de Rotterdammers zou contact zoeken met de politiek, een gemeenteraadslid of een politieke partij.

Figuur 3-5 Bekendheid en waardering van verschillende vormen van burgerparticipatie, 2007

Bron: Omnibusenquête

Bijna 90 procent van de Rotterdamse burgers kent het begrip Opzoomeren. De helft of meer Rotterdammers kennen ook informatiebijeenkomsten, het referendum, inspraakbijeenkomsten en het Burgerinitiatief als manieren waarop zij kunnen participeren in het gemeentebestuur. Vormen van participatie die niet zo bekend zijn, maar door meer dan 60 procent van de Rotterdammers beschouwd worden als goede manier om burgers bij het bestuur te betrekken zijn buurtschouwen, Groeibriljanten en een idee of suggestie plaatsen op RotterdamIdee.nl.

3.2 College en organisatie

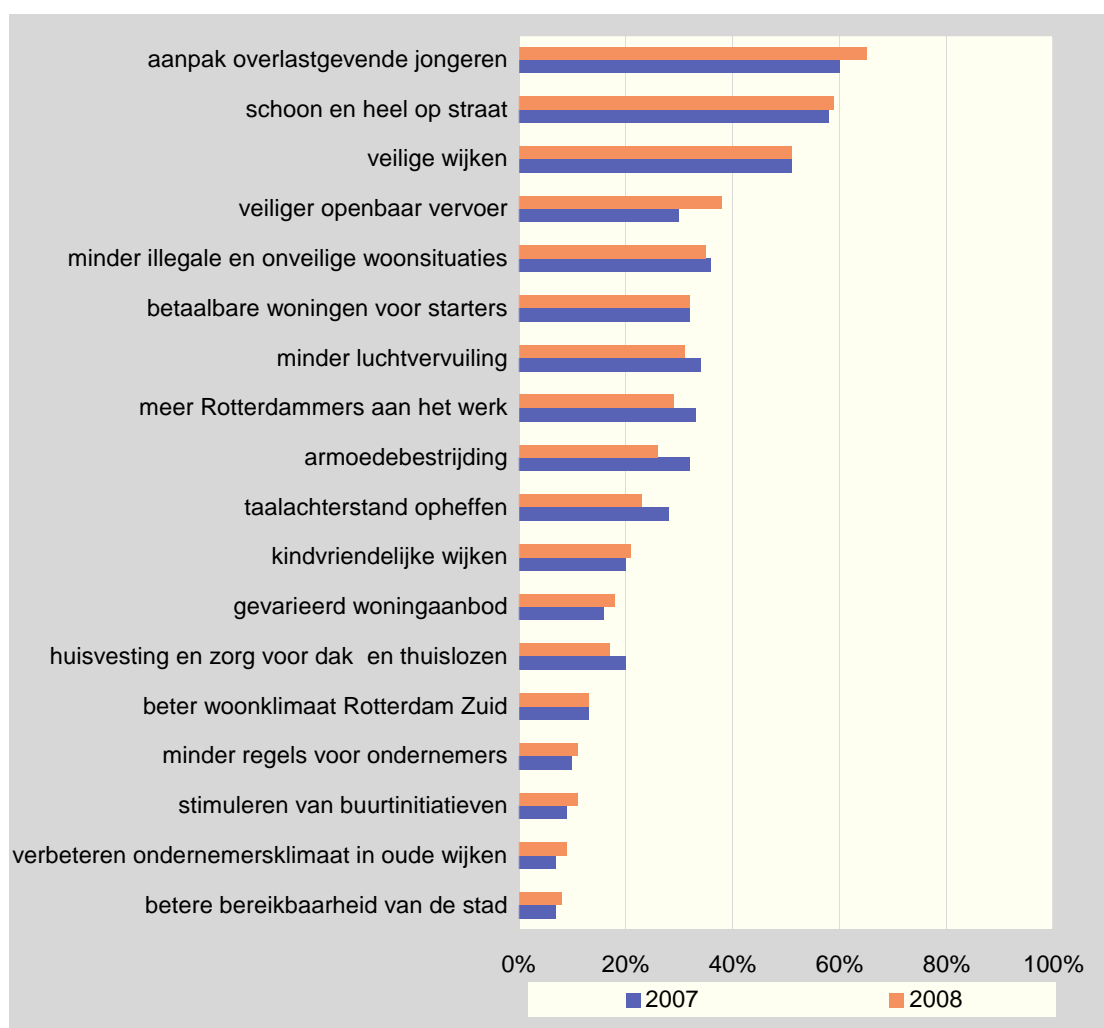
Het bestuur wil de gemeentelijke organisatie zo inrichten dat zij in staat is om de prestaties te realiseren die in de stad gevraagd worden. De organisatie moet haar taken efficiënt, professioneel en marktconform uitvoeren.

De gemeente wil binnen de organisatie zo efficiënt mogelijk gebruik maken van de beschikbare capaciteit. De gemeentelijke diensten bundelen daarom hun ondersteunende taken in shared service centers en maken gebruik van dezelfde instrumenten en systemen. Om overbodige regels te voorkomen, licht de gemeente de gemeentelijke regels en procedures door.

De mening van de Rotterdammers over de gemeente en het bestuur en over wat voor onderwerpen de gemeente moet aanpakken komen hieronder aan de orde.

In de Omnibusenquête is gevraagd welke (maximaal vijf) onderwerpen prioriteit zouden moeten krijgen van het gemeentebestuur.

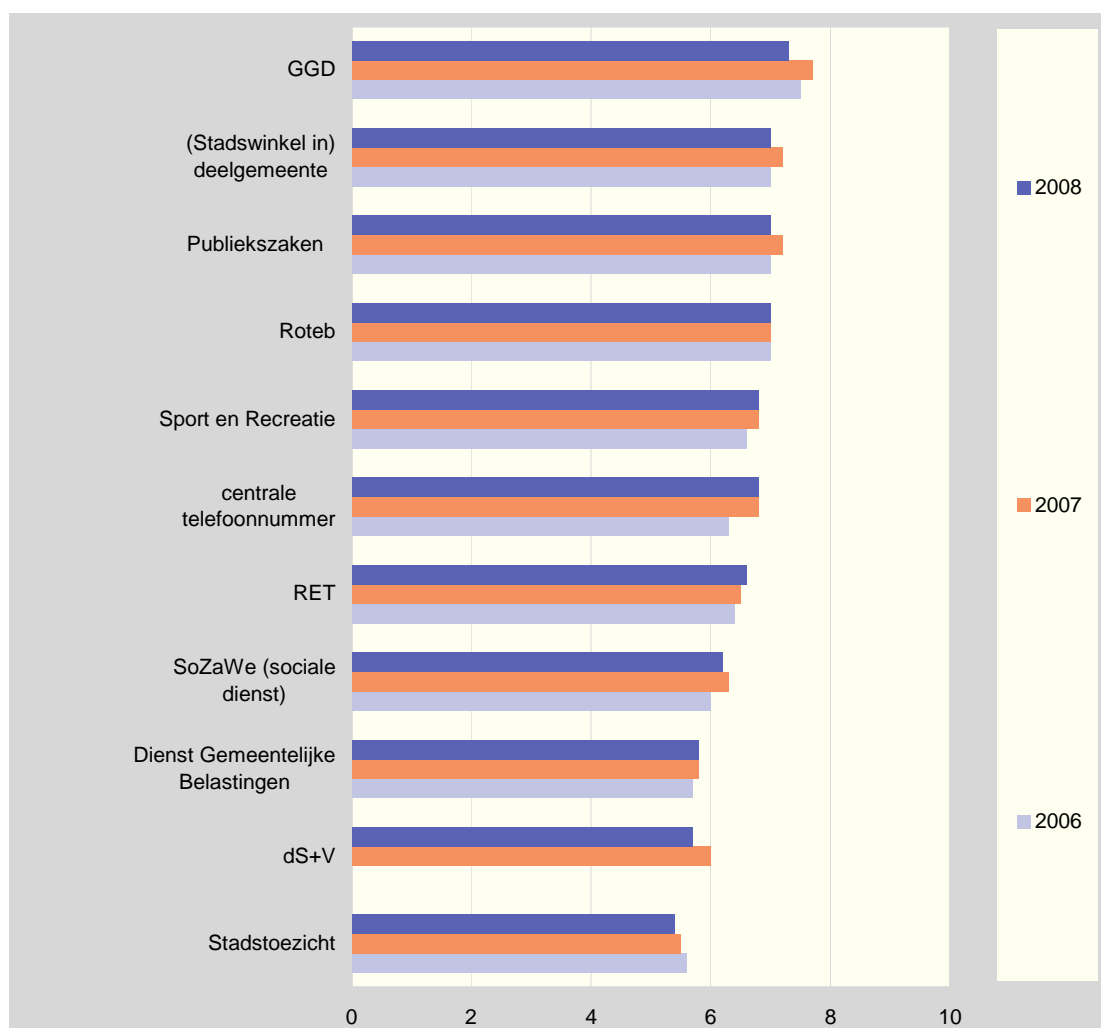
Figuur 3-6 Prioriteiten volgens Rotterdammers van de lijst met onderwerpen die het gemeentebestuur wil aanpakken en stimuleren

Bron: Omnibusenquête

De aanpak van overlastgevende jongeren, schoon en heel op straat en veilige wijken vinden de meeste Rotterdammers evenals in 2007 behoren tot de top drie van onderwerpen die voor het gemeentebestuur belangrijk zijn om aan te pakken. Deze zijn alle drie te schikken onder 'leefbaarheid'. Veiliger openbaar vervoer staat op de vierde plaats, en is sterk gestegen in de rangorde van prioriteiten van de Rotterdammers. Dit onderwerp is stond in 2007 nog op de negende plaats. Daarna legt de Rotterdamse burger de prioriteit bij het woningvraagstuk. Minder illegale en onveilige woningen en meer goedkope woningen voor starters staan respectievelijk op de vijfde en de zesde plaats in de prioriteitenlijst. Dan volgt tegengaan van luchtvervuiling, dat in 2007 nog op de vijfde plaats stond. Werkgelegenheid, armoedebestrijding, bestrijding van taalachterstand en aandacht voor daklozen vinden iets minder Rotterdammers dan vorig jaar een aandachtspunt voor het gemeentebestuur. Een aantrekkelijke woonstad, met kindvriendelijke wijken en een gevarieerd woningaanbod vinden in 2008 juist wat meer Rotterdammers van belang. De overige onderwerpen spreken minder dan 15 procent van de inwoners van Rotterdam aan.

Figuur 3-7 Gemiddelde rapportcijfers van Rotterdammers voor de dienstverlening van gemeentelijke diensten, 2008

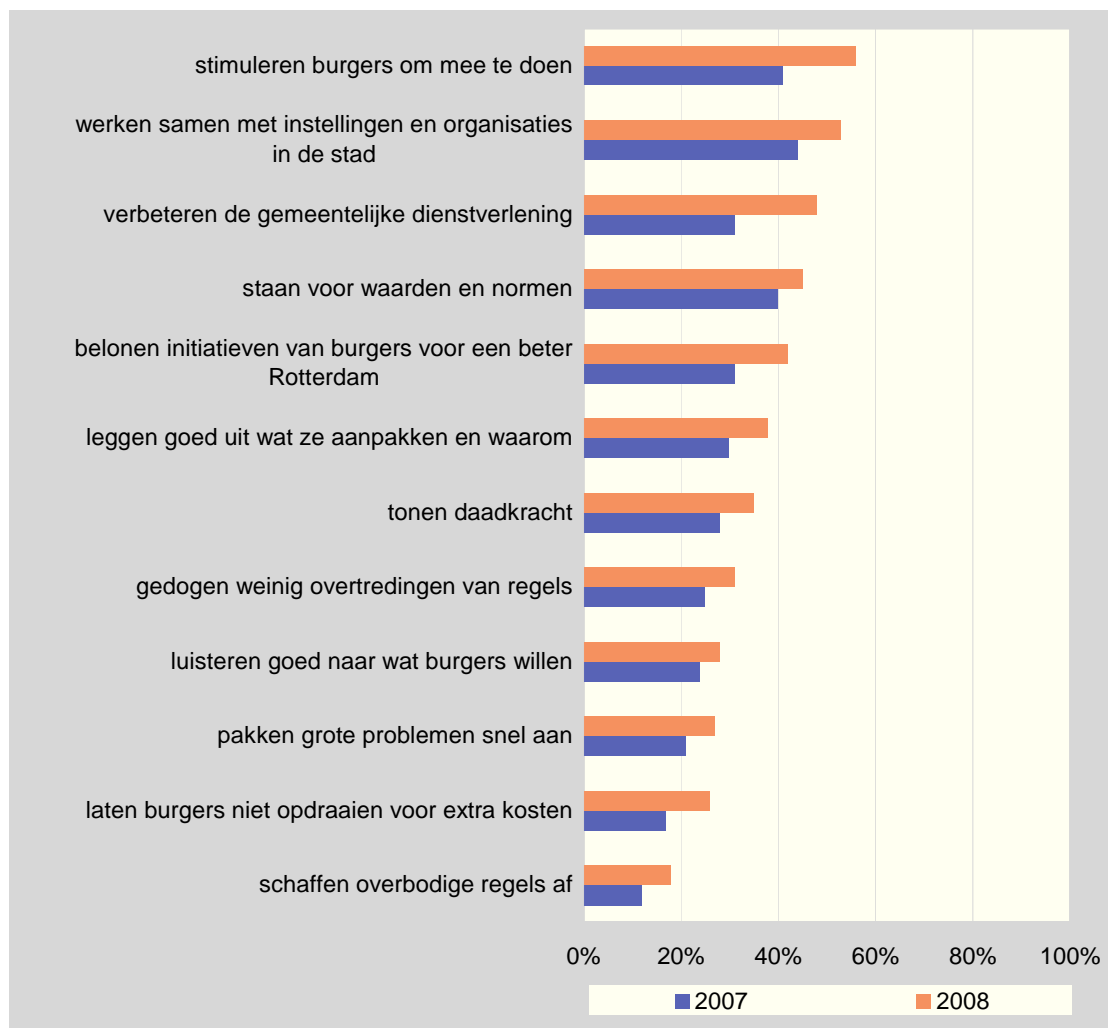
Bron: Omnibusenquête

De gemiddelde rapportcijfers die Rotterdammers hebben gegeven voor de dienstverlening van de verschillende gemeentelijke diensten liggen in 2008 wat lager dan in 2007. Net als vorig jaar is de GGD de dienst die de hoogste waardering krijgt. Daarna volgen net als vorig jaar de

Stadswinkels in de deelgemeente en de dienst Publiekszaken. De dienst Stadstoezicht krijgt als enige gemeentelijke dienst gemiddeld een onvoldoende voor haar dienstverlening. Dit is waarschijnlijk deels te verklaren uit de aard van de werkzaamheden van deze dienst.

Tenslotte is er aan de Rotterdammers gevraagd wat zij vinden van het gemeentebestuur en wat de uitstraling van dit bestuur is.

Figuur 3-8 Imago gemeentebestuur: mening van Rotterdammers in percentage (zeer) mee eens

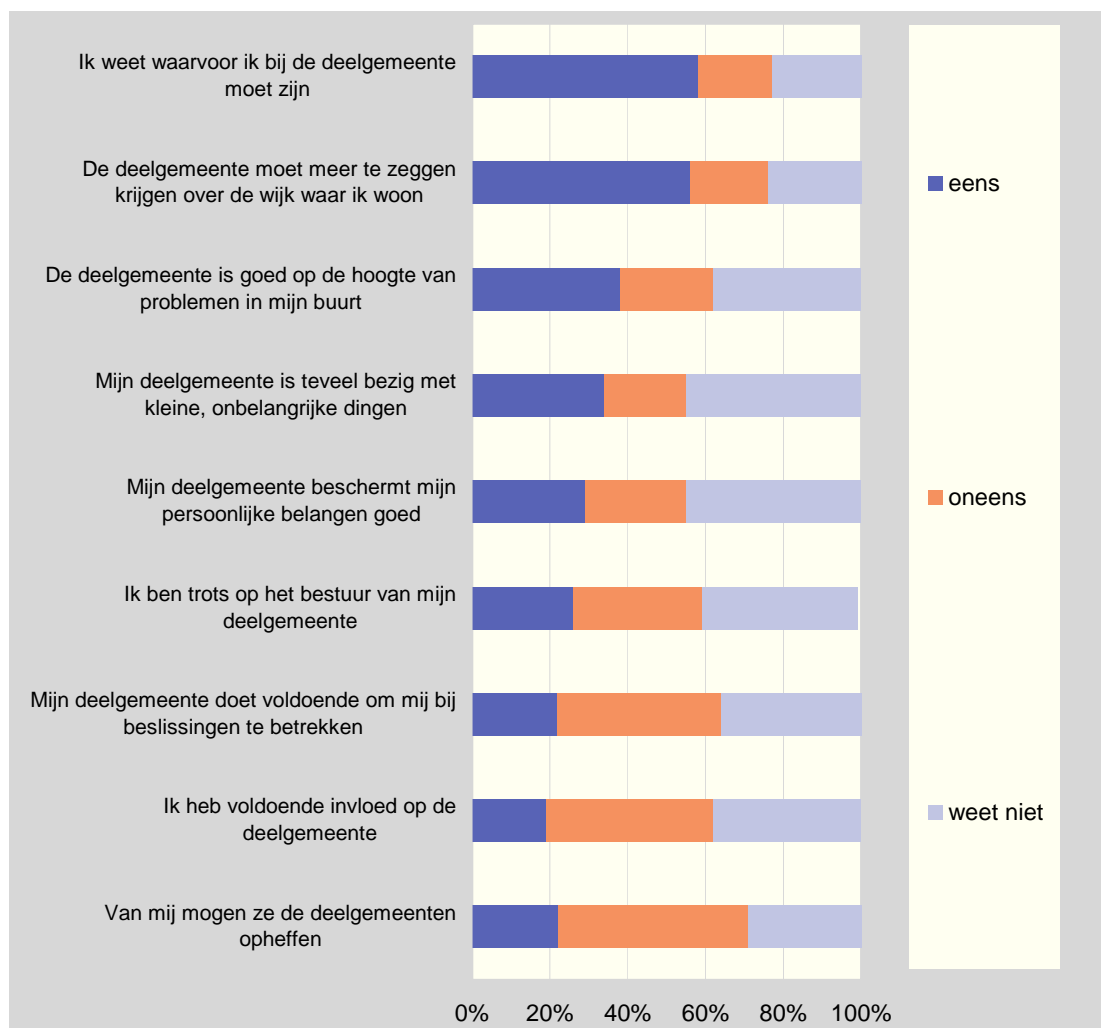
Bron: Omnibusenquête

Alle stellingen die betrekking hebben op het positieve imago van het gemeentebestuur zijn door meer Rotterdammers dan vorig jaar beaamd. Er zijn in 2008 ook twee stellingen waar meer dan 50 procent van de inwoners het mee eens is. Meer dan de helft van de Rotterdamse burgers vindt dat het gemeentebestuur hen stimuleert om mee te doen, en vindt dat het gemeentebestuur samenwerkt met instellingen en organisaties in de stad. Het imago van het gemeentebestuur is dus duidelijk open en naar buiten gericht. Een opvallende stijger is het verbeteren van de gemeentelijke dienstverlening: Bijna de helft van de Rotterdammers vindt dat het gemeentebestuur de dienstverlening naar de burger heeft verbeterd, tegenover bijna een derde in 2007. Meer dan een derde van de Rotterdammers vindt ook dat het gemeentebestuur initiatieven van burgers belooft, goed uitlegt wat ze doet, en daadkracht toont.

3.3 Deelgemeenten

Decentrale besturen ontvangen financiële middelen om de overgedragen taken en bevoegdheden te kunnen uitvoeren. Deze paragraaf geeft een beeld van de mening van de burger over het functioneren van deelgemeenten en andere decentrale bestuurslagen zoals de Centrumraad.

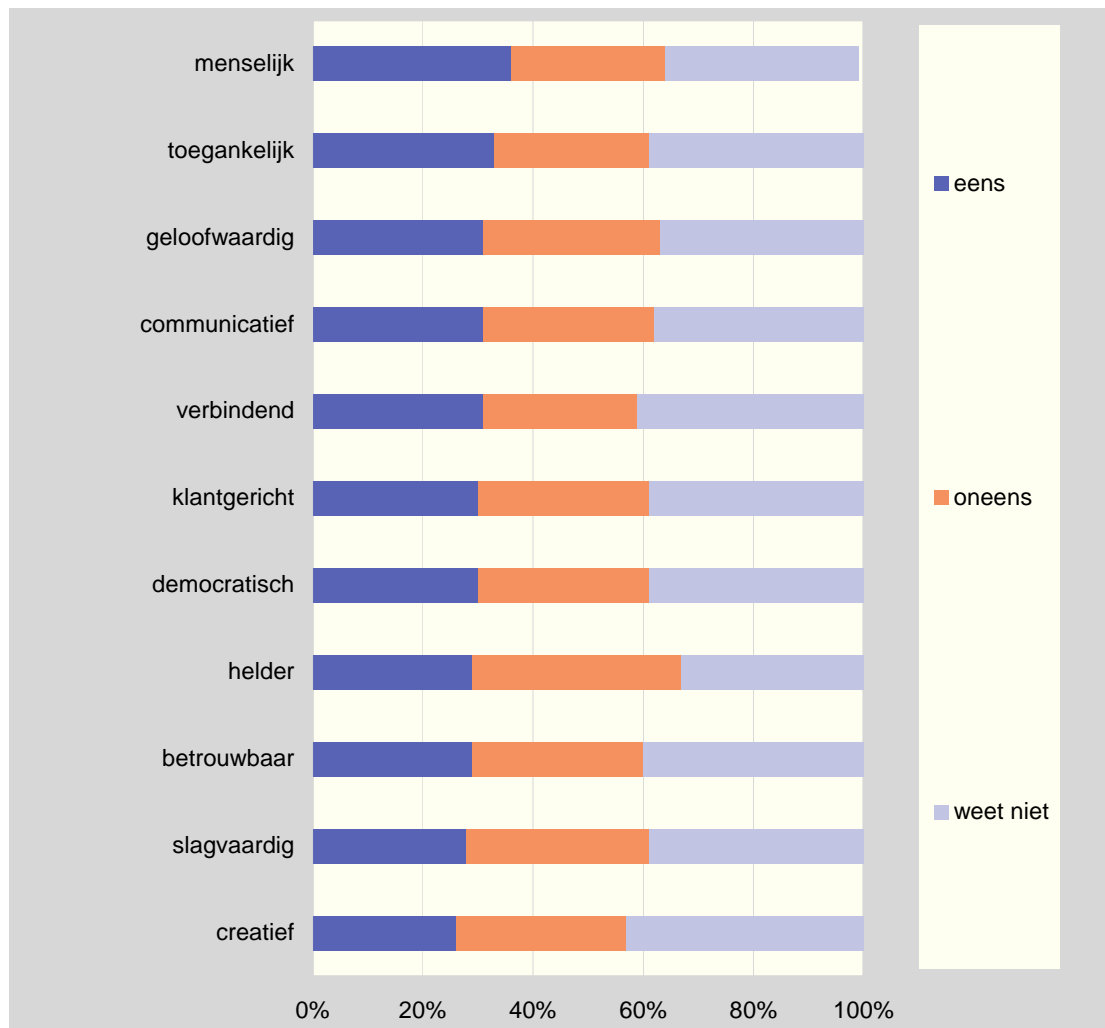
Figuur 3-9 Uitspraken over de deelgemeente, 2008

Bron: Omnibusenquête

Meer dan de helft van de Rotterdamse burgers weet waarvoor hij of zij de bij deelgemeente terecht kan. Ook meer dan de helft vindt, dat de deelgemeente meer te zeggen zou moeten krijgen over de wijk waar hij of zij woont. Bij vragen over het functioneren van de deelgemeente valt op, dat rond de 40 procent van de burgers op deze vragen 'weet niet' antwoordt. De stelling waar de minste Rotterdammers het mee eens is, is 'ik heb voldoende invloed op de deelgemeente': iets meer dan 40 procent van de burgers vindt dat zij niet voldoende invloed hebben op het deelgemeentelijk bestuur. De stelling waar het hoogste percentage Rotterdammers het mee oneens is (49 procent), is de stelling dat deelgemeenten mogen worden opgeheven. Relatief veel Rotterdamse burgers zijn dus positief over het deelgemeentelijk bestel, maar hebben weinig inzicht in haar functioneren.

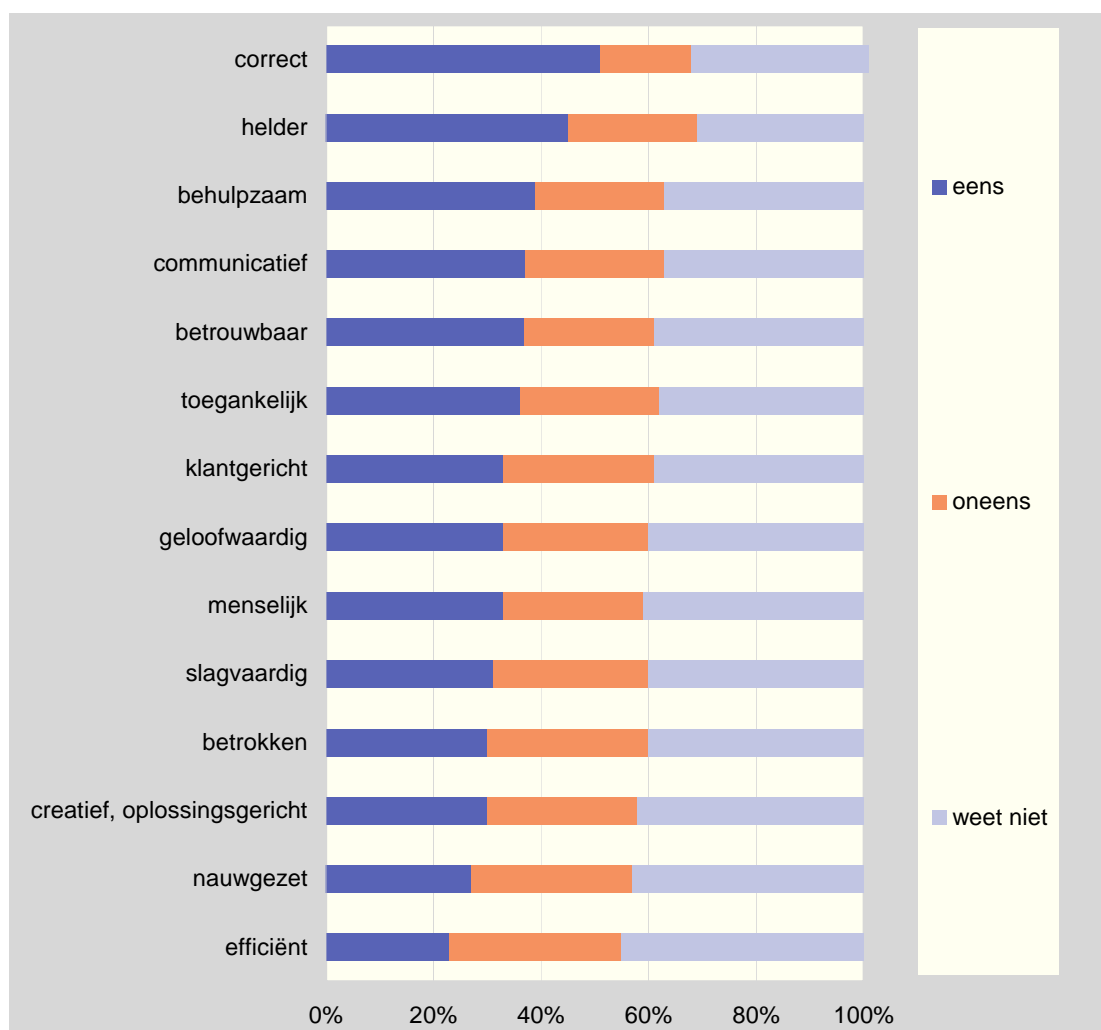
Figuur 3-10 Beeld van het deelgemeentebestuur, 2008

Bron: Omnibusenquête

In de Omnibusenquête konden respondenten aangeven of zij een bepaalde eigenschap van toepassing vinden op het bestuur en de ambtenaren van de deelgemeente. De eigenschappen die meer dan een derde van de burgers heeft aangekruist als passend bij het deelgemeentebestuur zijn 'menselijk' en 'toegankelijk'. 'Creatief' vinden relatief de minste burgers van toepassing op de deelgemeente. De eigenschap die relatief de meeste burgers níét van toepassing vinden is 'helder'.

Figuur 3-11 Beeld van de deelgemeenteambtenaren, 2008

Bron: Omnibusenquête

Relatief de meeste Rotterdammers vinden de eigenschappen 'correct' van toepassing op ambtenaren die werken bij de deelgemeente. Hoewel relatief veel Rotterdammers de eigenschap 'helder' niet vinden passen bij het deelgemeentebestuur, vinden relatief veel Rotterdammers de eigenschap 'helder' wel van toepassing op de ambtenaren van de deelgemeente. 'Nauwgezet' en 'efficiënt' zijn de eigenschappen die relatief de minste Rotterdammers vinden passen bij deelgemeenteambtenaren.

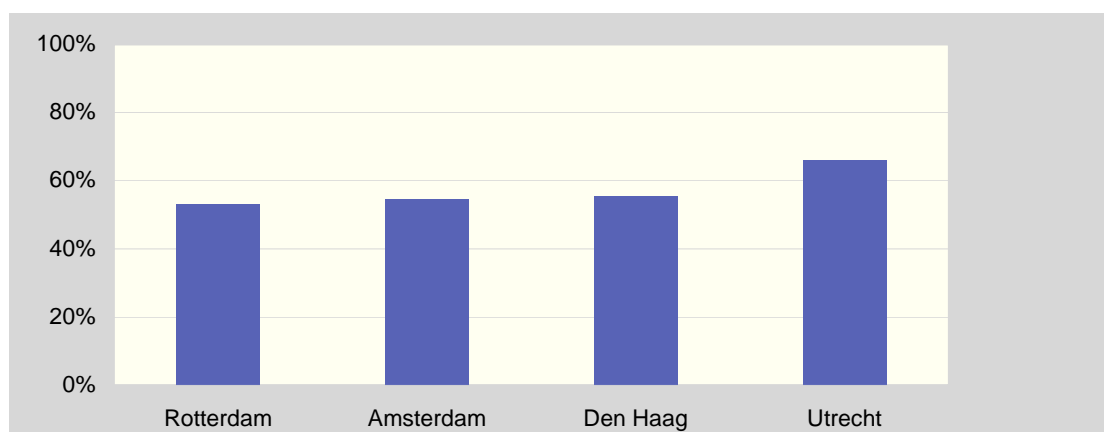
3.4 Publieksdiensten

Voor de gemeente Rotterdam is het van belang dat haar dienstverlening aan de Rotterdammers goed is. Op dit vlak wil de gemeente het volgende bereiken:

- Rotterdam heeft een hoge kwaliteit van dienstverlening;
- De diensten worden op een goed bereikbare, optimaal toegankelijke en betrouwbare wijze aangereikt aan individuele burgers en bedrijven, op een moment dat hen schikt en een manier die bij hen past;
- De burger ziet één overheid, één gemeente.

Omdat internet in toenemende mate gebruikt wordt voor informatievoorziening en contacten met burgers, is het van belang om te weten in hoeverre burgers toegang hebben tot het internet.

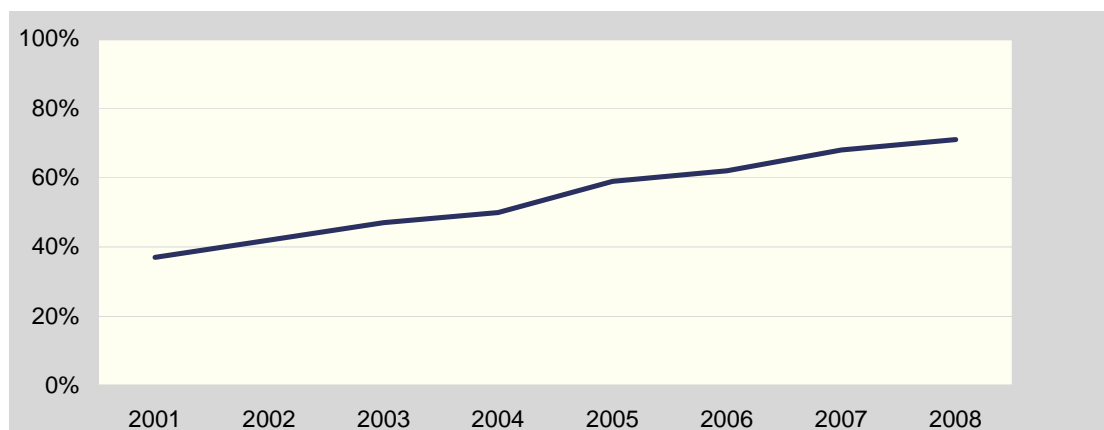
Figuur 3-12 Internetgebruik bewoners, 2003

Bron: G4-peiling

In 2003 had Rotterdam van de vier grote steden het laagste percentage inwoners met toegang tot het internet.

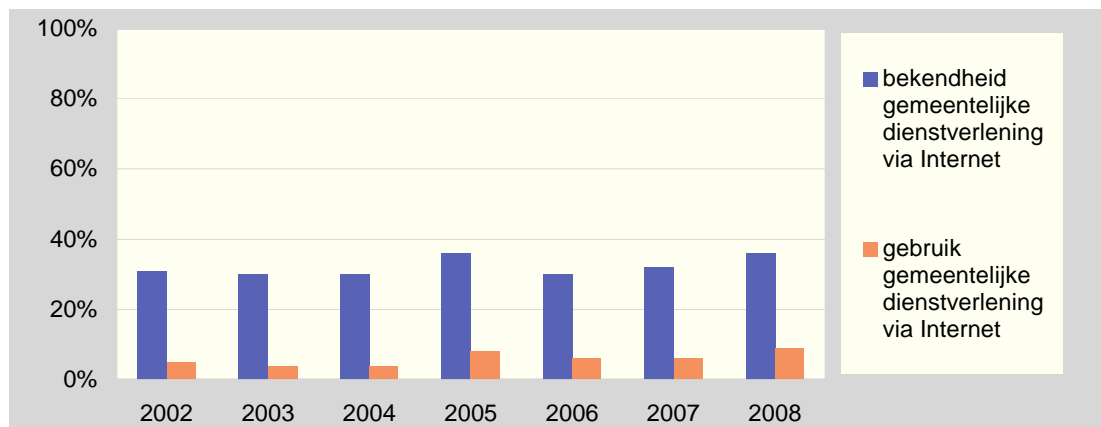
Figuur 3-13 Percentage Rotterdammers dat een computer heeft en thuis internet gebruikt

Bron: Omnibusenquête COS

Het percentage inwoners van Rotterdam, dat thuis de beschikking heeft over een computer en daarmee het internet kan gebruiken, stijgt de laatste jaren echter snel. In 2001 was dit nog minder dan 40 procent en in 2008 ruim 70 procent.

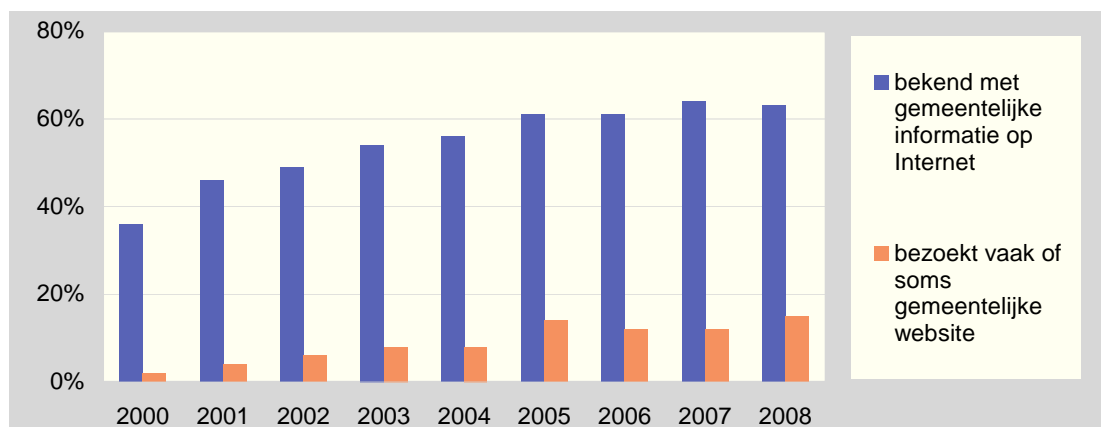
Figuur 3-14 Bekendheid en gebruik van gemeentelijke dienstverlening via internet

Bron: Omnibusenquête

Het afgelopen jaar is zowel de bekendheid als het gebruik van gemeentelijke dienstverlening via internet weer toegenomen. In 2008 is ruim een derde van de Rotterdammers bekend met de gemeentelijke dienstverlening via internet. Dit is een zelfde aandeel als in 2005. Vooral het gebruik van internet voor het afnemen van gemeentelijke diensten is gestegen. Van de inwoners van Rotterdam maakt 9 procent daar wel eens gebruik van. Dit is bijna twee keer zoveel als in 2002.

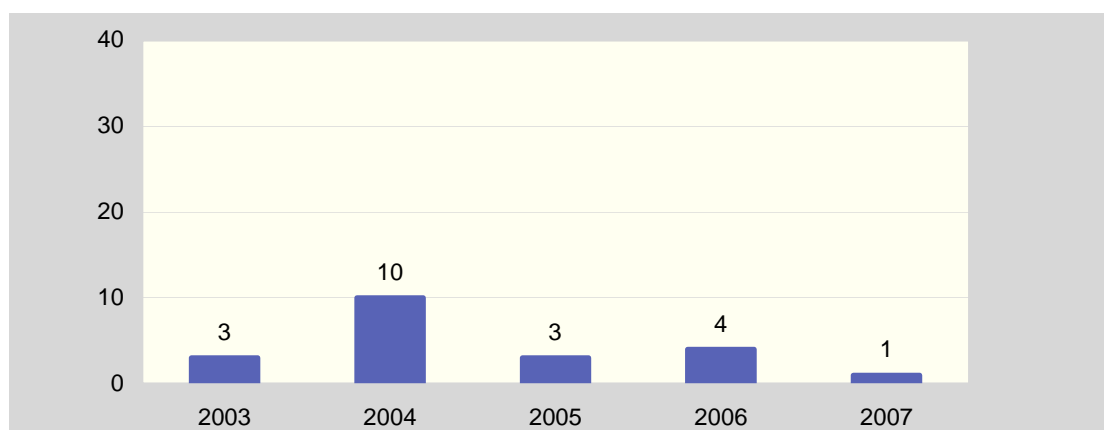
Figuur 3-15 Bekendheid en bezoek van Rotterdammers van de gemeentelijke website

Bron: Omnibusenquête

De bekendheid van de gemeentelijke website is ten opzichte van 2007 in 2008 niet verder toegenomen. Bijna tweederde van de Rotterdammers weet, dat de gemeente gemeentelijke informatie publiceert op het internet. In 2000 was dat nog minder dan 40 procent. Het bezoek aan de gemeentelijke website is in 2008 wel toegenomen. Van alle Rotterdammers bezoekt 15 procent soms of vaak www.rotterdam.nl.

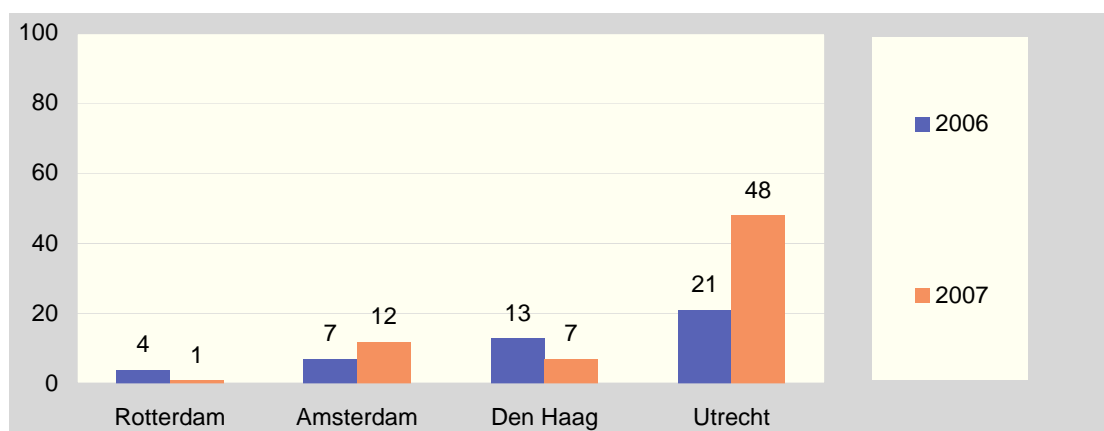
Figuur 3-16 Rangorde beoordeling gemeentelijke website

Bron: Advies Overheid.nl

De gemeente Rotterdam staat in 2007 op nr. 1 in de Overheid.nl Monitor. Rotterdam behaalde met haar website niet alleen de hoogste score van alle gemeenten, maar ook van alle overheden in Nederland zoals deelgemeenten, provincies, waterschappen en ministeries. Bij de deelgemeenten staat deelgemeente IJsselmonde op de eerste plaats. Bij het opstellen van de rangorde wordt gekeken naar transparantie, dienstverlening aan burgers en bedrijven, toegankelijkheid, gepersonaliseerde dienstverlening (DigiD) en eParticipatie, dit is de mogelijkheid om digitaal mee te praten over het gemeentebestuur.

Figuur 3-17 Rangorde bij Overheid.nl bij beoordeling gemeentelijke website, 2007

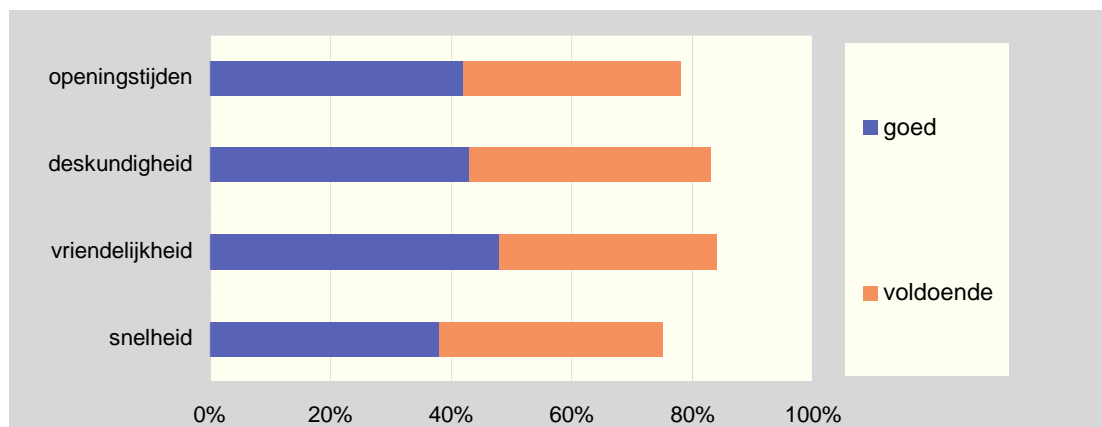

Bron: Advies Overheid.nl

De andere grote steden staan niet zo hoog in de rangorde van de Overheid.nl Monitor. Na Rotterdam volgt Den Haag met een zevende plaats. Vorig jaar stond Den Haag op de dertiende plaats. Amsterdam en Utrecht zakten beide op de ranglijst, Amsterdam van de zevende naar de twaalfde plaats en Utrecht van de eenentwintigste naar de achtenveertigste plaats.

Door de instelling van Stadswinkels en van één telefoonnummer, één internetloket, één post- en mailadres wil de gemeente bereiken, dat het eenvoudiger wordt voor de Rotterdammers om in contact te treden met de gemeente Rotterdam. Van de Rotterdamse bevolking heeft 26 procent in het afgelopen jaar een Stadswinkel bezocht. Dit is iets minder dan in 2007, toen 30 procent van de Rotterdammers een Stadswinkel bezocht.

Figuur 3-18 Tevredenheid naar aspect door bezoekers Stadswinkel

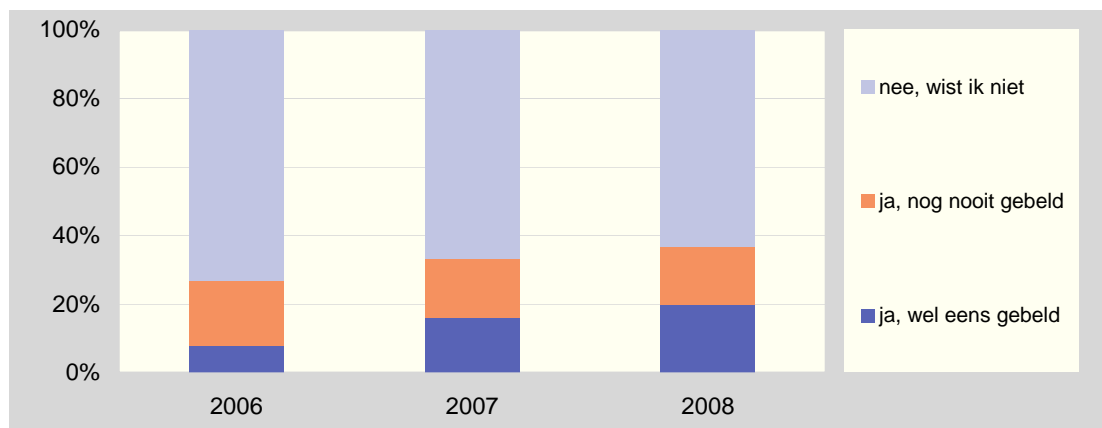

Bron: Omnibusenquête

De meerderheid van de bezoekers beoordeelt de Stadswinkel positief op de verschillende aspecten. De meeste bezoekers waarderen de medewerkers van de Stadswinkel. Daarbij komt vriendelijkheid op de eerste plaats, gevolgd door deskundigheid.

Ook de openingstijden beoordelen de burgers voor het merendeel met goed of voldoende. Op de laatste plaats komt de snelheid waarmee klanten geholpen worden in de Stadswinkel, maar ook dit aspect beoordeelt nog driekwart van de bezoekers als goed of voldoende.

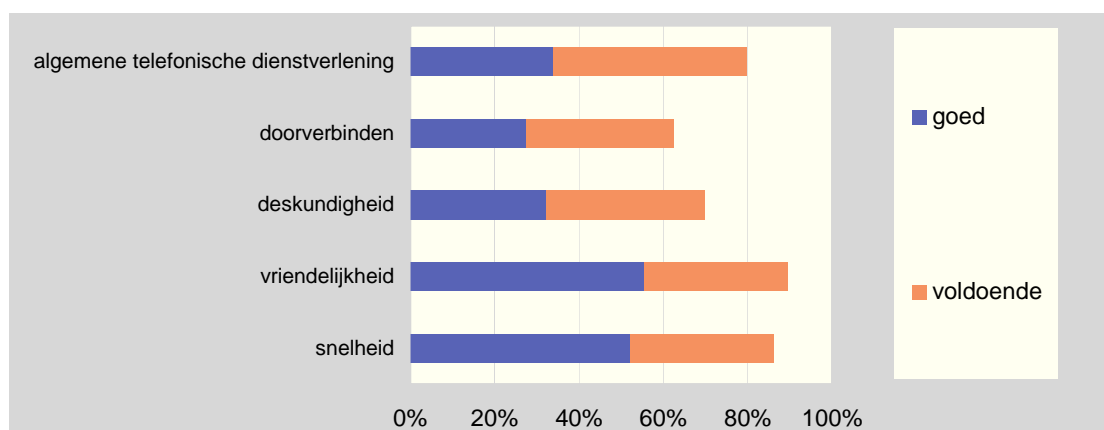
Figuur 3-19 Bekendheid van Rotterdammers met het centrale telefoonnummer

Bron: Omnibusenquête

Het aandeel Rotterdammers dat niet bekend is met het centrale telefoonnummer van de gemeente Rotterdam is in 2008 weer verder afgenomen tot 63 procent. Ruim een derde van de burgers is bekend met het centrale telefoonnummer van de gemeente. Een vijfde deel van de Rotterdammers heeft wel eens gebeld met het telefoonnummer. Dit aandeel is sinds 2006 sterk toegenomen. Toen had nog maar 8 procent van de burgers wel eens gebruik gemaakt van dit centrale telefoonnummer.

Figuur 3-20 Oordeel over de dienstverlening centrale telefoonnummer

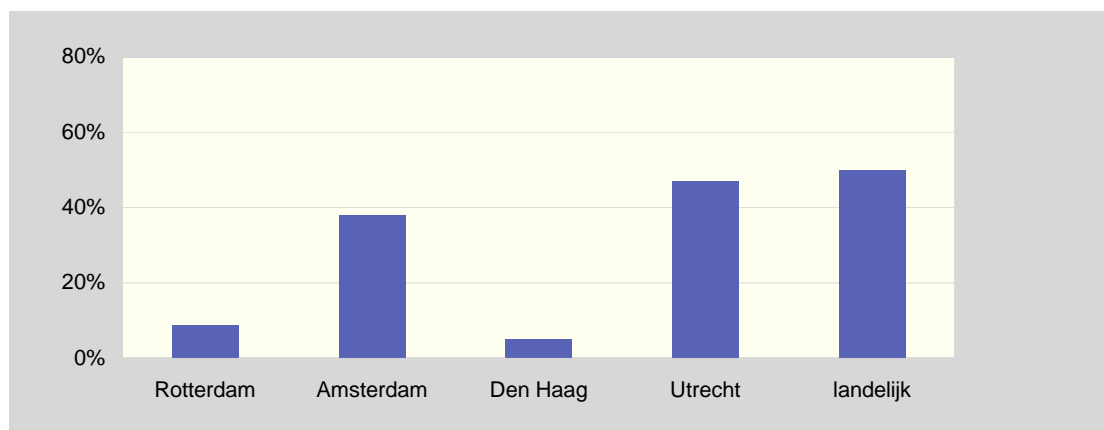

Bron: Omnibusenquête

Het merendeel van de burgers, die wel eens gebruik gemaakt heeft van het centrale telefoonnummer beoordeelt de algemene telefonische dienstverlening positief. De meeste bellers zijn positief over de vriendelijkheid van de medewerkers. Op de tweede plaats staat hier de snelheid waarmee de beller geholpen wordt. Vrijwel de helft van de bellers beoordeelt de snelheid goed en nog eens 30 procent voldoende. De deskundigheid van de telefonistes en de kwaliteit van doorverbinden worden door minder gebruikers positief beoordeeld.

Jaarlijks wordt de Benchmark Publiekszaken gepubliceerd, waarin de dienstverlening van Publiekszaken bij een groot aantal gemeenten van Nederland wordt beschreven en vergeleken.

Figuur 3-21 Gerealiseerde wachttijd aan de balie (percentage minder dan vijf minuten), 2007

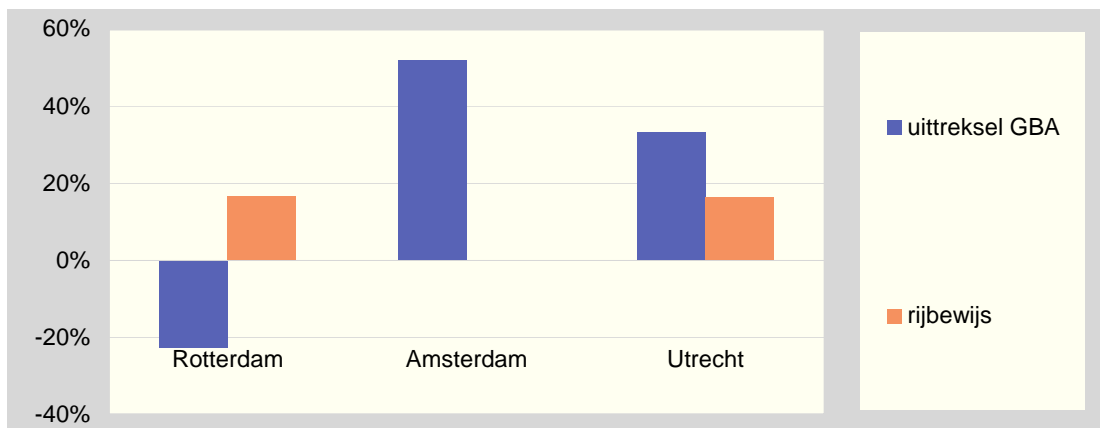

Bron: Benchmark Publiekszaken

Het percentage klanten dat aan de balie binnen vijf minuten geholpen wordt, verschilt sterk tussen de grote steden. In Rotterdam en Den Haag is dit slechts een klein percentage. De stad Utrecht realiseert het hoogste percentage burgers die binnen vijf minuten geholpen worden aan de balie. Dit percentage is vergelijkbaar met het gemiddelde landelijke aandeel.

De servicenorm voor wachttijden is in de grote steden in het algemeen langer dan in de kleinere gemeenten. De landelijk gemiddelde norm voor wachttijd aan de balie is voor de benchmark publiekszaken 13,7 minuten. In Rotterdam is deze 30 minuten, in Amsterdam 20 minuten, in Den Haag 15 en in Utrecht 30 minuten. Rotterdam haalt in meer dan dertig procent van de gevallen haar eigen norm niet.

Figuur 3-22 Verschil met landelijke gemiddelde prijzen producten Publiekszaken 2007

Bron: Benchmark Publiekszaken

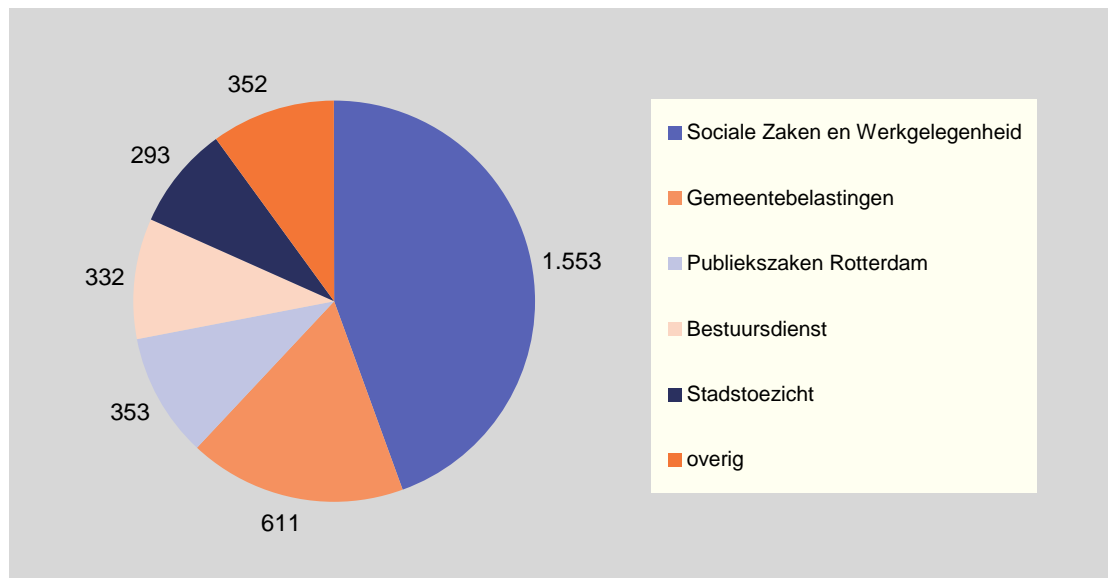
Een uittreksel uit de Gemeentelijke Basisadministratie is in Rotterdam bijna twee euro goedkoper dan het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten. In Amsterdam en Utrecht is dit veel duurder. Een rijbewijs aanvragen is in de grote steden Rotterdam en Utrecht duurder dan gemiddeld in Nederland.

De klachten die de gemeente Rotterdam binnen krijgt over het functioneren van diensten worden geregistreerd. De gemeente Rotterdam onderscheidt daarbij drie soorten klachten.

1. Klaagschriften zijn klachten over de manier waarop de gemeente zich gedraagt.
2. Informele klachten: klachten over onvolkomenheden waarvoor de gemeente verantwoordelijk is (een niet goed werkende website, onveiligheid, onduidelijke procedures etc).
3. Meldingen buitenruimte: klachten over rommel of beschadigingen in de buitenruimte.

In 2007 zijn bij gemeentelijke diensten ruim 3.500 klaagschriften ingediend en ruim 4.700 informele klachten. Het aantal meldingen buitenruimte in 2007 was ruim 109.000.

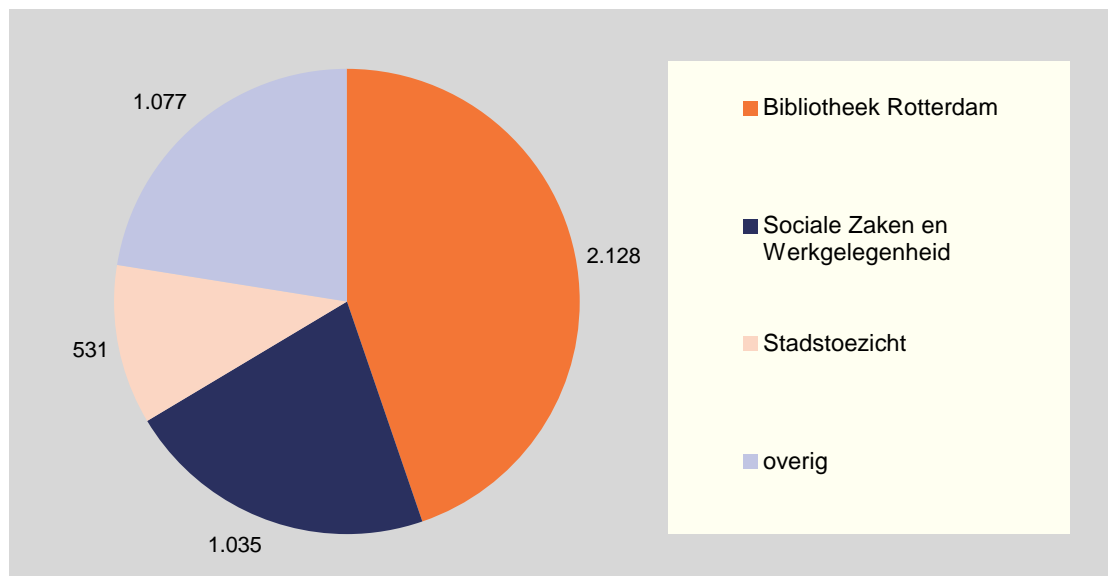
Figuur 3-23 Aantal klaagschriften naar dienst, 2007

Bron: Burgerjaarverslag

Verreweg de meeste klaagschriften ontvangt de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Dan volgt de dienst Gemeentebelastingen. Publiekszaken en de Bestuursdienst ontvangen daarna de meeste formele klachten. Het aantal klaagschriften gericht aan Stadstoezicht is in 2007 een stuk lager dan in 2006. Toen ontving deze dienst ruim 500 klaagschriften.

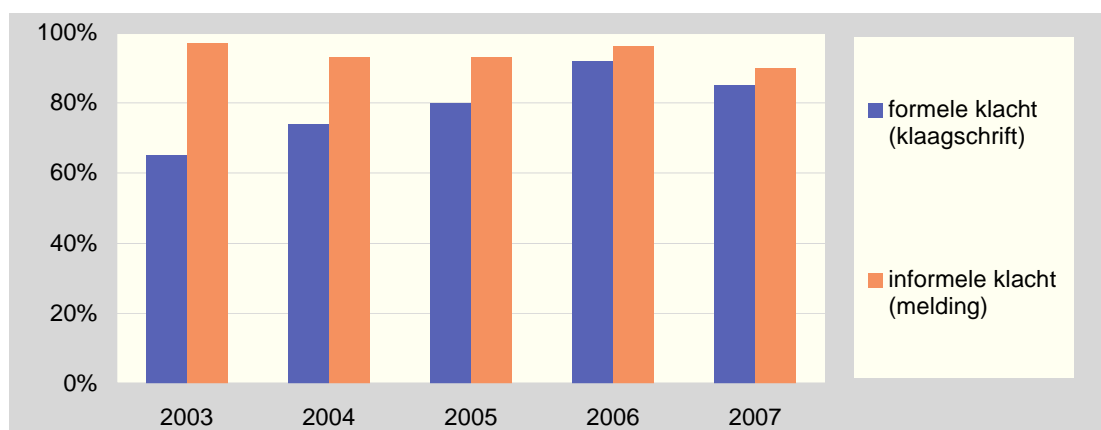
Figuur 3-24 Aantal informele klachten naar dienst, 2007

Bron: Burgerjaarverslag

Het aantal informele klachten is het hoogst bij de gemeentebibliotheek. Daarna volgen Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Stadstoezicht.

Figuur 3-25 Percentage binnen de termijn afgehandelde klachten

Bron: Burgerjaarverslag

Het percentage klaagschriften, dat binnen een termijn van vier weken is afgehandeld, is tussen 2003 en 2006 jaarlijks toegenomen. In 2007 is het percentage klachten dat binnen de gestelde termijn is afgehandeld echter weer gedaald naar 85 procent van de formele klachten en 90 procent van de informele klachten bij deelgemeenten en diensten.

De Juridische Diensten Rotterdam behandelt de bezwaren die burgers maken tegen besluiten van gemeentelijke diensten. Deze gemeentelijke bezwaarschriften zijn bezwaarschriften die niet over gemeentelijke belastingen en heffingen gaan. Voor het afhandelen van bezwaarschriften staat een termijn van veertien weken. In 2004 besloot het College, dat het aandeel bezwaarschriften dat binnen de termijn wordt afgehandeld omhoog moest en stelde dat in oktober 2007 negentig procent van de bezwaarschriften binnen veertien weken afgehandeld zou moeten zijn.

Figuur 3-26 Aantal stedelijke bezwaarschriften ingediend bij Juridische Diensten Rotterdam

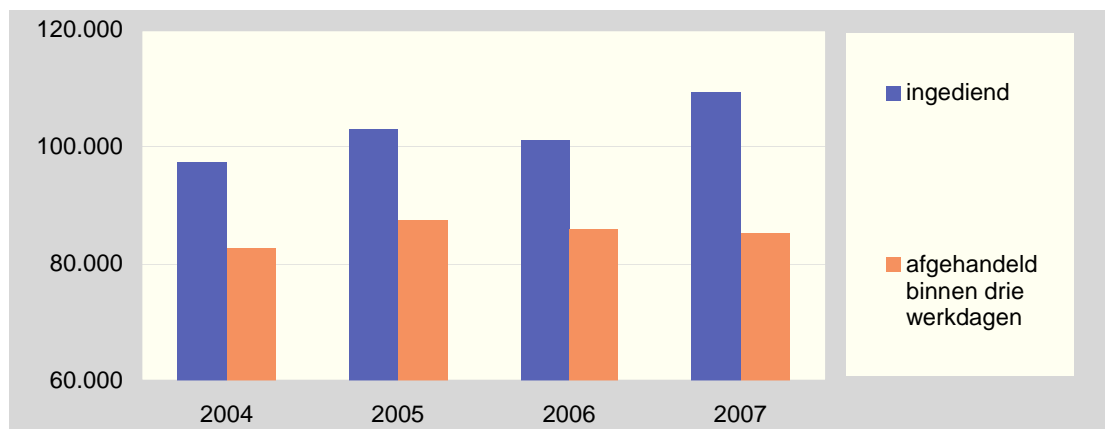
Bron: Juridische Diensten Rotterdam

In oktober 2007 werd 97 procent van de bezwaarschriften binnen veertien weken afgehandeld, waarmee deze doelstelling werd gehaald. Gemiddeld over het jaar 2007 werd 89 procent binnen de wettelijke termijn afgedaan. In 2007 heeft de JDR (Juridische Diensten Rotterdam) ruim 10.000 klachten afgehandeld. Dit zijn meer klachten dan er in dat zelfde jaar zijn ingediend, omdat in 2007 de achterstanden in de afhandeling van bezwaarschriften zijn weggewerkt.

In 2007 is 12 procent van de behandelde bezwaarschriften (deels) gegrond verklaard. Dit is hoger dan in voorgaande jaren toen dit rond de 9 procent lag.

Figuur 3-27   Aantal meldingen buitenruimte

Bron: *Burgerjaarverslag*

Meldingen buitenruimte betreffen klachten over de openbare ruimte, zoals rommel op straat, kapotte straatverlichting of kapot straatmeubilair. Het aantal klachten is in 2007 sterk gestegen. Voor de afhandeling van deze klachten staat de norm op drie werkdagen. Het aantal binnen de termijn afgehandelde klachten is in 2007 lager dan in de voorgaande jaren.

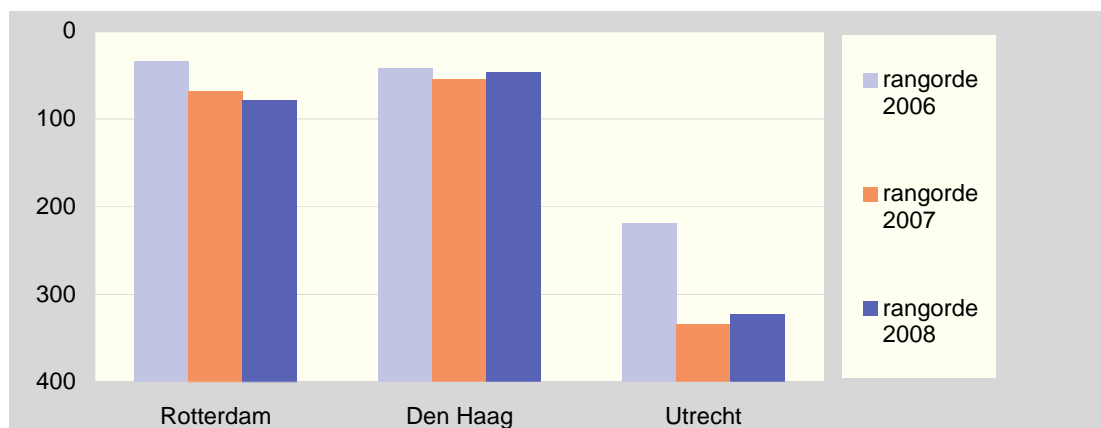
3.5 Algemene middelen

Het streven van de gemeente Rotterdam is een financieel gezonde gemeente, zodat doelstellingen van andere beleidsvelden financieel gedekt zijn opdat deze vervolgens gerealiseerd kunnen worden. Dit wordt bereikt door:

- een sluitende meerjarenbegroting;
- een voldoende weerstandsvermogen om de gemeentelijke risico's af te dekken;
- een gunstige lastendruk voor de Rotterdamse burgers en ondernemers.

Het COELO publiceert sinds 1997 jaarlijks de 'Atlas van de lokale lasten'. Hierin worden de ontwikkelingen rond lokale heffingen in kaart gebracht voor alle gemeenten, provincies en waterschappen in Nederland. In de atlas is een rangorde van gemeenten te vinden naar lokale lasten. Voor het bepalen van de lastendruk wordt gekeken naar de OZB, het rioolrecht, en reinigingsheffingen, maar ook de toeristenbelasting, de hondenbelasting en de prijzen van paspoorten en rijbewijzen. Naast de gemeentelijke heffingen worden ook de provinciale opcenten en de meeste waterschapsheffingen meegenomen. Om de rangorde te bepalen, wordt uitgegaan van de lastendruk voor een meerpersoonshuishouden.

Figuur 3-28 Rangorde grote gemeenten lastendruk voor meerpersoonshuishoudens (1=laagste lasten)

Bron: Coelo Atlas van lokale lasten

Rotterdam is in 2008 verder gezakt in de rangorde van gemeentelijke lastendruk en staat nu op de 79^e plaats. In Den Haag heeft een meerpersoonshuishouden sinds 2007 lagere lasten. Deze stad staat op de 47^e plaats. De rangorde van de stad Amsterdam met betrekking tot de gemeentelijke lastendruk is niet te bepalen, omdat voor deze stad de cijfers per stadsdeel gepresenteerd worden. De plaats op de rangorde varieert sterk tussen de stadsdelen, van de 13^e tot de 81^e plaats. Van de grote steden is Utrecht de stad met de hoogste lasten.

Belangrijkste punten Bestuurlijke zaken en dienstverlening

- *Actieve vormen van participatie, zoals het Burgerinitiatief, buurtschouwen en Groeibriljanten zijn niet zo bekend, maar worden door de inwoners van Rotterdam wel beschouwd als goede vormen van burgerparticipatie.*
- *De aanpak van overlastgevende jongeren heeft bij het merendeel van de Rotterdammers hoge prioriteit.*
- *De interesse van de burger voor gemeentepolitiek is het laatste jaar gedaald.*
- *Het gebruik van de gemeentelijke website en het centrale telefoonnummer neemt toe.*
- *In 2008 bezoekt 15 procent van de burgers www.rotterdam.nl, de gemeentelijke website die op de eerste plaats staat in de rangorde van de Overheid.nl Monitor .*
- *Het merendeel van de Rotterdammers waardeert de Stadswinkels en het centrale telefoonnummer van de gemeente.*
- *Rotterdam haalt in dertig procent van de gevallen niet de eigen norm van maximaal 30 minuten wachttijd bij de balie Publiekszaken.*
- *De lastendruk voor burgers in Rotterdam is het afgelopen jaar ten opzichte van andere gemeenten gestegen.*

4 Sociaal

De gemeente wil dat mensen meer meedoen, zich verbonden voelen en zich inzetten voor de stad. Het streven is, dat de stad actievere, beter opgeleide en meer welvarende inwoners krijgt. Rotterdam wil een stad zijn, waar mensen met plezier wonen, werken en recreëren. Daarbij wil ze voor de één een vangnet zijn en voor de ander een uitdagende springplank. Zowel de 'onderkant' als de 'bovenkant' van de stad moet zich bediend voelen; de stad moet beter in balans zijn.

Het gemeentebestuur wil met maatregelen op het gebied van werk en beheersing van de taal voorwaarden scheppen om voor alle burgers een actieve rol in de samenleving en succesvolle integratie mogelijk te maken. Met maatregelen op het gebied van sport, cultuur en het programma 'Mensen maken de Stad', schept het bestuur voorwaarden voor het creëren van binding tussen mensen in de stad en met de stad. Mensen die niet mee kunnen doen, kunnen rekenen op voorzieningen die nodig zijn om hun situatie te verbeteren of de nadelige gevolgen voor zichzelf of anderen zo gering mogelijk te houden. Activeren en zelfredzaamheid zijn hierbij de uitgangspunten.

Het gemeentebestuur wil een onomkeerbare trendbreuk realiseren, met de volgende doelstellingen:

- Meer Rotterdammers die de Nederlandse taal beheersen.
- Een hoger gemiddeld opleidingsniveau.
- Meer Rotterdammers die maatschappelijk actief zijn.
- Meer Rotterdammers met betaald werk.
- Een hoger gemiddeld inkomen.
- Hogere sportparticipatie (jeugd en volwassenen).
- Meer initiatieven in de stad die bijdragen aan binding.

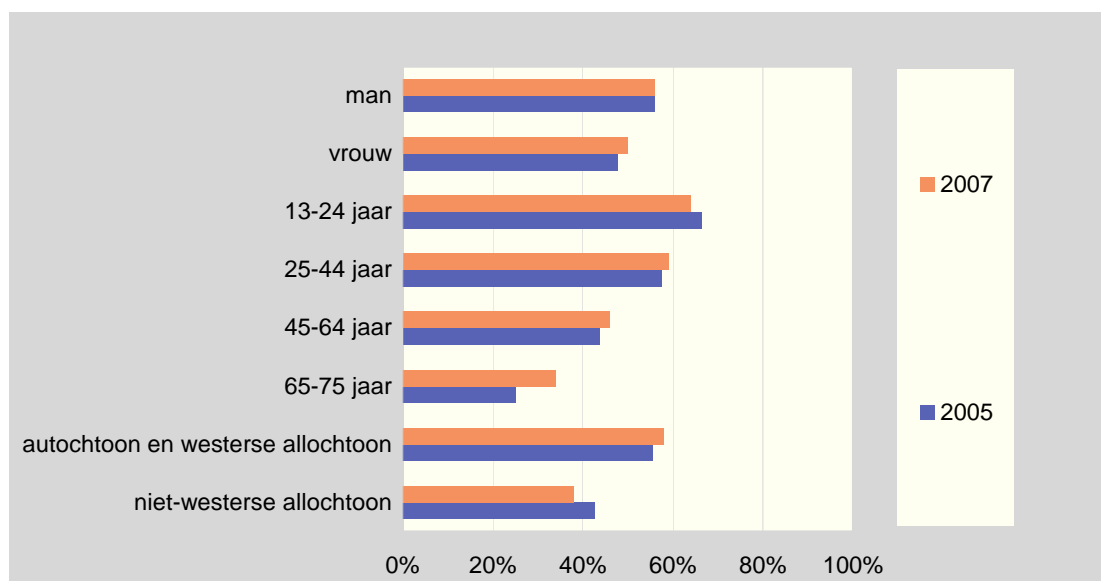
4.1 Sport en recreatie

Sport en andere vrijetijdsbesteding worden gestimuleerd door het ontwikkelen, beheren, exploiteren en in standhouden van (sport-)voorzieningen en door het organiseren en ontwikkelen van (sportieve) activiteiten en evenementen.

Binnen het Actieprogramma Voeding en Bewegen werkt de gemeente Rotterdam aan het bestrijden van bewegingsarmoede en verkeerde voedingsgewoonten. Dit programma is in eerste instantie gericht op de jeugd. De GGD, de dienst Sport en Recreatie (SenR) en de dienst Jeugd Onderwijs en Samenleving (JOS) werken samen aan het bevorderen van gezond eten en bewegen bij de Rotterdamse jeugd. Het Actieprogramma Voeding en Beweging maakt deel uit van het integraal jeugdbeleid van de gemeente Rotterdam.

De sportdeelname van alle Rotterdammers is 53 procent¹. Dat wil zeggen dat 53 procent van de Rotterdammers minstens één keer per maand sport beoefent. Dit is ongeveer gelijk aan 2005.

Figuur 4-1   **Percentage Rotterdammers dat minstens één keer per maand sport, 2007***

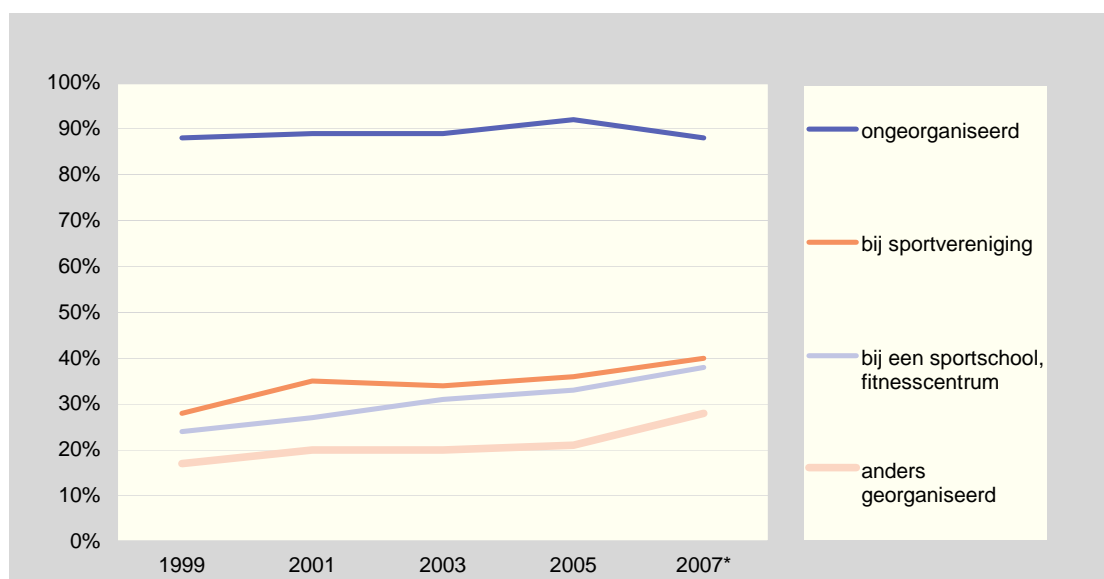
Bron: Vrijetijdsomnibus COS

* Voorlopige cijfers

De sportdeelname van mannen is groter dan van vrouwen. In 2007 sporten iets meer vrouwen minstens één keer per maand dan in 2005. Hoe ouder men wordt, hoe lager de sportdeelname. Opvallend is wel, dat het aandeel 65- tot en met 75-jarigen dat sport sinds 2005 sterk is toegenomen. Het aandeel niet-westerse allochtonen dat minstens één keer per maand sport, is lager dan het aandeel mensen met een westerse achtergrond. Het verschil in sportdeelname tussen mensen met een niet-westerse en een westerse herkomst is in 2007 nog groter dan in 2005.

¹ Vrijetijdsomnibus COS, 2007

Figuur 4-2 Sporten in georganiseerd en ongeorganiseerd verband

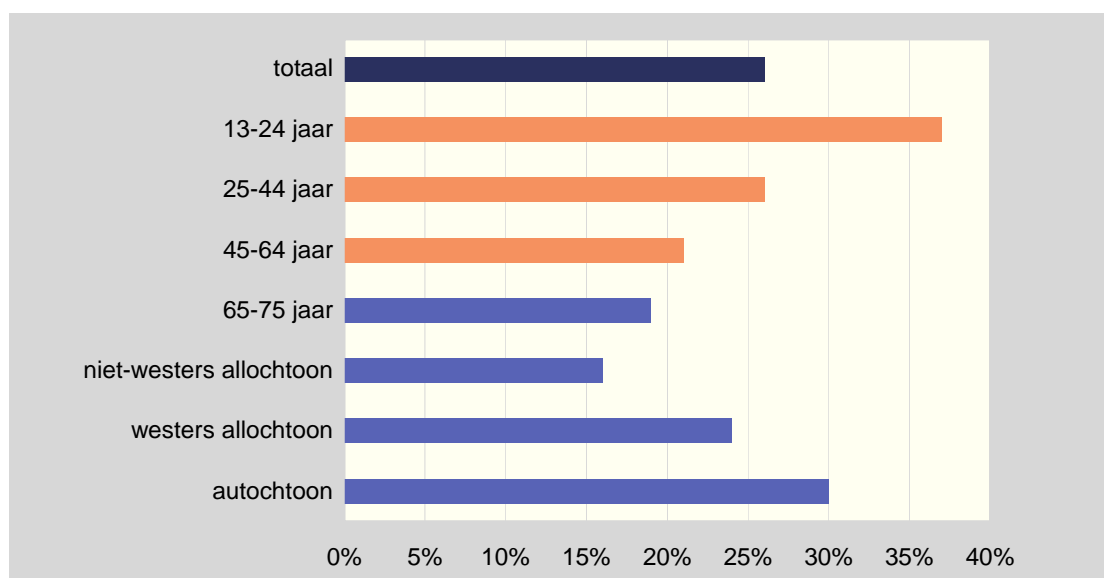

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

* Voorlopige cijfers

Verreweg het grootste deel van de sporters sport in ongeorganiseerde vorm. In 2007 is er echter een tendens te zien naar een groter aandeel sporters dat in een of andere vorm in georganiseerd verband sport. Het lidmaatschap van een sportvereniging is de laatste jaren toegenomen. Veertig procent van de sporters sport ook in verenigingsverband. Sinds 1999 is er een stijgende lijn in het aandeel sporters dat gebruik maakt van een sportschool of fitnesscentrum. Sinds 2005 is er ook een toename van sporten in 'anders georganiseerd verband'.

Figuur 4-3 Lidmaatschap sportvereniging naar leeftijd en etniciteit, 2007*

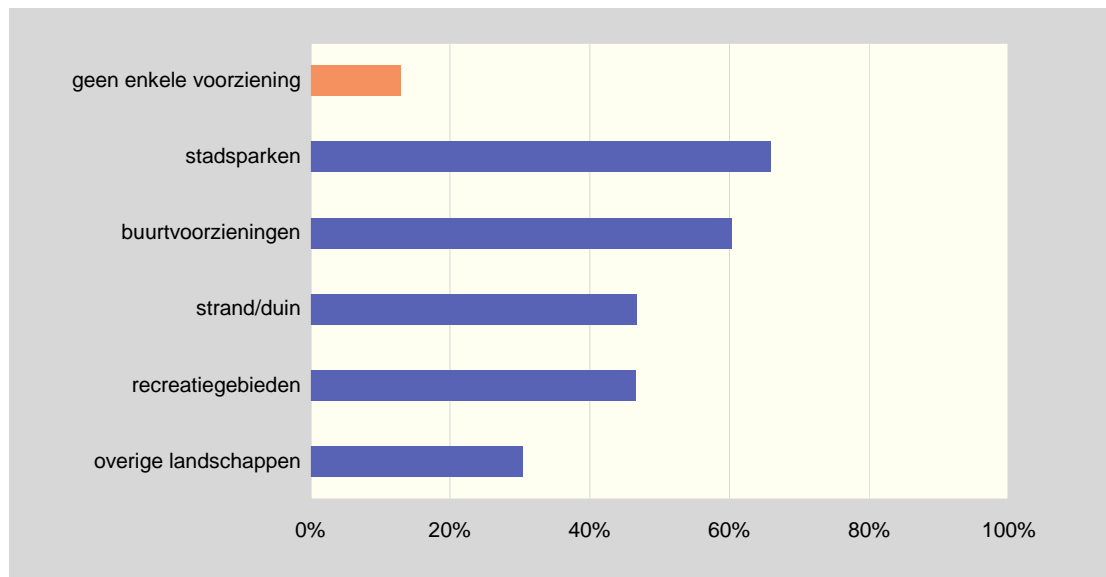
Bron: Vrijtijdsomnibus COS

* Voorlopige cijfers

In totaal is 26 procent van de Rotterdammers lid van een sportvereniging. Rotterdammers met een westerse achtergrond zijn vaker lid van een sportvereniging dan niet-westerse allochtonen.

Bij het stijgen van de leeftijd neemt het aandeel inwoners dat lid is van een sportvereniging af.

Figuur 4-4   Bezoek aan recreatieve groenvoorzieningen, 2007*

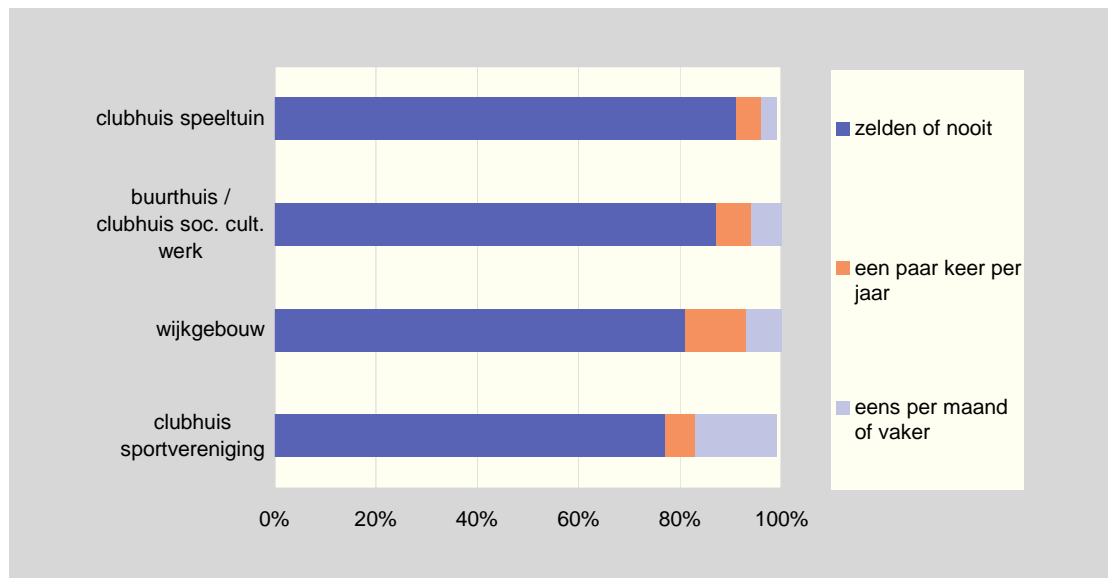
Bron: Vrijetijdsomnibus COS

* Voorlopige cijfers

Het aandeel Rotterdammers dat in het afgelopen jaar een openluchtrecreatievoorziening heeft bezocht is 87 procent. Stadsparken worden het meest bezocht, door 66 procent van de inwoners van Rotterdam. Daarna volgen buurtvoorzieningen met 60 procent. Buurtvoorzieningen zijn kleine parkjes in de buurt, een kinderboerderij, een plein in de buurt, een speeltuin of een speelveld in de buurt. Bijna de helft van de inwoners van Rotterdam bezoekt het strand en recreatiegebieden als het Hoge en Lage Bergsche Bos, de Rottemeren, de Rhoonse Grienden en de Brielse Maas. Verder weg gelegen bossen en natuurgebieden worden door minder inwoners bezocht, iets meer dan 30 procent.

Figuur 4-5 Bezoek aan buurt- en wijkaccommodaties, 2007*

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

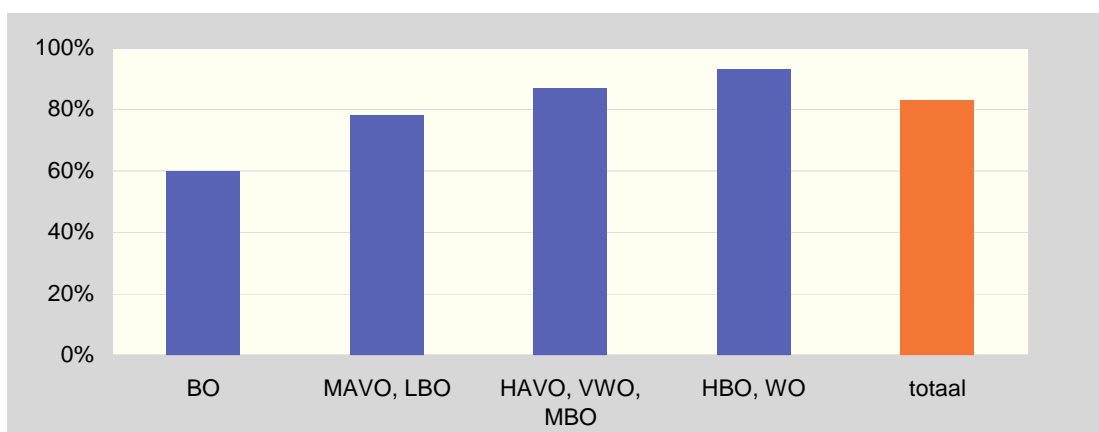
* Voorlopige cijfers

Het clubhuis van de sportvereniging is de overdekte buurt- of wijkaccommodatie die door relatief de meeste Rotterdammers wel eens wordt bezocht. Ook is dit de accommodatie die door relatief de meeste Rotterdammers frequent (eens per maand of vaker) wordt bezocht. Bijna één of de vijf inwoners van Rotterdam bezoekt wel eens een wijkgebouw. Minder bewoners bezoeken wel eens het buurthuis of het clubhuis van de speeltuin.

4.2 Volksgezondheid

Binnen dit beleidsveld wordt gestreefd naar het verbeteren van de gezondheidssituatie van de Rotterdammers in zowel lichamelijk, geestelijk als sociaal opzicht. Om dit te kunnen bereiken wordt de zorg voor alle Rotterdammers die het nodig hebben, versterkt. Goede zorg is activerend: het biedt meer mogelijkheden voor participatie en stimuleert dat mensen hun mogelijkheden beter benutten.

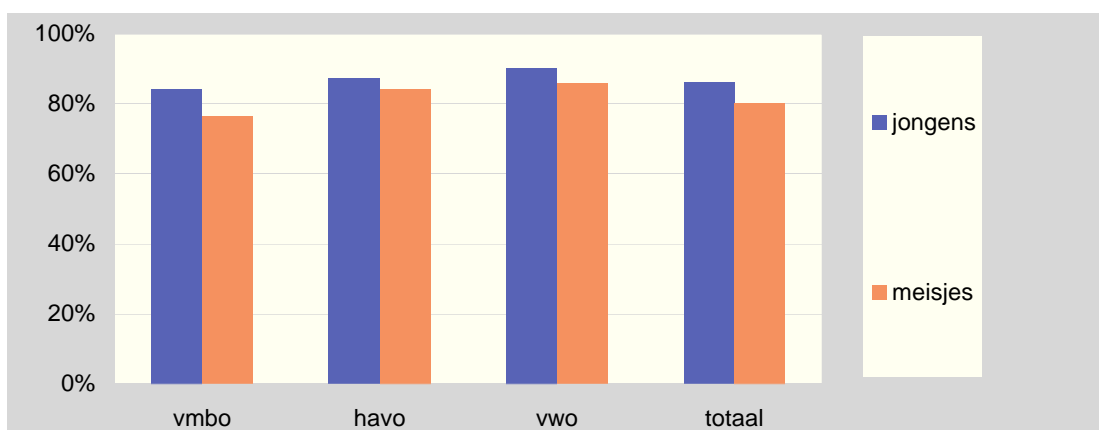
Figuur 4-6 Percentage Rotterdammers (16-84 jaar) dat de eigen gezondheid als goed ervaart naar opleiding, 2005

Bron: Gezondheidsenquête, GGD Rotterdam-Rijnmond

Het aandeel Rotterdammers dat de eigen gezondheid als goed ervaart, ligt evenals in vorige peilingen rond de 80 procent. Duidelijk blijkt de relatie tussen opleiding en gezondheidsbeleving. Hoe hoger opgeleid, hoe hoger het percentage personen is, dat de eigen gezondheid als goed ervaart.

Figuur 4-7 Percentage jongeren (11-15 jaar) dat zichzelf gezond vindt, naar geslacht en opleidingsniveau, schooljaar 2006-2007

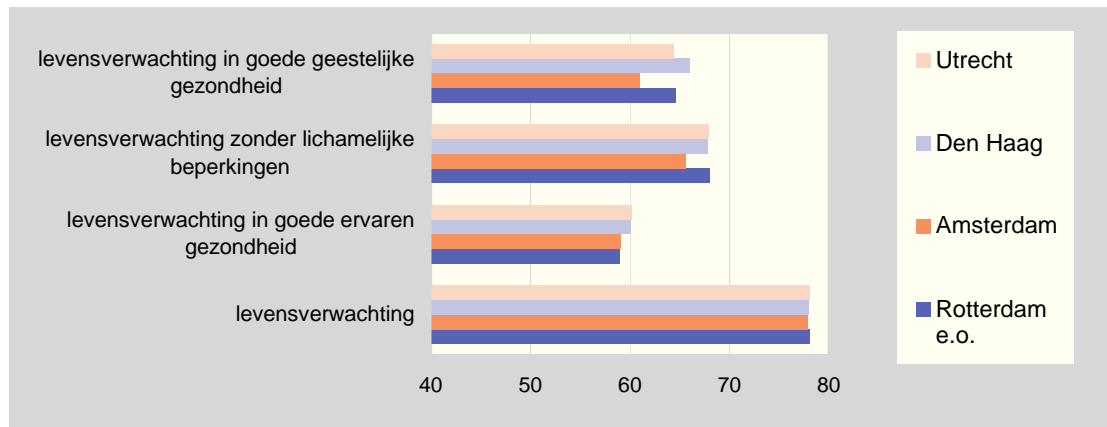
Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Ook voor jongeren geldt, dat hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer jongeren hun eigen gezondheid als goed of heel goed ervaren. Het percentage jongeren tussen de 11 en de 15 jaar dat zichzelf gezond vindt, verschilt bij elk opleidingsniveau naar geslacht. Meer jongens

dan meisjes vinden zichzelf gezond.

De levensverwachting wordt berekend aan de hand van sterftcijfers en enquêtegegevens over ervaren gezondheid, lichamelijke beperkingen en gevoelens van angst en somberheid.

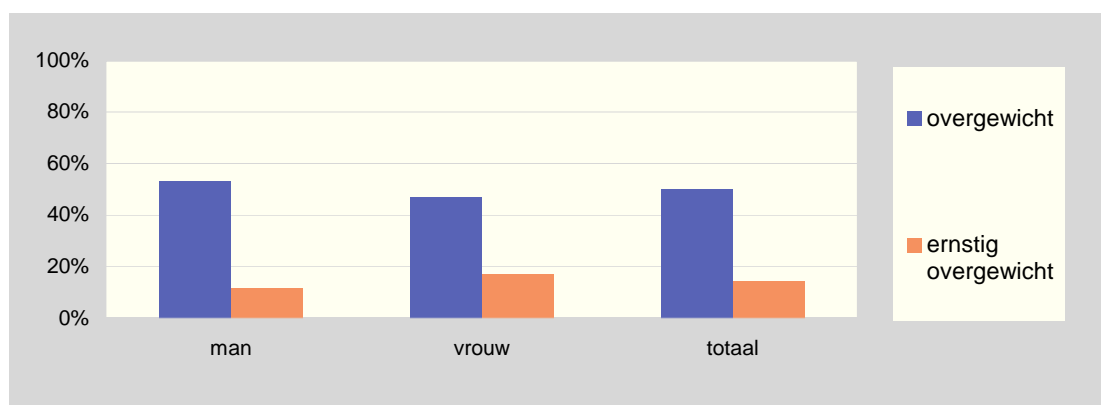
Figuur 4-8 Levensverwachting per GGD regio, 2001-2004

Bron: RIVM

De gemiddelde levensverwachting van de Nederlandse bevolking is 78,8 en varieert voor de verschillende regio's in Nederland tussen de 77 en de 80,5. De levensverwachting in de vier grote steden ligt rond de 78 jaar. De levensverwachting in goede ervaren gezondheid ligt lager en is in alle vier grote steden duidelijk lager dan in heel Nederland. Dit wordt gebaseerd op enquêteresultaten van een vraag hoe gezond iemand zich voelt. Het landelijke cijfer is 62 jaar, in de vier grote steden is dit lager dan 60. Rotterdam heeft de laagste levensverwachting in goede ervaren gezondheid, namelijk 59 jaar. De levensverwachting zonder lichamelijke beperkingen en in een goede geestelijke gezondheid, ook gebaseerd op enquêtegegevens, verschillen sterker tussen de steden. Rotterdam heeft met 68 jaar de hoogste levensverwachting zonder lichamelijke beperkingen. De levensverwachting in goede geestelijke gezondheid is voor Rotterdam 64,6 jaar.

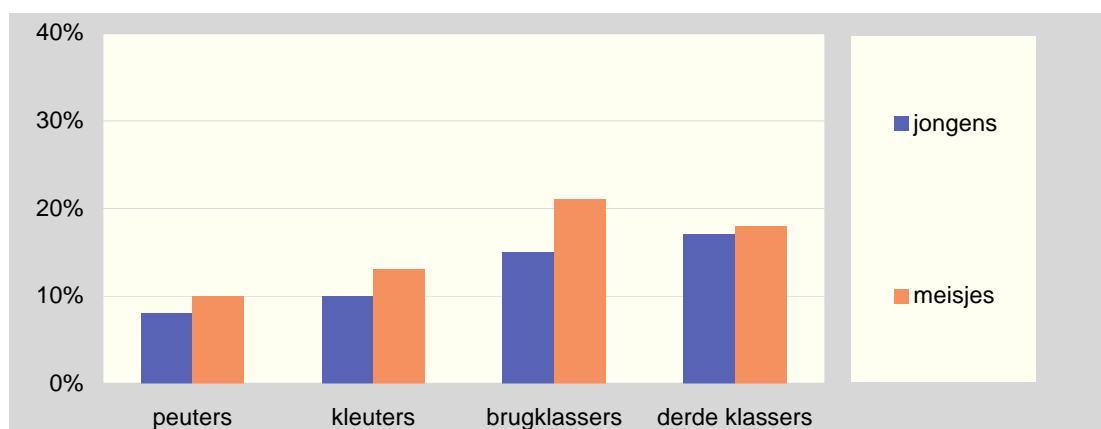
Figuur 4-9 Overgewicht bij volwassenen

Bron: GGD Gezondheidsenquête

Aan de hand van gegevens over lengte en gewicht bepaalt de GGD op basis van de BMI (Body Mass Index) of er sprake is van overgewicht. Bij een BMI die groter is dan 25 is er sprake van overgewicht, bij een BMI groter dan 30 spreekt men van ernstig overgewicht. De BMI is bij volwassenen berekend op basis van zelfgerapporteerde gegevens over lengte en gewicht in de Gezondheidsenquête. Op basis van deze gegevens heeft de helft van alle Rotterdammers overgewicht. Het aandeel mannen met overgewicht ligt iets boven de 50 procent, het aandeel vrouwen iets onder de vijftig procent. Het aandeel vrouwen met ernstig overgewicht is echter hoger dan het aandeel mannen met ernstig overgewicht.

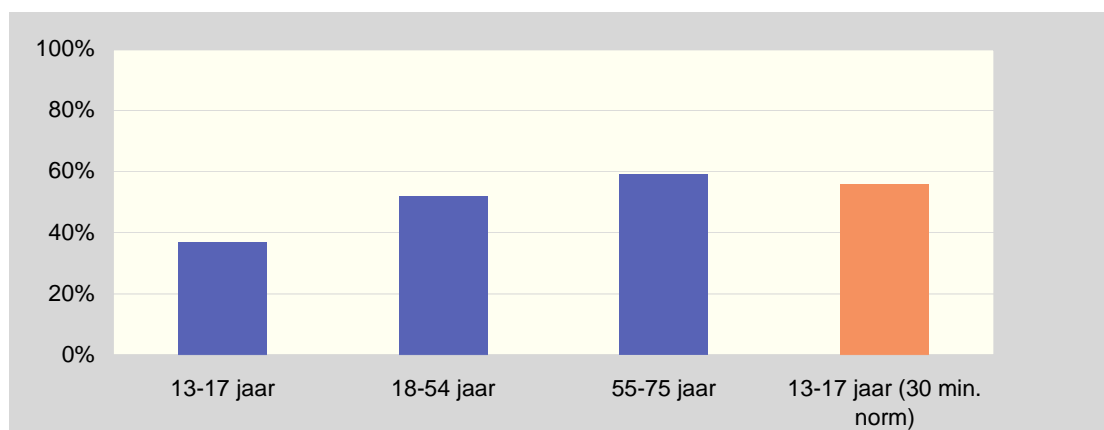
Figuur 4-10 Overgewicht onder jongeren 2005-2006

Bron: GGD Jeugdgezondheidszorg

Overgewicht bij kinderen en jongeren is een steeds groter wordend probleem, niet alleen in Rotterdam, maar ook in Nederland en wereldwijd. In Rotterdam is het percentage jeugdigen met overgewicht hoger dan landelijk. De GGD heeft dit berekend aan de hand van eigen metingen bij kinderen en jongeren. Dan blijkt dat, met het stijgen van de leeftijd, het percentage kinderen met overgewicht toeneemt. Op jongere leeftijd komt overgewicht bij meisjes meer voor dan bij jongens. In de brugklas heeft meer dan 20 procent van de meisjes overgewicht. In de derde klas van het Voortgezet Onderwijs is dit aandeel weer lager. Het grootste verschil tussen jongens en meisjes is er in de brugklas. In de hoogste leeftijdsgroep, de derde klas van het Voortgezet Onderwijs, is er het minste verschil tussen jongens en meisjes.

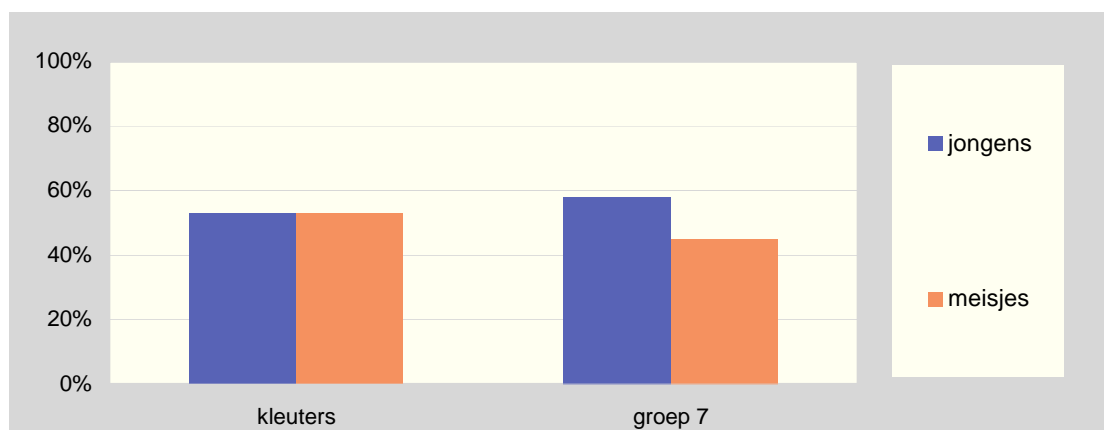
Figuur 4-11 Percentage Rotterdammers dat voldoet aan de norm gezond bewegen (NNGB-norm) naar leeftijdsgroep, 2005

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Volgens de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen (NNGB) moeten jongeren vijf keer per week 60 minuten matig inspannend bewegen en volwassenen 30 minuten. Het blijkt dat meer dan de helft van de jongeren tussen de 13 en de 17 jaar niet voldoet aan de strengere bewegingsnorm die volgens de NNGB voor hen geldt. Als voor jongeren dezelfde norm wordt aangehouden als voor volwassenen, voldoet wel meer dan de helft hieraan. Bij de Rotterdammers van 18 jaar en ouder voldoet meer dan de helft aan de NNGB -norm. Dit komt overeen met de totale bevolking van Nederland, waarvan 55 procent aan de NNGB -norm voldoet.

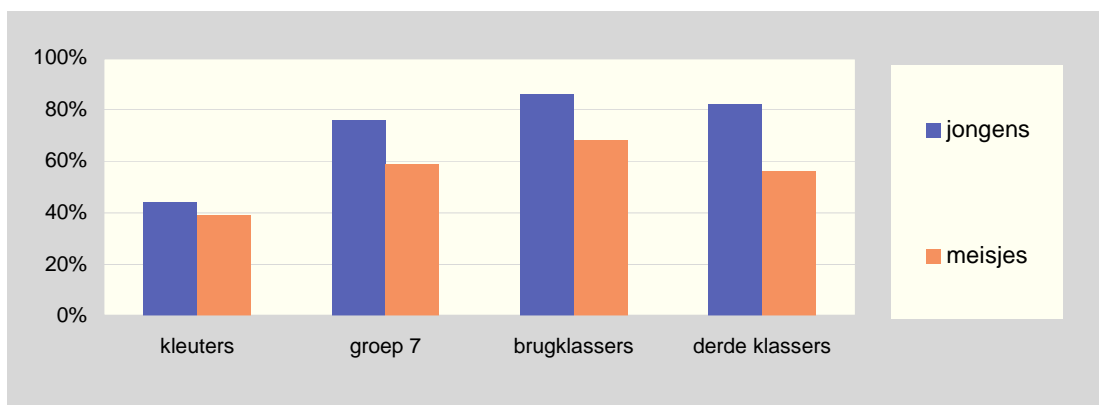
Figuur 4-12 Percentage kinderen, dat minstens vijf keer per week buiten speelt, 2007

Bron: Jeugdmonitor GGD

Meer dan de helft van alle kleuters speelt minstens vijf dagen per week buiten. Onder kinderen in groep 7, in de leeftijd van circa 10 jaar, is er een groot verschil tussen jongens en meisjes. Van de jongens speelt bijna 60 procent minstens vijf keer per week buiten, bij de meisjes is dat aandeel sinds de kleuterleeftijd geslonken tot 45 procent.

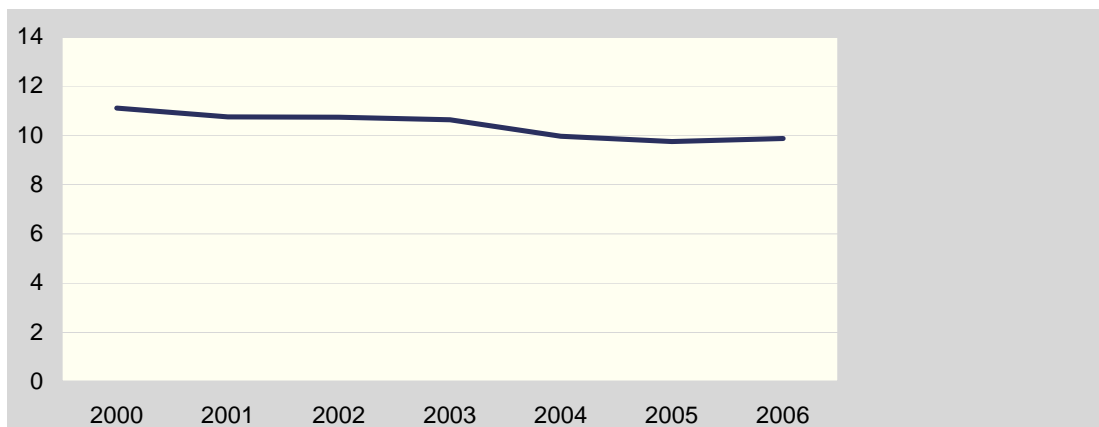
Figuur 4-13 Aandeel kinderen en jongeren dat minstens twee keer per week sport buiten schooltijd, 2007

Bron: Jeugdmonitor GGD

Het aandeel kinderen dat sport buiten schooltijd neemt vanaf de kleuterleeftijd toe tot in de brugklas. In de brugklas is het aandeel jongens en meisjes, dat minstens twee keer per week buiten schooltijd sport, het hoogst. Bij de jongens is dit meer dan 80 procent, bij de meisjes bijna 70 procent. In alle leeftijdsgroepen sporten meisjes minder dan jongens. De sportdeelname neemt in de derde klas bij jongens nauwelijks af, maar het aandeel meisjes dat sport buiten schooltijd vermindert sterk tot minder dan 60 procent. Het percentage kinderen dat lid is van een sportvereniging varieert weinig in de verschillende leeftijdsgroepen en ligt bij jongens rond de 60 procent en bij meisjes rond de 45 procent.

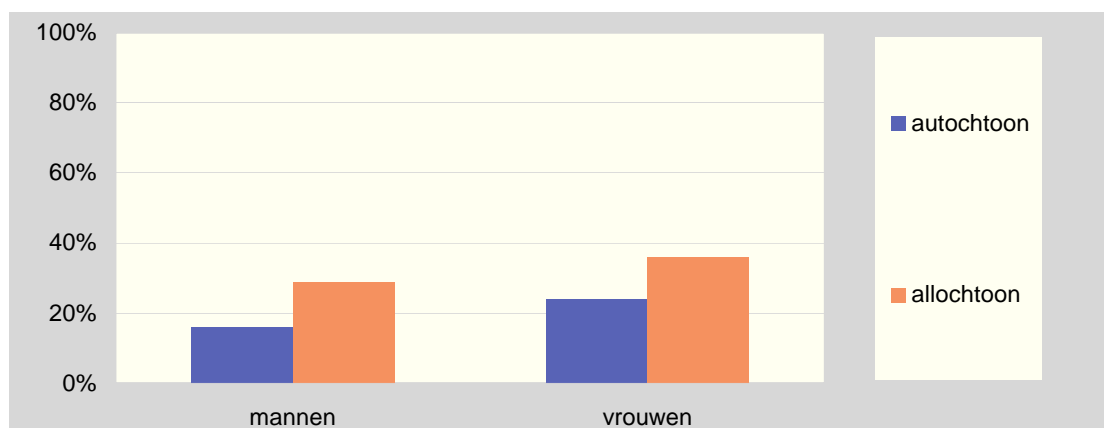
Figuur 4-14 Sterftecijfer (sterfte per 1.000 inwoners)

Bron: GBA

Het sterftecijfer daalt geleidelijk. In 2000 waren er elf sterfgevallen per 1000 inwoners, in 2006 is dit tien, net als in 2004 en 2005.

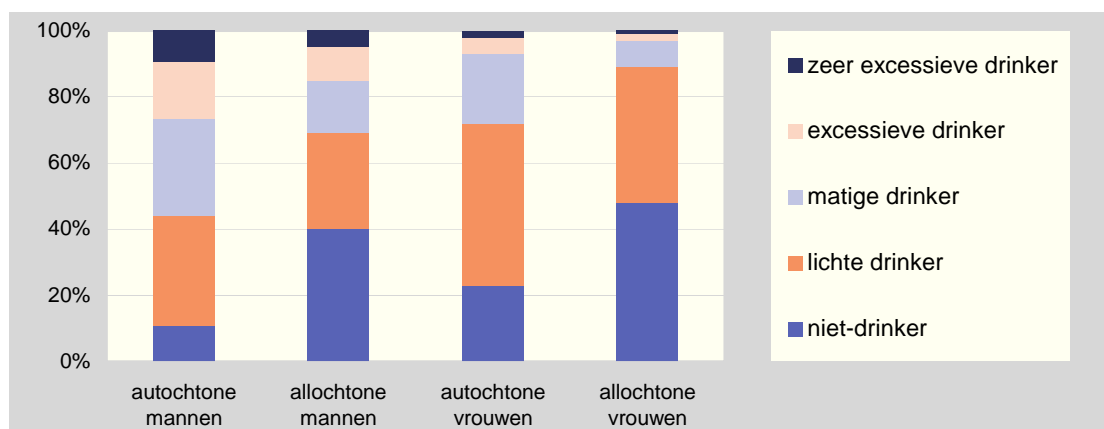
Figuur 4-15 Percentage Rotterdammers (16-69 jaar) dat meer kans heeft op psychosociale problemen naar geslacht en etniciteit, 2005

Bron: Gezondheidsenquête, GGD Rotterdam-Rijnmond

Op basis van de beantwoording van een groot aantal vragen berekent de GGD de kans op het vóórkomen van psychische ongezondheid. Volgens deze berekening hebben autochtone mannen de minste kans op psychosociale problemen en allochtone vrouwen de meeste kans. Allochtone mannen scoren op deze schaal hoger dan autochtone vrouwen.

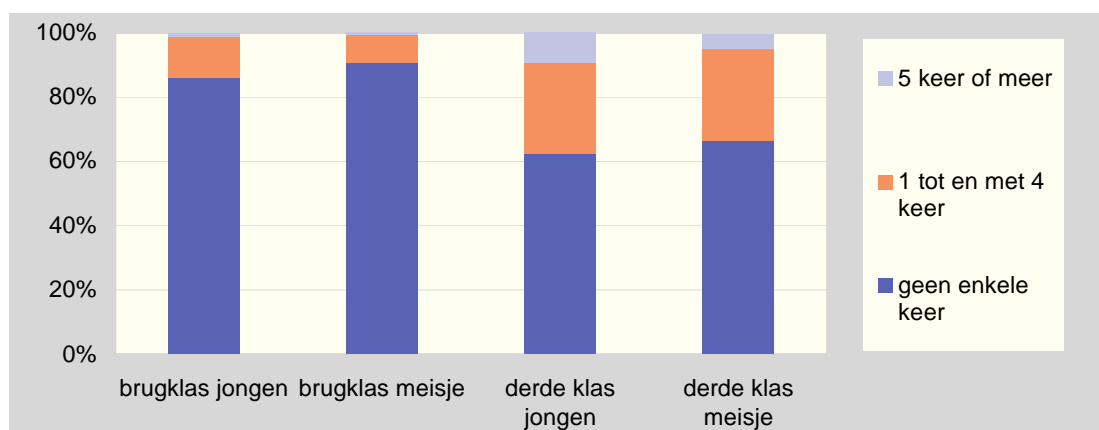
Figuur 4-16 Alcoholgebruik (QVF alcoholindex) naar geslacht en herkomst, 2005

Bron: Gezondheidsenquête, GGD Rotterdam-Rijnmond

Wat betreft alcoholgebruik hebben allochtonen een gezondere leefstijl dan autochtonen. Van de allochtone mannen drinkt veertig procent geen alcohol. Bij allochtone vrouwen ligt dit percentage bijna op vijftig procent. Onder autochtonen liggen deze percentages veel lager. Wat betreft excessief drinken zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen groter dan tussen allochtoon en autochtoon. Excessief drinken komt het meest voor onder autochtone mannen.

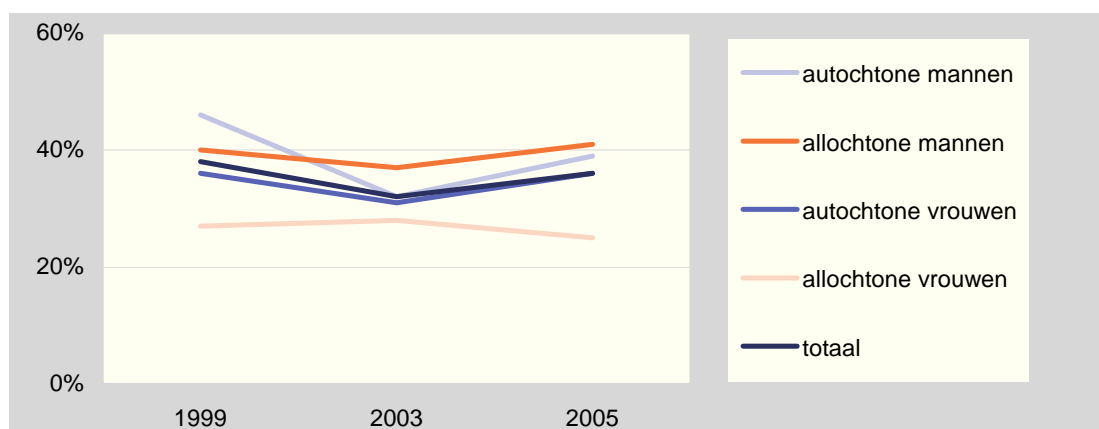
Figuur 4-17 Alcoholgebruik onder jongeren naar leeftijd en geslacht, 2006-2007

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Voor de Jeugdmonitor is aan jongeren gevraagd of zij in de afgelopen vier weken alcohol hebben gebruikt. In de brugklas hadden verreweg de meeste jongeren in de afgelopen vier weken voor de beantwoording van de vragenlijst geen alcohol gedronken. Eén op de tien meisjes in de brugklas en nog iets meer jongens hadden in de afgelopen vier weken wel eens alcohol gedronken. In de derde klas van het Voortgezet Onderwijs komt alcoholgebruik meer voor. Dan heeft nog maar 62 procent van de jongens en 64 procent van de meisjes in de afgelopen vier weken geen alcohol gedronken. Van degenen die wel alcohol gedronken hebben in de afgelopen vier weken, hebben de meesten dat 1 tot en met 4 keer gedaan. Van de jongens in de derde klas heeft 10 procent in de afgelopen maand gemiddeld meer dan één keer per week alcohol gedronken. Bij de meisjes is dat 5 procent.

Figuur 4-18 Percentage rokers (16-69 jaar), 2005

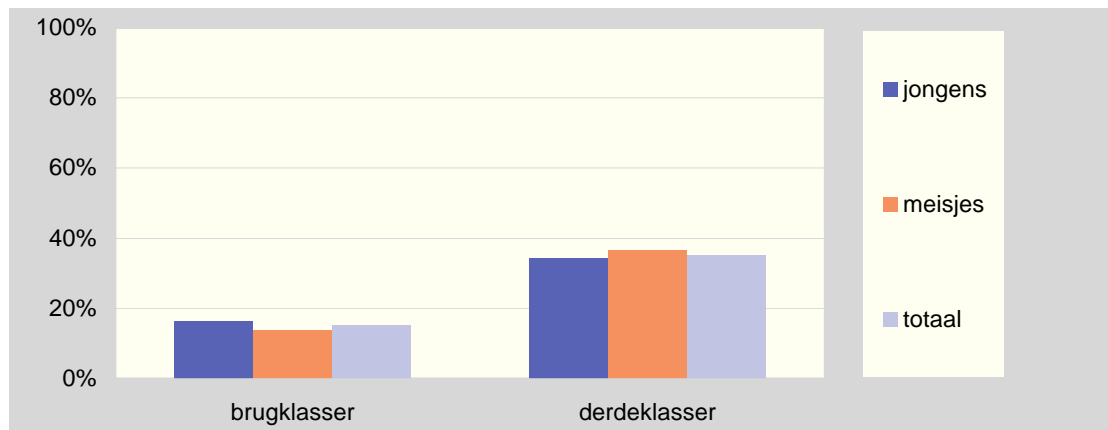

Bron: Gezondheidsenquête GGD Rotterdam-Rijnmond

Het totale percentage rokers is sinds 2003 weer toegenomen, maar is in 2005 nog wat lager dan in 1999. Alleen bij allochtone vrouwen is het aandeel rokers sinds 2003 gedaald, bij alle andere groepen is het percentage rokers sinds 2003 gestegen.

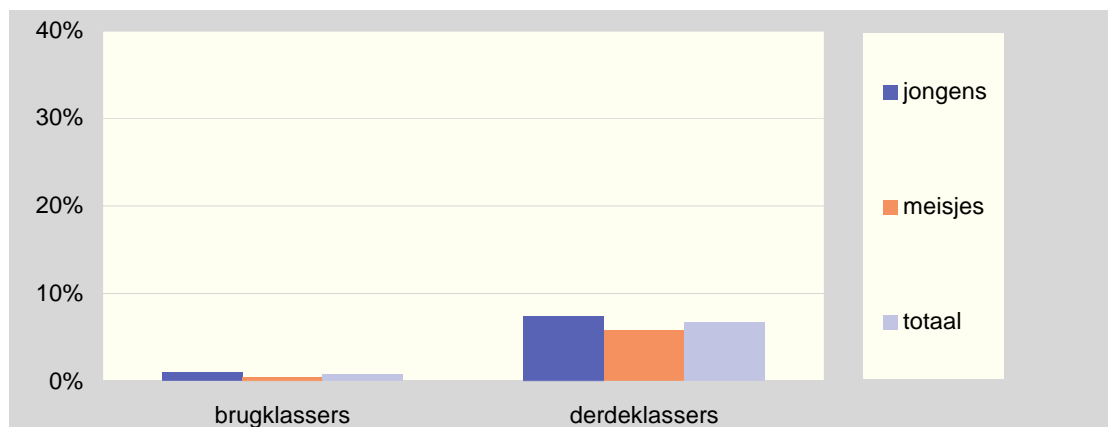
Figuur 4-19 Percentage jongeren dat ooit gerookt heeft of rookt, 2006-2007

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Het percentage jongeren dat rookt of ooit wel eens gerookt heeft, is in de brugklas 15 procent en in de derde klas van het Voortgezet Onderwijs toegenomen tot 35 procent. In de brugklas zijn het iets meer jongens dan meisjes, in de derde klas zijn er juist relatief meer meisjes die roken of ooit wel eens gerookt hebben.

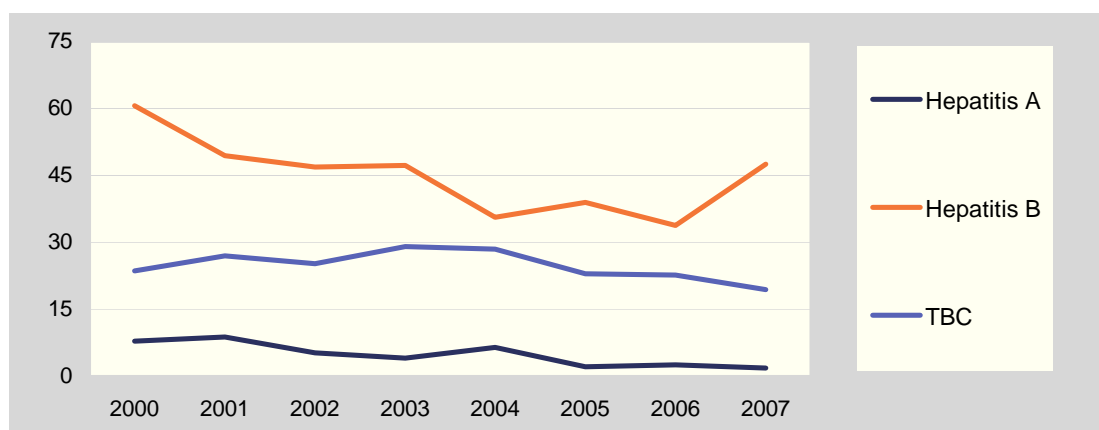
Figuur 4-20 Percentage jongeren dat wel eens marihuana gebruikt heeft in de afgelopen vier weken, 2006-2007

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Van de brugklassers heeft één procent in de afgelopen vier weken wel eens marihuana gebruikt, van de derdeklassers is dat bijna zeven procent. Meer jongens dan meisjes gebruikten marihuana in de maand voorafgaand aan het beantwoorden van de vragen uit de Jeugdmonitor.

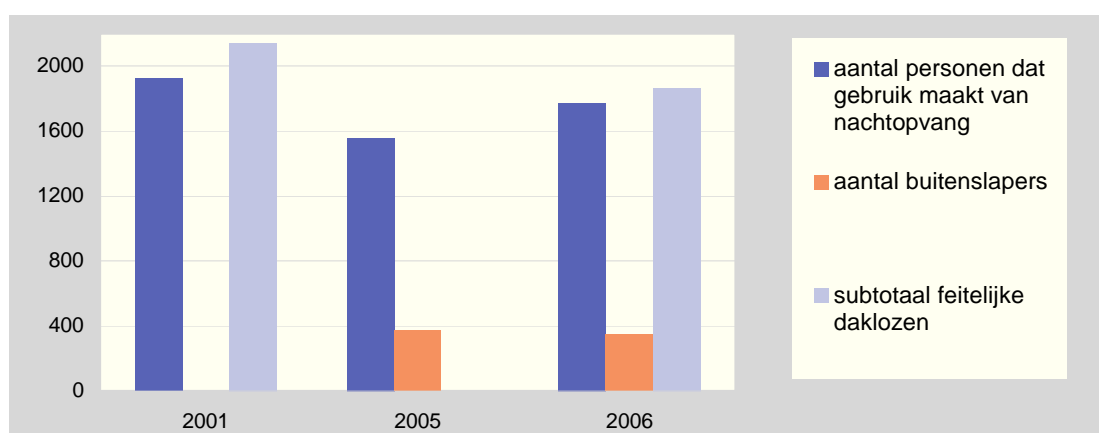
Figuur 4-21 Meldingen Infectieziekten per 100.000 inwoners

Bron: GGD Rotterdam –Rijnmond en Erasmus MC

Het aantal meldingen van Hepatitis A en B wordt geregistreerd voor Rotterdam en randgemeenten, TBC voor de stad Rotterdam. In de grafiek is te zien hoe het aantal meldingen per 100.000 inwoners zich heeft ontwikkeld in de afgelopen jaren. Het aantal meldingen Hepatitis A is gering en in 2007 verder gedaald. Ook het aantal meldingen van TBC is in 2007 gedaald. Het aantal meldingen van Hepatitis B is na een daling in 2004 in 2007 weer relatief sterk gestegen.

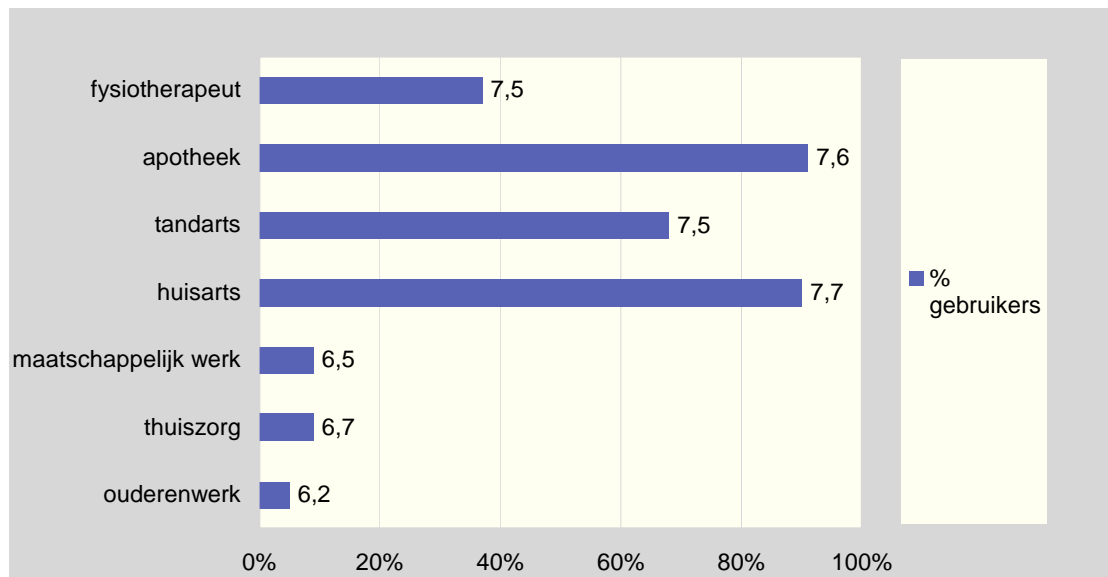
Figuur 4-22 Aantal daklozen in Rotterdam, 2001 - 2006

Bron: Daklozenmonitor SWA / SoZaWe

Het SWA, onderzoeksbureau van de dienst SoZaWe brengt een Daklozenmonitor uit. De eerste daklozenmonitor had betrekking op het jaar 2001. Feitelijk daklozen zijn volgens de definitie van deze monitor diegenen die niet over een eigen woonruimte beschikken en die buiten slapen of voor overnachting gebruik maken van een nachtopvang. In 2006 hebben 1.773 personen gebruik gemaakt van de nachtopvang. Het Stedelijk Overleg van Veldwerkers (SOV) registreert het aantal buitenslapers. Volgens deze SOV-lijst waren er 374 buitenslapers in 2005 en 346 in 2006. Er zijn vrijwel geen buitenslapers die dat elke nacht doen en nooit gebruik maken van de nachtopvang. Deze daklozen komen dus in beide telbestanden voor. Van de buitenslapers die door het SOV zijn geregistreerd, zijn er 90 nooit ingeschreven in de nachtopvang, zodat het totaal aantal feitelijk daklozen in de Daklozenmonitor wordt geraamd op 1.773 plus 90, dus 1.863 personen. Dit is 13 procent minder dan in 2001. Van de buitenslapers in 2006 sloep tweederde incidenteel (minder dan één maand) buiten. Er zijn 50 buitenslapers geteld die meer dan drie maanden per jaar buiten slapen, ongeveer evenveel als in 2001.

Figuur 4-23   Gebruik van en waardering als gemiddeld rapportcijfer van zorgvoorzieningen in de eigen buurt, 2008

Bron: Omnibusenquête

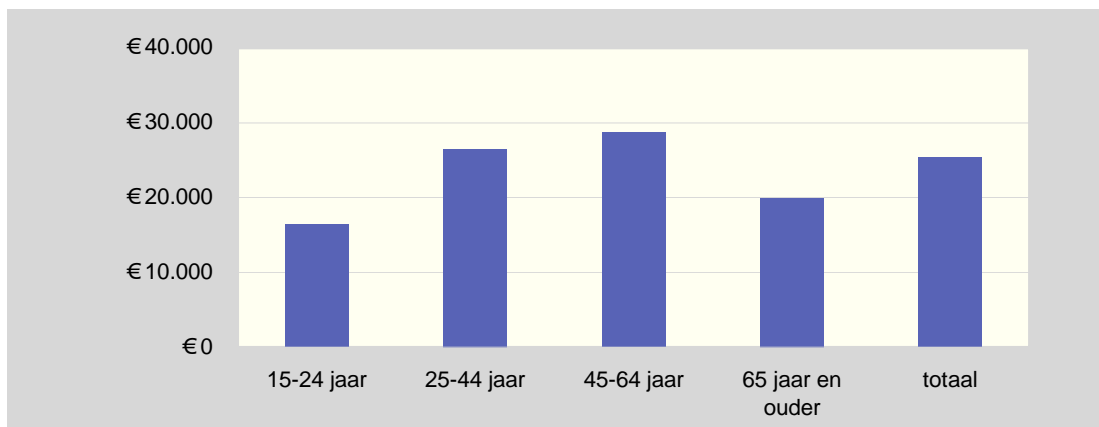
Gevraagd is of bewoners wel eens gebruik maken van een zorgvoorziening in de eigen buurt. Relatief het meest gebruikt én in de eigen buurt zijn de apotheek en de huisarts. Relatief veel mensen gaan ook naar de tandarts in de eigen buurt. Het maatschappelijk werk, de thuiszorg en het ouderenwerk zijn voorzieningen waar minder gebruik van gemaakt wordt. Zij worden ook minder goed gewaardeerd, maar geen enkele zorgvoorziening in de buurt heeft een gemiddeld onvoldoende rapportcijfer.

4.3 Welzijn en armoedebeloid

Doelstelling van beleid is dat Rotterdammers de regie van hun eigen leven (weer) in eigen hand hebben en deelnemen aan de samenleving. Hiertoe verleent de gemeente hulp aan mensen met problematische schulden, of in een zorgbehoevende situatie (WMO). Daarnaast wordt ingezet op het vergroten van de binding van bewoners onderling en met elkaar (Mensen Maken de Stad) en worden burgerinitiatieven beloond en gestimuleerd. Deze paragraaf geeft een overzicht van gegevens over inkomen en armoede.

De armoedegrens, ook wel de lage-inkomensgrens genoemd wordt berekend aan de hand van de koopkracht van een huishouden. Per jaar en per type huishouden wordt deze jaarlijks vastgesteld. Zo is in 2005 de armoedegrens voor een alleenstaande € 870,- per maand, voor een paar zonder kinderen € 1.190,- per maand en voor een éénuoudergezin met twee kinderen op € 1.320,- per maand.

Figuur 4-24 Gemiddeld besteedbaar inkomen naar leeftijd hoofdkostwinner, 2005*

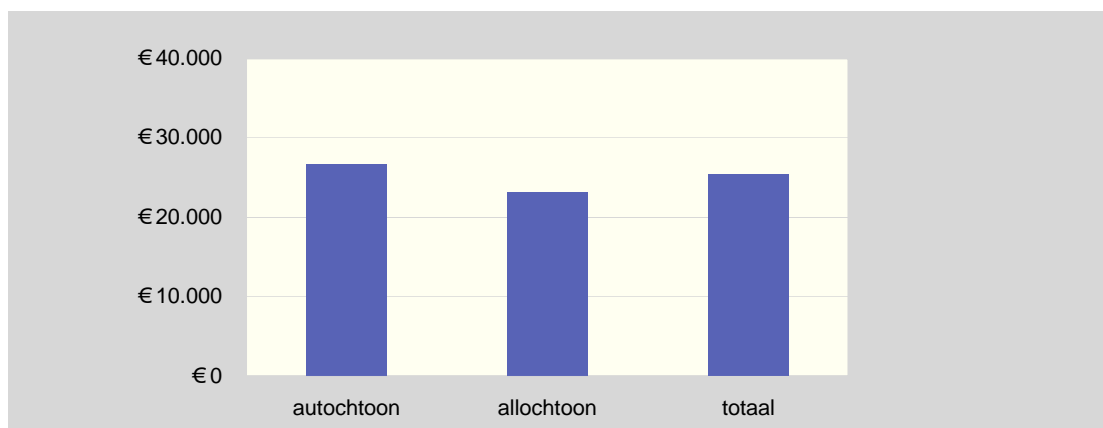

Bron: CBS, bewerking COS

* Voorlopige cijfers

Het gemiddeld besteedbaar inkomen van alle Rotterdamse huishoudens is in 2005 € 25.400,-. Huishoudens met een hoofdkostwinner tussen de 45 en de 64 jaar hebben gemiddeld het hoogste besteedbaar inkomen, € 28.700,-. Het gemiddeld besteedbaar inkomen van huishoudens met een hoofdkostwinner tussen de 15 en 24 jaar is gemiddeld het laagst, € 16.400,-. Het zal hier relatief vaak gaan om alleenstaanden.

Figuur 4-25 Gemiddeld besteedbaar inkomen naar herkomst hoofdkostwinner, 2005*

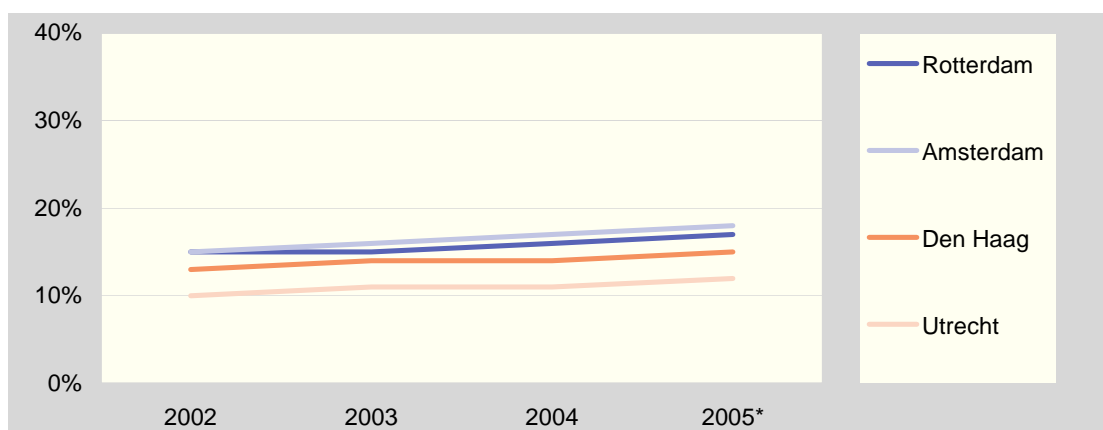

Bron: CBS, bewerking COS

* Voorlopige cijfers

Het gemiddeld besteedbaar inkomen van huishoudens met een autochtone kostwinner ligt in Rotterdam € 3.500,- hoger dan het gemiddeld besteedbaar inkomen van huishoudens met een allochtone kostwinner.

Figuur 4-26 Aandeel huishoudens onder de armoedegrens

Bron: CBS, bewerking COS

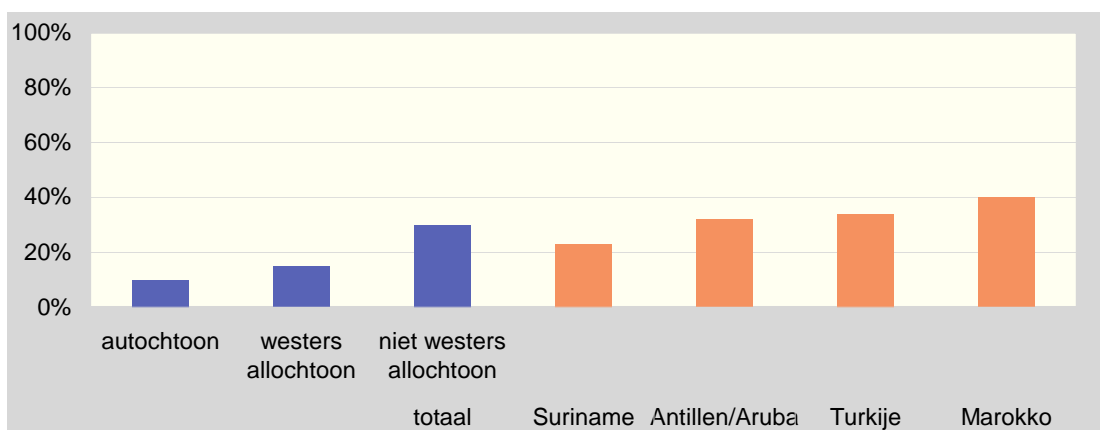
* Voorlopige cijfers

Sinds 2002 stijgt het aandeel huishoudens dat onder de armoedegrens leeft in alle vier de grote steden. Volgens de meest recente cijfers uit 2005 leeft in Rotterdam 17 procent van de huishoudens² onder de armoedegrens. Dit zijn 44.360 huishoudens. Absoluut en relatief wonen er in Amsterdam meer huishoudens die onder de armoedegrens leven, en in Den Haag en Utrecht minder. Vooral eenoudergezinnen, alleenstaanden, uitkeringsgerechtigden en niet-westerse allochtonen hebben vaker een inkomen onder de armoedegrens. In Rotterdam is het aandeel alleenstaande vrouwen in de leeftijd van 45 tot en met 64 jaar dat onder de armoedegrens leeft, opvallend hoog (38 procent). Van de eenoudergezinnen met minderjarige kinderen in Rotterdam heeft 27 procent een inkomen onder de armoedegrens.³

² Hierbij zijn alleen particuliere huishoudens meegeteld, die gedurende een heel jaar inkomsten hebben ontvangen.

³ Armoedeprofielen van de vier grote steden. In: Sociaal-economische Trends 2007/1 CBS

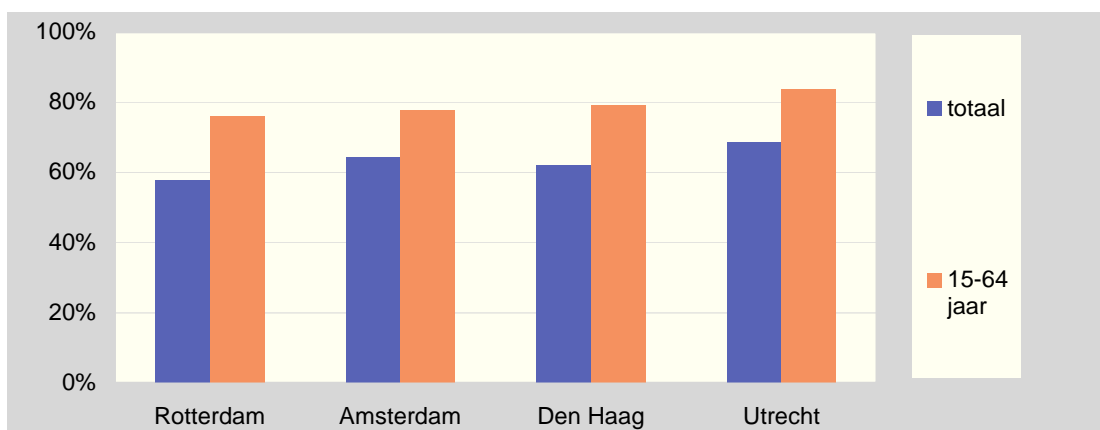
Figuur 4-27 Percentage particuliere huishoudens met inkomen onder de armoedegrens naar herkomst van de hoofdkostwinner, 2004

Bron: CBS, RIO

Bovenstaande grafiek toont, dat vooral veel huishoudens met een niet-westers allochtone hoofdkostwinner een inkomen onder de armoedegrens hebben. Het aandeel huishoudens met een Marokkaanse hoofdkostwinner met een inkomen onder de armoedegrens is bij deze groep het grootst.

Figuur 4-28 Percentage personen met een inkomen uit arbeid naar totale bevolking met een heel jaar inkomen, 2005*

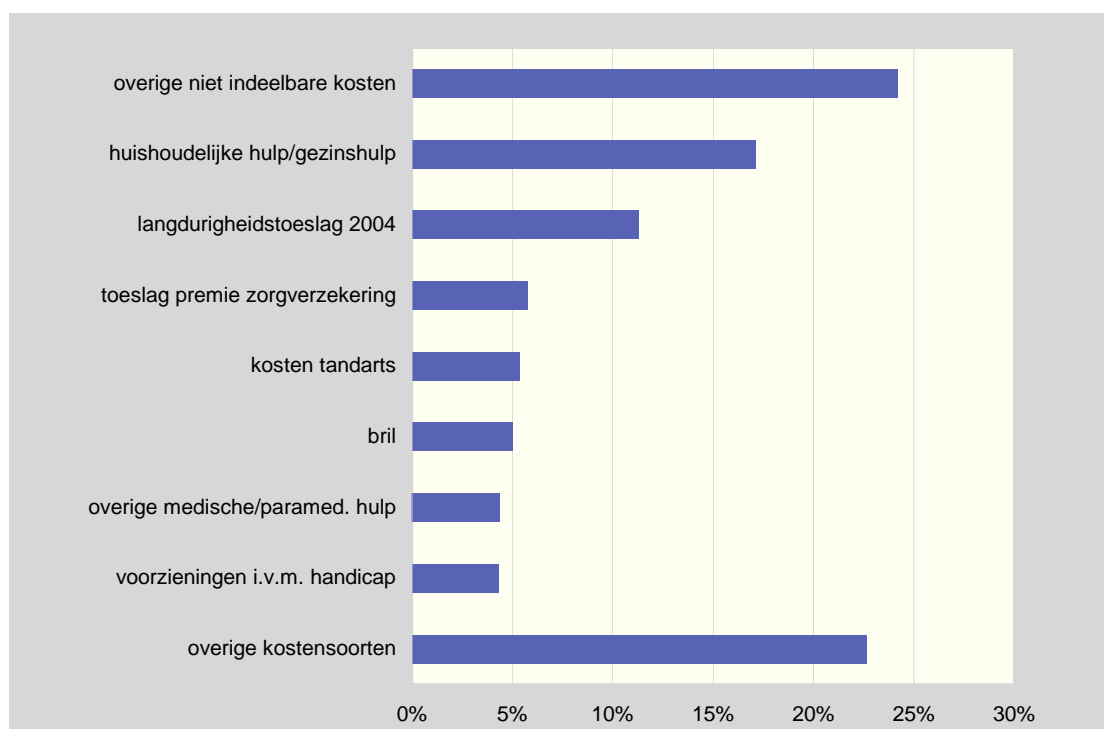

Bron: CBS, bewerking COS

* Voorlopige cijfers

Rotterdam heeft van de vier grote steden het laagste aandeel personen die een inkomen verwerven uit arbeid in loondienst of als zelfstandige.

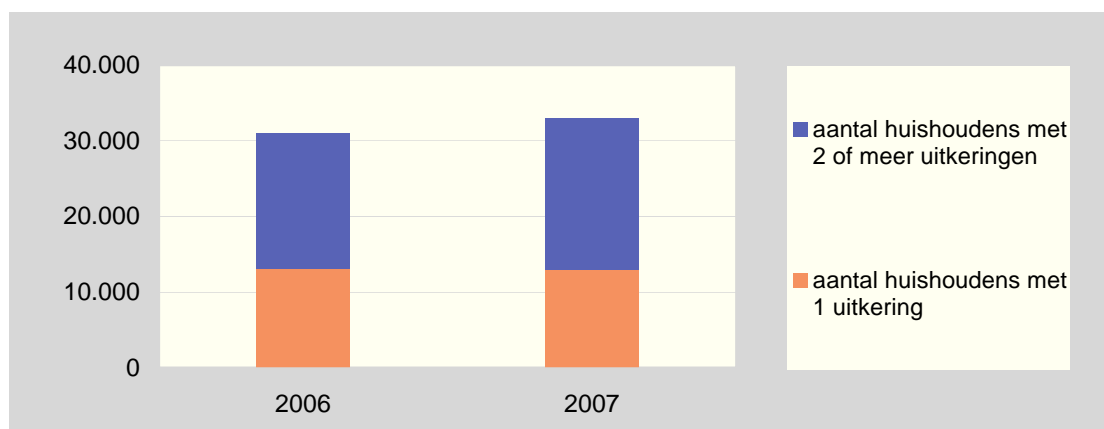
Figuur 4-29 Uitkeringen bijzondere bijstand naar soort, 2007

Bron: SoZaWe

Er zijn in 2007 ongeveer 132.000 aanvragen bijzondere bijstand uitgekeerd. Na de categorieën 'overig niet indeelbare kosten' en 'overige kostensoorten' zijn relatief veel uitkeringen gedaan ten behoeve van huishoudelijke hulp /gezinshulp en de langdurigheidstoeslag. De langdurigheidstoeslag is een regeling die gericht is op inkomensondersteuning van personen die langdurig op het sociaal minimum zijn aangewezen en een gering arbeidsperspectief hebben.

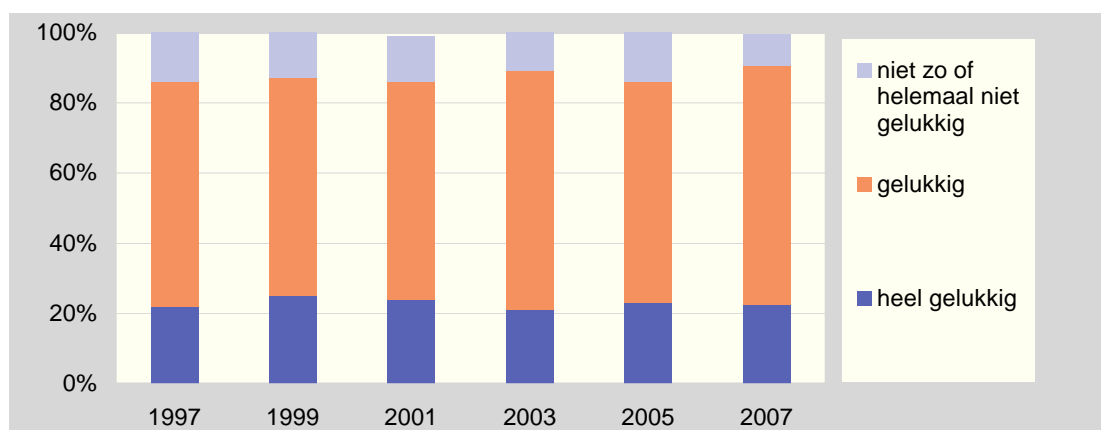
Figuur 4-30 Aantal huishoudens met een bijzondere bijstandsuitkering.

Bron: SoZaWe, bewerking COS

Het aantal huishoudens dat in 2007 één of meer uitkeringen uit de bijzondere bijstand heeft ontvangen, is 32.923. Dit zijn er ongeveer 2.000 meer dan in 2006. Het gemiddeld uitgekeerd bedrag per huishouden is in 2007 € 771,-. In 2006 lag dit bedrag iets lager, namelijk op € 700,-.

Figuur 4-31   **Percentage Rotterdammers dat zich gelukkig voelt***

Bron: Vrijetijdsomnibus COS

* 2007 voorlopige cijfers

Het percentage Rotterdammers dat positief antwoordt op de vraag of hij of zij gelukkig is, is sinds 1997 nog nooit zo hoog geweest als in 2007. Het aandeel Rotterdammers dat zich niet zo of helemaal niet gelukkig voelt, is afgenomen tot een tiende deel van de Rotterdammers.

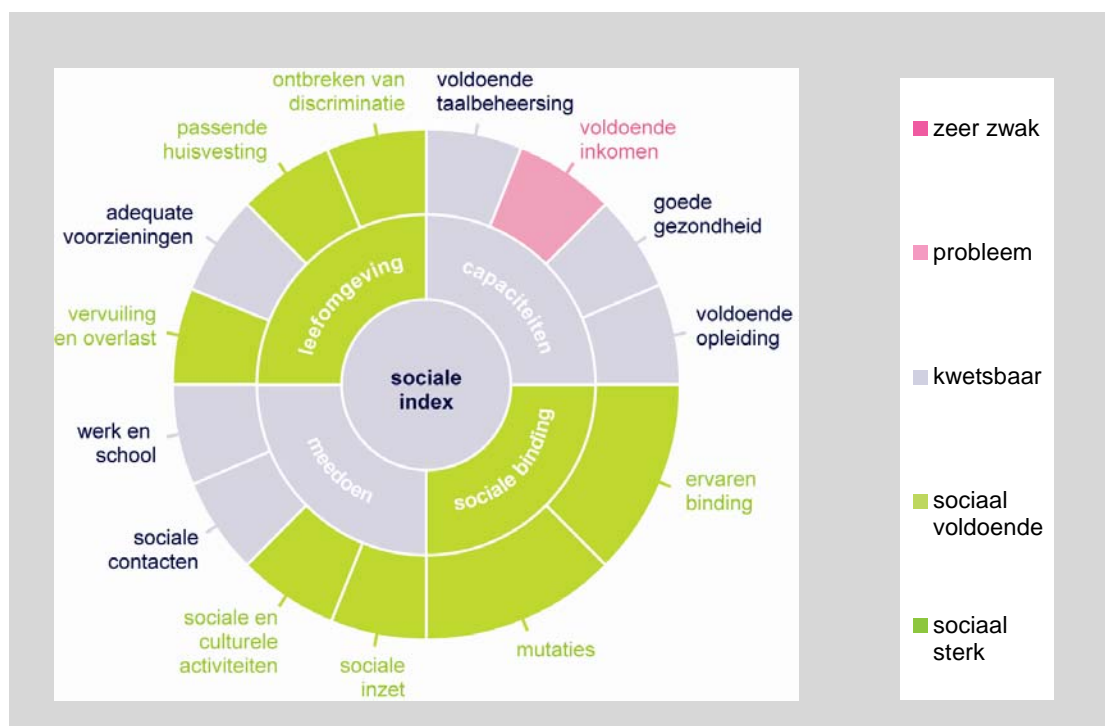
4.4 Participatie

Meedoen en binding zijn de sleutelwoorden in het beleid van de gemeente Rotterdam. Niet meedoen is achterblijven; dat geldt voor de stad als geheel, maar ook voor elk individu. Het spreken van de Nederlandse taal is één van de basiscompetenties om mee te doen in het arbeidsproces en in het maatschappelijk leven. Meedoen is van belang in het integratieproces. Rotterdammers die dezelfde taal spreken, kunnen succesvoller met elkaar in verbinding komen en mede daardoor gemakkelijker vertrouwen in elkaar stellen. Bevordering van gelijke rechten, gelijke kansen, gelijke toegang en van democratisch burgerschap en het tegengaan van discriminatie en uitsluiting, staat voorop, zodat iedereen in staat gesteld wordt om mee te doen op alle gebieden in de Rotterdamse samenleving.

Aan de orde komt de sociale index, de binding met de omgeving, participatie in de eigen buurt, vrijwilligerswerk, interesse in de politiek en intolerantie.

De sociale index is een nieuw kengetal, dat geconstrueerd is om na te gaan hoe de verschillende wijken van Rotterdam er voorstaan op het 'sociale terrein' en om door jaarlijkse metingen te volgen hoe de wijken zich ontwikkelen. De sociale index is opgebouwd uit vier aspecten, die ieder bestaan uit verschillende thema's. De index is voor 70 procent gebaseerd op enquêtegegevens en voor 30 procent op registraties. De scores op de sociale index in totaal en op de verschillende aspecten zijn in vijf categorieën ingedeeld, variërend van 'zwak' tot 'sociaal sterk'. In onderstaande figuur zijn de scores op de sociale index en de verschillende aspecten en thema's grafisch weergegeven.

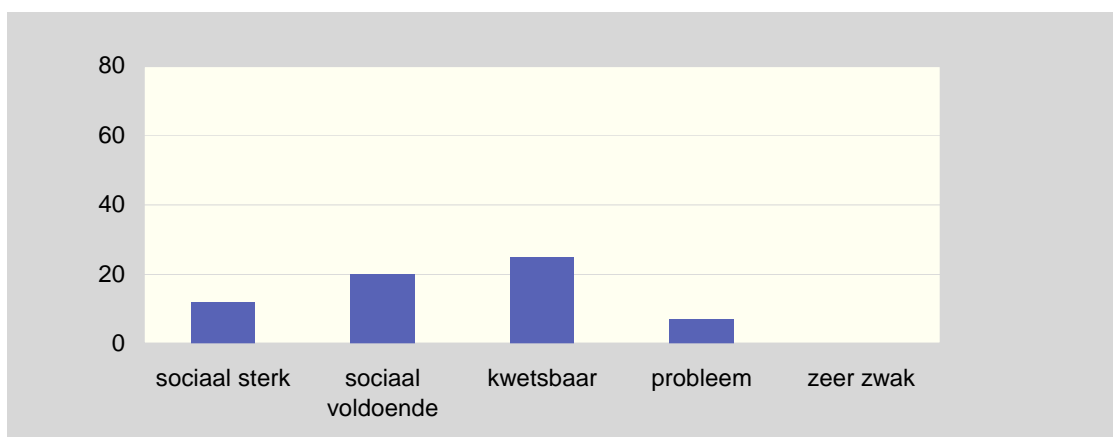
Figuur 4-32 Sociale index, 2008

Bron: COS, Sociale Index

De score op de Sociale Index van de hele stad Rotterdam valt in de categorie 'kwetsbaar'. Wat betreft de vier aspecten zijn er twee in de categorie 'kwetsbaar' en twee in de categorie 'sociaal voldoende'. Het aspect 'meedoen', dat is opgebouwd uit de thema's sociale inzet, sociale en culturele activiteiten, sociale contacten en werk en school, heeft de score 'kwetsbaar'. De deelname aan sociale en culturele activiteiten en de sociale inzet van de Rotterdamse burgers kan als voldoende sociaal gekenschetst worden, maar 'werk en school' en 'sociale contacten' zijn net onvoldoende. Bij het aspect 'capaciteiten' krijgt geen enkel thema een voldoende. Met name zorgelijk is het thema 'voldoende inkomen'. Dit is het enige thema dat in de categorie 'probleem' valt. De leefomgeving krijgt voor heel Rotterdam een voldoende. Ook drie van de vier thema's binnen dit aspect hebben een voldoende score. Het voorzieningenniveau in de stad krijgt echter de score 'kwetsbaar'. Het aspect 'sociale binding' is voldoende. Er zijn relatief weinig mutaties en ook de 'ervaren binding' zoals die naar voren komt uit enquêtegegevens is voldoende.

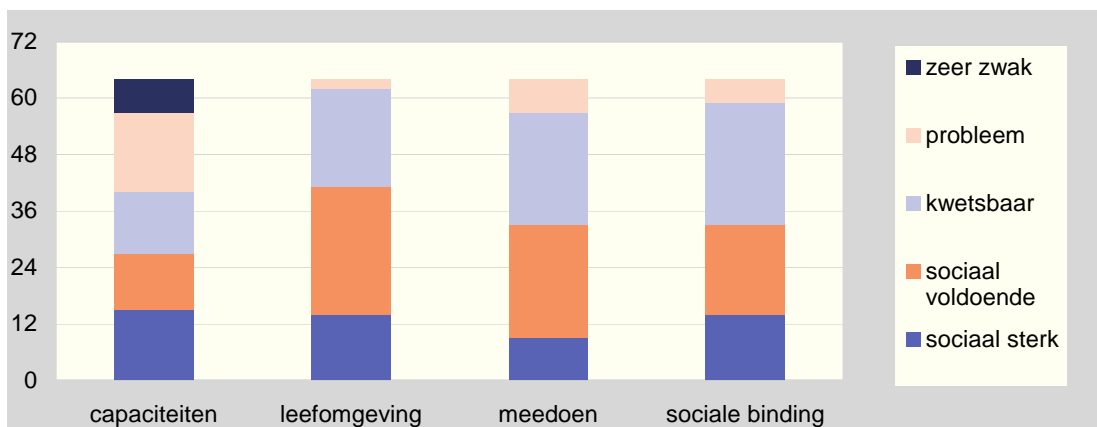
Figuur 4-33 Sociale index: aantal wijken naar categorie, 2008

Bron: COS, Sociale Index

Van de 64 wijken in Rotterdam hebben er 12 een score op de sociale index die valt in de categorie sociaal sterk en 20 wijken een score 'voldoende sociaal'. Bij elkaar krijgt dus de helft van de wijken in Rotterdam een voldoende op de sociale index. De andere helft valt in de categorie kwetsbaar of probleem. Daarvan heeft het merendeel (25) de score kwetsbaar. Van de 64 wijken hebben er 7 een score 'probleem' op de sociale index. Geen enkele wijk krijgt het predicaat 'zeer zwak'.

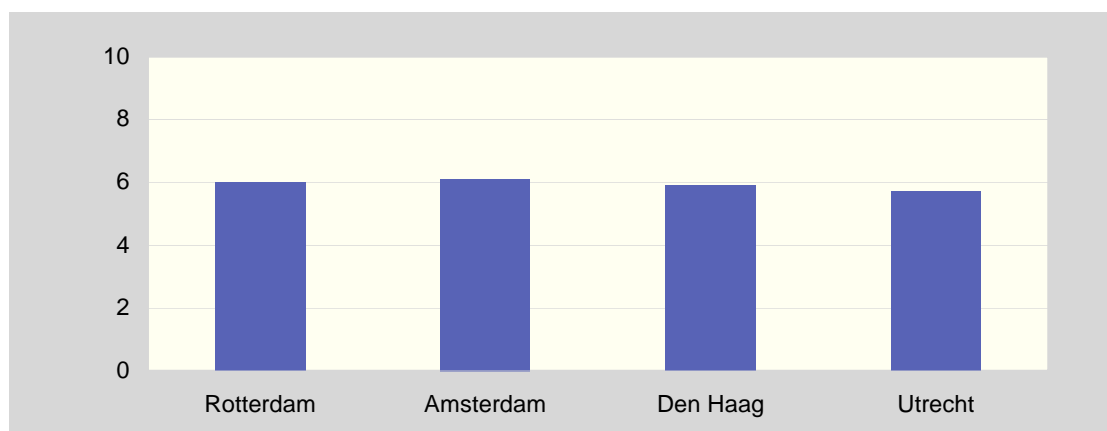
Figuur 4-34 Sociale index, aantal wijken naar categorie per aspect, 2008

Bron: COS, Sociale Index

Bij het aspect 'capaciteiten' gaat het om capaciteiten als voorwaarde om te kunnen meedoen in de samenleving, zoals opleiding, beheersing van de Nederlandse taal, goede gezondheid en voldoende inkomen. Dit is het enige aspect waarop sommige wijken 'zeer zwak' scoren. Anderzijds is dit het aspect waarbij relatief de meeste wijken (15) in de categorie 'sterk' vallen. Leefomgeving is het aspect waar relatief de meeste wijken 'voldoende sociaal' scoren. De categorie 'probleem' is hier het kleinst. Het ontbreken van discriminatie, passende huisvesting, voorzieningen en geen vervuiling en overlast blijken in het merendeel van de Rotterdamse wijken zodanig te zijn, dat de wijken wat betreft hun leefomgeving 'voldoende' scoren. Bij het aspect 'meedoen' vallen relatief de minste wijken in de categorie 'sociaal sterk'. Bij het aspect 'sociale binding' heeft net als bij 'meedoen' iets meer dan de helft van de wijken een score 'sociaal voldoende' of 'sociaal sterk'. De categorie 'probleem' komt hier iets minder voor dan bij het aspect 'meedoen'.

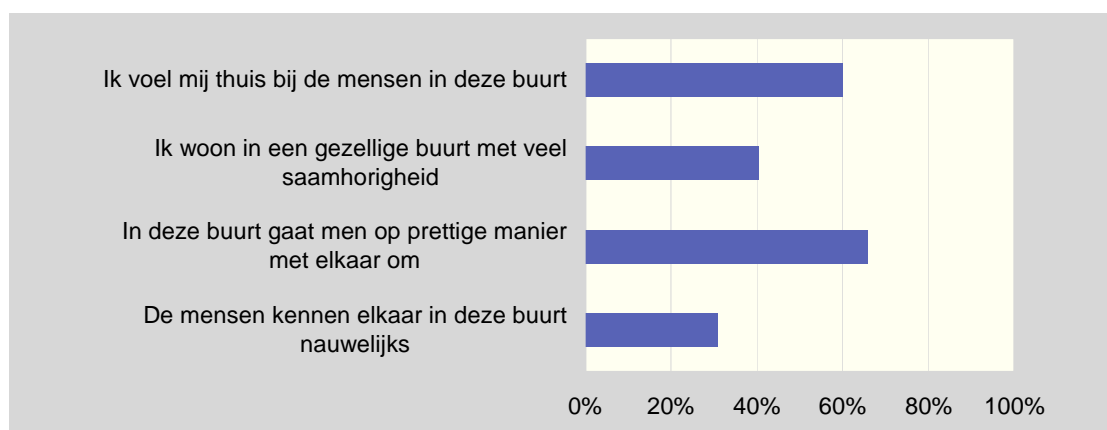
Figuur 4-35 Sociale kwaliteit van de woonomgeving (kengetal)

Bron: Enquêtes Leefbaarheid en Veiligheid (meetjaren 2006 en 2007), Enquête Sociale Index (2008)

Het kengetal voor de sociale kwaliteit van de woonomgeving is in Rotterdam net als in voorgaande jaren een 6. Dit kengetal is gebaseerd op vier stellingen over de buurt waarin men woont. Het kengetal wordt landelijk gebruikt en is een outcome-indicator van het Grote Stedenbeleid III. Binnen de Rotterdamse sociale index is het een onderdeel van het aspect binding. Utrecht scoort iets lager dan Rotterdam op kwaliteit van de woonomgeving. De score van Den Haag en Amsterdam op het kengetal sociale kwaliteit van de woonomgeving is vergelijkbaar met die van Rotterdam.

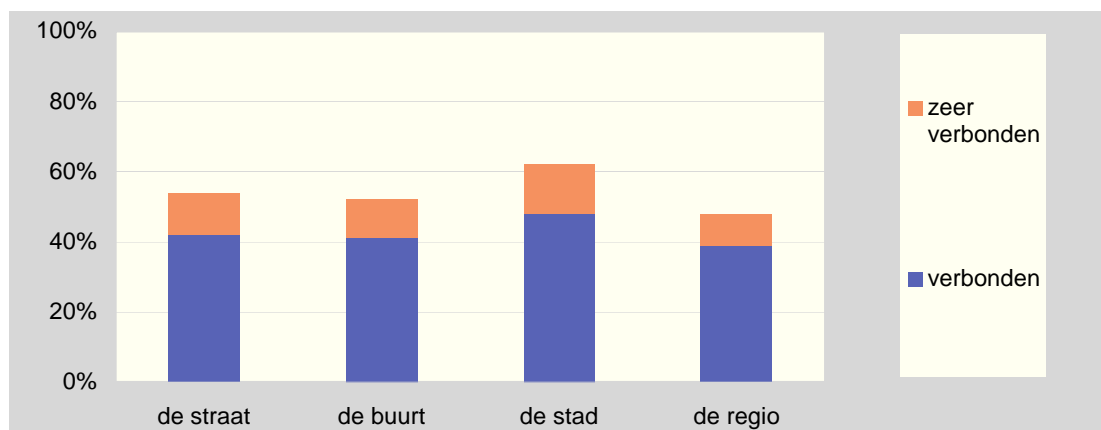
Figuur 4-36 Stellingen waarop het kengetal sociale kwaliteit is gebaseerd, 2008

Bron: Enquête Sociale Index

Meer dan 60 procent van de Rotterdammers voelt zich thuis bij de mensen in de eigen buurt en vindt dat men in de buurt op een prettige manier met elkaar om gaat. Wat minder inwoners vinden, dat zij in een gezellige buurt wonen met veel saamhorigheid. Bijna een derde van de Rotterdammers vindt dat de mensen elkaar nauwelijks kennen in de buurt waar hij of zij woont.

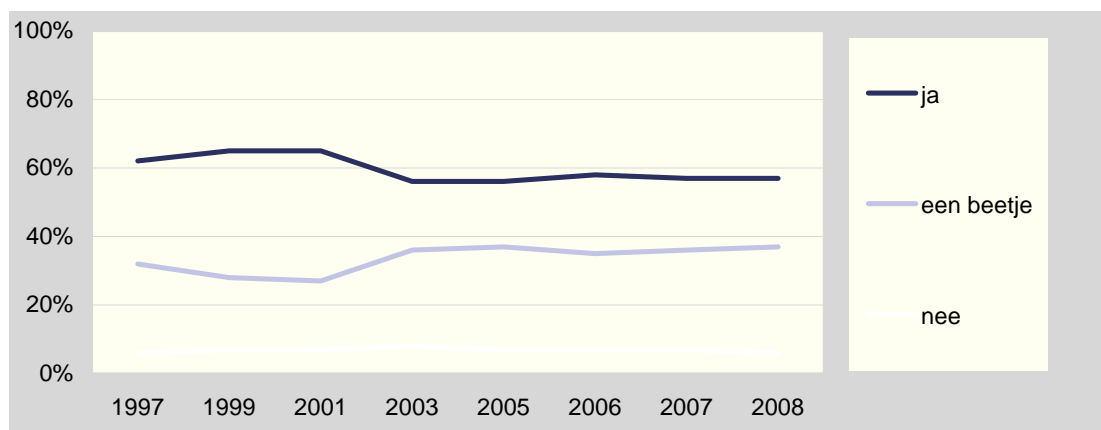
Figuur 4-37 Binding met straat, buurt, stad en regio, 2008

Bron: Omnibusenquête

Meer dan de helft van de Rotterdammers voelt zich verbonden of zeer verbonden met de straat, de buurt en de stad. Meer Rotterdammers voelen binding met de stad dan met de straat of de buurt. Het percentage inwoners van Rotterdam dat binding voelt met straat of met de buurt ontloopt elkaar niet veel. Het aandeel burgers dat zich verbonden voelt met de regio, is het laagst.

Figuur 4-38 Percentage Rotterdammers dat zegt trots te zijn op Rotterdam

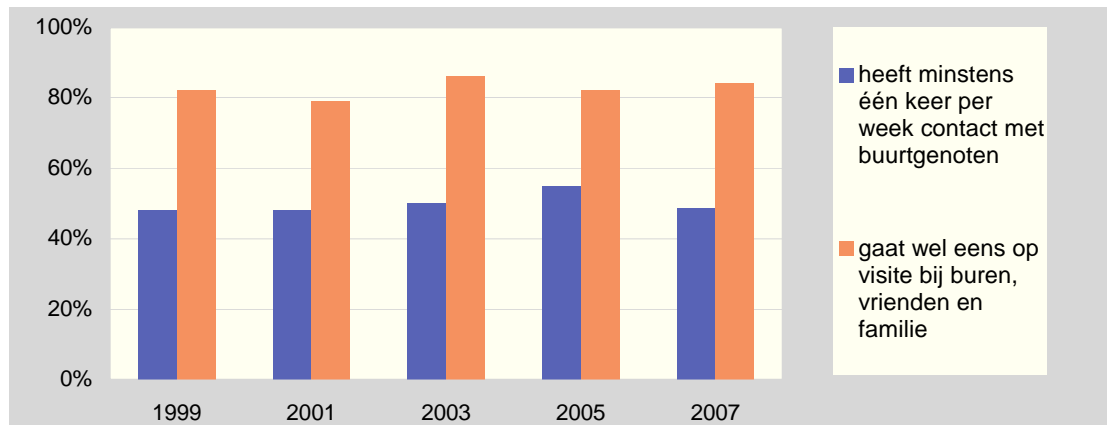

Bron: Vrijetijdsomnibus 1997 t/m 2003, Omnibusenquête 2005 t/m 2008

Bijna 60 procent van de inwoners van Rotterdam is trots op de stad. Het percentage Rotterdammers dat volmondig 'ja' antwoordt op de vraag of zij trots zijn op hun stad, heeft in 2003 een lichte daling doorgemaakt, en is sindsdien lager dan in de jaren 1999 tot en met 2001. Het percentage Rotterdammers dat níét trots is op de stad, is erg laag en in 2008 iets lager dan eerdere jaren.

In het volgende wordt ingegaan op de vrijetijdsbesteding van Rotterdammers, en met name de vrije tijd besteed aan sociale contacten en informele hulp en vrijwilligerswerk.

Figuur 4-39 Sociale contacten van Rotterdammers, 2007*

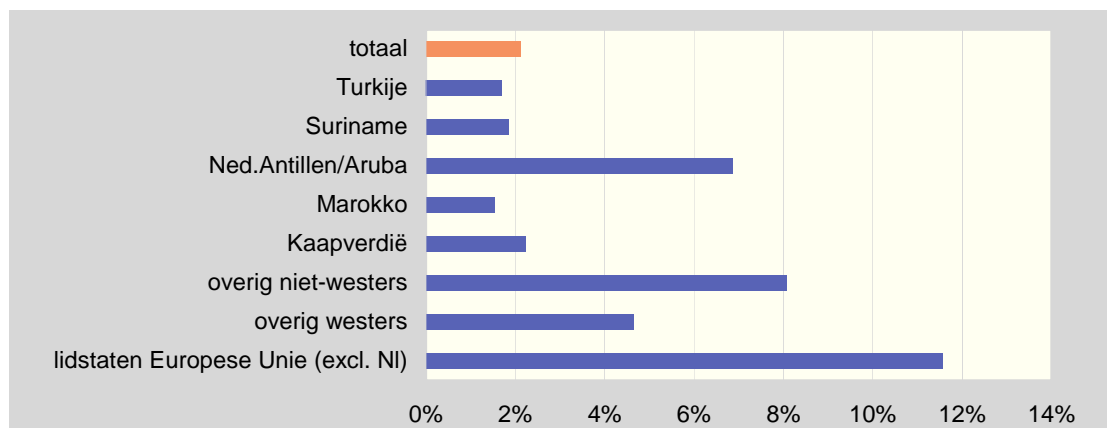

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

* voorlopige cijfers

Er is tussen de opeenvolgende jaren niet veel verschil in de wijze waarop Rotterdammers tijd besteden aan sociale contacten. Ongeveer de helft van de Rotterdammers heeft minstens één keer per week contact met buurtgenoten. Ruim vier op de vijf bewoners gaat wel eens op visite, bij burens, vrienden of familie.

Figuur 4-40 Nieuwkomers (korter dan twee jaar in Nederland) als percentage van de bevolking naar etnische groep, 2008

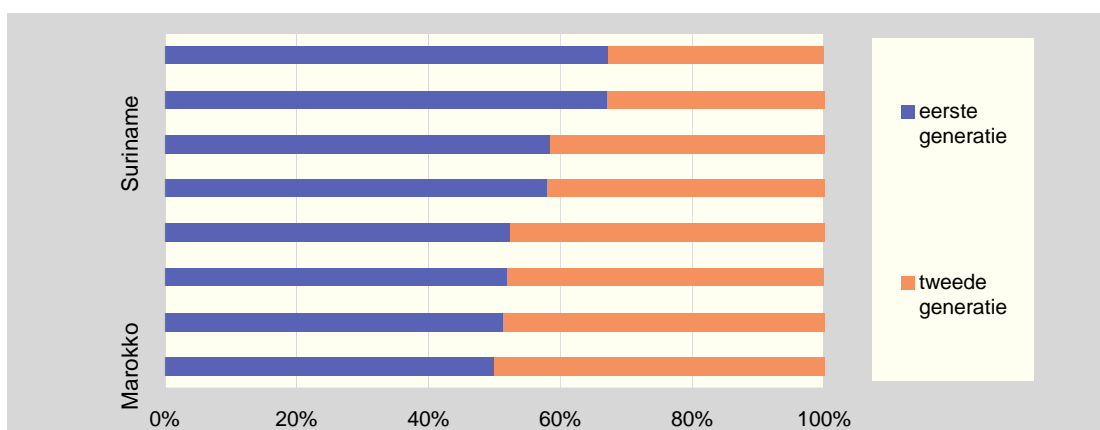

Bron: GBA

Twee procent van de totale Rotterdamse bevolking woont korter dan twee jaar in Nederland. Bevolkingsgroepen met meer dan 6 procent nieuwkomers zijn Antillianen / Arubanen, personen afkomstig uit de lidstaten van de Europese Unie en uit overig niet-westerse landen.

Bij demografische cijfers blijft de "derde generatie" buiten beschouwing, omdat deze in de statistiek tot de autochtone bevolking wordt gerekend.

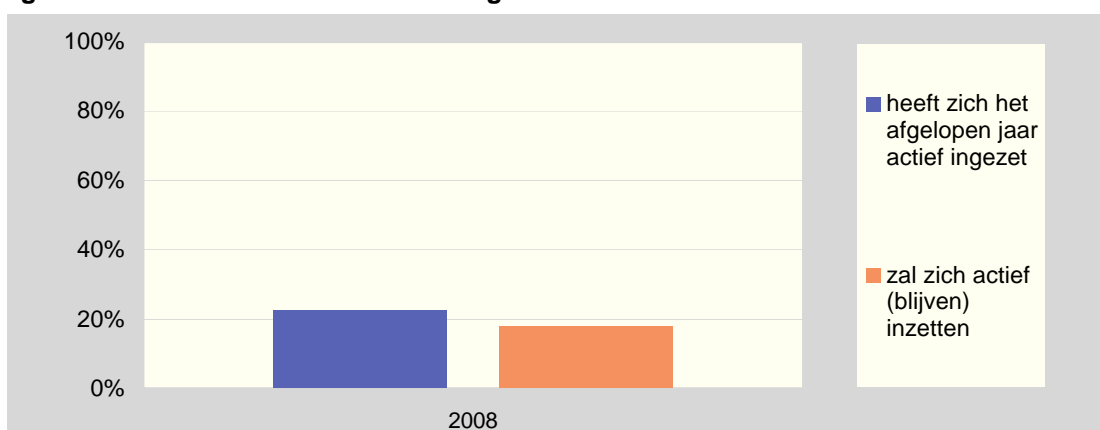
Figuur 4-41 Etnische groepen naar generatie, 2008

Bron: GBA

Van alle verschillende etnische groepen die in Rotterdam wonen, behoort de helft tot tweedede tot de eerste generatie. Bij de bevolking van Marokkaanse en Turkse afkomst is de tweede generatie relatief het grootst, bij de bevolking afkomstig uit overige niet-westerse landen en de Nederlandse Antillen en Aruba is de tweede generatie relatief het kleinst.

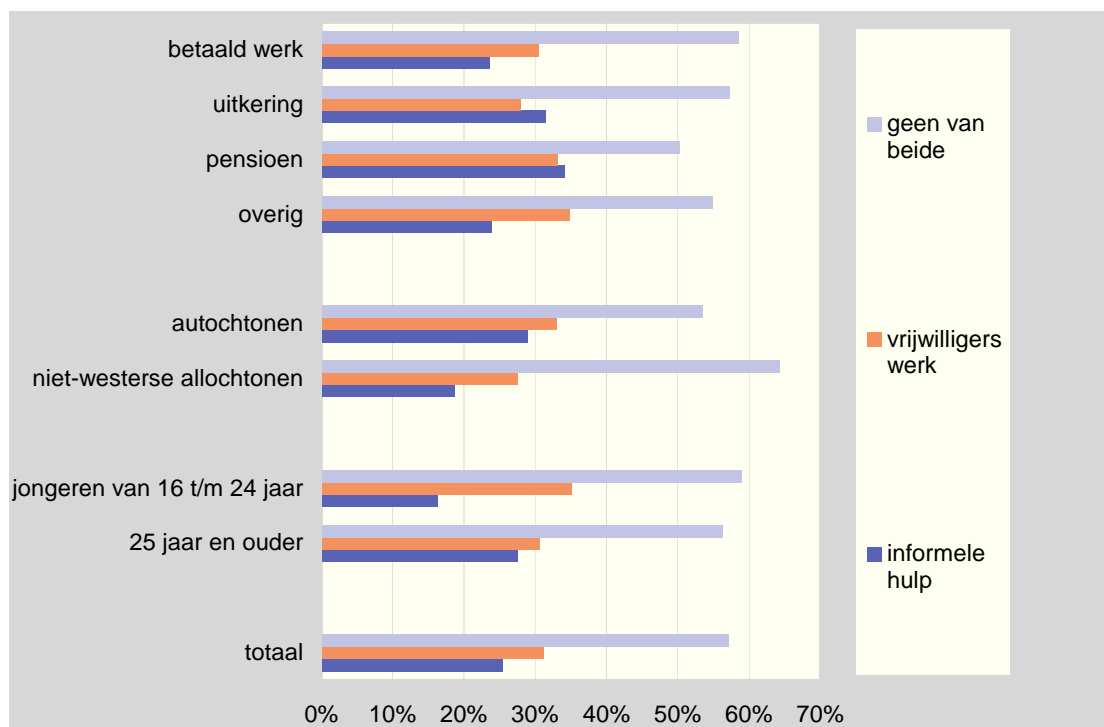
Figuur 4-42 Actieve inzet voor de eigen buurt

Bron: Enquête Sociale Index

Iets meer dan één op de vijf Rotterdammers heeft zich het afgelopen jaar actief ingezet voor de eigen buurt. Iets minder dan een vijfde deel van de Rotterdammers weet zeker dat hij of zij zich zal (blijven) inzetten voor de eigen buurt. Een groter aandeel, een derde van de inwoners antwoordt 'misschien' op de vraag of zij zich in het komende jaar actief zullen inzetten voor de eigen buurt.

Figuur 4-43 Percentages Rotterdammers dat vrijwilligerswerk doet naar achtergrondkenmerken, 2007*

Bron: Vrijtijdsomnibus

* Voorlopige cijfers

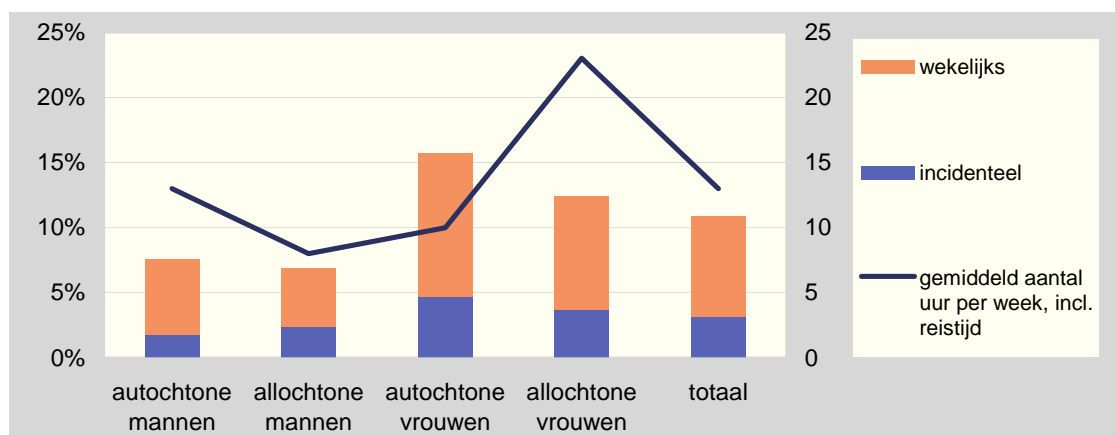
Twee op de vijf Rotterdammers besteedt een deel van de vrije tijd aan vrijwilligerswerk en/of informele hulp. Onder gepensioneerden is dit zelfs de helft. Vrijwilligerswerk in georganiseerd verband wordt door meer Rotterdammers gedaan dan het bieden van informele hulp in niet-georganiseerd verband.

Opvallend is, dat van mensen met een uitkering een kleiner deel vrijwilligerswerk verricht dan van mensen met betaald werk. Relatief veel mensen zonder betaald werk, en met name gepensioneerden bieden informele hulp aan anderen buiten het eigen gezin.

Relatief weinig niet-westerse allochtonen geven volgens eigen zeggen informele hulp aan anderen. Van de jongeren tussen 16 en 24 jaar doet ruim één op de drie vrijwilligerswerk, tegenover één op de zes die informele hulp verricht.

Een speciale vorm van informele hulp is mantelzorg aan buren, bekenden of familie.

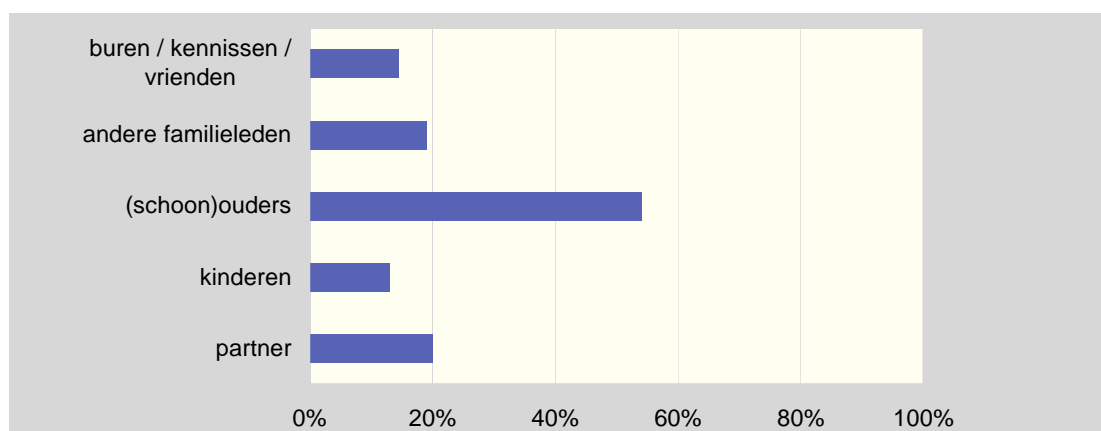
Figuur 4-44 Percentage Rotterdammers dat de afgelopen 12 maanden mantelzorg heeft verleend en de daaraan bestede tijd, 2005

Bron: Gezondheidsenquête GGD Rotterdam-Rijnmond

Meer vrouwen dan mannen en meer autochtone vrouwen dan allochtone vrouwen verlenen mantelzorg. Allochtone vrouwen die mantelzorg verlenen besteden daar echter gemiddeld per week veel meer uren aan dan de andere groepen.

Figuur 4-45 Aan wie mantelzorg verleend, 2005

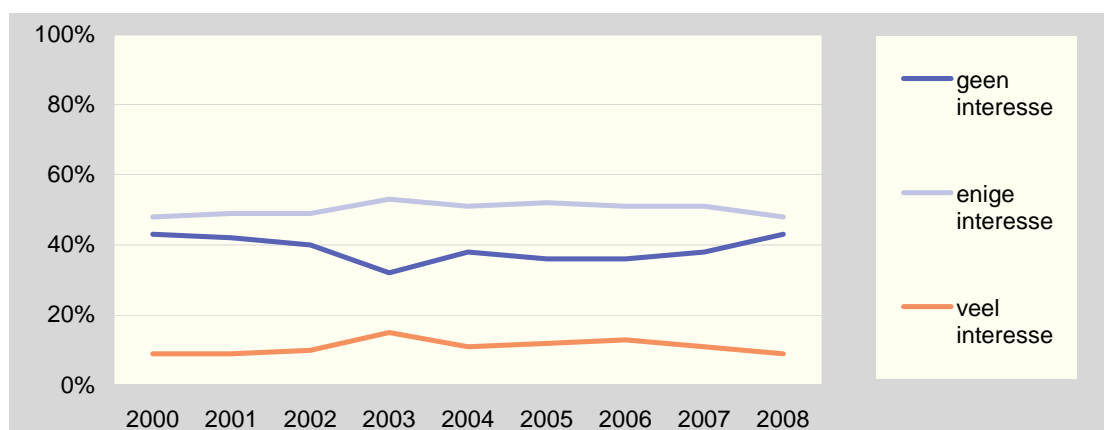

Bron: Gezondheidsenquête GGD Rotterdam-Rijnmond

Aan (schoon-)ouders wordt relatief de meeste mantelzorg verleend. Als aan kinderen mantelzorg verleend wordt, zal dit om uitwonende (volwassen) kinderen gaan. Van de mantelzorgers heeft een vijfde aangegeven mantelzorg te verlenen aan de eigen partner. Hieronder zijn meer mannen dan vrouwen. Het is mogelijk, dat mannen de zorg voor hun inwonende zorgbehovende vrouw eerder als mantelzorg zullen benoemen dan vrouwen, die voor hun man zorgen.

Figuur 4-46 Interesse van Rotterdammers in de gemeentepolitiek

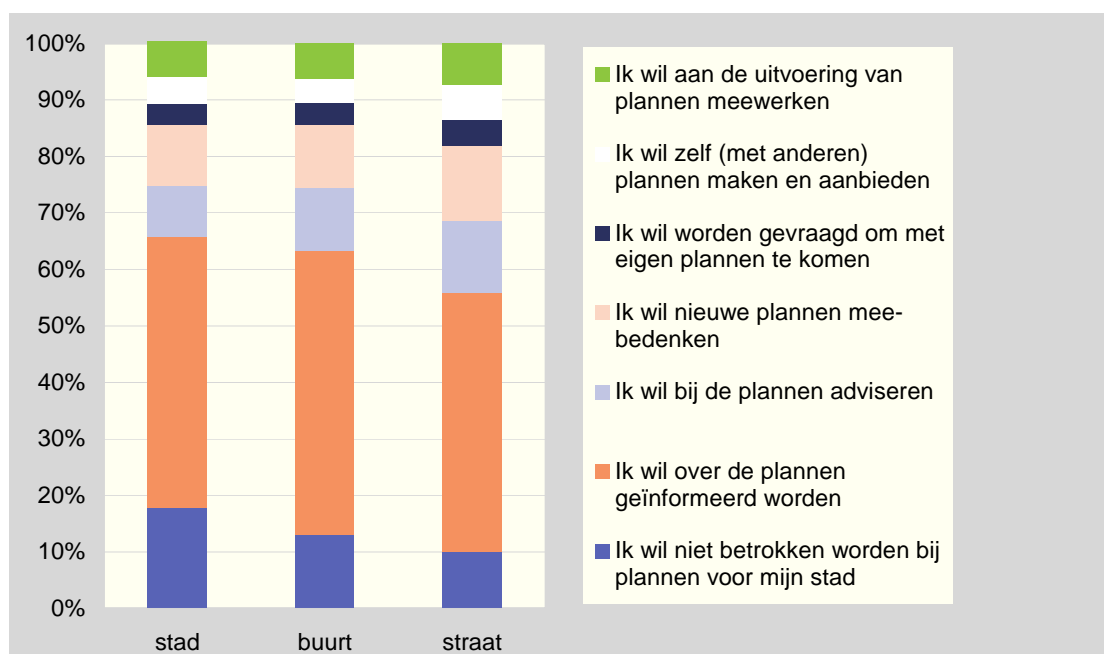

Bron: Omnibusenquête

Iets meer dan 40 procent van de Rotterdammers heeft geen interesse in gemeentepolitiek. In 2003, een roerig jaar in de Rotterdamse gemeentepolitiek, daalde het aandeel Rotterdammers dat niet geïnteresseerd was in gemeentepolitiek en waren er relatief veel Rotterdammers met veel interesse in de gemeentelijke politiek. In 2008 liggen deze percentages weer op hetzelfde niveau als in de jaren 2000 en 2001.

In 2007 was net als in 2005 6 procent van de Rotterdammers lid van een politieke partij of vereniging⁴.

Figuur 4-47 Gewenste mate van betrokkenheid bij plannen voor straat, buurt en stad, 2008

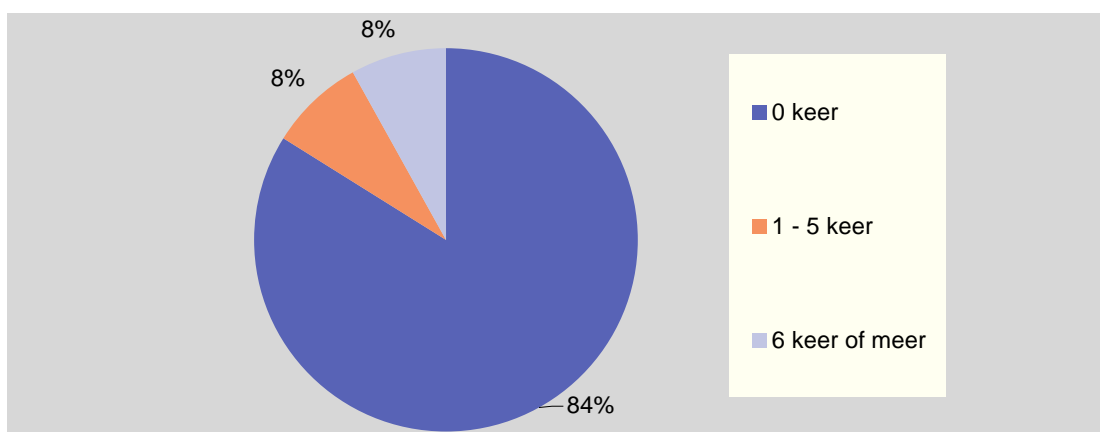
Bron: Omnibusenquête

Het aandeel burgers dat niet betrokken wil worden bij plannen voor de stad, de buurt en de straat is in 2008 gestegen ten opzichte van een jaar eerder, maar nog altijd relatief laag.

⁴ Vrijetijdsomnibus COS, 2005

In 2007 wilde tien procent van de Rotterdamse burgers helemaal niet betrokken worden bij plannen voor de stad, in 2008 is dat 18 procent. Het aandeel burgers dat niet betrokken wil worden bij plannen voor de eigen straat is verdubbeld van 5 naar 10 procent. De wens om betrokken te worden bij de planvorming wordt groter naarmate het schaalniveau kleiner is. Van de Rotterdammers wil relatief het grootste deel over plannen geïnformeerd worden. Ongeveer een kwart van de burgers wil over plannen voor de straat adviseren of meedenken en bijna één op de vijf wil zelf of met anderen eigen plannen maken of helpen bij de uitvoering van plannen. Deze percentages liggen voor de buurt lager en voor plannen over de hele stad relatief het laagst.

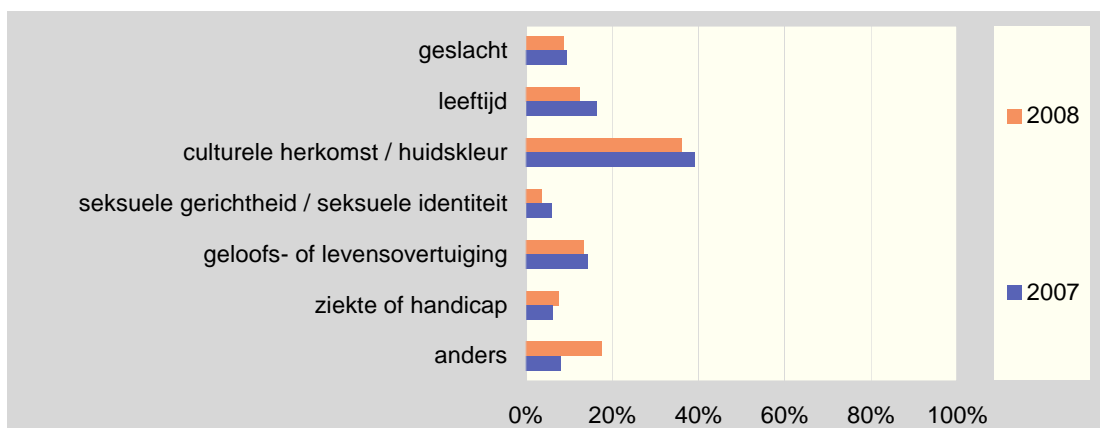
Figuur 4-48 Percentage Rotterdammers dat zich het afgelopen jaar gediscrimineerd heeft gevoeld, en frequentie, 2008

Bron: Omnibusenquête

Het merendeel van alle Rotterdammers heeft zich de afgelopen 12 maanden niet gediscrimineerd gevoeld. Van degenen die zich wel gediscrimineerd voelden, heeft ongeveer de helft dat in de afgelopen 12 maanden één tot vijf keer meegemaakt en het andere deel zes keer of meer.

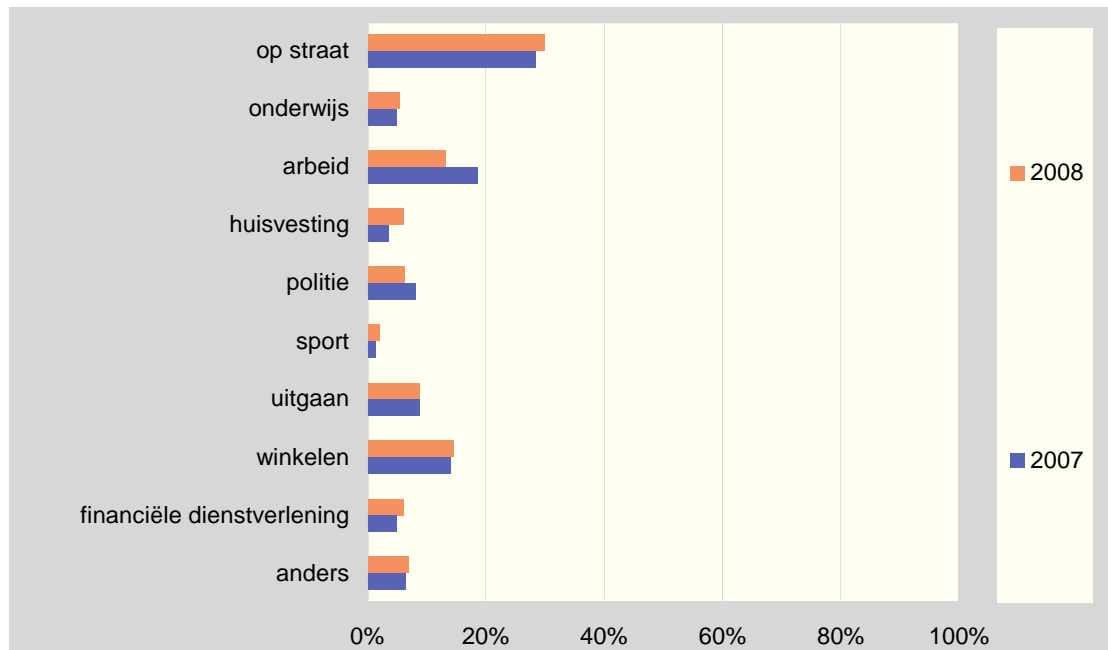
Figuur 4-49 Grond waarop is gediscrimineerd in de afgelopen 12 maanden

Bron: Omnibusenquête

Zowel in 2007 als in 2008 is culturele herkomst of huidskleur de meest genoemde grond waarop Rotterdammers zich het afgelopen jaar gediscrimineerd hebben gevoeld. Daarna volgen geloofs- of levensovertuiging en leeftijd. Minder mensen dan in 2007 voelen zich gediscrimineerd op grond van geslacht of seksuele gerichtheid / seksuele identiteit.

Figuur 4-50 Het terrein waarop is gediscrimineerd in de afgelopen 12 maanden

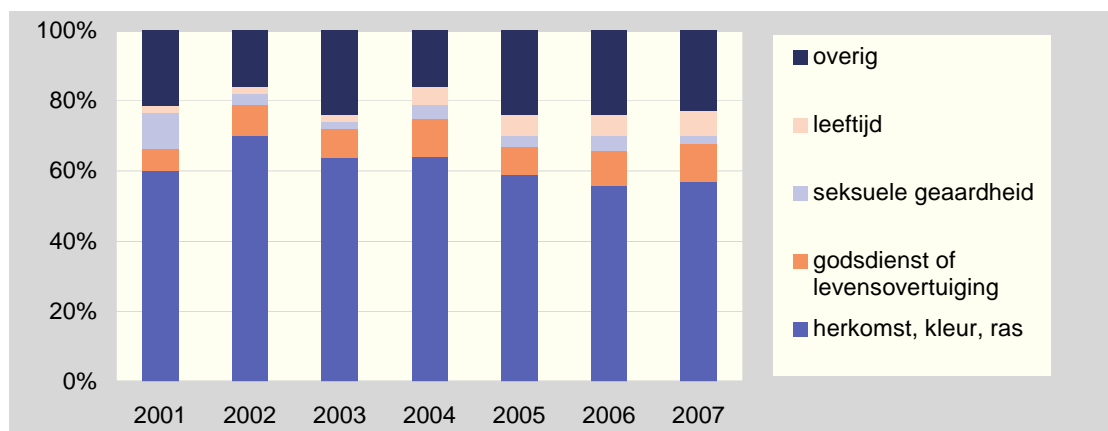

Bron: Omnibusenquête

De meeste incidenten waarbij mensen zich gediscrimineerd voelen, vinden plaats op straat, in de openbare ruimte. Daarna volgt discriminatie bij het winkelen en bij arbeid. In 2007 meldden meer mensen dat zij discriminatie ondervonden in de arbeidssfeer dan in 2008. Bij sport vindt relatief heel weinig discriminatie plaats.

Het anti-discriminatiebureau Radar is actief in de regio Rijnmond. Zij ontvangt en registreert klachten en meldingen over discriminatie. Het aantal individuele klachten dat door Radar in 2007 werd geregistreerd, was 421, ongeveer evenveel als voorgaande jaren. In 241 gevallen ging het om omstreden behandeling, in 156 gevallen om vijandige bejegening. Geweld en bedreiging werd 19 keer gemeld.⁵

Figuur 4-51 Klachten en meldingen bij Radar naar discriminatiegrond

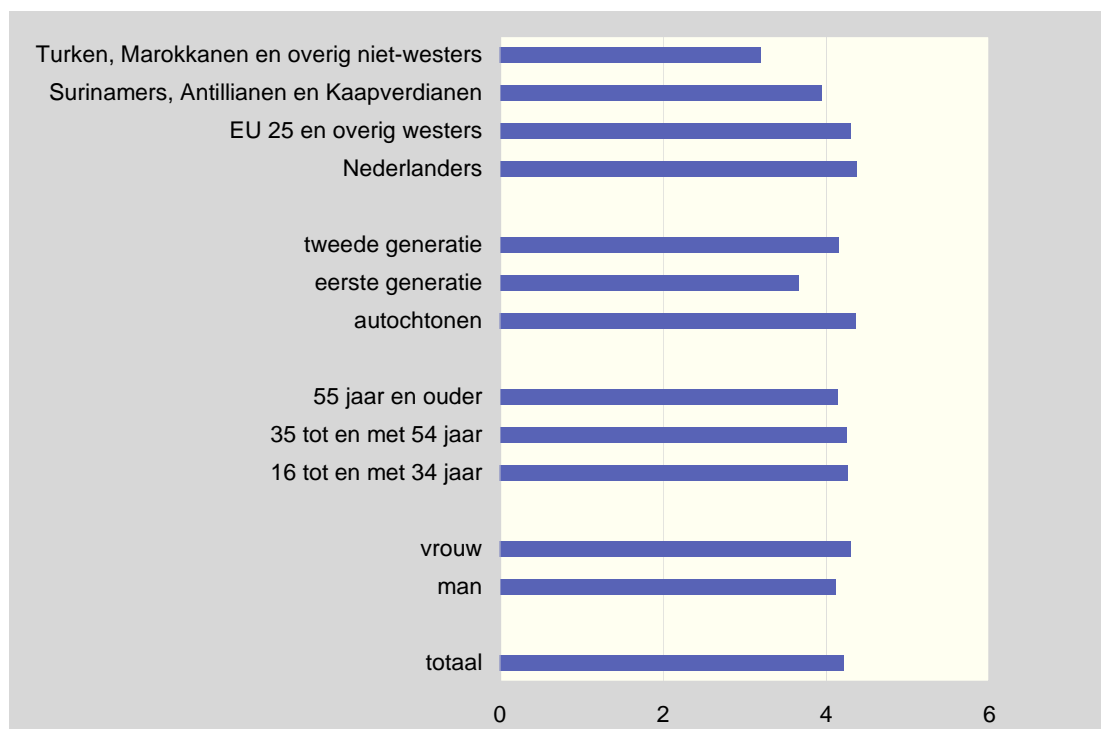

Bron: Radar

⁵ Jaarbericht 2007, Radar

Ook bij de incidenten die bij Radar gemeld worden is discriminatie naar herkomst, kleur of ras verreweg de meest voorkomende discriminatiegrond. Het aantal meldingen hierover is sinds 2004 iets afgenomen, terwijl het aantal klachten over discriminatie op basis van godsdienst of levensovertuiging iets is toegenomen. Meldingen over discriminatie naar leeftijd nemen de laatste jaren toe.

Figuur 4-52 Kengetal⁶ tolerantie homosexualiteit, 2007

Bron: Participatiekaart, JOS, COS

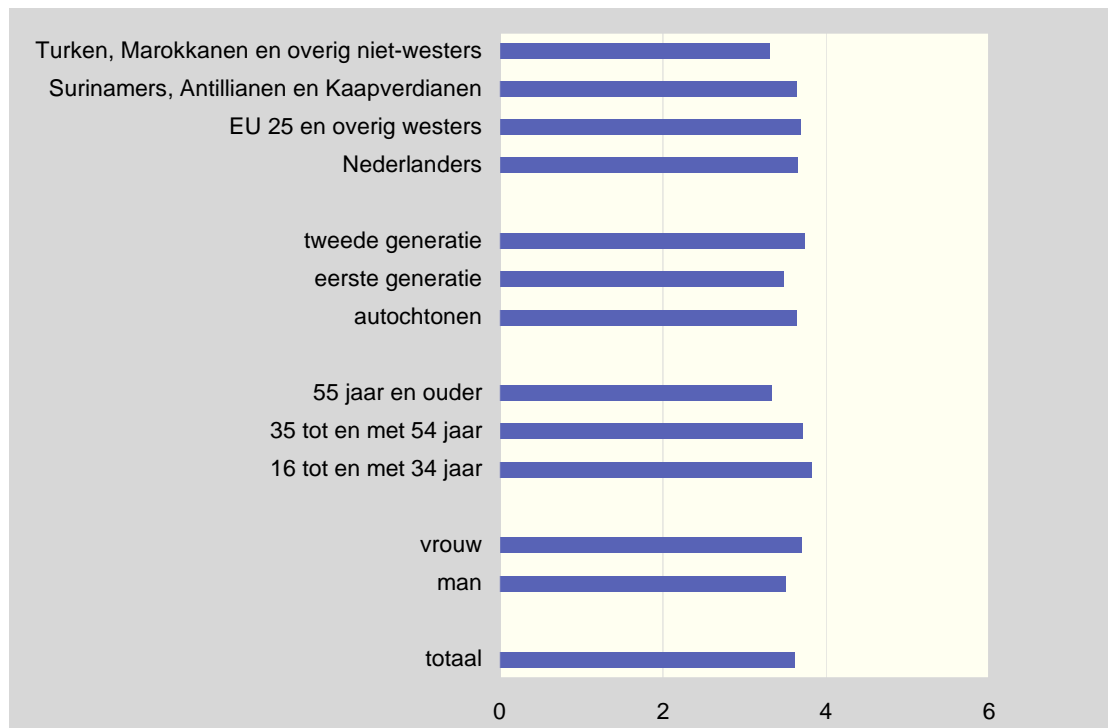
Het kengetal tolerantie homosexualiteit is gebaseerd op de volgende stellingen:

- Ik vind het een probleem als kinderen op school les krijgen van een homoseksuele leraar of lerares
- Homoseksuele mannen en vrouwen moeten hun leven kunnen leiden zoals zij dat willen
- Ik vind het niet prettig om met een homoseksuele man of vrouw te moeten omgaan
- Het zou mij niet uitmaken als een familielid homoseksueel blijkt te zijn

Het kengetal tolerantie homosexualiteit varieert van 3,2 tot 4,4. Het hoogst scoren Nederlanders op deze schaal, het laagst niet-westerse allochtonen. Tweede generatie allochtonen zijn iets toleranter met betrekking tot homosexualiteit dan eerste generatie allochtonen, jongeren iets toleranter dan ouderen en vrouwen iets toleranter dan mannen.

⁶ Hoe hoger het kengetal hoe toleranter de houding ten opzichte van homoseksualiteit.

Figuur 4-53 Kengetal Zorg (Emancipatie), 2007

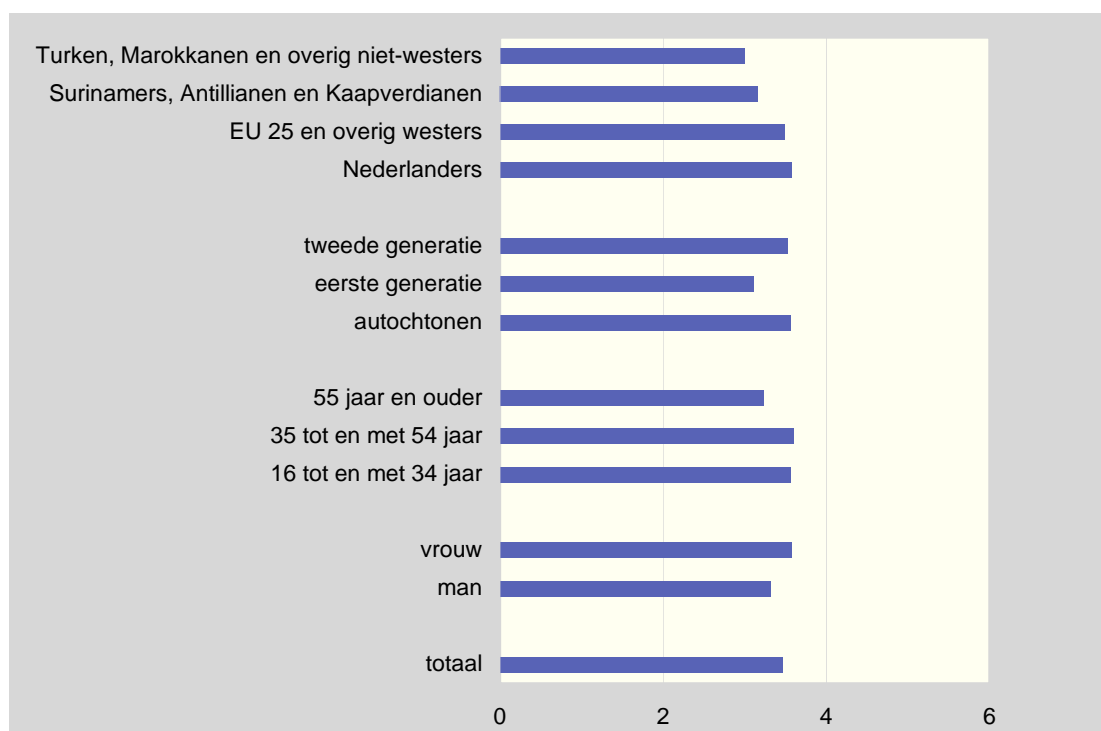
Bron: Participatiekaart, JOS, COS

Deze schaal is gebaseerd op de volgende stellingen:

- Een vrouw is geschikter om kleine kinderen op te vangen dan een man
- De kinderverzorging is evengoed de verantwoordelijkheid van de man als de vrouw
- De vrouw kan het beste de verantwoordelijkheid hebben voor het huishouden
- Een vrouw moet stoppen met werken, als zij een kind krijgt
- Mannen en vrouwen moeten huishoudelijk werk gelijk onder elkaar verdelen

Hoe hoger de score, hoe meer geëmancipeerd gedacht wordt over zorg- en huishoudelijke taken. Dat wil zeggen dat zorgtaken gelijk verdeeld zouden moeten zijn tussen mannen en vrouwen. Dit kengetal varieert tussen de 3,3 en de 3,8 en vertoont een duidelijke samenhang met leeftijd. Jongeren tot en met 34 jaar scoren het hoogst hierop. Tweede generatie allochtonen scoren hoger op dit kengetal dan eerste generatie allochtonen en ook dan autochtonen. Niet verwonderlijk is, dat vrouwen meer geëmancipeerd over dit onderwerp denken dan mannen.

Figuur 4-54 Kengetal Inkomen (Emancipatie), 2007

Bron: Participatiekaart, JOS, COS

De schaal is gebaseerd op de drie volgende stellingen:

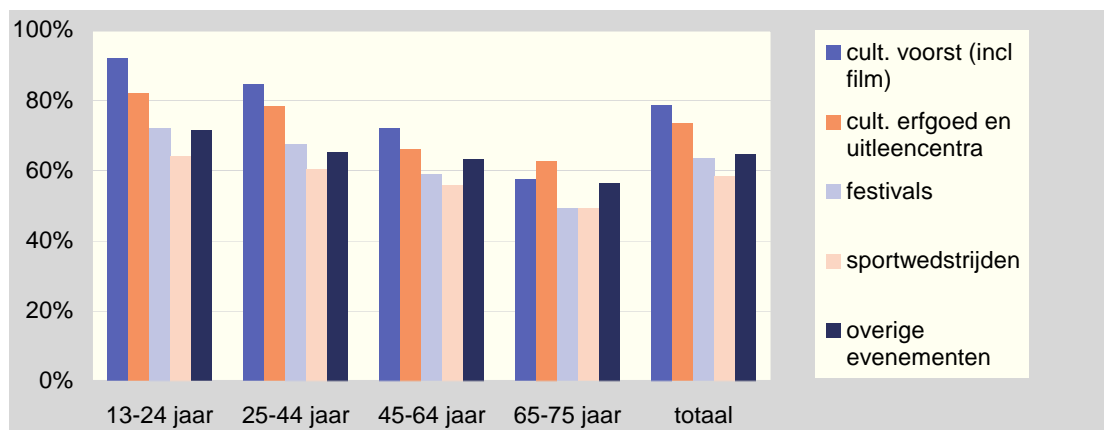
- Het is voor jongens belangrijker dan voor meisjes dat zij later een eigen inkomen verdienen
- Als het inkomen van de vrouw net genoeg is om de kinderopvang te betalen, kan ze net zo goed thuis blijven om zelf voor de kinderen te zorgen
- De man kan het beste de verantwoordelijkheid hebben voor het geld

Hoe hoger het kengetal, hoe meer waarde men hecht aan een zelfstandig inkomen van de vrouw. Het kengetal varieert van 3,0 tot 3,6, terwijl het gemiddelde op 3,5 ligt. Vrouwen, iedereen in de leeftijd tot en met 54 jaar, en Nederlanders hebben allen de hoogste score op dit punt. De meeste andere groepen scoren net iets lager. Niet-westerse allochtonen, eerste generatie allochtonen en mensen van 55 jaar en ouder hechten de minste waarde aan economische zelfstandigheid van de vrouw.

4.5 Cultuur

Kunst en cultuur leveren een belangrijke bijdrage aan verbondenheid van Rotterdammers met elkaar, hun buurt en de stad, en het vertrouwen dat zij hebben in elkaar, instellingen en de overheid. Daarnaast draagt een goed functionerende kunst- en cultuursector eraan bij dat Rotterdam een aantrekkelijke woonstad, een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven en een aantrekkelijke stad voor bezoekers is. Aansprekende en hoogwaardige culturele voorzieningen en activiteiten dragen bij aan de internationale uitstraling van Rotterdam.

Figuur 4-55 Percentage Rotterdammers, dat in het afgelopen jaar een voorstelling, culturele instelling, festival, sportwedstrijd of overig evenement heeft bezocht, 2007*

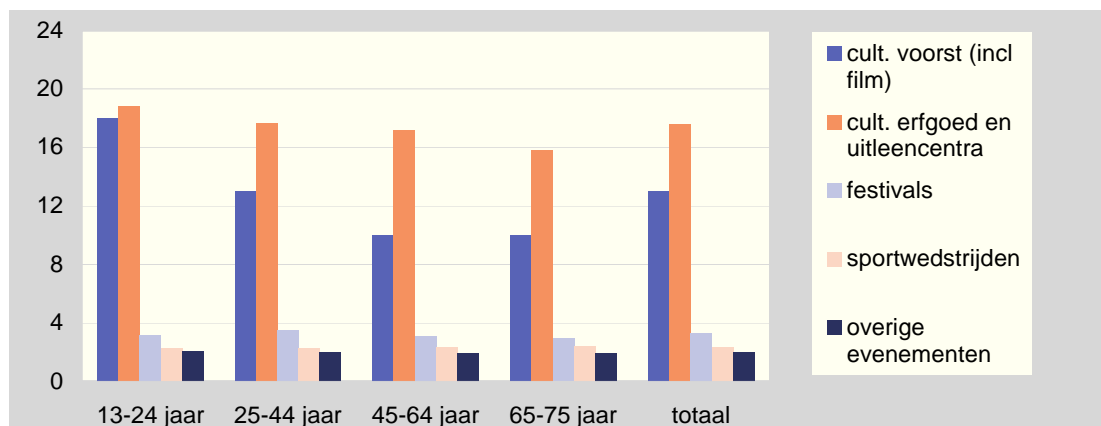

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

* Voorlopige cijfers

Bijna 80 procent van de Rotterdamse bevolking heeft het afgelopen jaar een culturele voorstelling bezocht. Ook cultureel erfgoed en uitleencentra, festivals, sportwedstrijden en overige evenementen (bijvoorbeeld Koninginnedag, een circus, de kermis, de Zondagsmarkt op de Binnenrotte of braderieën, festivals en evenementen in de buurt) zijn door meer dan de helft van de inwoners van Rotterdam bezocht. Sportwedstrijden zijn nog het minst bezocht, door 58 procent van de Rotterdammers. Het grootste aandeel bezoekers bij al deze categorieën is te vinden in de leeftijdsgroep van 13 tot en met 24 jaar. Met het vorderen van de leeftijd wordt ook het aandeel bezoekers aan culturele en andere evenementen kleiner. Van de Rotterdamse bevolking van 65 jaar tot 75 jaar bezoekt een groter deel een museum of monument dan een theater, concert of film. Van de Rotterdammers onder de 65 jaar bezoekt juist een groter deel een culturele voorstelling.

Figuur 4-56 Gemiddeld aantal bezoeken aan een voorstelling, culturele instelling, festival, sportwedstrijd of overig evenement, 2007*

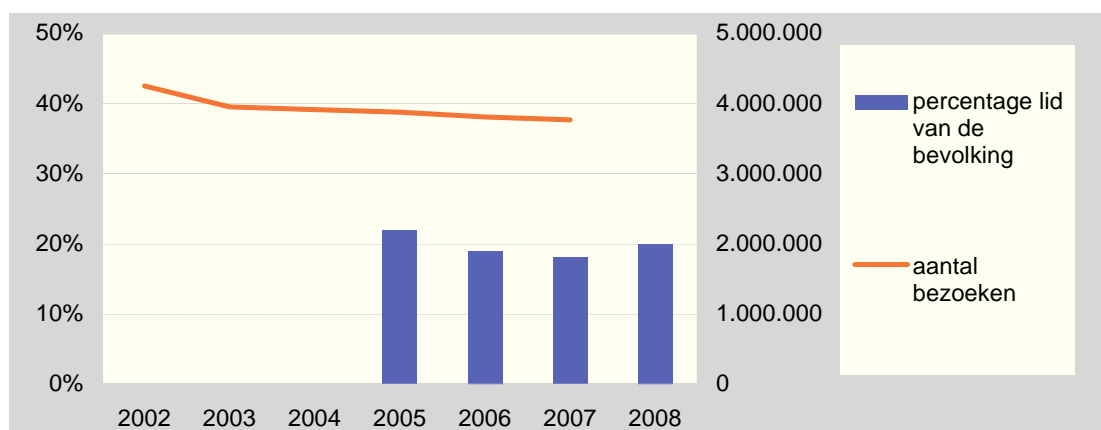

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

* Voorlopige cijfers

Het gemiddeld aantal bezoeken per jaar van Rotterdammers aan musea, galeries, archieven en bezienswaardige gebouwen is met 18 procent verreweg het hoogst en varieert ook niet sterk tussen de verschillende leeftijdscategorieën. Voor culturele voorstellingen geldt, dat het gemiddeld aantal bezoeken afneemt naarmate men ouder wordt. Festivals worden door Rotterdammers in alle leeftijdscategorieën gemiddeld 3 keer per jaar bezocht. Ook bij sportwedstrijden en overige evenementen is de gemiddelde bezoekfrequentie voor jongeren en ouderen gelijk.

Figuur 4-57 Aantal bezoekers en lidmaatschappen openbare bibliotheek

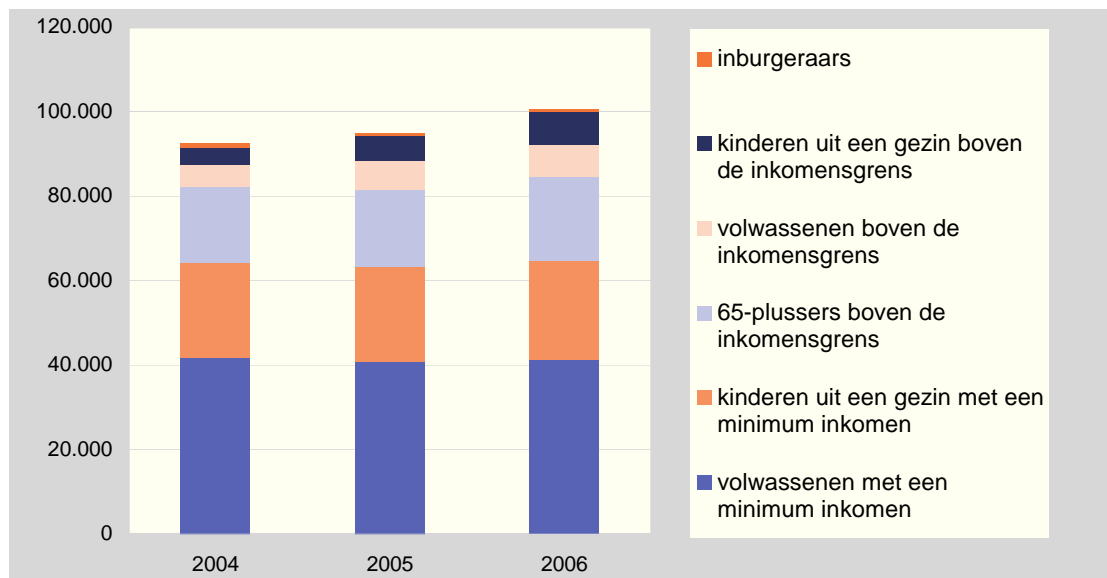
Bron: Openbare Bibliotheek, Rotterdam

Het aantal bezoekers bij de verschillende vestigingen van de openbare bibliotheek in Rotterdam vertoont een dalende trend. Het aandeel van de Rotterdamse bevolking dat lid is van de openbare bibliotheek is echter per 1 januari 2008 hoger dan de twee voorgaande jaren. Het gemiddeld aantal uitgeleende boeken per lid was in 2007 32 boeken. Dit aantal varieert in de afgelopen jaren tussen 30 en 36 boeken per jaar.

De Rotterdampas is een pas die korting geeft op een groot aantal culturele, sportieve en educatieve evenementen en voorzieningen. Alle inwoners van Rotterdam kunnen een dergelijke pas kopen, senioren, kinderen en inwoners met een minimum inkomen kunnen de pas tegen gereduceerd tarief aanschaffen. In 2008 is de Rotterdampas voor inwoners met een minimum-inkomen gratis. Het doel van de Rotterdampas is om ook huishoudens met een minimum inkomen de mogelijkheid te geven deel te nemen aan culturele, sportieve en educatie activiteiten.

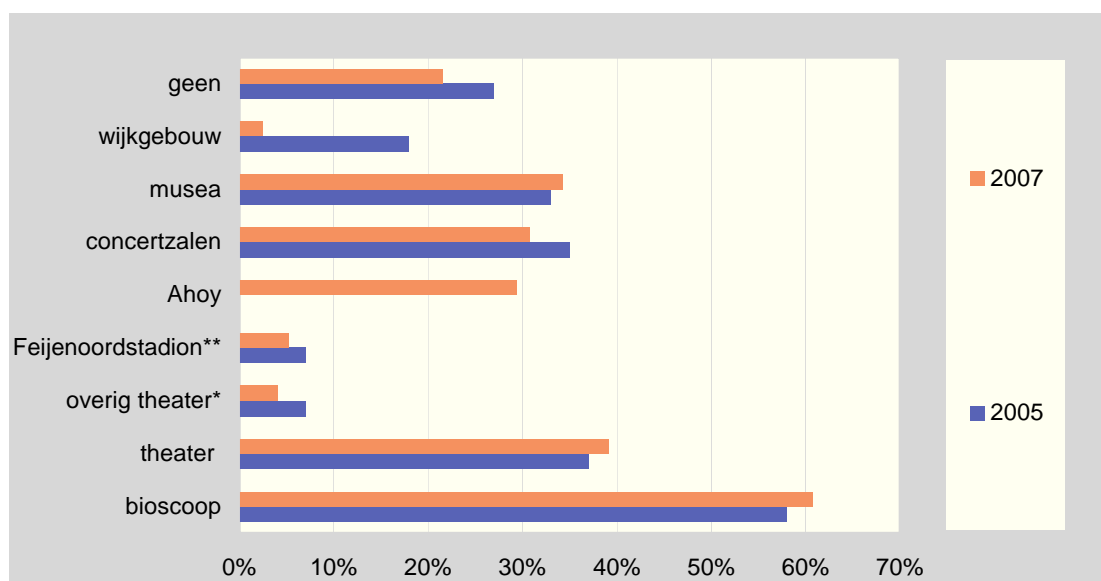
Figuur 4-58 Aantal uitgegeven Rotterdampassen

Bron: Rotterdampas, Rotterdam

In 2006 zijn er in totaal 101.099 Rotterdampassen uitgegeven, de meeste aan volwassenen en kinderen uit een gezin met een minimum inkomen. Ook steeds meer gezinnen met een inkomen boven het minimum maken gebruik van de pas. Het aantal inburgeraars dat een Rotterdampas aanschafft wordt ieder jaar groter, maar maakt nog een klein deel uit van de Rotterdampashouders.

Figuur 4-59 Gebruik van cultuurvoorzieningen

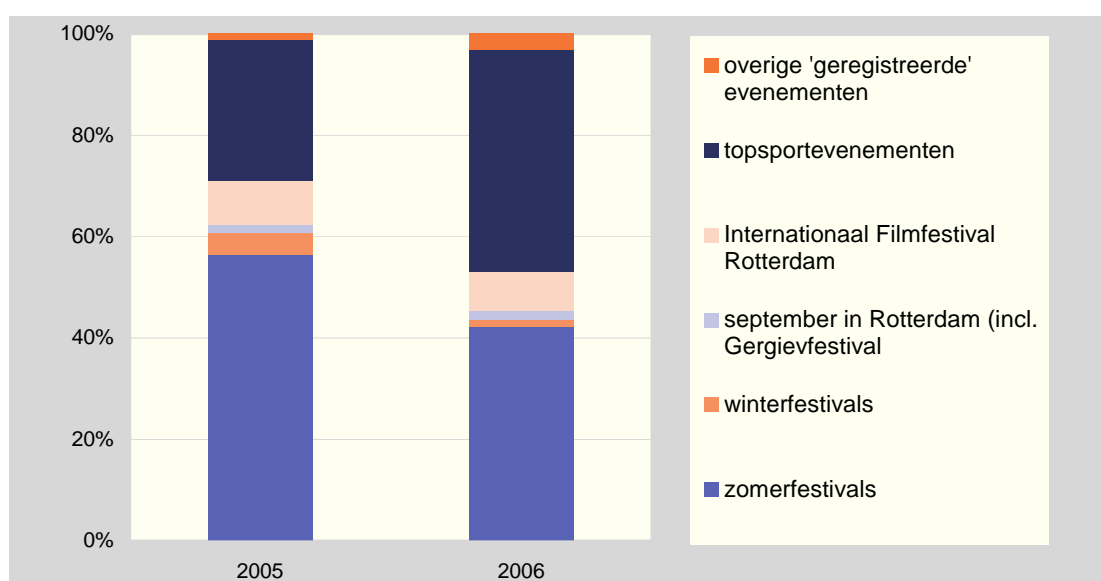
Bron: Vrijtijdsomnibus COS, 2007 zijn voorlopige cijfers

* Bibliotheektheater, 't Kapelletje, Prinsesstheater

** geen voetbal

Het gebruik van culturele voorzieningen is in 2007 ten opzichte van twee jaar eerder toegenomen. Het percentage Rotterdammers dat in het afgelopen jaar van geen enkele culturele voorziening gebruik heeft gemaakt, is gedaald van 27 procent naar 22 procent. Het bioscoopbezoek in Rotterdam is nog verder toegenomen: meer dan 60 procent van de Rotterdammers is in het afgelopen jaar wel eens naar de film geweest. Ook het theaterbezoek is toegenomen. Het bezoek aan concertzalen is in 2007 juist afgenomen ten opzichte van 2005. Het aandeel Rotterdammers dat het afgelopen jaar een wijkgebouw heeft bezocht om een culturele voorstelling te bezoeken is tussen 2005 en 2007 sterk gedaald van 18 procent naar 3 procent.

Figuur 4-60 Cultuurevenementen naar aantal en soort

Bron: Rotterdam Festivals, Rotterdam Marketing en het OBR

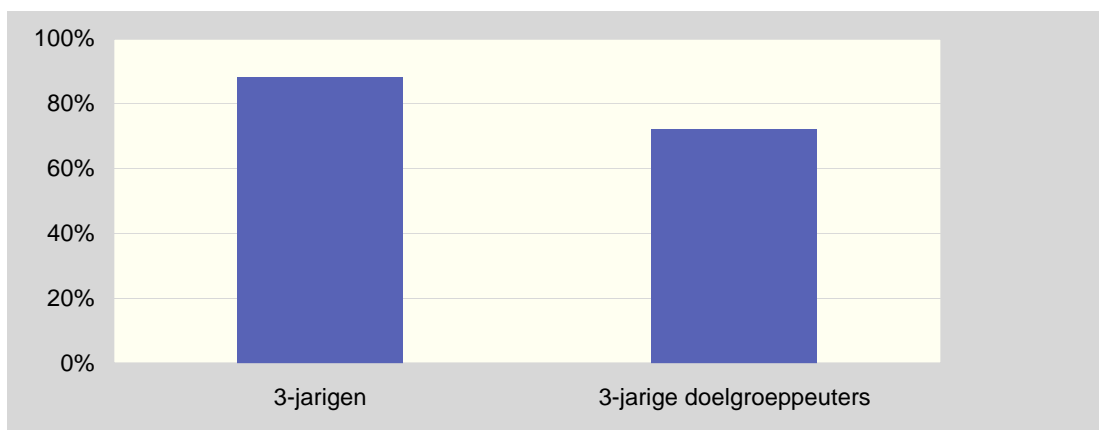
Jaarlijks wordt geregistreerd hoeveel bezoekers de belangrijkste evenementen in Rotterdam trekken. In 2005 bezochten 4.083.000 bezoekers een evenement, in 2006 waren dit er ruim 500.000 meer, namelijk 4.565.589. De Zomerfestivals trokken relatief minder bezoekers in 2006. Met de Volvo Oceanrace, die 500.000 bezoekers trok, was het aantal bezoekers bij topsportevenementen in dit jaar juist extra hoog. De Marathon is het sportevenement dat jaarlijks de meeste bezoekers krijgt. In 2006 waren dit er 850.000. Bij de Zomerfestivals is het Zomercarnaval het grootste evenement met 700.000 bezoekers.

4.6 Onderwijs

Het doel van de gemeente Rotterdam is dat elk kind in Rotterdam zijn of haar talenten kan ontwikkelen. De aandacht ligt daarbij niet alleen op cognitieve vaardigheden, maar ook op praktische, beroepsgerichte vaardigheden en sociale competenties. Scholen vervullen hierbij een sleutelrol. Onderwijsachterstanden worden door de gemeente bestreden en er is aandacht voor leerlingen met bijzondere talenten. Ouders en kinderen moeten erop kunnen vertrouwen dat het onderwijs een hoge kwaliteit heeft. Op een aantal scholen wordt de effectieve leertijd vergroot door het reguliere programma uit te breiden met recreatieve, sportieve en culturele activiteiten. De samenwerking tussen school en omgeving krijgt concreet invulling via de Brede School.

Eén van de doelstellingen van het college is het stimuleren van voor- en vroeg-schoolse educatie (VVE), met name voor zogenaamde doelgroepkinderen. In dit verband is een kind een doelgroepkind als ten minste één van de ouders in een niet-westers land is geboren of als de ouders in een westers land zijn geboren, en tenminste één ouder een laag opleidingsniveau heeft. Voor de voor- en vroegschoolse educatie zijn verschillende VVE-programma's opgezet. Hierbij werken een voorschoolse voorziening en de onderbouw van een basisschool samen bij het uitvoeren van educatieve programma's voor kinderen van twee tot zes jaar.

Figuur 4-61 Percentage doelgroepleerlingen in VVE op 1 oktober 2007

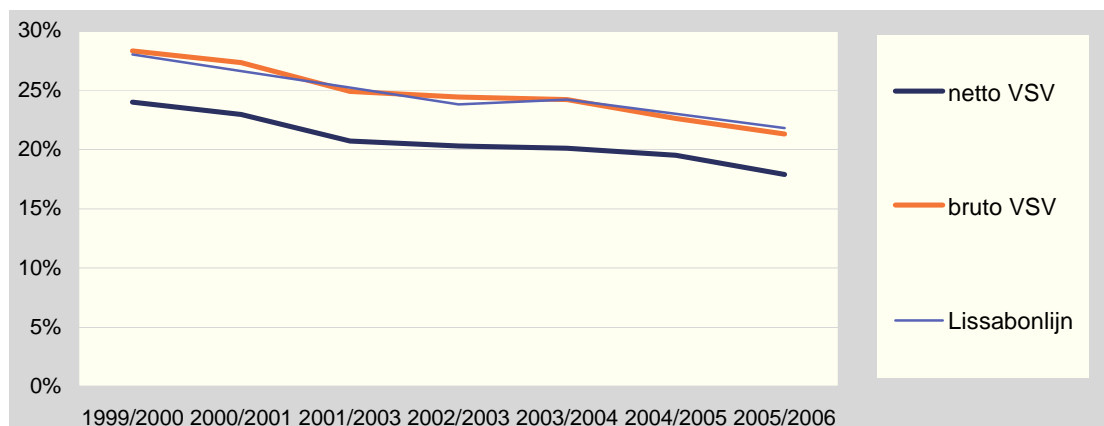

Bron: COS, VVE-monitor Rotterdam

Op basis van registratiegegevens van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven en ervan uitgaande dat sommige peuters beide bezoeken, waarbij deze kinderen niet dubbel geteld mogen worden, kan gesteld worden dat minimaal 88 procent van de Rotterdamse driejarigen op 1 oktober 2007 een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal bezoekt.

De collegedoelstelling dat in 2010 tenminste 80 procent van de driejarigen gebruik maakt van een voorschoolse voorziening is daarmee in 2007 gehaald. Een andere collegedoelstelling is, dat 90 procent van doelgroepleerlingen een voorschoolse voorziening bezoekt en een programma volgt dat er speciaal op gericht is om ontwikkelingsachterstanden te voorkomen of weg te werken. In 2007 maakt 72 procent van de doelgroepleerlingen gebruik van een dergelijke voorschoolse voorziening. Deze collegedoelstelling wordt dus nog niet bereikt. Wel is dit aandeel in één jaar tijd sterk gestegen. In 2006 maakte 56 procent van de doelgroepleerlingen gebruik van een voorschoolse voorziening.

Figuur 4-62 Percentage leerlingen (17 tot en met 22 jaar) dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat: voortijdig schoolverlaters (netto en bruto)

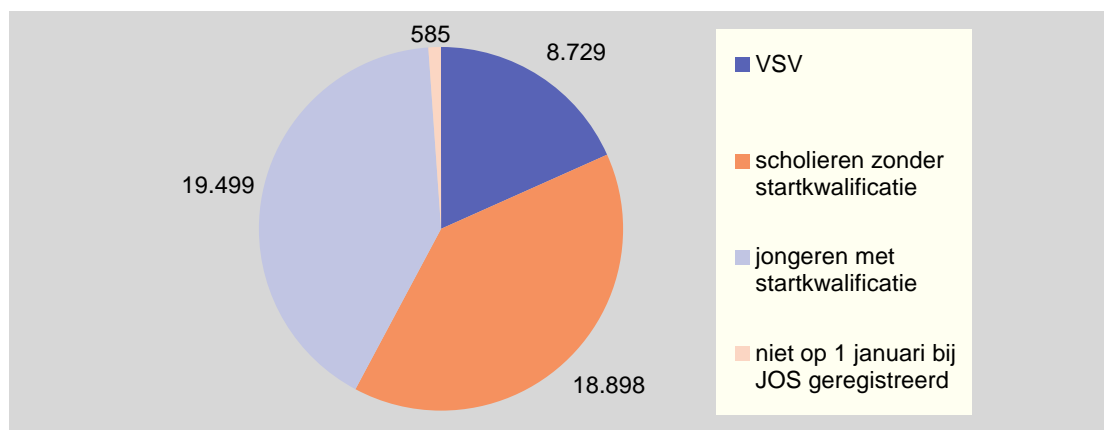

Bron: Desan, JOS

Bij de telling van voortijdig schoolverlaters (VSV-ers) wordt onderscheid gemaakt naar netto en bruto. Bij netto wordt alleen gekeken naar schoolverlaters uit het regulier onderwijs. Bij bruto wordt ook gekeken naar jongeren in de leeftijdsgroep 17 tot en met 22 jaar die zich nieuw gevestigd hebben in Rotterdam en naar leerlingen afkomstig uit het speciaal onderwijs. De ontwikkelingen vertonen een gunstig verloop. De percentages VSV-ers nemen af, in het laatst gemeten schooljaar 2005/2006 weer sterker dan in de twee jaar daarvoor.

Sinds 2003 hanteert het College van Rotterdam de Lissabonlijn als streefniveau voor het percentage voortijdig schoolverlaters. De Lissabonlijn, een Europese norm, heeft betrekking op het percentage netto VSV'ers. De bovenstaande grafiek toont, dat het percentage voortijdig schoolverlaters ruim aan de doelstelling van de Lissabonlijn voldoet.

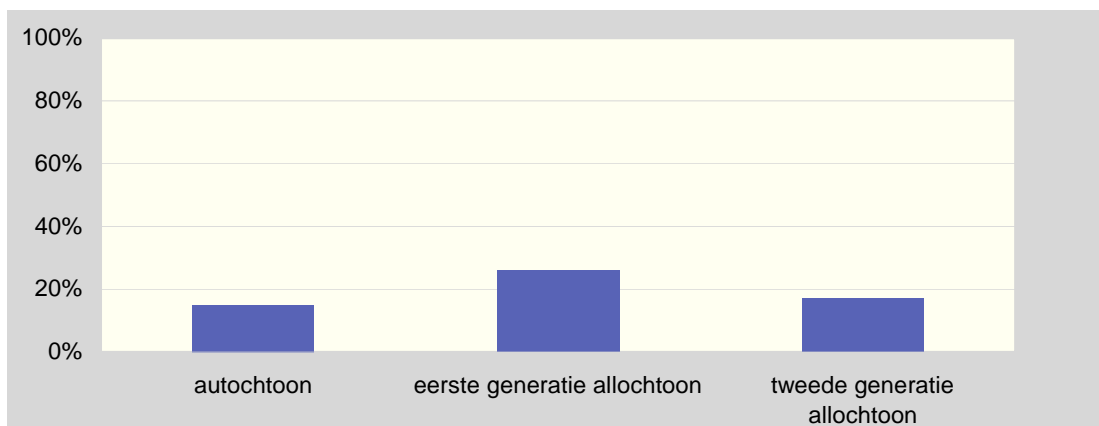
Figuur 4-63 Onderwijspositie jongeren (17 tot en met 22 jaar) per 1 januari 2007

Bron: JOS/COS

Volgens meer recente tellingen zijn er op 1 januari 2007 ruim 8.700 VSV'ers, dit is 18 procent van de Rotterdamse jongeren in de leeftijd van 17 tot en met 22 jaar. Van de jongeren heeft 40 procent een startkwalificatie. Nog eens 40 procent heeft geen startkwalificatie, maar zit nog op school.

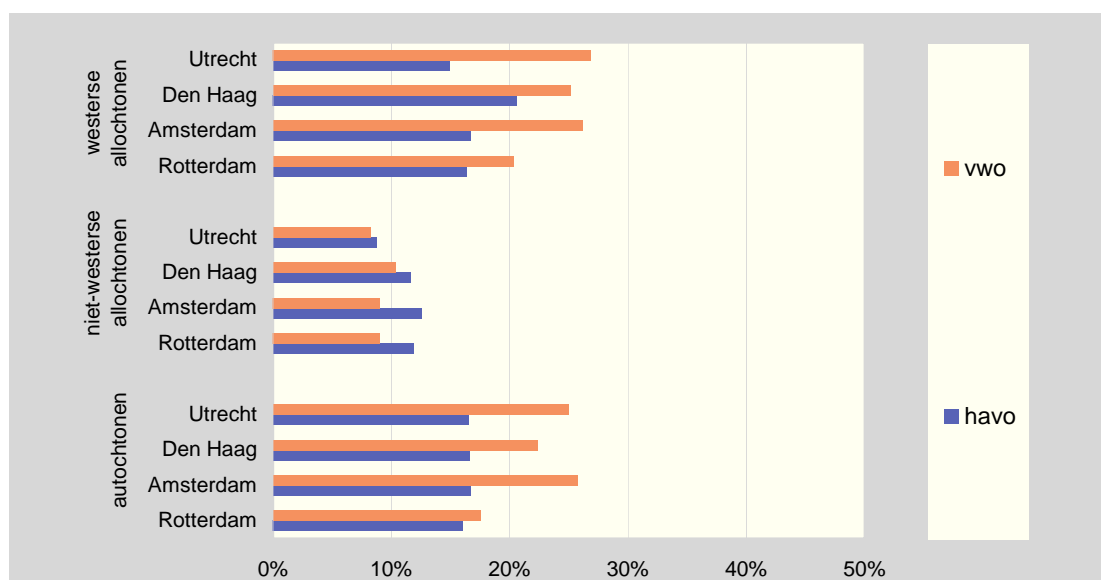
Figuur 4-64 Aandeel voortijdig schoolverlaters (VSV'ers) als aandeel van de bevolking van 17 tot en met 22 jaar naar etniciteit en generatie

Bron: JOS/COS

Ruim 3.100 VSV'ers zijn autochtoon, de overige 5.600 zijn van allochtone afkomst. Daarbij is ongeveer de helft van de eerste generatie en de andere helft van de tweede generatie. Als aandeel van de bevolking is het hoogste aandeel VSV'ers (26 procent) te vinden bij de eerste generatie allochtonen in de leeftijd van 17 tot en met 22 jaar. Er is een veel minder groot verschil tussen autochtonen en tweede generatie allochtonen. Van de autochtone jongeren in de leeftijd tussen 17 en 22 jaar is 15 procent VSV'er, van de allochtone jongeren van de tweede generatie is dat 17 procent.

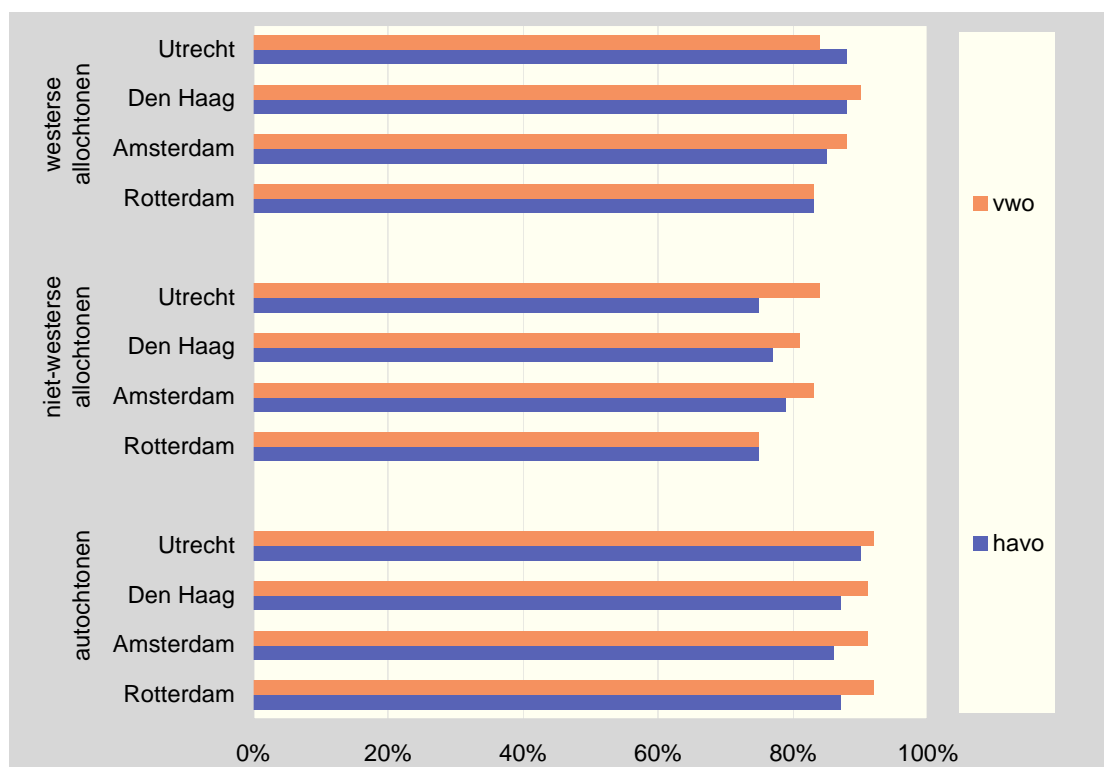
Figuur 4-65 Deelnamepercentages G4 naar schoolsoort VO en naar etniciteit, 2005/2006

Bron: CBS, Statline

Het percentage autochtone leerlingen op de HAVO verschilt niet veel tussen de vier grote steden. Het aandeel niet-westers allochtone leerlingen op de HAVO is in Utrecht lager dan in de andere grote steden en het aandeel westerse allochtone leerlingen is in den Haag hoger. Het aandeel niet-westerse allochtone leerlingen op het VWO is in Rotterdam vergelijkbaar met de andere grote steden, maar het aandeel autochtone en westerse allochtone leerlingen op het VWO is in Rotterdam duidelijk lager dan in de andere grote steden.

Figuur 4-66 Slaagpercentages G4 naar schoolsoort VO en naar etniciteit, 2005/2006

Bron: CBS, Statline

De slaagpercentages voor het VWO zijn voor bijna alle groepen hoger dan de slaagpercentages voor de HAVO. Autochtone leerlingen op het VWO hebben in alle grote steden het hoogste slaagpercentage. De slaagpercentages van westerse allochtone leerlingen op de HAVO zijn vergelijkbaar met de slaagpercentages van autochtone leerlingen op dit niveau. Op VWO-niveau zijn de slaagpercentages van autochtone leerlingen hoger dan van westerse autochtone leerlingen. Niet-westerse allochtone leerlingen hebben de laagste slaagpercentages, zowel op de HAVO als op het VWO.

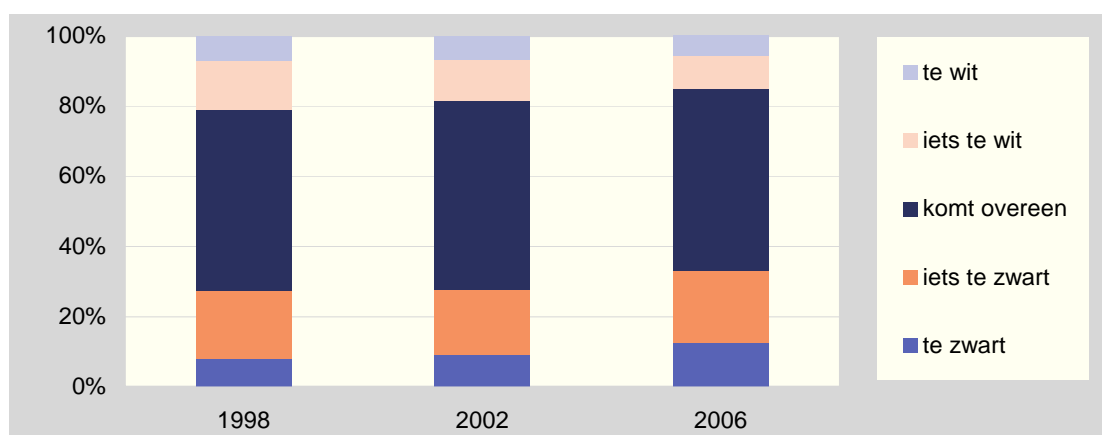
De slaagpercentages van niet-westerse en westerse allochtonen in Rotterdam zijn lager dan in andere grote steden. Dit geldt zowel voor de HAVO als voor het VWO.

In de Omnibusenquête wordt gevraagd welk rapportcijfer een ouder geeft aan de basisschool van zijn of haar kind(-eren). Het gemiddelde rapportcijfer is in 2008 een 6,9. Dit is ruim een halve punt lager dan in 2007. Toen gaven de ouders aan de basisschool van hun kinderen gemiddeld een 7,5. Het aandeel ouders dat een onvoldoende geeft aan de basisschool is verdubbeld, van 6 procent in 2007 naar 13 procent in 2008.

Dezelfde vraag is ook gesteld over kinderopvang en/of buitenschoolse opvang. Het gemiddelde rapportcijfer hiervoor is een 6,8. Het percentage ouders dat een onvoldoende geeft is 15 procent. Het rapportcijfer is hetzelfde als vorig jaar, het percentage ouders dat een onvoldoende geeft is gezakt.

In 1998 telde Rotterdam 185 scholen voor basisonderwijs, in 2006 zijn dit er 212. Voor deze scholen is nagegaan in hoeverre de schoolpopulatie wat betreft het aandeel niet-westers allochtone leerlingen afwijkt van de populatie in de woonbuurten van haar leerlingen. Een school is 'iets te zwart', als het percentage niet-westers allochtone leerlingen op die school 10 tot 20 procent hoger is dan het percentage van de bevolking tussen de 4 en de 12 jaar in de buurten waar de leerlingen vandaan komen. Als in de schoolpopulatie het percentage niet-westerse allochtonen meer dan 20 procent hoger ligt dan in de buurten waar de leerlingen wonen, is een school 'te zwart'. Op gelijke wijze zijn ook de scholen ingedeeld, waar het percentage leerlingen in de schoolpopulatie lager is dan in de woonbuurten waar de kinderen vandaan komen. Waar de verschillen tussen schoolpopulatie en bevolking van de woonbuurten waaruit de leerlingen afkomstig zijn minder dan 10 procent bedragen, valt de school in de categorie 'komt overeen'.

Figuur 4-67 Segregatie basisonderwijs

Bron: Integratiemonitor BO, COS

Het blijkt, dat in Rotterdam sinds 1998 het aandeel scholen in de categorie 'komt overeen' steeds rond de vijftig procent schommelt. Het aandeel scholen dat te wit is, is in de afgelopen jaren afgenomen, met name de categorie 'iets te wit'. De echte witte scholen zijn in aandeel sinds 1998 ongeveer gelijk gebleven. Het aandeel scholen dat 'iets te zwart' is, is sinds 1998 nauwelijks veranderd en ligt rond de 20 procent. Het aandeel 'te zwarte' scholen is toegenomen van 9 procent in 2002 tot 13 procent in 2006.

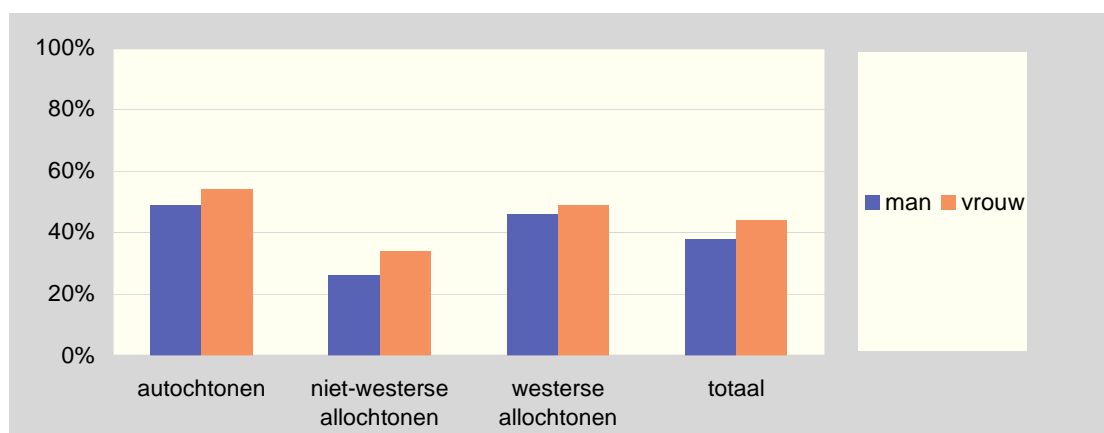

4.7 Jeugd

De gemeente Rotterdam besteedt veel aandacht aan jongeren. Het doel is de nieuwe generatie te motiveren om de aansluiting met de maatschappij te krijgen én te behouden. De gemeente wil de jongeren kansen geven en hulp waar nodig. De aanpak van de gemeente is echter niet vrijblijvend. Zij stelt grenzen en treft maatregelen, als jongeren zich niet ook zelf inzetten voor een goede toekomst.

Een startkwalificatie wil zeggen, dat een jongere minimaal een HAVO-/VWO- of MBO-diploma heeft op tenminste niveau 2 (basis beroepsopleiding).

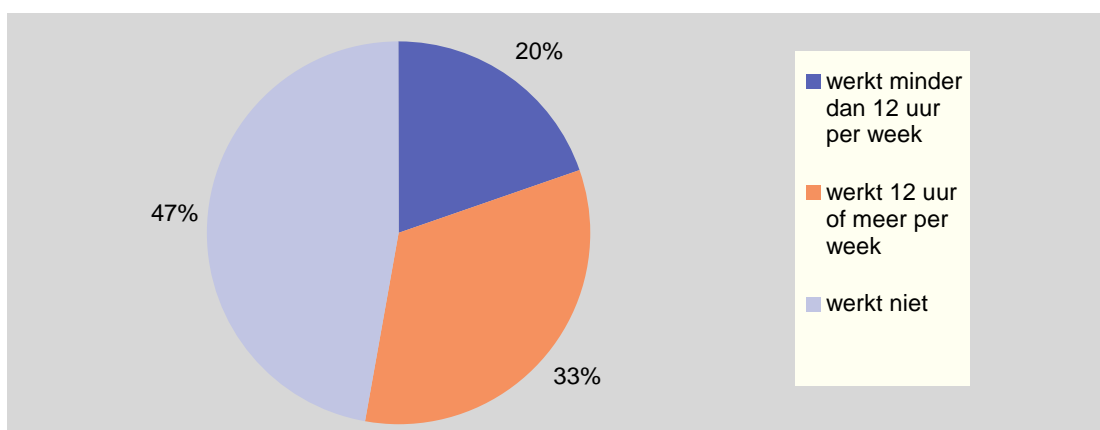
Figuur 4-68 Percentage jongeren 17 tot en met 22 jaar met een startkwalificatie naar etniciteit per 1 januari 2007

Bron: Onderwijspositie, JOS/COS

In totaal zijn er in Rotterdam bijna 9.000 jonge vrouwen en bijna 11.000 jonge mannen in de leeftijd van 17 t/m 22 jaar. Van de jonge vrouwen heeft 44 procent een startkwalificatie en van de jonge mannen 38 procent. Voor alle groepen, ongeacht herkomst, geldt dat meer meisjes dan jongens een startkwalificatie hebben. Autochtone jonge vrouwen zijn de groep met het grootste aandeel met een startkwalificatie (54 procent). De groep met het laagste aandeel zijn niet-westers allochtone jonge mannen (26 procent). Westerse allochtonen nemen wat betreft het aandeel jongeren met een startkwalificatie een middenpositie in. Bij westerse allochtonen is het verschil in aandeel tussen mannen en vrouwen het geringst, bij niet-westerse allochtonen is dit verschil het grootst.

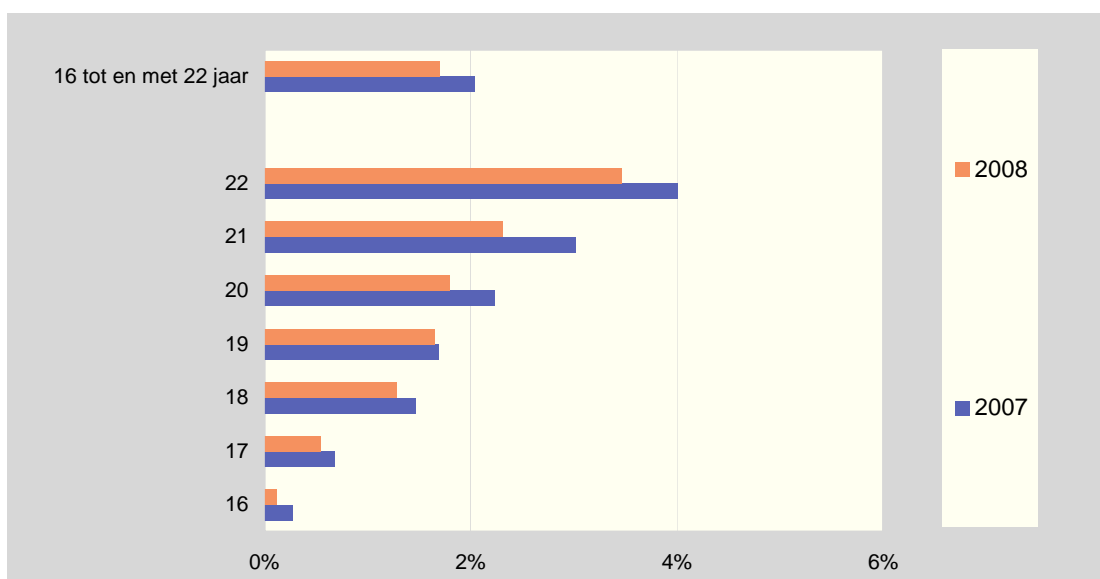
Figuur 4-69 Aandeel jongeren (16 t/m 22 jaar) dat een betaalde baan heeft

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Iets meer dan de helft van de jongeren in de leeftijd van 16 tot en met 22 jaar heeft betaald werk. Hieronder vallen ook scholieren en studenten die een bijbaan hebben. Het merendeel van deze jongeren werkt meer dan 12 uur per week.

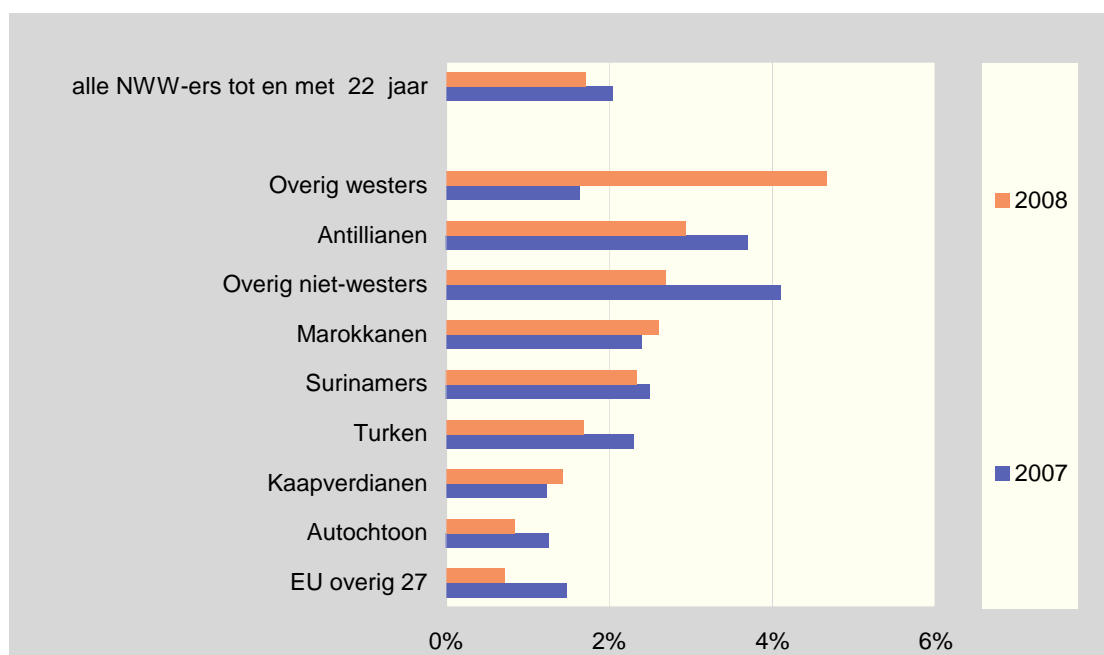
Figuur 4-70 Niet-werkende werkzoekende jongeren naar leeftijd

Bron: CWI, GBA

Van alle jongeren in de leeftijd van 16 tot en met 22 jaar staat in 2008 minder dan twee procent als niet-werkende werkzoekende ingeschreven bij het CWI. Dit zijn 934 jongeren, bijna 180 minder dan in 2007. Het aandeel NWW-ers stijgt met de leeftijd, maar het percentage NWW-ers is in alle leeftijdscategorieën in 2008 lager dan in 2007.

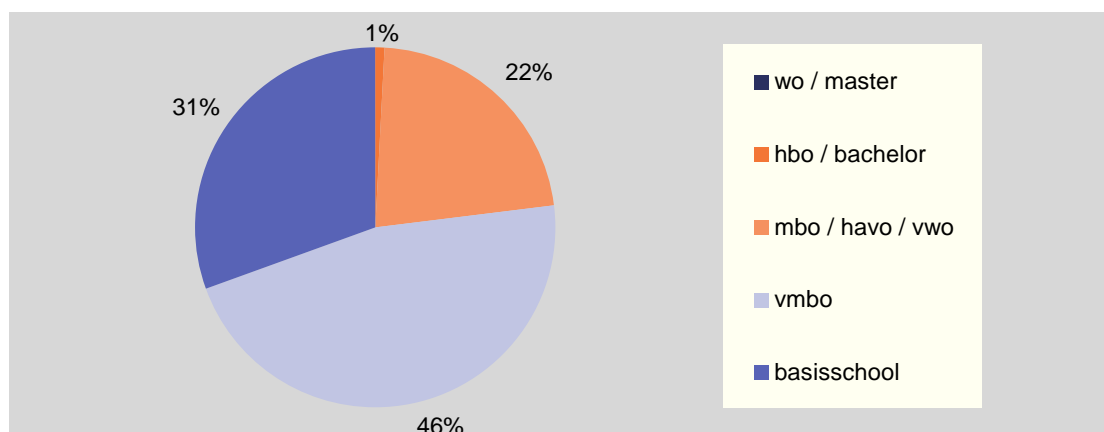
Figuur 4-71 Niet-werkende werkzoekende jongeren tot en met 22 jaar naar etniciteit

Bron: CWI/GBA

Hoewel het aandeel niet-werkende werkzoekende jongeren in 2008 lager is dan in 2007, is het percentage NWW-ers niet bij alle herkomstgroeperingen kleiner. Het aandeel Antillianen en jongeren afkomstig uit de overige niet-westerse landen is sterk gedaald, maar nog steeds relatief hoog. Ook onder de Turkse, Surinaamse, autochtone en Europese jongeren is het percentage NWW-ers gedaald. De werkloosheid is het meest gestegen bij jongeren afkomstig uit de overige westerse landen, tot 100 jongeren in 2008. Het aandeel NWW-ers is licht gestegen onder Marokkaanse jongeren en Kaapverdische jongeren.

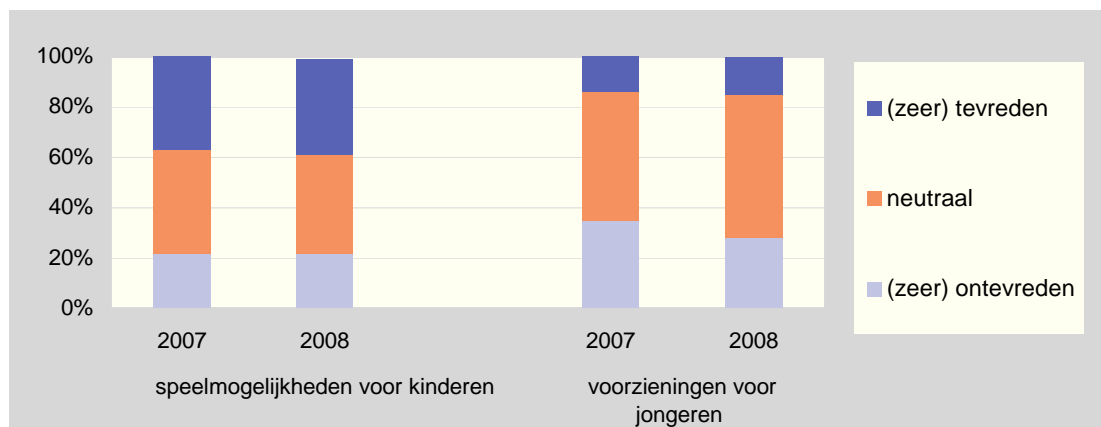
Figuur 4-72 Niet-werkende werkzoekende jongeren naar opleiding, 2008

Bron: CWI/GBA

Het merendeel van de jongeren zonder werk die staan ingeschreven bij het CWI heeft een opleiding op vmbo-niveau of lager. Ongeveer een vijfde van de jongeren heeft een opleiding op mbo/ havo/ vwo-niveau. Hoger opgeleiden zijn er nauwelijks onder de niet-werkende werkzoekende jongeren.

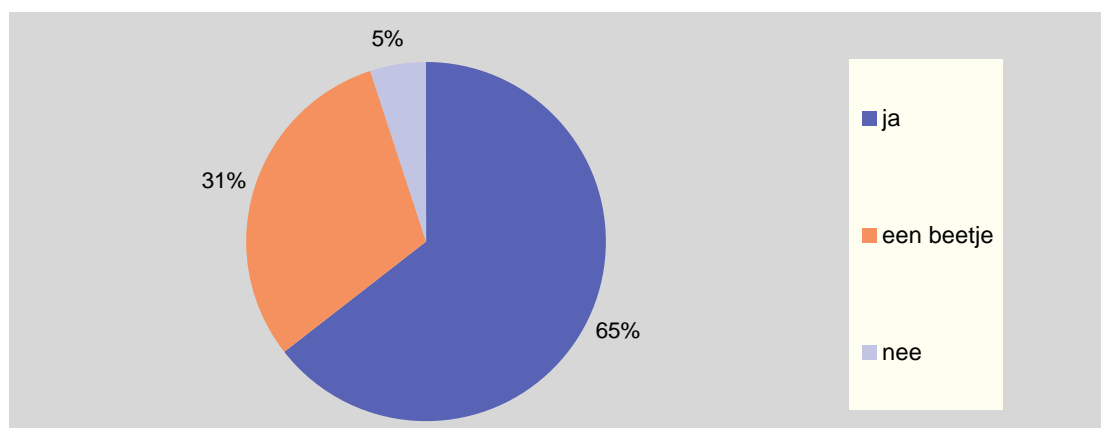
Figuur 4-73   **Tevredenheid met voorzieningen voor kinderen en jongeren, 2008**

Bron: Omnibusenquête

Meer Rotterdammers zijn tevreden over speelmogelijkheden voor kinderen dan over jongerenvoorzieningen in de eigen buurt. Er zijn tussen 2007 en 2008 geen verschillen in de beoordeling van speelmogelijkheden voor kinderen. Eén op de vijf Rotterdammers is hier ontevreden over, één op de drie is er (zeer) tevreden over. In 2008 zijn wat minder Rotterdammers ontevreden over de voorzieningen voor jongeren in de eigen buurt dan in 2007. Toen was één op de drie Rotterdammers daar ontevreden over, in 2008 is dat ongeveer één op de vier. Het aandeel inwoners dat tevreden is met de jongerenvoorzieningen is in 2008 niet gestegen, maar ongeveer gelijk gebleven.

Figuur 4-74   **Trots op Rotterdam: jongeren, 2007***

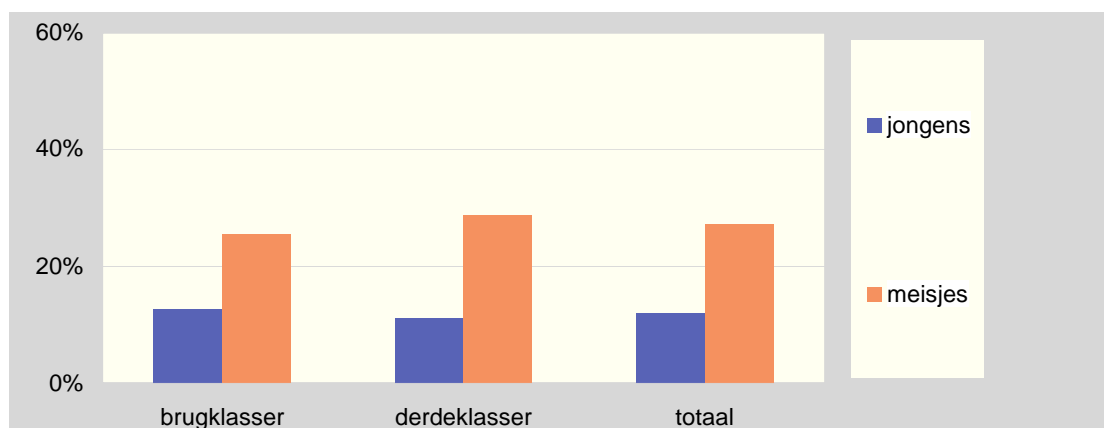

Bron: Vrijtijdsomnibus 2007

* voorlopige cijfers

Van de jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 24 jaar is 65 procent trots op Rotterdam. Dit is een hoger percentage dan van de hele Rotterdamse bevolking. Het percentage jongeren dat níet trots is op Rotterdam is ongeveer even hoog als bij alle Rotterdammers.

Figuur 4-75 Percentage jongeren met emotionele problemen (een zorgelijke score op de schaal SDQ⁷), 2006-2007

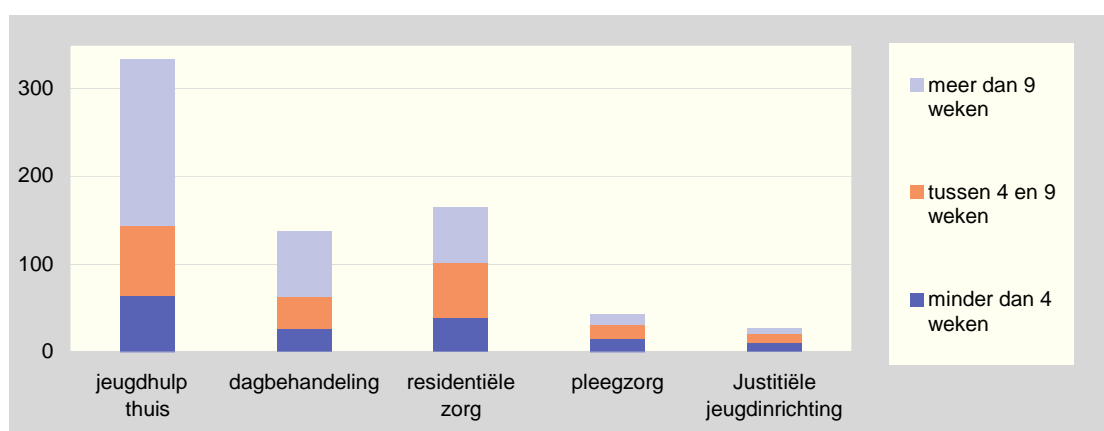
Bron: Jeugdgezondheidszorg

In totaal hebben circa 1.600 jongeren die in de eerste of derde klas van het Voortgezet Onderwijs zitten, een zorgelijke score op de schaal SDQ, dat wil zeggen dat zij emotionele problemen hebben. Het aandeel meisjes met emotionele problemen is hoger dan het aandeel jongens. Naarmate de meisjes ouder worden, krijgen meer van hen emotionele problemen. Bij jongens is dit niet het geval.

Op de wachtlijst van Jeugdzorg staan alle zorgaanspraken van jongeren, waarvoor nog geen zorg wordt verleend. Als een jongere geïndiceerd is voor verschillende zorgvormen, komt deze meerdere malen voor op de wachtlijst. Het is dus mogelijk dat een jongere al een bepaalde vorm van zorg krijgt, maar nog op de wachtlijst staat voor een ander soort jeugdhulpverlening. Een jongere kan bijvoorbeeld al wel geplaatst zijn in een zorgaccommodatie, maar daar nog geen individuele hulpverlening krijgen.

De wachtenden zijn geïndiceerd voor zorg door de Jeugdzorg regio Rijnmond. Dat wil niet zeggen dat alle zorg ook binnen de regio wordt aangeboden. Justitiële jeugdinrichtingen bijvoorbeeld staan verspreid door het land en zijn er niet in de regio Rijnmond.

Figuur 4-76 Aantal wachtenden op zorg op de wachtlijst voor jeugdzorg naar soort zorg, 1 januari 2008

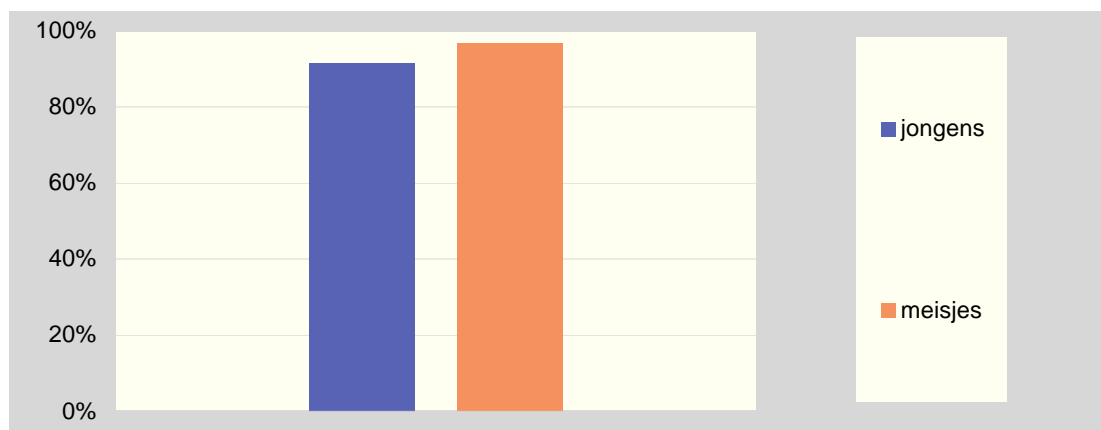

Bron: Bureau Jeugdzorg

⁷ Strength en Difficulties Questionnaire

Per 1 januari 2008 stonden er ongeveer 700 jongeren op de wachtlijst bij Bureau Jeugdzorg. De meeste zorgaanvragen betreffen jeugdhulp thuis. De wachtenden hierop staan voor meer dan de helft langer dan 9 weken op de lijst. Ook bij dagbehandeling, waarvoor minder jongeren op de wachtlijst staan, is de wachtduur voor meer dan de helft van de jongeren langer dan 9 weken. Bij de overige, meer intensieve vormen van zorg is de wachttijd voor minder dan de helft van de geïndiceerden langer dan 9 weken.

Figuur 4-77 Aandeel meisjes en jongens dat nooit gewelddadig of delinquent gedrag vertoont, 2006-2007

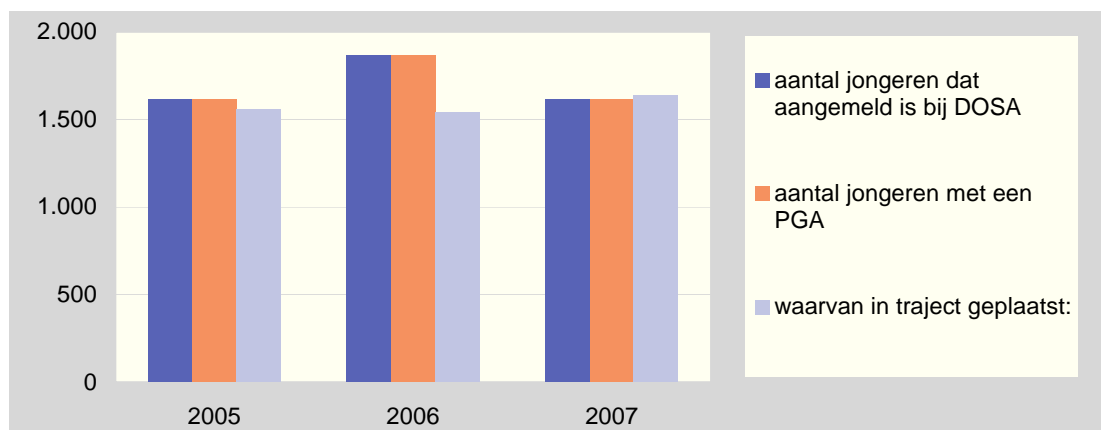

Bron: Jeugdmonitor, GGD

Voor het meten van gewelddadig of delinquent gedrag onder jongeren is een schaal geconstrueerd op basis van vier items. Op basis van deze schaal zijn de jongeren ingedeeld in drie klassen: Jongeren die volgens eigen zeggen nooit, incidenteel of frequent gewelddadig of delinquent gedrag vertonen. Onder jongens in de eerste en derde klas van het Voortgezet Onderwijs is het percentage dat nooit gewelddadig gedrag vertoont 92 procent, onder meisjes 97 procent. Deze percentages zijn ten opzichte van 2002 en 2005 ongeveer gelijk gebleven.

DOSA staat voor: Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak en is gestart in 2004. DOSA richt zich op jongeren tot 23 jaar die problemen geven door overlastgevend, hinderlijk of crimineel gedrag of die een probleem voor zichzelf zijn. De aanpak van DOSA omvat jeugdinstellingen in de preventieve, hulpverlenende en justitiële sfeer, zowel op stedelijk niveau als op buurt- en wijkniveau.

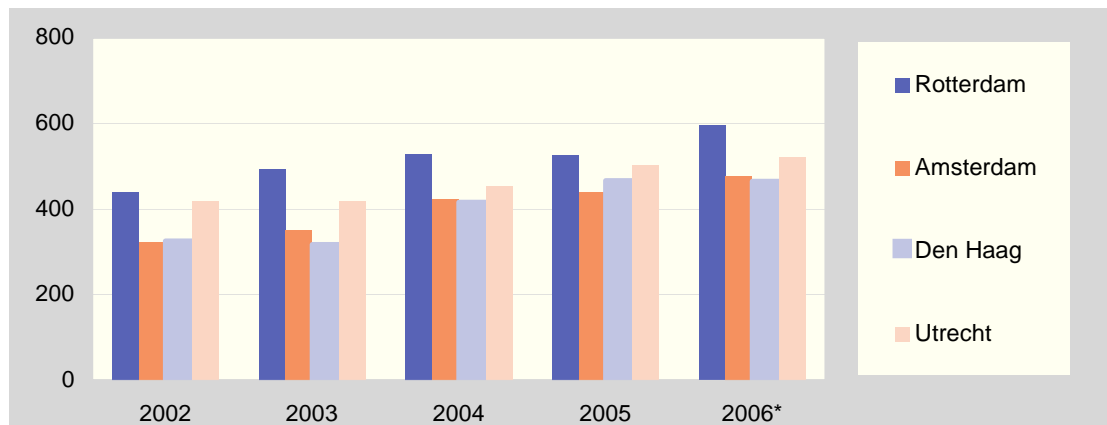
Figuur 4-78 Jongeren in contact met DOSA

Bron: Directie Veiligheid

Na de start in 2005 was het aantal jongeren dat is aangemeld bij DOSA in 2006 gestegen tot ruim 1.800. In 2007 is het aantal aangemelde jongeren weer even groot als in 2005, namelijk 1.600. Alle jongeren die zijn aangemeld, kwamen in aanmerking voor een aanpak buiten het reguliere traject, en krijgen een persoonsgebonden aanpak (PGA). In 2007 is het aantal jongeren dat in een traject geplaatst is, hoger dan het aantal aanmeldingen, en ook hoger dan voorgaande jaren: ruim 1.600 jongeren zijn in een traject geplaatst.

Figuur 4-79 Aantal verdachten 12 tot en met 17 jaar op de 10.000 jongeren in dezelfde leeftijdsgroep

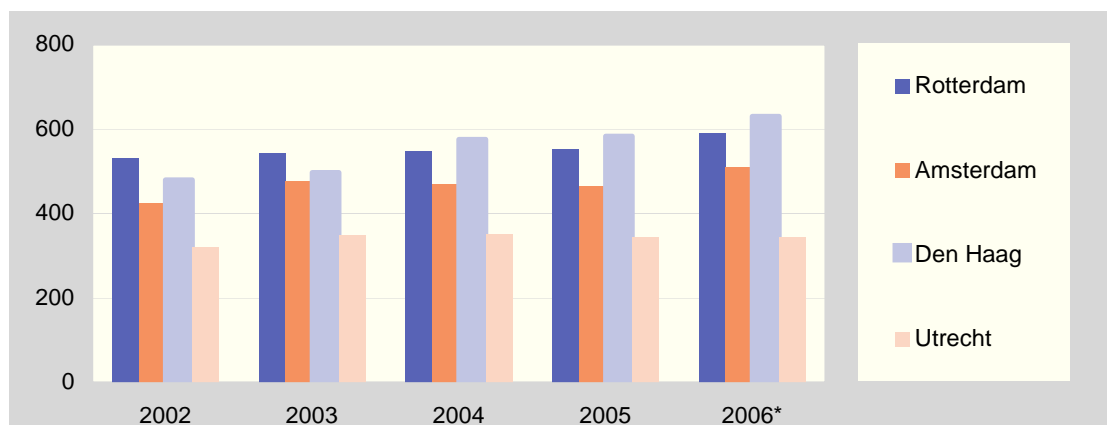

Bron: HKS, bewerkt door KLPD/DNRI

* voorlopige cijfers

Rotterdam heeft van de vier grote steden het hoogste aantal verdachten in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar op de bevolking van 12 tot en met 17 jaar. In alle steden stijgt het aantal jeugdige verdachten op de 10.000. Dit kan wijzen op meer criminaliteit, maar ook op een betere registratie bij de politie. Dit is niet bekend.

Figuur 4-80 Aantal verdachten 18 tot en met 24 jaar op de 10.000 jongeren in dezelfde leeftijdsgroep

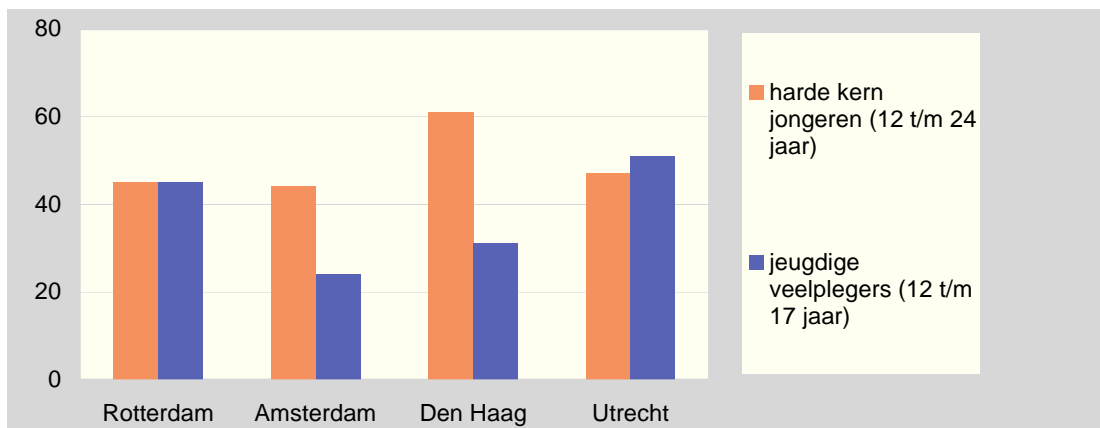

Bron: HKS, bewerkt door KLPD/DNRI

* voorlopige cijfers

Het aantal verdachten in de leeftijd van 18 tot en met 24 jaar op de 10.000 inwoners is in Rotterdam in 2006 niet meer het hoogste van de vier grote steden, maar is nog wel relatief hoog. Ook hier is sinds 2002 een stijgende trend waar te nemen in Rotterdam, Amsterdam en vooral Den Haag. In Utrecht is het aantal verdachten in de leeftijd van 18 tot en met 24 jaar op de 10.000 inwoners in die leeftijd sinds 2003 niet meer gestegen.

Figuur 4-81   Aantal veelplegers 12 tot en met 17 jaar en de 'harde kern 12 tot en met 24 jaar' op de 10.000 jongeren in dezelfde leeftijdsgroep gedurende 2006*

Bron: HKS, bewerkt door KLPD/DNRI

* 2006 zijn voorlopige cijfers

Een 'jeugdige veelpleger' is volgens deze definitie jonger dan 18 jaar en heeft in de afgelopen 5 jaar vijf of meer misdrijven gepleegd. Het aantal jeugdige veelplegers op de 10.000 jongeren is hoog in Rotterdam en Utrecht. Rotterdam staat na Utrecht op de derde plaats. De gemeente met het hoogste aantal jeugdige veelplegers (61) op 10.000 inwoners is Schiedam.

'Harde kern jongeren' zijn jeugdigen in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar die in het peiljaar twee zware delicten hebben gepleegd gecombineerd met tenminste drie antecedenten in de jaren daarvoor, of in het peiljaar drie zware delicten. Het aantal 'harde kern jongeren' is in Rotterdam niet bijzonder hoog vergeleken met de andere steden.

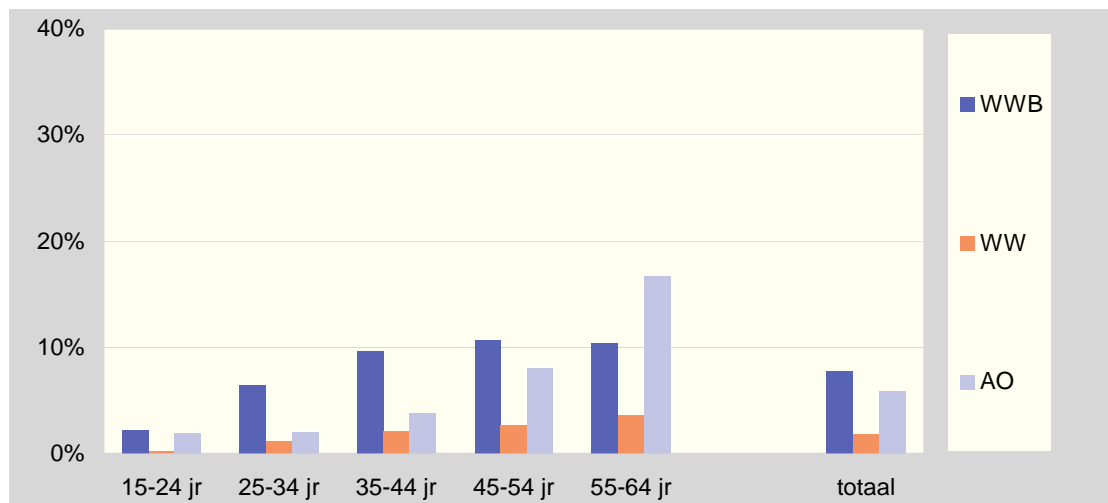

4.8 Werk en inkomen

De gemeente streeft er naar, dat meer Rotterdammers via betaald werk voor hun eigen inkomen kunnen zorgen. Voor wie dat nog niet is weggelegd, wordt een traject uitgezet dat gericht is op activering en participatie.

Dit hoofdstuk beschrijft de situatie in Rotterdam met betrekking tot werk, uitkeringen en inkomen.

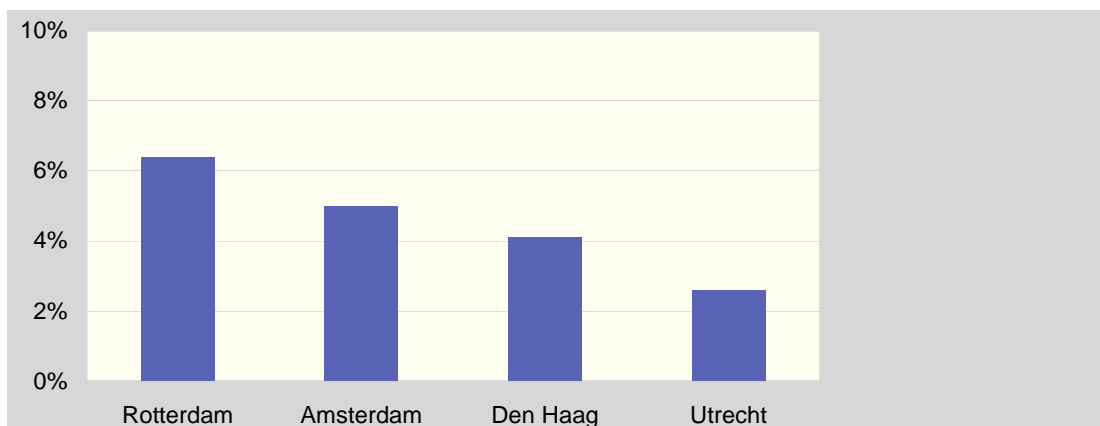
Figuur 4-82 Percentage Rotterdammers met een uitkering naar soort uitkering en leeftijd per 1 januari 2008

Bron: SoZaWe en UWV

In totaal heeft per 1 januari 2008 acht procent van de Rotterdamse bevolking van 15 tot en met 65 jaar een WWB-uitkering. Twee procent van de inwoners van Rotterdam heeft een WW-uitkering en zes procent een AO-uitkering (een arbeidsongeschiktheidsuitkering, WAO, WIA, WAJONG, WAZ). Het aandeel mensen met een uitkering neemt toe met de leeftijd. In de leeftijd tot 55 jaar hebben relatief de meeste mensen een WWB uitkering, na het 55^e leeftijdsjaar hebben meer mensen een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan een WWB-uitkering. Het percentage mensen met een WW-uitkering stijgt bij iedere leeftijdscategorie, tot vier procent van de 55 tot en met 64-jarigen.

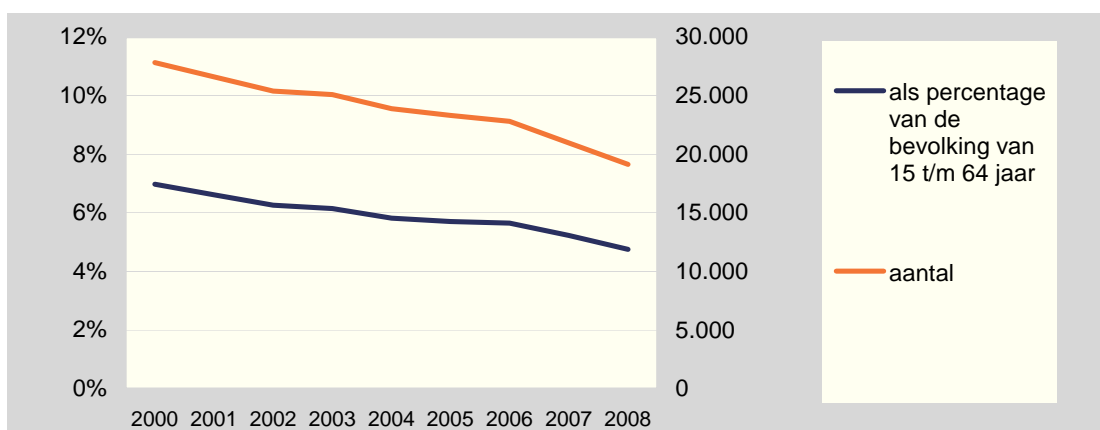
Figuur 4-83 Aandeel bijstandsuitkeringen die 1 jaar of langer worden uitgekeerd op de potentiële beroepsbevolking (15 t/m 64 jaar), 1 januari 2008

Bron: CBS, Statline

Het percentage inwoners die langer dan één jaar een bijstandsuitkering hebben ontvangen, is in Rotterdam net iets meer dan zes procent en hoger dan in de andere grote steden.

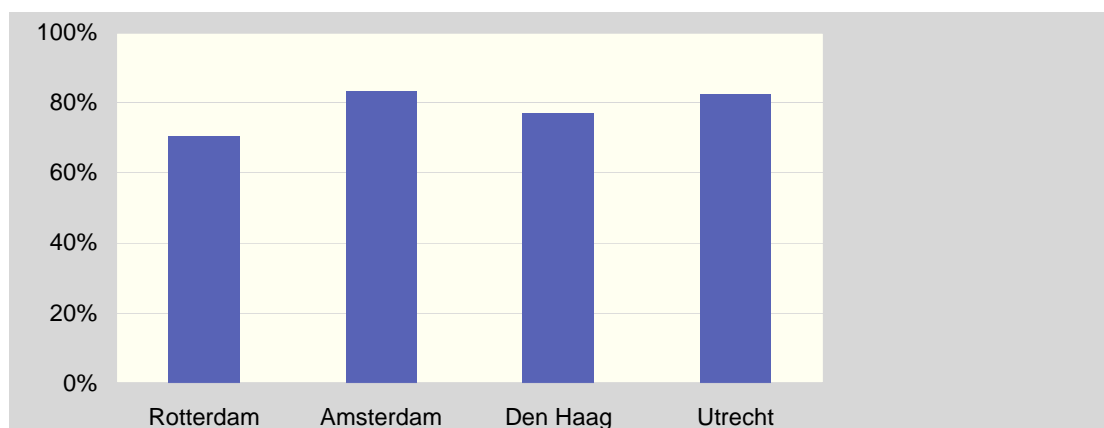
Figuur 4-84 Aantal en aandeel Rotterdammers met een WWB-uitkering (bijstandsuitkering), drie jaar en langer per 1 januari

Bron: dienst SoZaWe en GBA

Het aantal Rotterdammers, dat drie jaar of langer een bijstandsuitkering heeft, is sinds 2000 gedaald tot minder dan 20.000 op 1 januari 2008. Dit is iets minder dan vijf procent van de bevolking in de leeftijdsgroep van 15 tot en met 64 jaar.

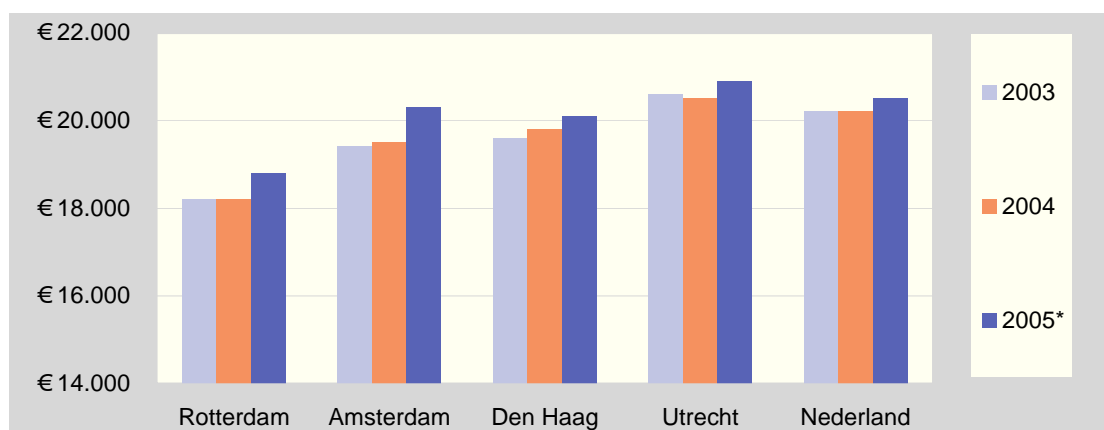
Figuur 4-85 Opleidingsniveau van de beroepsbevolking: aandeel met startkwalificatie, 2005

Bron: CBS, EBB

In Rotterdam heeft een kleiner percentage van de beroepsbevolking een startkwalificatie.

Figuur 4-86 Gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen

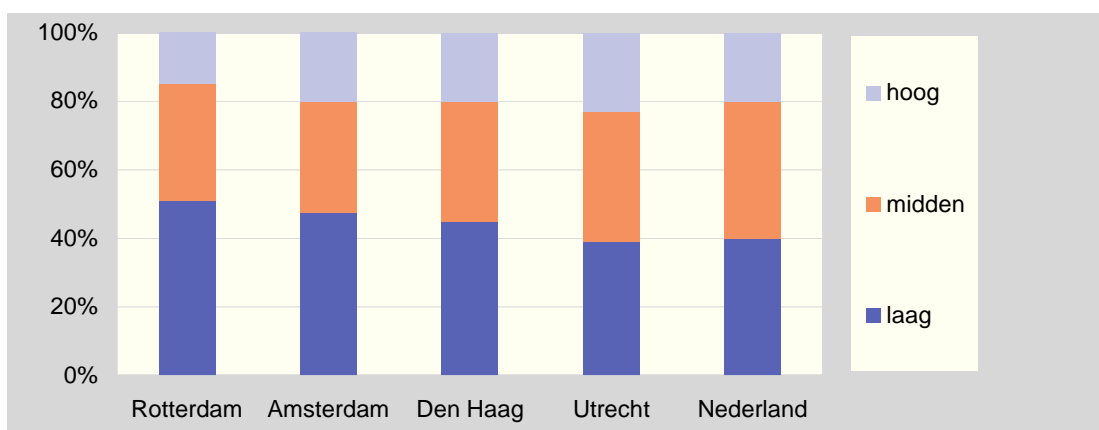

Bron: CBS, RIO

* Voorlopige cijfers

Het gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen is gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Dit gestandaardiseerd gemiddeld jaarinkomen is in Rotterdam € 18.800 per huishouden in 2005. Dit is € 600,- hoger dan in 2003 en 2004, maar is € 1.700 lager dan het Nederlandse gemiddelde gestandaardiseerde huishoudensinkomen en ook lager dan het gestandaardiseerde huishoudensinkomen in de andere grote steden.

Figuur 4-87   Inkomensverdeling, 2005*

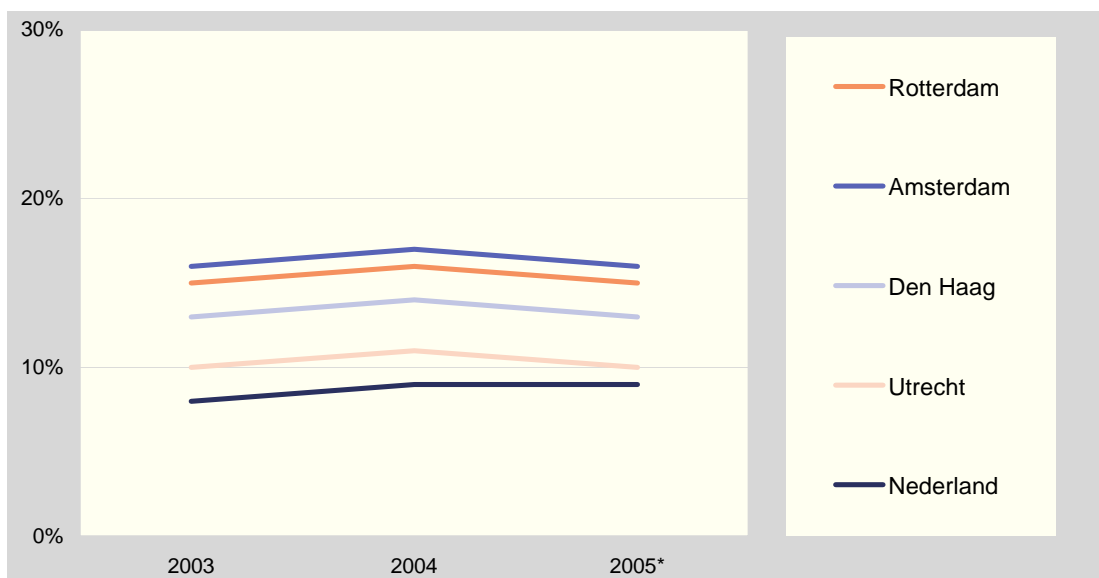

Bron: CBS, RIO

* Voorlopige cijfers

Bij de bovenstaande grafiek zijn de gestandaardiseerde huishoudeninkomens verdeeld in de klassen laag, midden en hoog op basis van een verdeling van alle Nederlandse gestandaardiseerde huishoudeninkomens naar 40 procent laag (tot € 16.500,-), 40 procent midden (tot € 26.300,-) en 20 procent hoog (vanaf € 26.300,-). Het aandeel lage inkomens is in Rotterdam en in iets mindere mate in Amsterdam en Den Haag hoger dan de landelijke 40 procent. Het aandeel hoge inkomens is in Amsterdam en Den Haag gelijk aan het landelijke aandeel van 20 procent. In de stad Utrecht is het percentage hoge inkomens wat hoger dan 20 procent, in Rotterdam is dit slechts 15 procent.

Figuur 4-88   Aandeel huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociale minimum

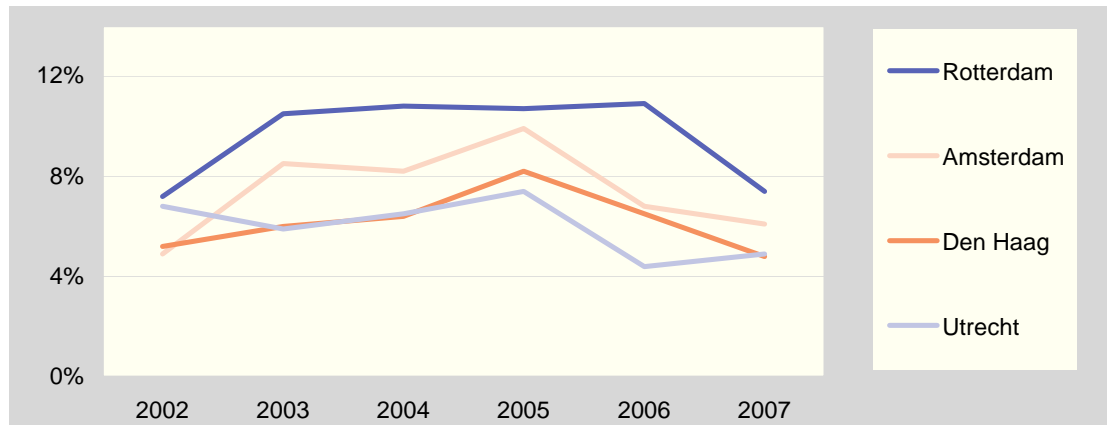
Bron: CBS, RIO

* Voorlopige cijfers

Vergeleken met de andere grote steden hebben in Rotterdam relatief veel huishoudens een inkomen tot 105 procent van het sociale minimum.

Hoewel het percentage huishoudens met een laag gestandaardiseerd huishoudinkomen in Amsterdam wat lager is dan in Rotterdam, is het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociaal minimum in Amsterdam nog iets hoger dan in Rotterdam. In de vier grote steden is het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociale minimum in 2005 iets gedaald ten opzichte van 2004, terwijl dit percentage voor heel Nederland ongeveer gelijk gebleven is.

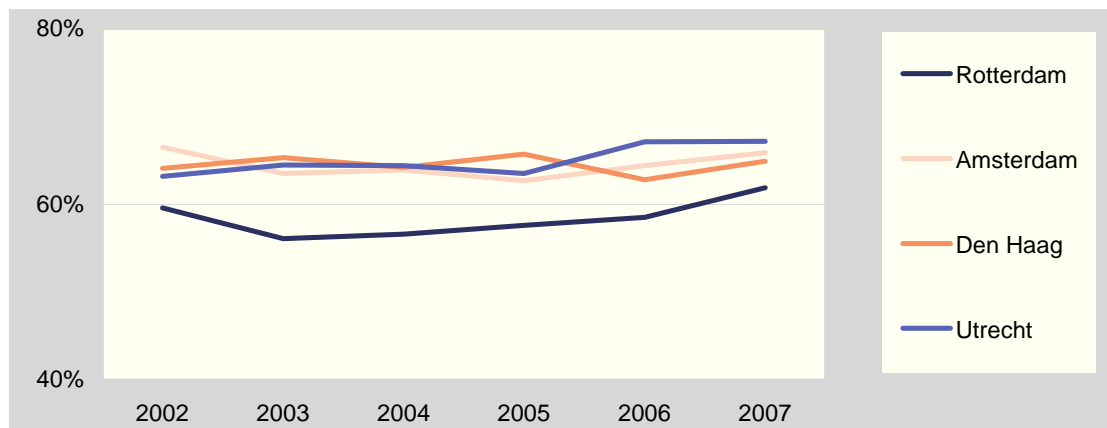
Figuur 4-89 Werkloosheidspercentage

Bron: CBS EBB

Rotterdam heeft met 7,4 procent het hoogste percentage werklozen van de vier grote steden, maar het verschil met de andere grote steden is kleiner geworden. Ook in Amsterdam en Den Haag daalde de werkloosheid in 2007, maar minder sterk dan in Rotterdam. In Utrecht is in 2007 de werkloosheid weer iets gestegen.

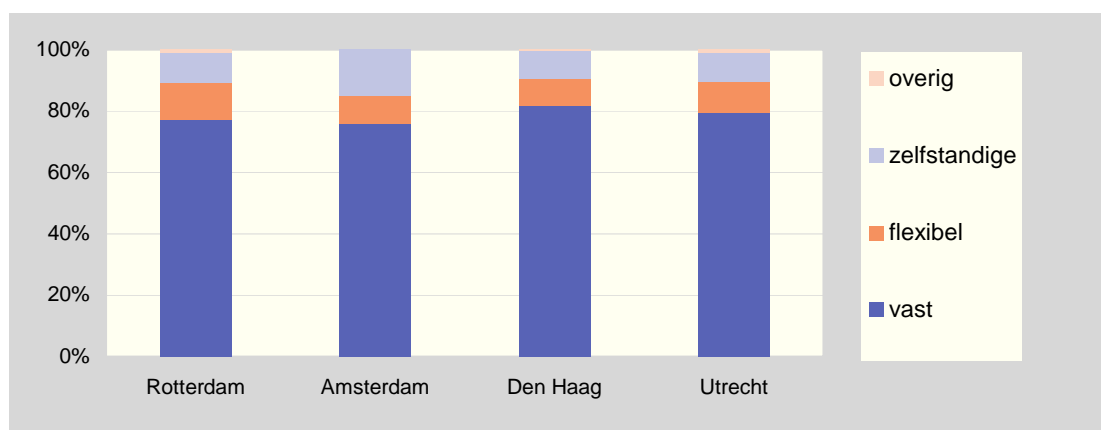
Figuur 4-90 Netto-participatiegraad

Bron: CBS, EBB

De netto-participatiegraad is de werkzame beroepsbevolking als percentage van de bevolking in de leeftijdsgroep van 15 tot en met 64 jaar. Deze is in Rotterdam in 2007 gestegen van 59 procent naar 62 procent. Met de hogere werkloosheid is de netto-participatiegraad in Rotterdam lager dan in de andere grote steden. Maar ook hier is zichtbaar dat in 2007 het verschil tussen de vier grote steden kleiner is geworden.

Figuur 4-91   Werkenden naar soort werk (vast, flexibel, zelfstandig), 2006

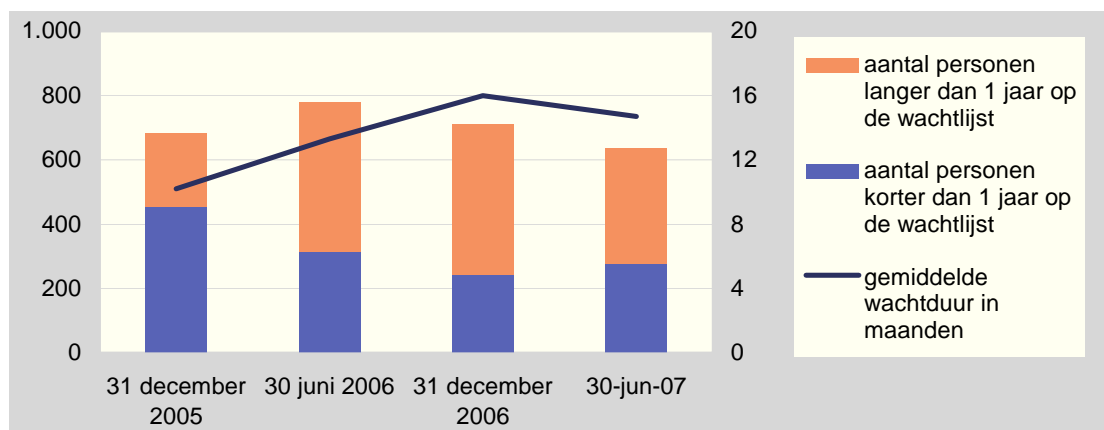
Bron: CBS, EBB

Van de vier grote steden heeft Rotterdam onder haar inwoners die betaald werk verrichten relatief de meeste werkenden met een flexibel arbeidscontract. In Amsterdam is het aandeel zelfstandigen onder de inwoners met betaald werk het grootst. Het aandeel werkenden met een vast contract is daar het laagst. Den Haag heeft het hoogste aandeel werkenden met een vast arbeidscontract. Het percentage werkenden met een vast dienstverband is in Rotterdam, Den Haag en Utrecht ongeveer gelijk. Alleen in Amsterdam is dit iets lager, daar zijn meer zelfstandigen.

4.9 Sociale werkvoorziening

Het beleidsveld sociale werkvoorziening heeft tot doel het aantal Rotterdammers met betaald werk te verhogen. Meer mensen die geïndiceerd zijn voor werk binnen de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) moeten ook aan de slag kunnen.

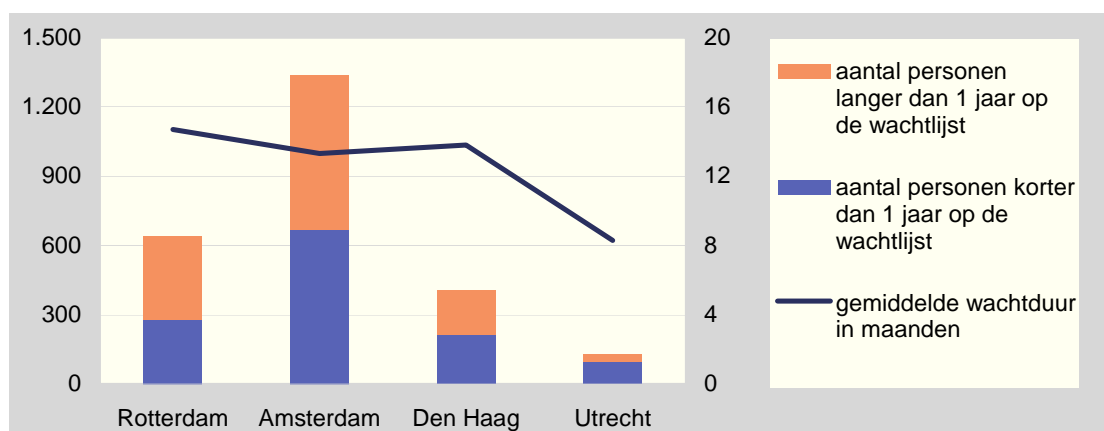
Figuur 4-92 Aantal Rotterdammers op de wachtlijst voor een werkplek Wet Sociale Werkvoorziening

Bron: POR WSW, Research voor beleid, 2006

Het aantal Rotterdammers op de wachtlijst voor een werkplek in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) is eind 2006 ongeveer even hoog als een jaar eerder. Een groot verschil is, dat eind 2006 het aantal mensen dat langer dan een jaar op de wachtlijst staat veel hoger is. De gemiddelde wachtduur is gestegen van 10 maanden eind 2005 naar 16 maanden eind 2006. Half 2007 is het aantal personen op de wachtlijst (637) sterk gedaald en is ook het aandeel personen dat langer dan 1 jaar op de wachtlijst staat, afgenomen. De gemiddelde wachtduur is dan weer gedaald naar iets minder dan 15 maanden.

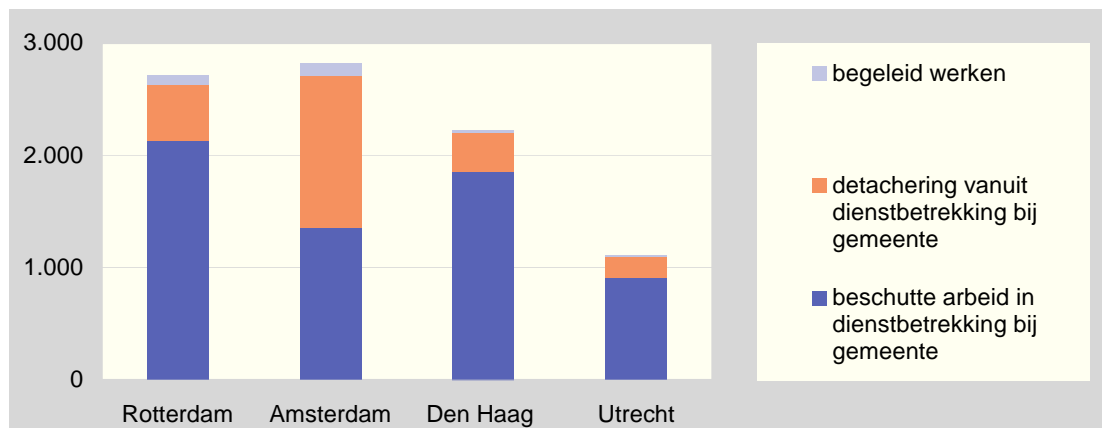
Figuur 4-93 Aantal personen op de wachtlijst voor een werkplek Wet Sociale Werkvoorziening, peildatum 30 juni 2007

Bron: POR WSW, Research voor beleid, 2006

Het aantal personen op de wachtlijst voor een werkplek in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) verschilt sterk tussen de vier grote steden. Dit is in Amsterdam verreweg het hoogst. De gemiddelde wachtduur op de wachtlijst is echter in Rotterdam en Den Haag langer dan in Amsterdam.

Figuur 4-94 Deelnemersbestand naar soort dienstbetrekking in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening, peildatum 30 juni 2007

Bron: POR WSW, Research voor beleid, 2006

Ook het soort dienstbetrekking waarin deelnemers geplaatst worden, verschilt sterk tussen Amsterdam en de overige grote steden. Het aantal personen dat vanuit een dienstbetrekking bij de gemeente gedetacheerd is op een werkplek buiten de gemeente is absoluut en relatief in Amsterdam veel groter dan in de andere grote steden. Ook het aandeel werknemers met een begeleid werkplek, die niet in dienst zijn bij de gemeente maar bij een reguliere werkgever, is in Amsterdam relatief groter. In Rotterdam heeft 3 procent van de deelnemers in de WSW een begeleid werkplek, bijna 80 procent is gedetacheerd en de overigen zijn intern werkzaam.

Belangrijkste punten pijler Sociaal

- *Volgens de sociale index is Rotterdam op sociaal terrein kwetsbaar. De lage inkomenspositie van een deel van de bevolking is daarbij de zwakste schakel. De sociale binding van Rotterdammers met hun leefomgeving is relatief goed.*
- *De sportdeelname van Rotterdammers is sinds 2005 niet gestegen. Wel sporten meer mensen in georganiseerd verband, bij een sportvereniging of sportschool.*
- *Het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen van een huishouden met een autochtone hoofdkostwinner is 15 procent hoger dan van een huishouden met een allochtone hoofdkostwinner.*
- *De werkloosheid in Rotterdam is in 2007 sterker gedaald dan in de andere grote steden maar is nog steeds het hoogst van de vier grote steden. De jeugdwerkloosheid in Rotterdam is eveneens gedaald.*
- *De gemiddelde wachttijd voor een werkplek in de Sociale Werkvoorziening is gestegen naar 15 maanden (eind 2006).*
- *Het percentage Rotterdammers, dat drie jaar of langer leeft van een bijstandsuitkering is in 2007 gedaald tot onder de vijf procent.*
- *Interesse in de gemeentepolitiek is bij de Rotterdamse burger na een opleving in 2003 in 2008 weer verder gedaald naar het oude niveau..*
- *Zes op de tien jongeren in de derde klas van het Voortgezet Onderwijs drinkt wel eens alcohol. Eén op de twintig heeft wel eens marihuana gebruikt.*
- *Het aantal jeugdige verdachten in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar is in Rotterdam net als in de andere grote steden de afgelopen jaren toegenomen.*

5 Veilig

Uit de veiligheidsindex blijkt, dat Rotterdam de afgelopen jaren meetbaar veiliger is geworden. Toch is de stad er nog niet. De komende jaren wordt de huidige integrale veiligheidsaanpak gecontinueerd en op onderdelen aangescherpt en vernieuwd. De repressieve aanpak, waar de afgelopen jaren veel in is geïnvesteerd, wordt voortgezet. Daarbij krijgt handhaving meer prioriteit. Gemeente, politie en OM zetten zwaarder in op een integrale aanpak van geweld. Ook wordt meer aandacht besteed aan preventie en nazorg. Dit moet er toe leiden dat inwoners en bezoekers van de stad een toename van de veiligheid ervaren. Dat maakt de stad sociaal sterker en economisch krachtiger.

De gemeente streeft er naar de samenwerking met bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, deelgemeenten en gemeentelijke organisaties voort te zetten en te versterken. De betrokkenheid van burgers en ondernemers bij het veilig maken van de stad wordt vergroot.

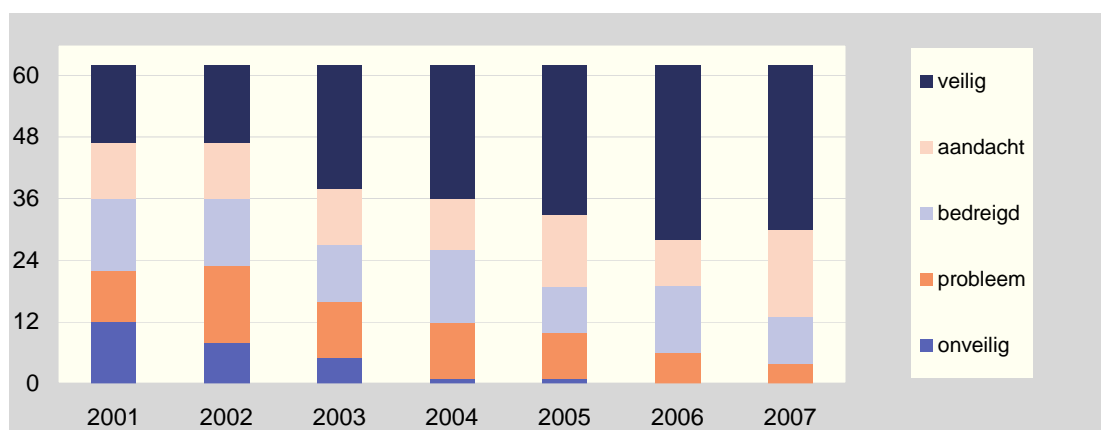
De kern van het veiligheidsbeleid is de gebiedsgerichte en persoonsgerichte aanpak. Bij de gebiedsgerichte aanpak wordt prioriteit gegeven aan de onveilige en probleemwijken. Stads-mariniërs zijn ingezet om hardnekkige probleemsituaties snel en effectief op te lossen. De hotspotaanpak vindt plaats in negen nieuwe gebieden waar sprake is van stapeling van problemen wat betreft veiligheid, fysieke omgeving en sociale cohesie.

De persoonsgerichte aanpak wordt verbreed en richt zich op de belangrijkste dadergroepen: overlastgevende verslaafden, criminelen en overlastgevende jongeren en geweldplegers. De aanpak bestaat uit een op het individu toegesneden combinatie van strafrechtelijke maatregelen en hulpverlening. Er wordt extra geïnvesteerd in nazorg en maatschappelijke integratie, om recidive en terugval in oud gedrag te voorkomen.

5.1 Openbare orde en veiligheid

De gemeente Rotterdam meet jaarlijks de veiligheidssituatie in alle wijken van de stad. De wijken krijgen een cijfer op de veiligheidsindex, variërend van 1 tot 10. Dit cijfer is gebaseerd op registratiegegevens en bevolkingsonderzoek. De registratiegegevens zijn cijfers van politie en gemeentelijke diensten. De onderzoeksgegevens worden jaarlijks verzameld met de veiligheidsenquête, waarin de mening van de burgers op het gebied van veiligheid wordt gepeild. Op basis van de veiligheidsindex worden wijken ingedeeld in vijf categorieën: onveilig, probleem, bedreigd, aandacht en veilig.

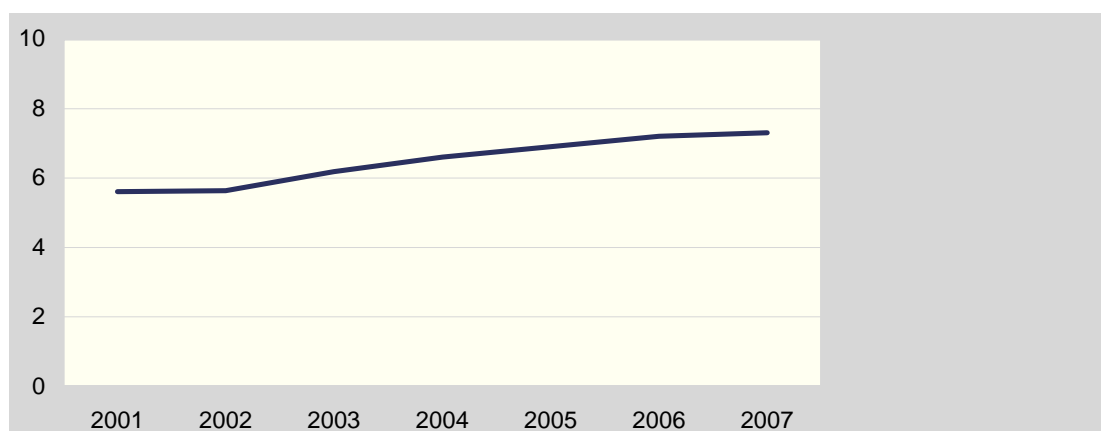
Figuur 5-1 Aantal wijken naar categorie volgens de Veiligheidsindex

Bron: Veiligheidsindex, Directie Veiligheid

In 2007 zijn er net als in 2006 geen onveilige wijken meer in Rotterdam. Ook het aantal probleemwijken is kleiner dan in de jaren daarvoor. Terwijl er in 2001 nog 22 onveilige en probleemwijken waren, is dit aantal in 2007 gedaald naar 4 probleemwijken. Het aantal bedreigde wijken is weer op hetzelfde niveau als in 2005. In 2007 zijn er meer wijken die tot de categorie aandachtswijk behoren. Het aantal veilige wijken is iets afgenomen ten opzichte van 2006, maar nog steeds hoger dan in 2005.

Figuur 5-2 Gemiddelde veiligheidsindex stad Rotterdam

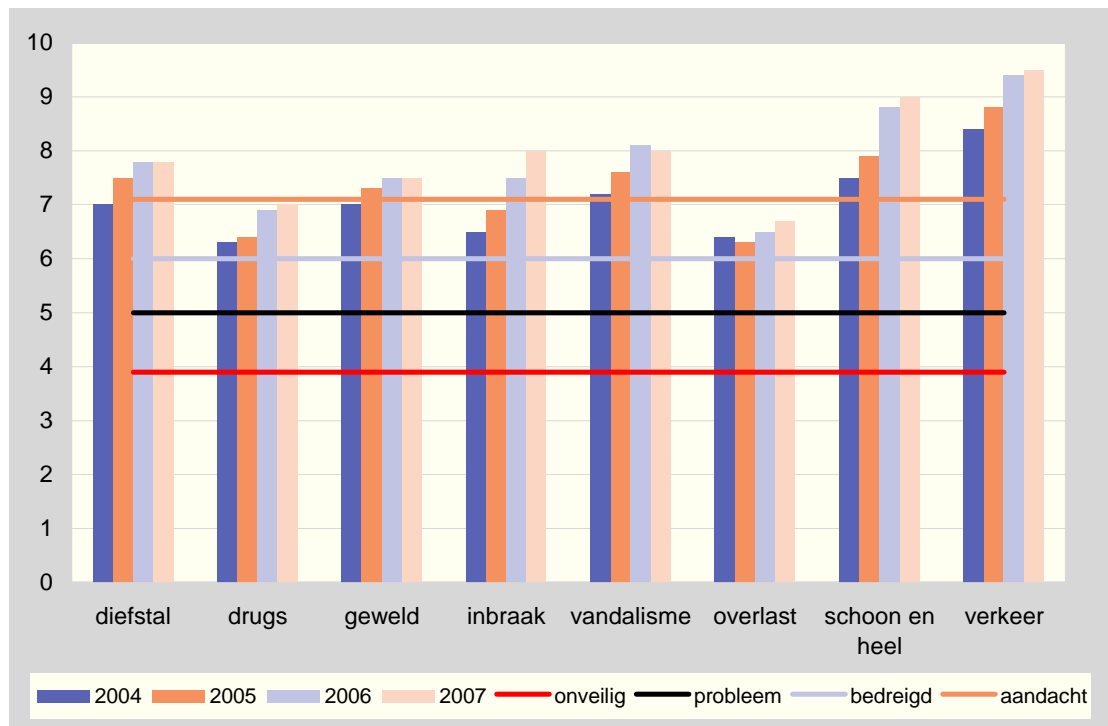

Bron: Veiligheidsindex, Directie Veiligheid

De score op de Veiligheidsindex voor de stad Rotterdam is sinds 2001 gestegen van 5,6 naar 7,3 in 2007.

In de Veiligheidsindex kunnen verschillende elementen onderscheiden worden, zoals drugs-overlast, inbraak, geweld, verkeersveiligheid, diefstal, vandalisme en aspecten van 'schoon en heel' en overlast.

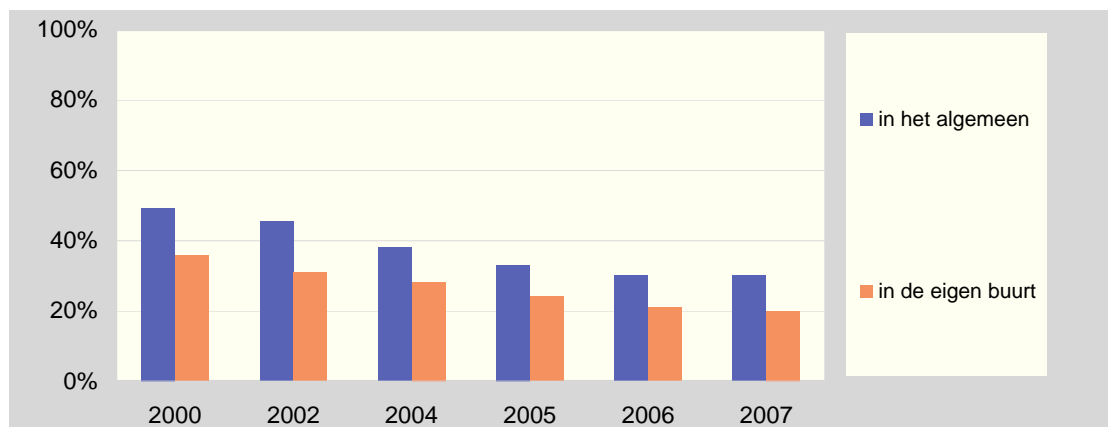
Figuur 5-3 Stedelijke veiligheidsindex: elementen naar categorie-indeling

Bron: Veiligheidsindex, Directie Veiligheid

Als deze elementen van de Veiligheidsindex voor de hele stad apart becijferd worden, zitten er in 2007 nog twee in de categorie 'aandacht'. Dit zijn 'drugs' en 'overlast' in het algemeen. De overige elementen zijn alle boven dit niveau. Het element dat in 2007 het duidelijkst is verbeterd ten opzichte van 2006 is 'inbraak'. De overige elementen vertonen weinig verandering ten opzichte van het vorige jaar.

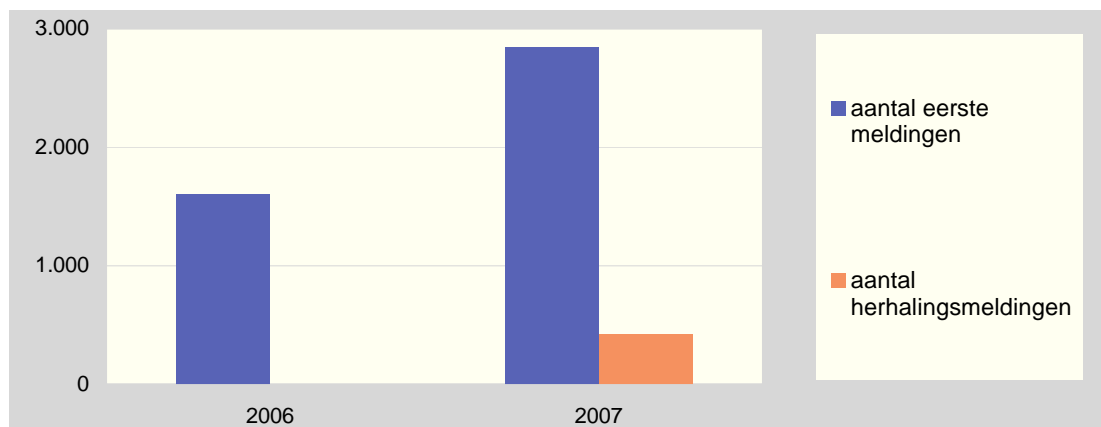
Figuur 5-4 Aandeel bewoners dat zich (wel eens) onveilig voelt

Bron: Veiligheidsenquête, Directie Veiligheid

Het aandeel bewoners dat zich in het algemeen wel eens onveilig voelt, is alle jaren hoger dan het aandeel bewoners dat zich in de eigen buurt wel eens onveilig voelt. Het aandeel bewoners dat zich in het algemeen wel eens onveilig voelt, nam de afgelopen jaren af, maar is in 2007 gelijk gebleven aan 2006. Ook het aandeel bewoners dat zich in de eigen buurt wel eens onveilig voelt, is vergeleken met 2006 hetzelfde gebleven.

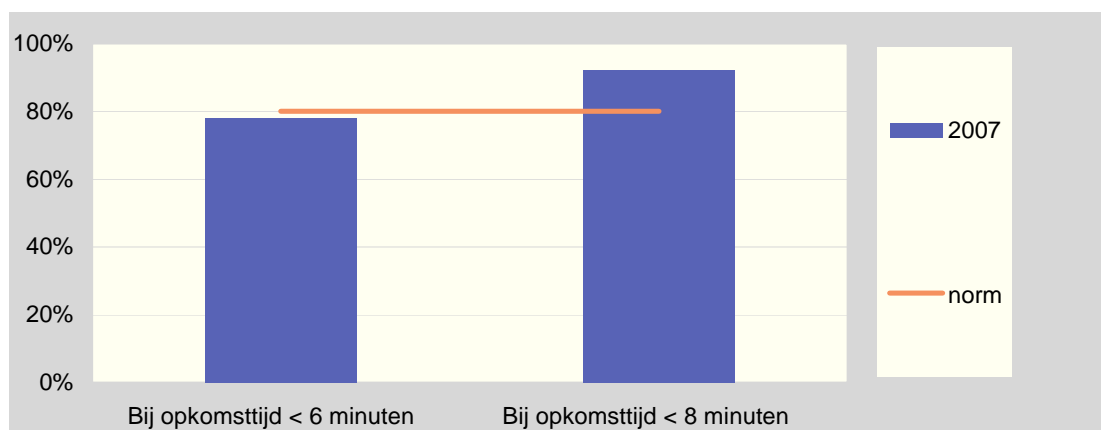
Figuur 5-5 Aantal meldingen van huiselijk geweld

Bron: E-Vita, GGD

Rotterdam heeft een centraal punt voor meldingen van huiselijk geweld, waaronder ook lover-boy-activiteiten en eerwraak vallen. In 2007 zijn bij dit Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG) ongeveer 2.800 eerste meldingen van huiselijk geweld binnengekomen, tegenover 1.600 meldingen in 2006. Het aantal herhalingsmeldingen is 400 in 2007. Uit deze cijfers kan niet geconcludeerd worden dat huiselijk geweld in 2007 evenredig veel meer is voorgekomen. Het in gebruik nemen van het Meldpunt draagt bij aan de stijging van het aantal meldingen.

Figuur 5-6 Percentage uitrukken van de brandweer waarbij het eerste voertuig binnen de zorgnorm aanwezig is

Bron: Directie Veiligheid

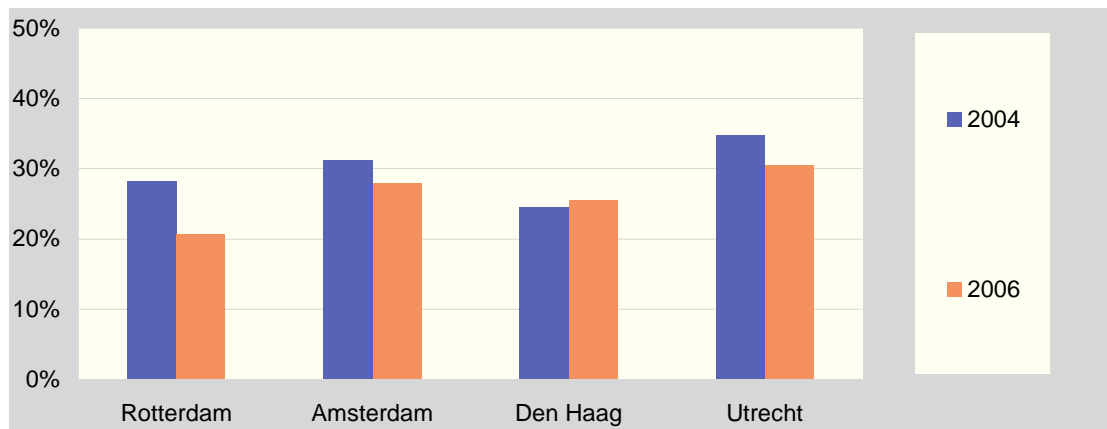
De brandweezorg wordt in Nederland afgemeten aan de Handleiding Brandweezorg. De zorgnorm is een algemeen geaccepteerde richtlijn voor de gewenste opkomsttijd na het ontvangen van een melding. Afhankelijk van het soort gebied (buitengebied, stedelijke omgeving, industriegebied, woonwijk) verschilt de vereiste opkomsttijd.

Gesteld is, dat in 8 van de 10 gevallen dat de brandweer uitrukt, zij afhankelijk van het soort gebied binnen 6 minuten of binnen 8 minuten ter plaatse moet zijn. In 2007 voldeed de brandweer bij een opkomsttijd van minder dan 6 minuten en bij een opkomsttijd van 8 minuten aan deze norm. Bij een opkomsttijd van minder dan 8 minuten was de brandweer zelfs in 9 van de 10 gevallen binnen de gestelde tijd ter plaatse.

Voor het vergelijken van de veiligheid in de vier grote steden wordt gebruik gemaakt van bevol-

kingsonderzoek van de gemeenten zelf. Dit verschilt per gemeente naar werkwijze, waardoor vergelijking van de resultaten niet geheel zuiver is. Dit betekent dat de hoogte van de percentages niet zonder meer vergelijkbaar zijn maar wel dat de ontwikkelingen in de onderscheiden gemeenten met elkaar kunnen worden vergeleken.

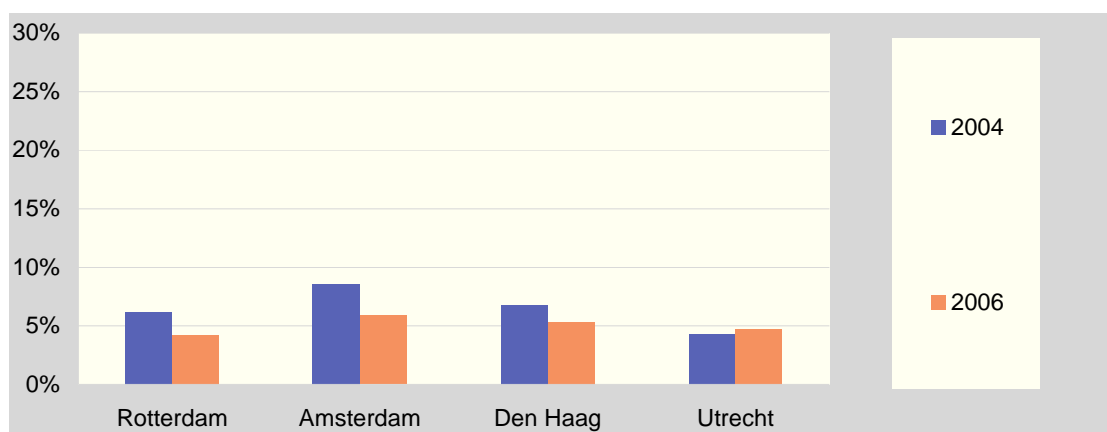
Figuur 5-7 Percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt

Bron: Enquêtes Leefbaarheid en Veiligheid gemeenten

Bij het vergelijken van de vier grote gemeenten wordt vooral gekeken naar de ontwikkeling van het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt. In drie van vier grote steden voelen de bewoners zich in 2006 minder vaak wel eens onveilig dan in 2004. In Rotterdam is de daling van dit percentage het grootst.

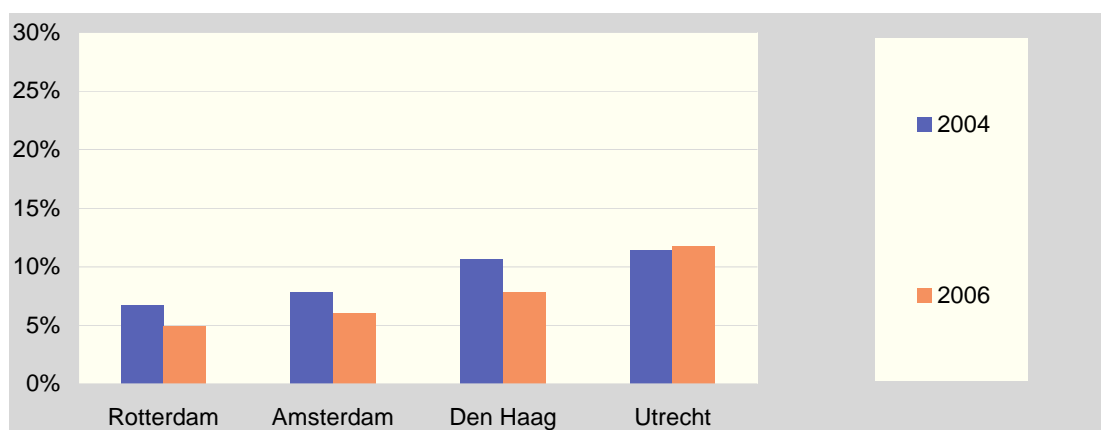
Figuur 5-8 Percentage slachtofferschap geweldsmisdrijven

Bron: Enquêtes Leefbaarheid en Veiligheid gemeenten

In drie van vier grote steden is het percentage bewoners dat slachtoffer is geweest van een geweldsmisdrijf gedaald. In Rotterdam en Amsterdam is de daling aanmerkelijk. In Utrecht is het percentage slachtoffers van geweldsmisdrijven iets gestegen ten opzichte van 2004.

Figuur 5-9   **Percentage slachtofferschap (poging tot) inbraak**

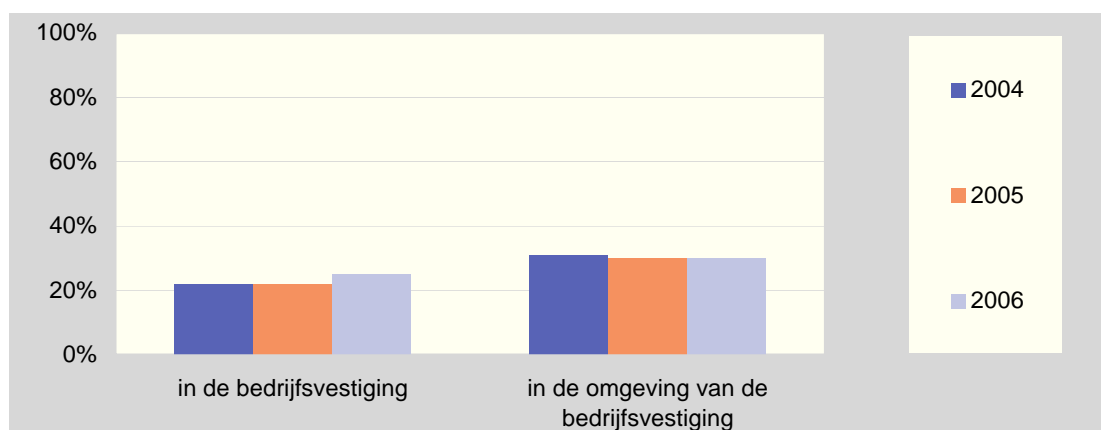
Bron: Enquêtes Leefbaarheid en Veiligheid gemeenten

In 2006 is het percentage inwoners dat slachtoffer is geweest van een (poging tot) inbraak in Rotterdam, Amsterdam en Den Haag gedaald. Alleen in Utrecht is het aandeel inwoners dat slachtoffer was van (een poging tot) inbraak in 2006 iets hoger dan in 2004.

Ondernemers en veiligheid

In het kader van het project Veilig Ondernemen wordt ook jaarlijks gerapporteerd over veiligheid en ondernemen in Rotterdam. In 2007 is de Monitor Veilig Ondernemen gepubliceerd met daarin de nieuwste cijfers.

Figuur 5-10   **Aandeel ondernemers dat zich (wel eens) onveilig voelt**

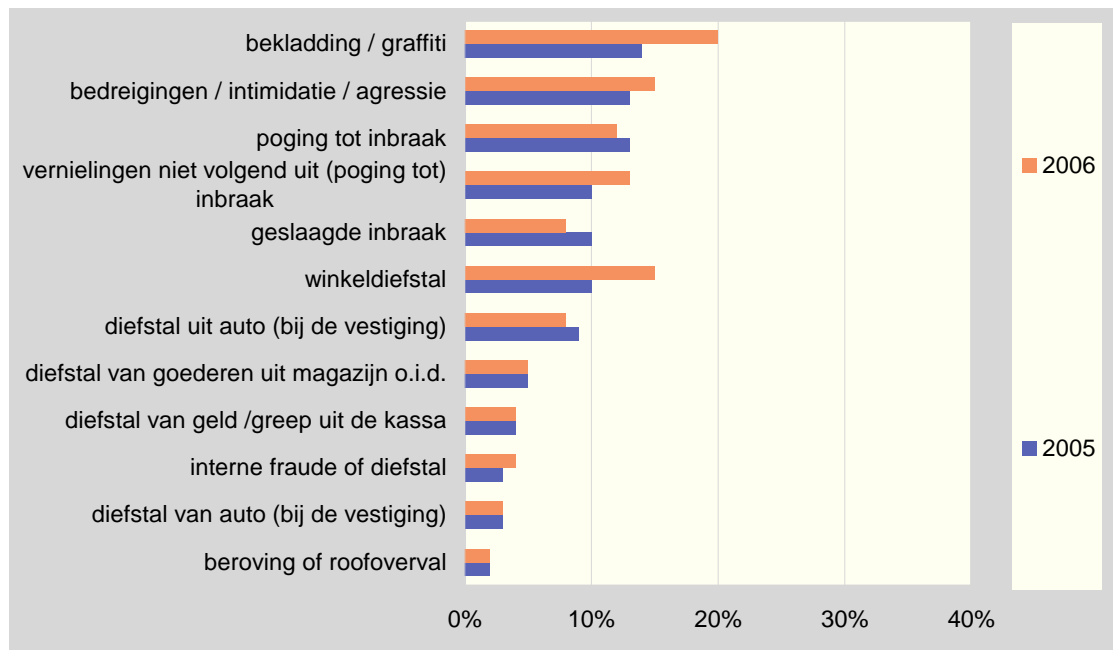

Bron: Monitor Veilig Ondernemen

Het aandeel ondernemers dat zich in de bedrijfsvestiging wel eens onveilig voelt, is in 2006 licht gestegen. Een kwart van de ondernemers voelt zich (wel eens) onveilig in de eigen winkel of bedrijf. Iets meer ondernemers voelen zich in de omgeving van de bedrijfsvestiging (wel eens) onveilig. Door de jaren heen is dit aandeel (30 procent) vrijwel gelijk gebleven.

Figuur 5-11 Aandeel ondernemers dat slachtoffer is geweest van een misdrijf binnen het bedrijf gedurende de laatste 12 maanden

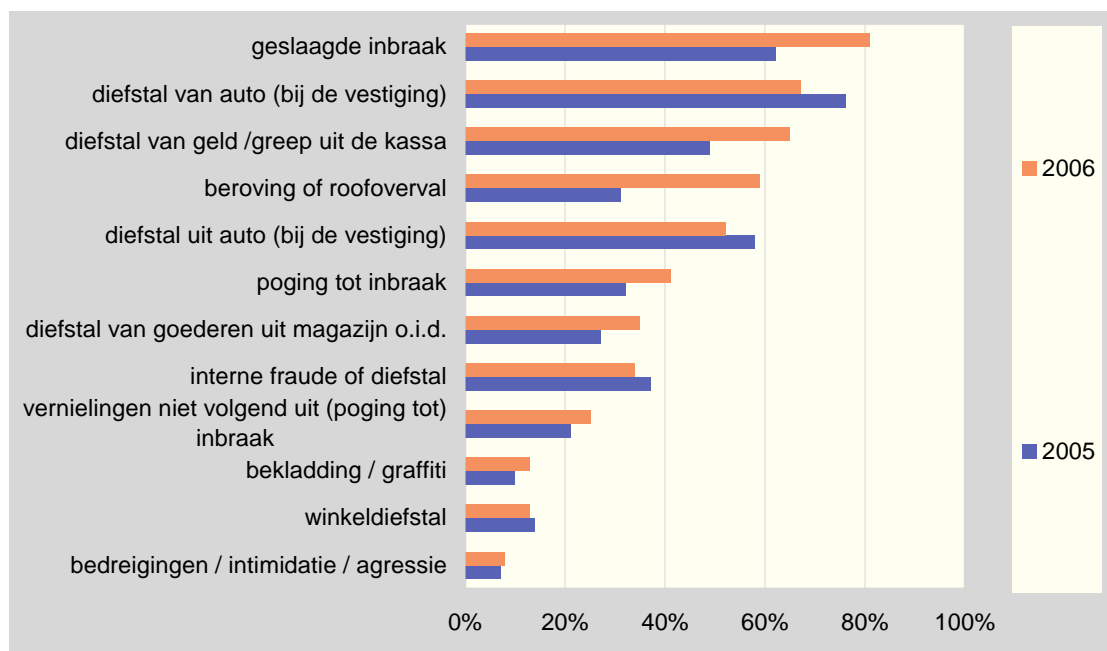

Bron: Monitor Veilig Ondernemen

Het vergrijp waar relatief de meeste ondernemers slachtoffer van zijn geweest, is bekladding en graffiti. Daarna volgen ernstiger misdrijven zoals bedreigingen/ intimidatie/ agressie en winkeldiefstal. Meer dan 15 procent van de ondernemers heeft het afgelopen jaar met deze misdrijven te maken gehad. Meer dan 10 procent van de ondernemers is het afgelopen jaar geconfronteerd met een poging tot inbraak. Eenzelfde percentage is slachtoffer geweest van vernielingen aan het bedrijfspand, die niet volgden uit een poging tot inbraak. Evenals in 2005 is 2 procent van de ondernemers in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van een beroving of roofoverval.

Een toename van de aangiftebereidheid is één van de doelstellingen van het programma Veilig Ondernemen. Daarom wordt nagegaan welk percentage slachtoffers van berovingen, roofovervallen, diefstal van geld en geslaagde inbraken hiervan aangifte heeft gedaan bij de politie.

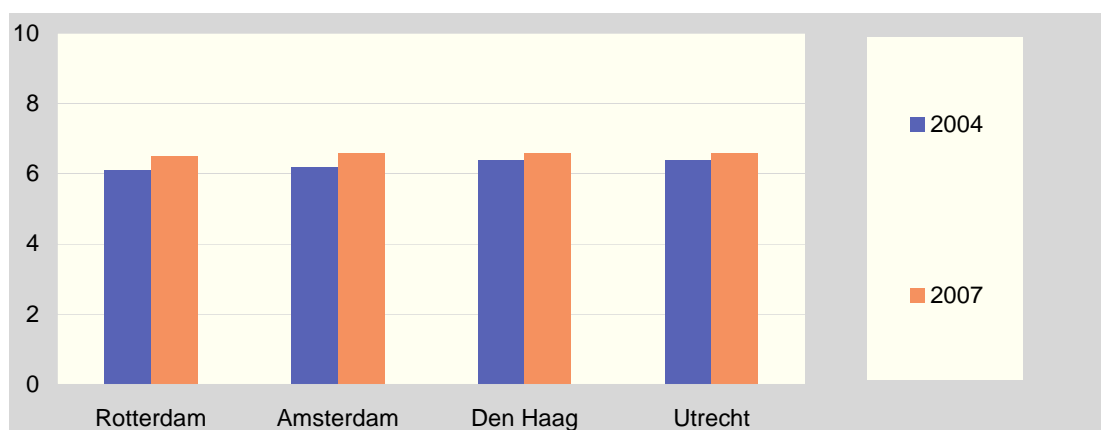
Figuur 5-12 Aandeel ondernemers dat slachtoffer is geweest van een misdrijf en vervolgens aangifte heeft gedaan.

Bron: Monitor Veilig Ondernemen

Het aandeel ondernemers dat aangifte heeft gedaan van inbraak in 2006 is 80 procent en een stuk hoger dan in 2005. Ook het aandeel ondernemers dat aangifte doet van diefstal van geld of een greep uit de kassa is in 2006 toegenomen. Diefstal van een auto is relatief minder gemeld bij de politie. Het aandeel ondernemers dat aangifte heeft gedaan na een beroving of overval is in 2006 verdubbeld en is nu 60 procent. Diefstal uit de auto is procentueel in 2006 door iets minder slachtoffers gemeld. Slachtoffers van bekladding, winkeldiefstal en bedreigingen / intimidatie of agressie doen hiervan maar heel zelden aangifte bij de politie.

Figuur 5-13 Rapportcijfer veiligheid

Bron: Benchmark Gemeentelijk ondernemingsklimaat

Volgens de ondernemers is de veiligheid in de vier grote steden in 2007 iets verbeterd ten opzichte van 2004. Toen gaven zij in alle vier grote steden een rapportcijfer tussen de 6,0 en de 6,5. In 2007 krijgt Rotterdam een 6,5 en de andere grote steden een 6,6.

Belangrijkste punten pijler Veilig

- *De gemiddelde veiligheidsindex over alle wijken van de stad Rotterdam is in 2007 een ruime zeven.*
- *Het aandeel inwoners dat zich wel eens onveilig voelt, is in Rotterdam sinds 2004 sterker gedaald dan in de andere grote steden Amsterdam, Den Haag en Utrecht*
- *Het aandeel ondernemers dat zich in de eigen bedrijfsvestiging wel eens onveilig voelt, is in 2007 iets gestegen.*
- *De aangiftebereidheid bij ondernemers van inbraken en berovingen is gestegen.*
- *Winkeldiefstal kwam in 2007 vaker voor dan in eerdere jaren, maar hiervan doet slechts iets meer dan 10 procent van de winkeliers aangifte.*

6 Fysiek

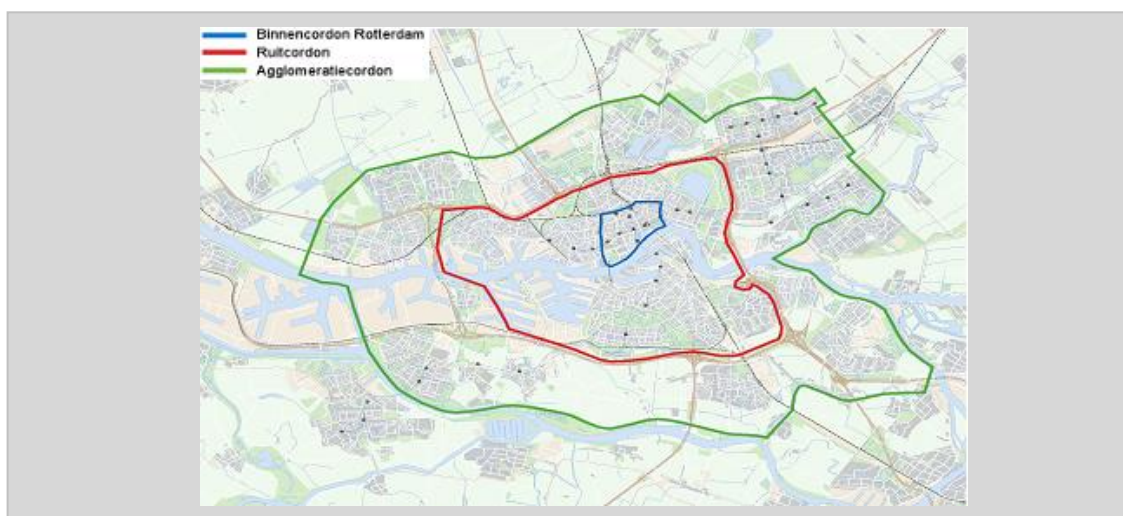
Het gemeentebestuur stelt alles in het werk om van Rotterdam een plezierige woonstad te maken. Het streven is van Rotterdam een aantrekkelijke en geliefde plek te maken voor jong en oud, student, starters en zeker ook het gezin. Nog steeds verlaten mensen met midden- en hogere inkomens de stad. Daarom richt het gemeentebestuur zich op nieuwbouw in de bestaande stad, gericht op het ontwikkelen van attractieve woonmilieus die beter aansluiten bij de vraag van de woonconsument. Maar fijn wonen vraagt meer dan de bouw van woningen alleen. Het gaat ook om een prettige buitenruimte, uitstekend onderwijs, goede bereikbaarheid en een moderne binnenstad met een divers aanbod aan culturele voorzieningen.

Dit hoofdstuk behandelt allereerst het onderwerp verkeer en vervoer, wat ingaat op de bereikbaarheid van de stad met de auto, de kwaliteit van het openbaar vervoer en de fietsmogelijkheden in de stad. De volgende paragraaf gaat over wonen. Hierin staat beschreven welke woningen er zijn en worden gebouwd in Rotterdam naar type, sector en WOZ-waarde. Ook komt aan de orde wat motieven zijn om naar Rotterdam te verhuizen en hoe bewoners hun buurt, de stad en de voorzieningen beoordelen. Tenslotte wordt ook aandacht besteed aan de kwaliteit en het onderhoud van de openbare ruimte.

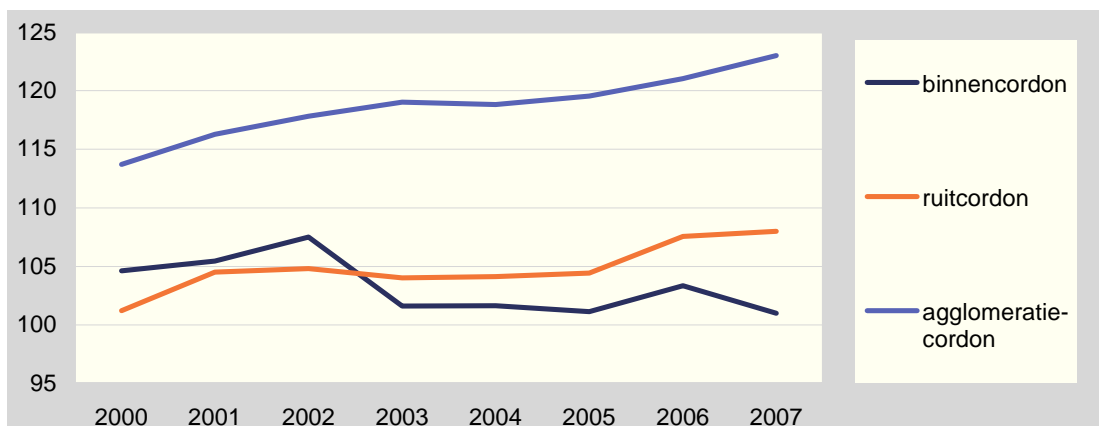
6.1 Verkeer en vervoer

Rotterdam is nu een goed bereikbare stad. Die positie wil Rotterdam graag vasthouden, maar met een betere balans tussen bereikbaarheid en leefbaarheid en met aandacht voor de woonwijken. Doelen zijn de reistijd met de auto op de hoofdinvallroutes te minimaliseren, Rotterdam voor bewoners en bezoekers op de fiets beter bereikbaar te laten zijn, het openbaar vervoer aantrekkelijker te maken en intensiever te laten gebruiken en bij te dragen aan de leefbaarheid van woonwijken.

De verkeersintensiteit en de rijsnelheid op de toegangswegen in en uit Rotterdam bepalen de bereikbaarheid van de stad. De verkeersintensiteit is een maat voor drukte op de weg. Het geeft aan hoeveel motorvoertuigen per uur een wegdoorsnede passeren. De verkeersintensiteit is gemeten op drie verschillende cordons:

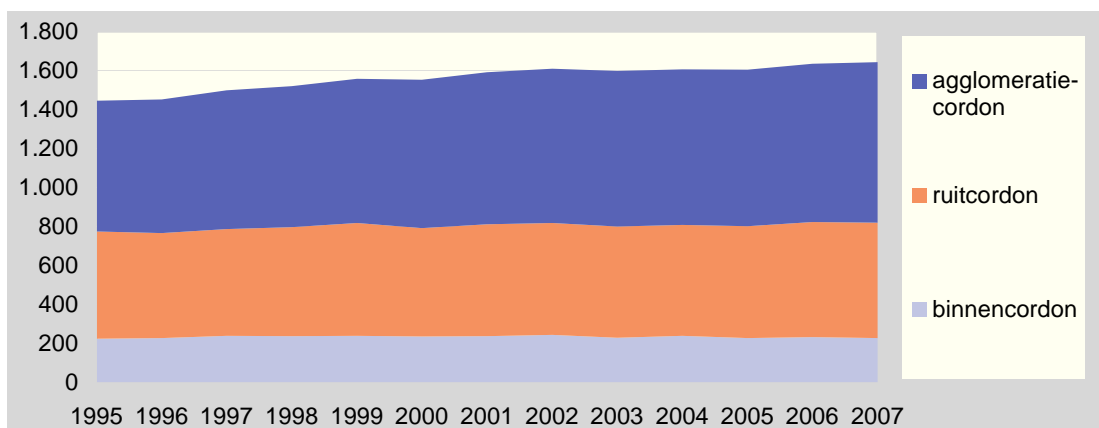
Figuur 6-1 Verkeersintensiteit (in motorvoertuigen op een werkdag tussen 7 en 19 uur) per cordon, (index 1995=100)

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

Als de verkeersintensiteit in het jaar 1995 op 100 wordt gesteld, is deze op het agglomeratie-cordon sindsdien gestaag toegenomen. De ontwikkelingen in de verkeersintensiteit op het ruitcordon en het binnencordon is wisselender. Op het ruitcordon is deze in 2001 en 2006 duidelijk toegenomen. De verkeersintensiteit is hier in 2007 hoger dan in 1995. De verkeersintensiteit op het binnencordon is in 2002 en 2006 gedaald en ligt in 2007 duidelijk lager dan in 2000 en niet veel hoger dan in 1995.

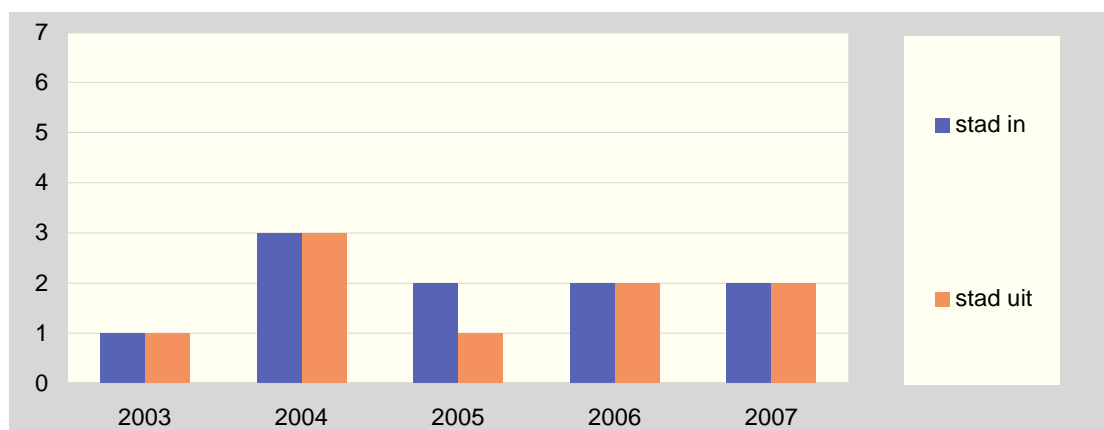
Figuur 6-2 Verkeersintensiteit (in motorvoertuigen op een werkdag tussen 7 en 19 uur) per cordon (x 1.000)

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

Uit bovenstaande figuur blijkt dat het totaal aantal motorvoertuigen op de drie cordons rond Rotterdam is gestegen van circa 1.500.000 motorvoertuigen in 1995 naar ruim 1.600.000 in 2007. De groei wordt vooral veroorzaakt door een toegenomen verkeersintensiteit op het agglomeratiecordon. De verkeersintensiteit op het binnencordon en het ruitcordon blijft in absolute aantallen vrij stabiel.

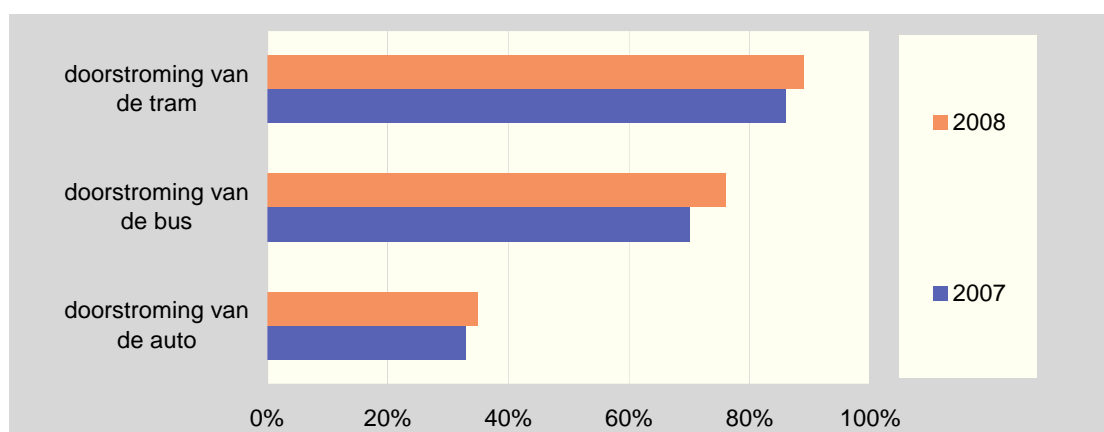
Figuur 6-3 Aantal bundels waar de gemiddelde streefsnelheid van 25 km per uur niet gehaald wordt

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

Doelstelling van het college is een gemiddelde trajectsnelheid van minimaal 25 km per uur op alle verkeerbundels, belangrijke routes om de stad in en uit te rijden. Dit zijn de Maasboulevard, Dorpsweg, Schieweg, Stadhoudersweg, Stadionweg, Tjalklaan en Vaanweg. Jaarlijks wordt op alle zeven bundels de doorstromingsnelheid van het autoverkeer geregistreerd door metingen op verschillende momenten tijdens de spits en in de daluren. In 2007 waren er net als in 2006 twee bundels waar de gemiddelde snelheid over alle tijdstippen gemeten iets lager was dan 25 km per uur. Dit zijn de Schieweg en de Stadhoudersweg, beide zowel stad in als stad uit. Op de andere vijf bundels wordt in beide richtingen de minimale doorstromingsnelheid gehaald.

Figuur 6-4 Mening van Rotterdammers over doorstroming in de stad van de auto, van de bus en van de tram, aandeel tevreden of zeer tevreden

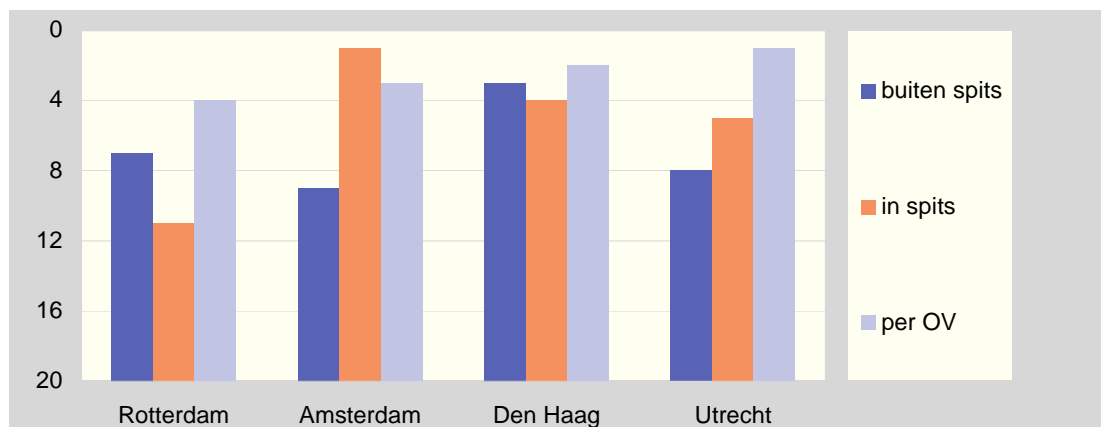
Bron: Omnibusenquête

Meer Rotterdammers zijn in 2008 tevreden of zeer tevreden met de verkeersdoorstroming dan in 2007. De inwoners van Rotterdam zijn het meest positief over de doorstroming van de tram. Het aandeel inwoners dat tevreden is met de doorstroming van de bus is in 2007 het meest gestegen, van 70 procent naar 76 procent. Ongeveer één op de drie Rotterdammers is tevreden met de doorstroming van het autoverkeer.

In 2007 was de helft van de inwoners van Rotterdam positief of zeer positief over de doorstroming tussen de verkeersring en de binnenstad. Dit aandeel is in 2008 gestegen tot 58 procent.¹

In de publicatie Atlas voor gemeenten wordt jaarlijks een rangordecijfer gepubliceerd over de bereikbaarheid van banen met auto en openbaar vervoer. Het gaat hierbij om de bereikbaarheid van banen vanuit het perspectief van de inwoners van een gemeente. De bereikbaarheid van banen is gebaseerd op gemiddelde reistijdwaardering van Nederlandse werknemers.

Figuur 6-5 Bereikbaarheid van banen in de vier grote steden: plek in de rangorde van de 50 grootste gemeenten in Nederland, 2006

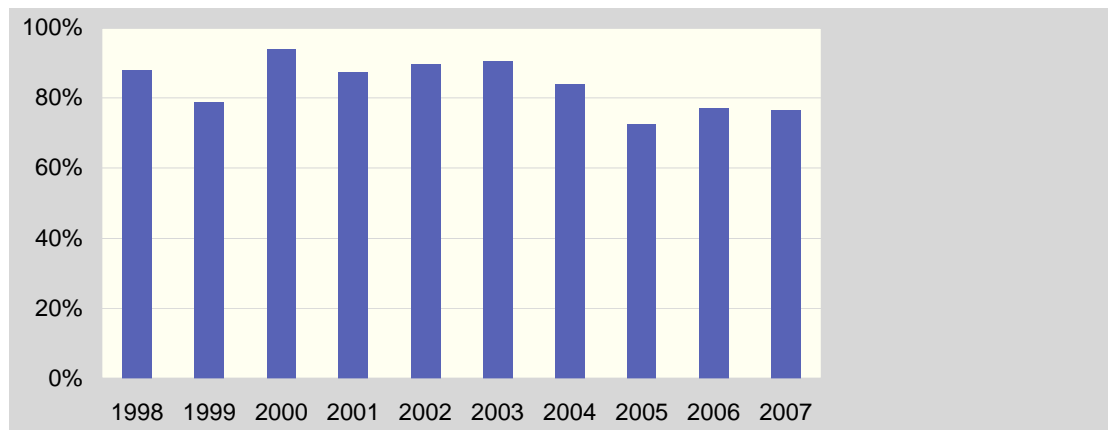
Bron: Atlas voor gemeenten

Rotterdam staat in deze rangordelijst al jaren op de zevende plaats van de vijftig wat betreft autobereikbaarheid van banen buiten de spits. In de spits is de bereikbaarheid van banen met de auto minder goed. Rotterdam staat hier op de elfde plaats. Dit is een verbetering ten opzichte van vorig jaar, toen bekleedde Rotterdam de veertiende plaats. De bereikbaarheid van banen buiten de spits is in Rotterdam beter, maar in de spits slechter dan in Amsterdam en Utrecht. De bereikbaarheid van banen is voor inwoners van Den Haag zowel in als buiten de spits het best. Wat betreft bereikbaarheid van banen met het openbaar vervoer staat Rotterdam net als vorig jaar op de vierde plaats na de andere grote steden Utrecht, Den Haag en Amsterdam.

¹ Omnibussenquête 2008

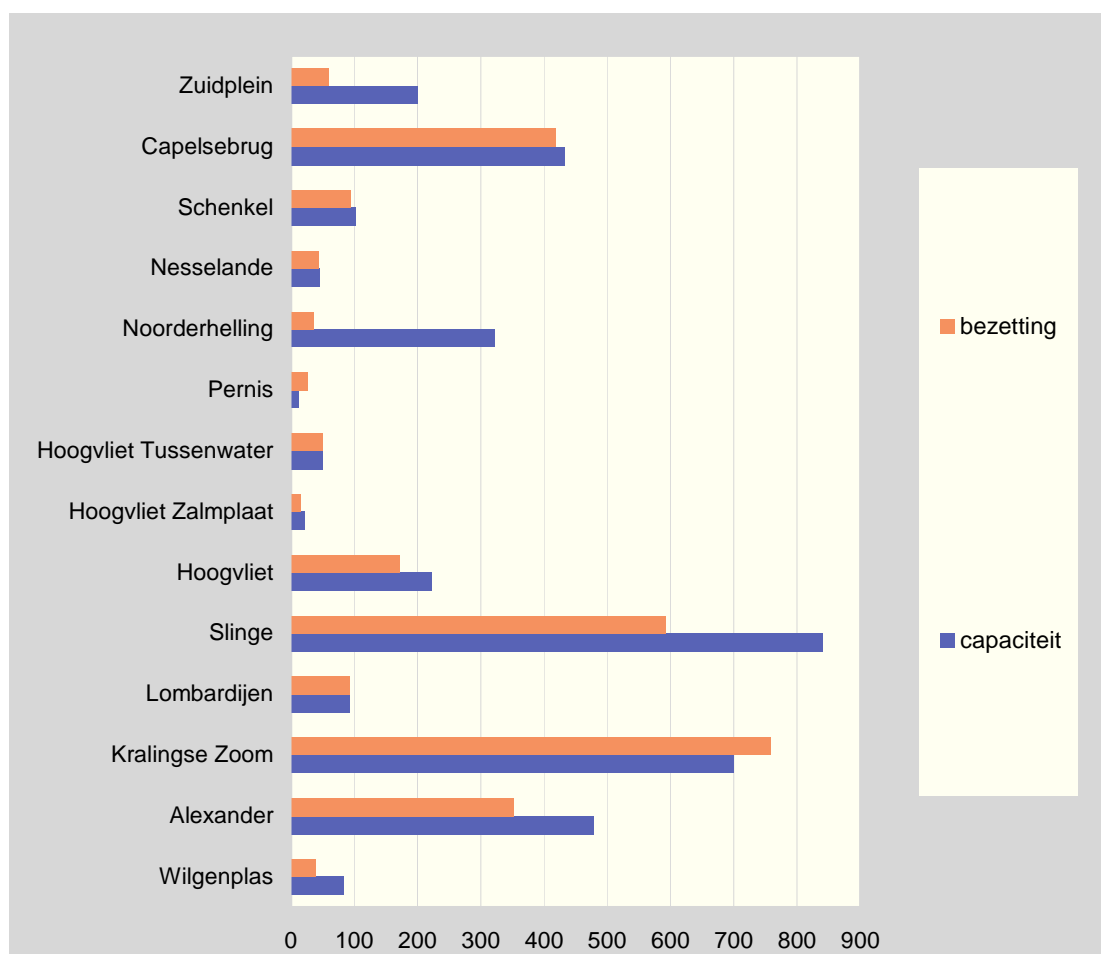
Figuur 6-6   **Gemiddelde bezettingsgraad P+R terreinen**

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

Om het gebruik van openbaar vervoer te stimuleren ontwikkelt de gemeente Rotterdam zogenaamde P + R – terreinen (Park en Ride), die het gebruik van openbaar vervoer in combinatie met de auto vergemakkelijken. In 2004 en 2005 zijn een aantal nieuwe P+R terreinen opgeleverd. Door een toename in de capaciteit is de bezettingsgraad in die jaren lager. De bezettingsgraad is in 2006 weer iets gestegen. In 2007 is de bezettingsgraad van 76 procent vrijwel gelijk gebleven, terwijl de totale capaciteit aan P+R plaatsen is toegenomen. De P+R plaatsen buiten de gemeentegrens die van belang zijn voor de Binnenstad van Rotterdam zijn buiten beschouwing gebleven.

Figuur 6-7 Capaciteit en bezetting P+R terreinen, 2007

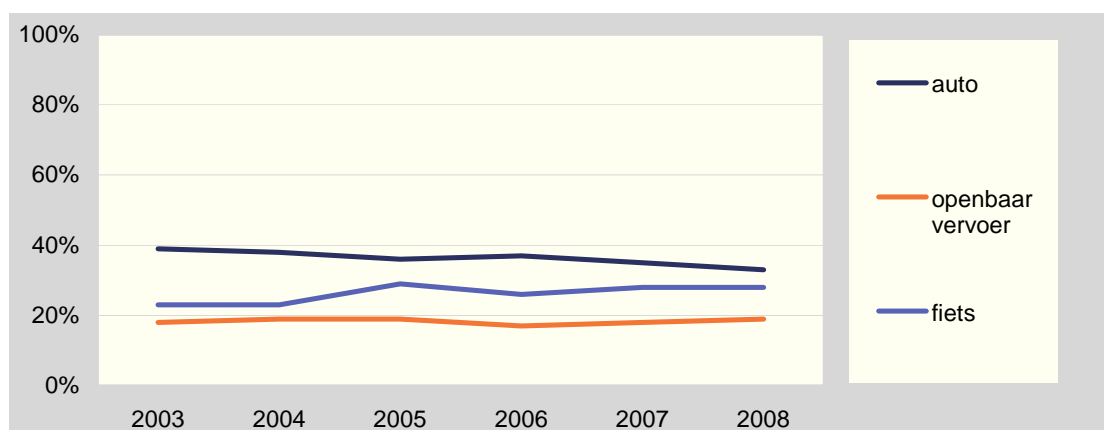

Bron: dS+V, Verkeer en vervoer

Er zijn binnen de gemeentegrenzen van Rotterdam 3.600 P+R plaatsen. De capaciteit is in 2007 met 200 toegenomen door opening van het nieuwe P+R terrein Zuidplein. De capaciteit en de bezettingsgraad van de verschillende P+R terreinen varieert sterk. Kralingse Zoom is overbezet. Alexander, Slinge, Noorderhelling en het nieuwe terrein Zuidplein hebben capaciteit over.

In de Omnibusenquête is gevraagd welke vervoermiddelen de ondervraagden minstens vier maal per week gebruiken. Zij worden als intensieve gebruikers van dit vervoermiddel beschouwd. Daarbij kunnen mensen intensieve gebruikers zijn van meerdere vervoermiddelen.

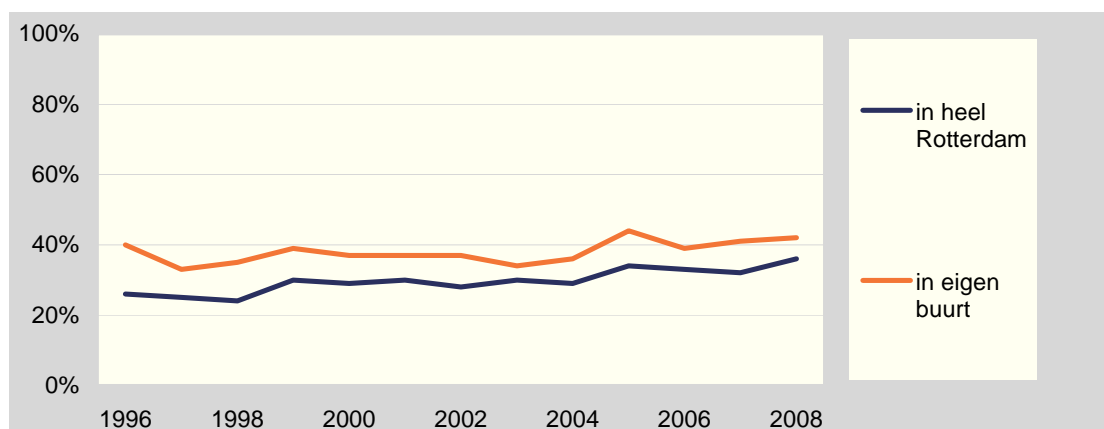
Figuur 6-8 Intensieve gebruikers van auto, openbaar vervoer en fiets

Bron: Omnibussenquête

De auto is het vervoermiddel dat door relatief de meeste Rotterdammers intensief wordt gebruikt, dat wil zeggen doorgaans minimaal vier keer per week. Het aandeel intensieve autogebruikers daalt licht sinds 2006. In het percentage intensieve gebruikers van het openbaar vervoer en de fiets is de laatste jaren niet veel verandering opgetreden.

Figuur 6-9 Aandeel Rotterdammers dat als fietser het wegonderhoud met 'goed' beoordeeld

Bron: Omnibussenquête

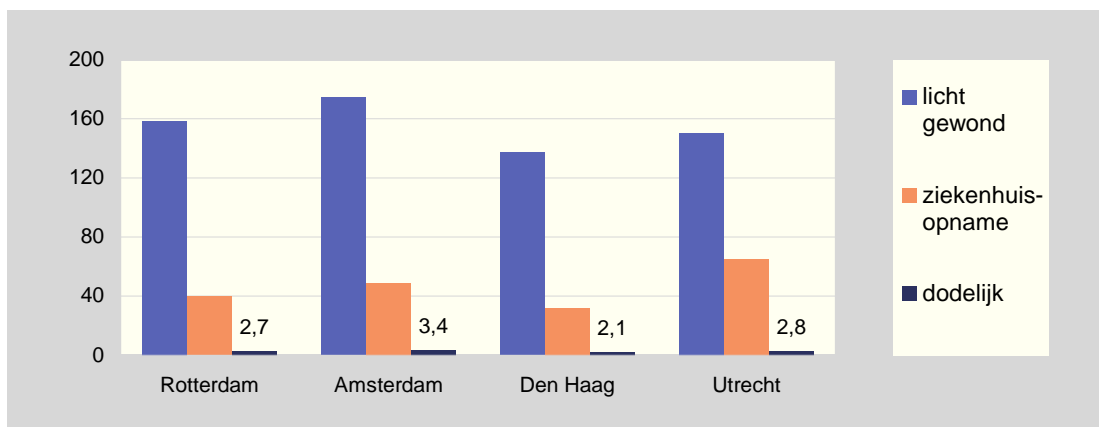
Het aandeel inwoners van Rotterdam dat als fietser het wegonderhoud met 'goed' beoordeeld, is sinds 1996 nog nooit zo hoog geweest. In 2008 is dit 36 procent, vier procent hoger dan het jaar ervoor. Over het wegonderhoud in de eigen buurt zijn nog meer fietsende Rotterdammers positief. Evenals in 2005 vindt meer dan 40 procent het wegonderhoud in de eigen buurt goed.

Van de Rotterdammers is 40 procent positief over het comfort van fietsen in de stad. Omgerekend in een rapportcijfer is dit een 6,2. Dit is hetzelfde rapportcijfer als in 2007.

De helft van de Rotterdammers is net als vorig jaar tevreden over de kwaliteit van de fietspaden in de eigen buurt.² Een kwart van de Rotterdammers is ontevreden. Over het comfort van het fietsen door de stad zijn twee op de vijf Rotterdammers tevreden en drie op de vijf ontevreden.

² Omnibussenquête 2008

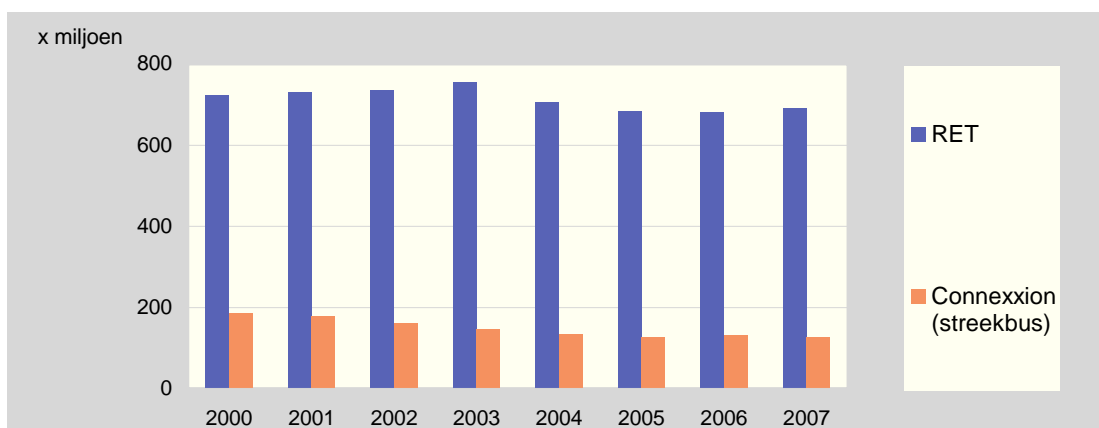
Figuur 6-10 Aantal verkeersslachtoffers per 100.000 inwoners naar ernst letsel, 2007

Bron: Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Er hebben in Rotterdam in het jaar 2007 ruim 3.400 verkeersongevallen plaatsgevonden. Daarvan hadden er 16 een dodelijke afloop. Bij een vergelijking tussen de grote steden valt op, dat Den Haag relatief de minste verkeersslachtoffers had in 2007. Amsterdam had in 2007 relatief de meeste lichtgewonden en de meeste doden in het verkeer. Rotterdam neemt wat betreft het aantal verkeersslachtoffers een middenpositie in.

Figuur 6-11 Aantal reizigerskilometers (in miljoenen) met het openbaar vervoer

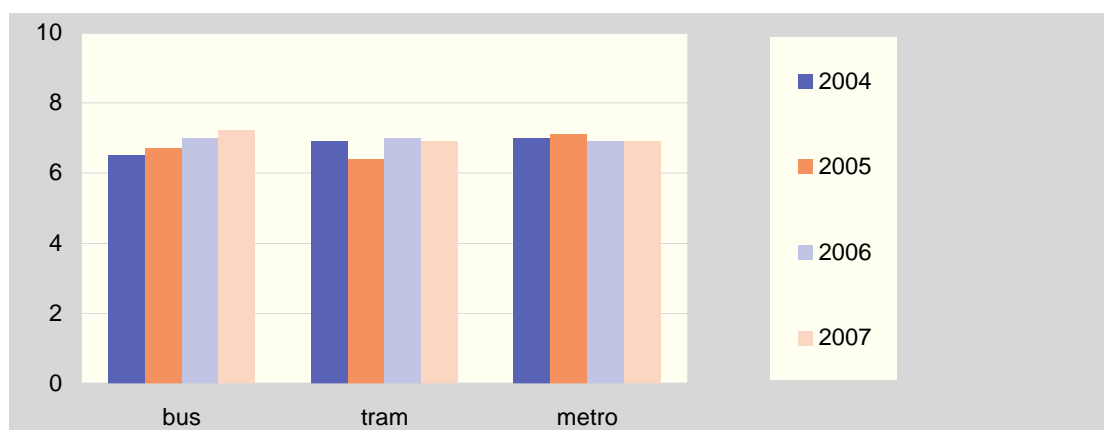

Bron: RET en Connexxion

Het aantal reizigerskilometers bij de RET bedraagt in 2007 692 miljoen kilometer, dit is bijna 10 miljoen kilometer meer dan in 2006. Daarmee lijkt de dalende trend van 2003 tot 2005 te zijn gestopt. Het aantal reizigerskilometer met de streekbus is in 2007 met 128 miljoen reizigerskilometer op hetzelfde niveau als 2005 en vier miljoen lager dan in 2006.

De OV-Klantbarometer meet het oordeel van gebruikers van openbaar vervoer met behulp van rapportcijfers.

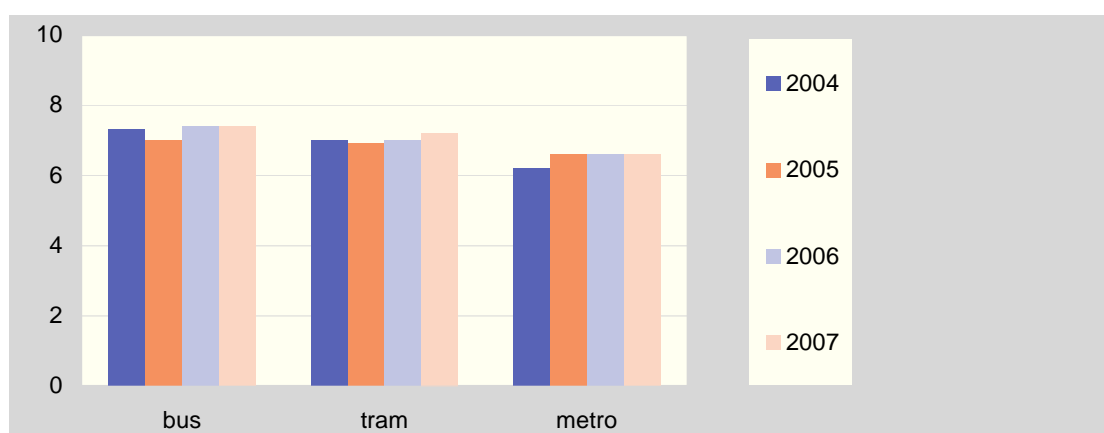
Figuur 6-12 Rapportcijfers kwaliteit openbaar vervoer RET, algemeen oordeel

Bron: OV-Klantbarometer, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

Het algemeen oordeel over de kwaliteit van het openbaar vervoer RET ligt al jaren rond het rapportcijfer 7. Het klantenoordeel over de bus wordt elk jaar beter en is in 2007 een 7,2. De RET bus staat daarmee in de landelijke rangordelijst op de 35^e plaats. Vermeldenswaard is dat de Veerdienst Dordrecht – Rotterdam in deze lijst op de tweede plaats staat³. Het algemeen oordeel over de kwaliteit van de tram en de metro is ongeveer gelijk gebleven. Beide krijgen een 6,9.

Figuur 6-13 Rapportcijfers algemene veiligheid openbaar vervoer RET

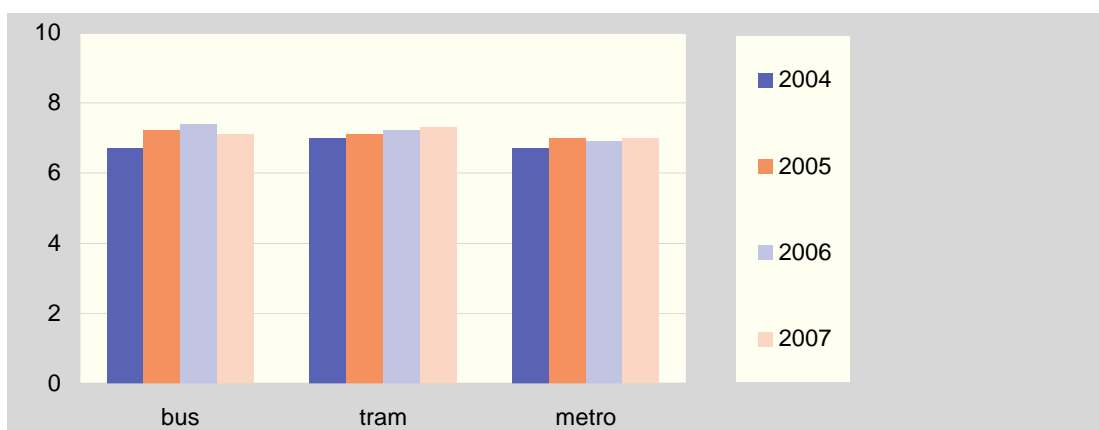

Bron: OV-Klantbarometer, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

De rapportcijfers voor veiligheid in de metro, bus en tram zijn hoger of gelijk gebleven aan eerdere jaren. De veiligheid in de bus wordt nog steeds het hoogst beoordeeld met een 7,4. De veiligheid van de metro krijgt de laagste beoordeling, een 6,6.

³ Onderzoek Klantbarometer Resultaten 2004-2007

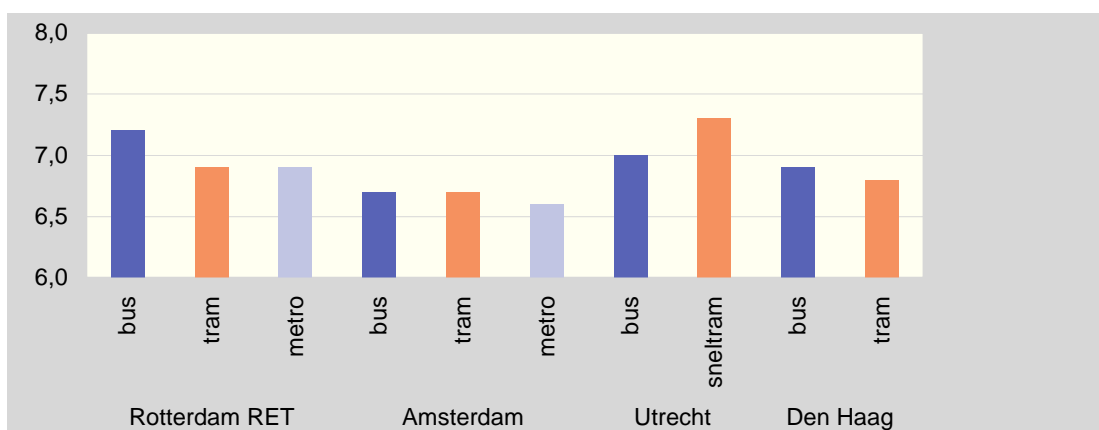
Figuur 6-14 Rapportcijfers sociale veiligheid bij haltes openbaar vervoer RET

Bron: OV-Klantbarometer, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

De rapportcijfers voor sociale veiligheid bij haltes van het openbaar vervoer zijn voor bus, tram en metro hoger dan in 2004. De bushaltes worden wat minder goed beoordeeld op veiligheid dan in 2006.

Figuur 6-15 Rapportcijfers kwaliteit openbaar vervoer, algemeen oordeel, 2007

Bron: OV-Klantbarometer, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

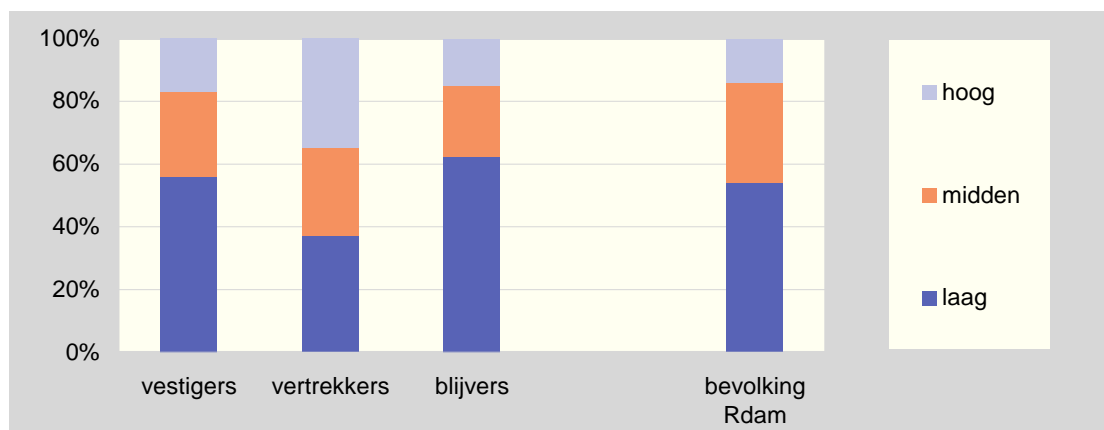
De behaalde rapportcijfers in de vier grote steden variëren tussen de 6,6 en de 7,3. De hoogste scores worden gehaald in Utrecht. De metro in Rotterdam heeft een betere beoordeling dan de metro in Amsterdam en de RET krijgt de hoogste beoordeling voor het busvervoer in de vier grote steden.

6.2 Wonen en ruimtelijke ordening

Om in de woningbehoefte te voorzien, bouwt Rotterdam in bestaand stedelijk gebied. Daarnaast realiseert Rotterdam woonmilieus die selectieve migratie tegengaan en worden zwakke woonmilieus getransformeerd.

Het gemeentebestuur heeft de ambitie om de Rotterdamse woonmilieus aantrekkelijker te maken en voldoende doorstroombmogelijkheden binnen de gemeentegrenzen te bieden om wooncarrières mogelijk te maken. Met het op gang brengen van doorstroming op de woningmarkt, wil de gemeente meer aanbod aan betaalbare woningen scheppen. Doelgroepen van beleid zijn de groepen die nu de meeste moeite hebben om hun woonwens in de stad te verwezenlijken (huishoudens met een midden- of hoger inkomen; in het bijzonder gezinnen met kinderen, ouderen en kansrijke jongeren).

Figuur 6-16 Huishoudinkomen (laag, midden en hoog)⁴ van vestigers, vertrekkers en blijvers

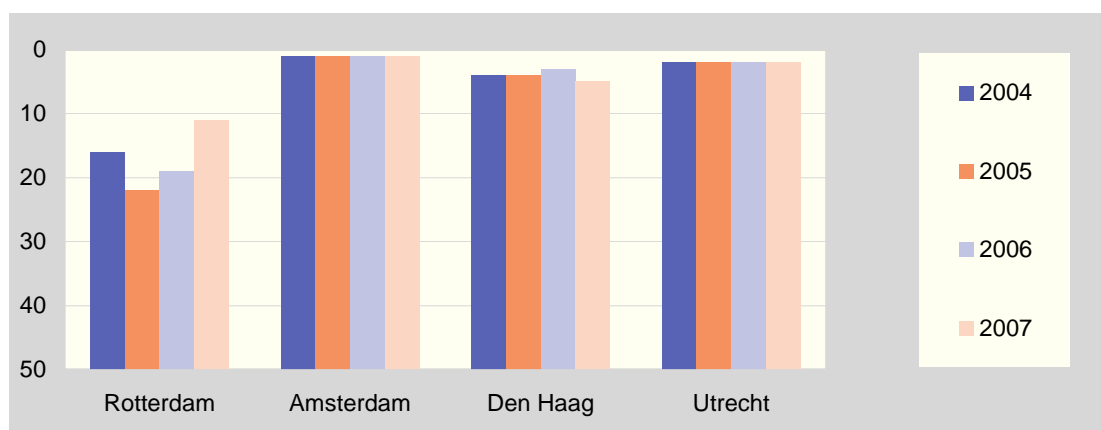
Bron: *Komen en gaan*, COS

Van de Rotterdamse bevolking heeft ruim de helft een laag inkomen. Van de vestigers die van buiten de stad in Rotterdam komen wonen, heeft ongeveer hetzelfde aandeel een laag inkomen. Onder de huishoudens die binnen Rotterdam verhuizen zijn er relatief meer met een laag inkomen, terwijl van de huishoudens die naar buiten Rotterdam verhuizen een veel kleiner deel een laag inkomen heeft en relatief veel huishoudens een hoog inkomen.

De Atlas van Gemeenten publiceert jaarlijks een woonaantrekkelijkheidsindex voor de 50 grootste gemeenten in Nederland. De index wordt samengesteld uit acht factoren, ieder met een verschillend gewicht. De belangrijkste factor is bereikbaarheid van banen. Het gaat hierbij om de bereikbaarheid van banen met de auto en het openbaar vervoer vanuit het perspectief van de inwoners van een stad. De bereikbaarheid van banen is gebaseerd op gemiddelde reistijdwaardering van Nederlandse werknemers. Daarna volgen met afnemend gewicht het culturele aanbod, veiligheid, het aandeel koopwoningen in de woningvoorraad, de bereikbaarheid van natuurgebieden, de kwaliteit van het culinaire aanbod, de aanwezigheid van een universiteit en het historische karakter van de stad. Deze factoren zijn gekozen op basis van een analyse van de vraag naar woningen in een gemeente.

⁴ De grenzen voor een laag, midden en hoog inkomen zijn zo gekozen dat landelijk 40 procent in de categorie 'laag' valt, 40 procent in de categorie 'midden' en 20 procent in de categorie 'hoog'.

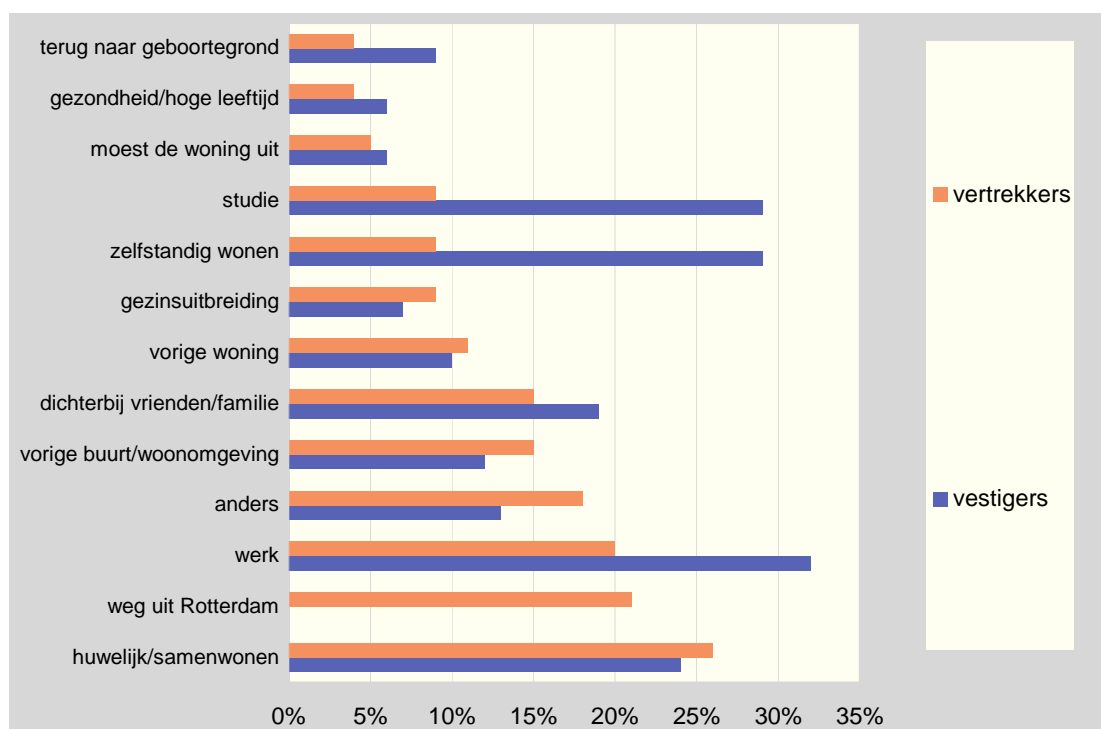
Figuur 6-17 Woonaantrekkelijkheidsindex

Bron: Atlas voor gemeenten

Omdat de factor bereikbaarheid van banen zwaar mee weegt in de woonaantrekkelijkheidsindex scoren de vier grote steden relatief hoog. Sinds de start van de Atlas in 2004 staan Amsterdam en Utrecht onveranderd op de eerste en tweede plaats. Den Haag is het laatste jaar iets gedaald en staat op de vijfde plaats. Rotterdam staat vergeleken met de andere grote steden laag in de rangorde. Dat Rotterdam in 2007 gestegen is op de rangorde van woonaantrekkelijkheid is voor een groot deel te verklaren uit een verbeterde veiligheid.

Figuur 6-18 Verhuismotieven vestigers en vertrekkers Rotterdam

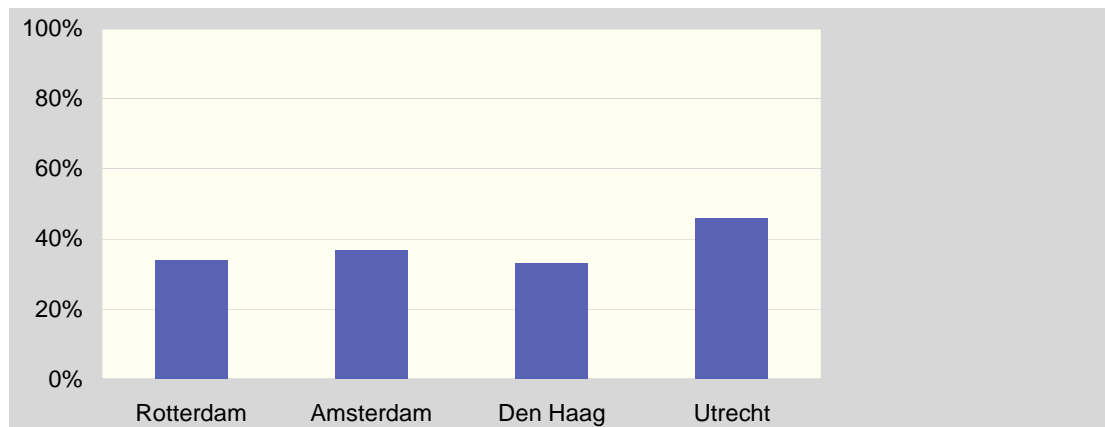
Bron: Komen en gaan, COS

Bij de huishoudens die in Rotterdam zijn komen wonen, is 'werk' het meest genoemde motief om naar Rotterdam te verhuizen. Ook studie en zelfstandig wonen zijn veel genoemde motieven van vestigers in Rotterdam.

Bij huishoudens die vertrekken uit de stad is 'huwelijk of samenwonen' het meest genoemde motief. Op de tweede plaats komt 'weg uit Rotterdam' als reden om buiten de stad te verhuizen. Ook hier is 'werk' een veelgenoemd motief om te vertrekken uit Rotterdam en te verhuizen naar een andere woonplaats.

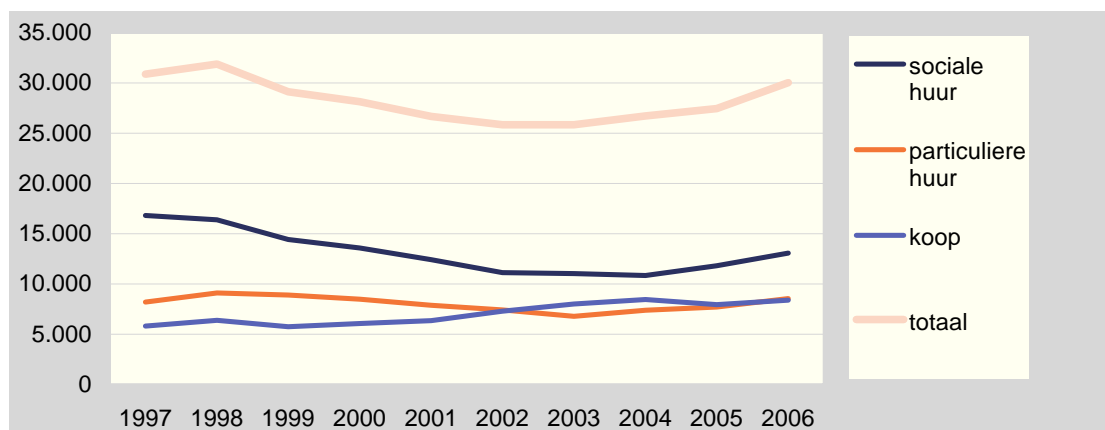
Figuur 6-19 Aandeel inwoners met een verhuisswens binnen twee jaar, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Er zijn ongeveer 98.000 Rotterdamse huishoudens die volgens WoON binnen twee jaar willen verhuizen naar een andere woning. Dit is 36 procent van de Rotterdamse huishoudens. In Amsterdam en Den Haag zijn deze percentages respectievelijk 37 procent en 33 procent. Utrecht heeft met 46 procent het hoogste aandeel huishoudens, dat binnen twee jaar wil verhuizen.

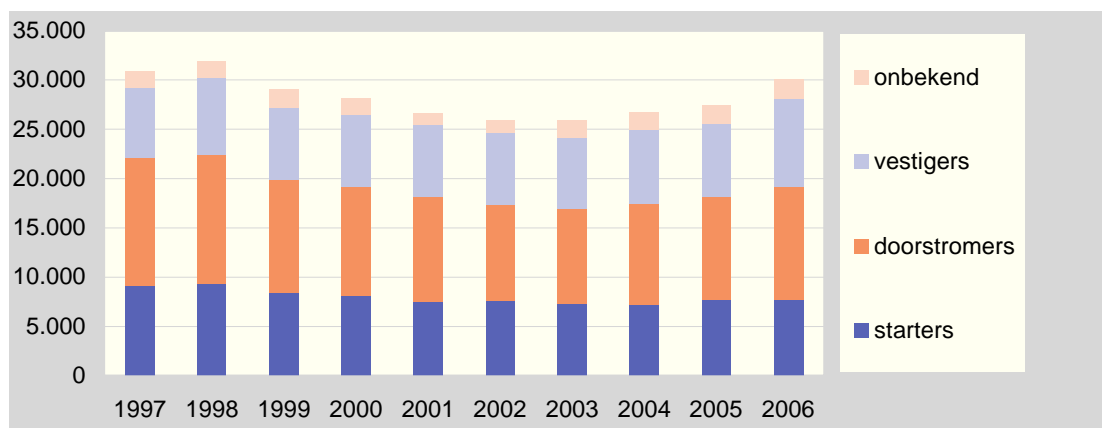
Figuur 6-20 Aantal huishoudens dat verhuisd is naar sector

Bron: WBOB

De doorstroming van huishoudens naar een andere woning kende een top in 1998. Sinds 2003 is er weer een lichte stijging in het aantal verhuisde huishoudens en in 2006 is er sprake van een vrij sterke stijging in het aantal verhuisde huishoudens. Verhuizingen naar een andere woning in de sociale sector verloopt volgens dezelfde lijn. Het aantal verhuizingen naar een particuliere huurwoning is de laatste jaren ook weer licht gestegen en in 2006 ongeveer even groot als het aantal huishoudens dat naar een koopwoning is verhuisd.

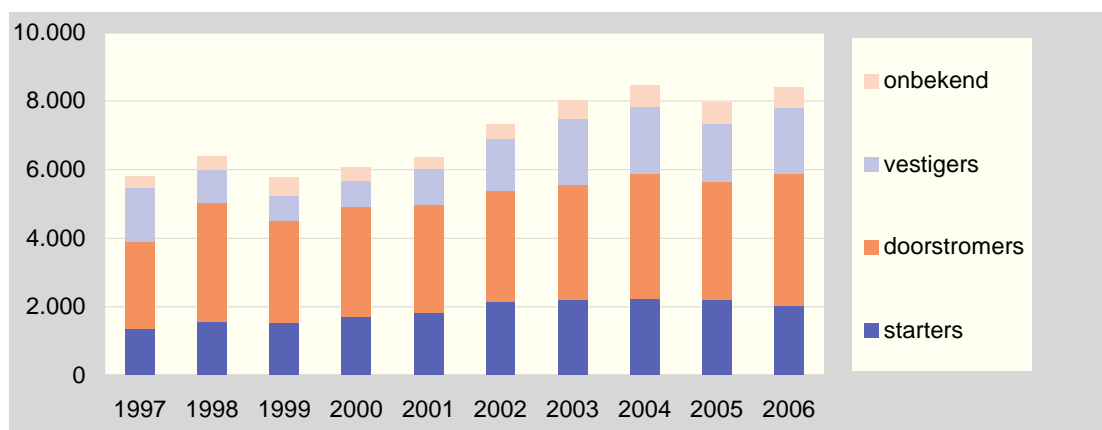
Figuur 6-21 Instroom naar een woning naar starters, doorstromers en vestigers

Bron: WBOB

Het totaal aantal huishoudens dat instroomt in een woning in Rotterdam vertoont sinds 2003 weer een stijgende lijn. Het grootste deel van de instroom bestaat uit doorstromers en vestigers. Het aantal starters op de woningmarkt die in 2006 een woning hebben gevonden, is ongeveer net zo groot als in 2005.

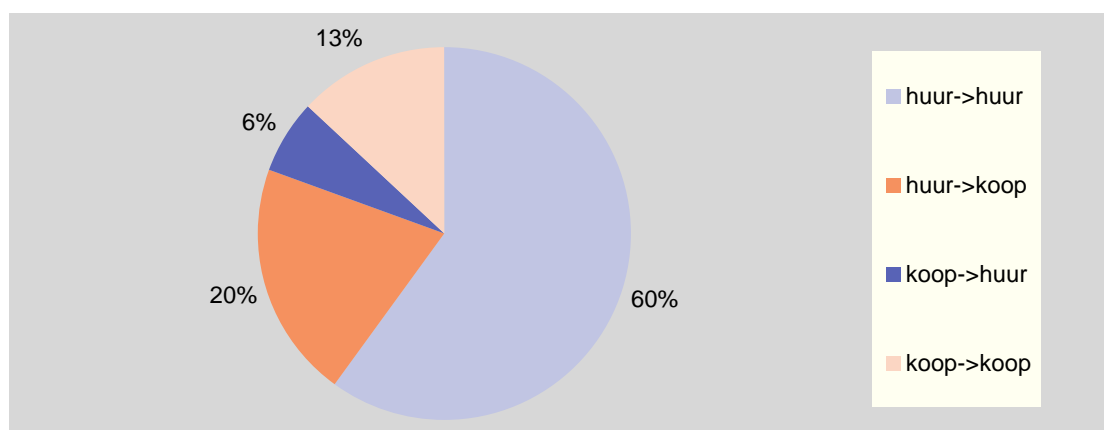
Figuur 6-22 Instroom naar een koopwoning naar starters, doorstromers en vestigers

Bron: WBOB

In 2006 hebben in totaal 8.400 huishoudens in Rotterdam een koopwoning betrokken. Het grootste deel daarvan zijn doorstromers. Het aantal starters onder de huishoudens die een koopwoning hebben betrokken, is in 2006 weer iets lager dan de jaren daarvoor, maar wel hoger dan eind jaren negentig.

Figuur 6-23 Doorstromers naar sector, 2006

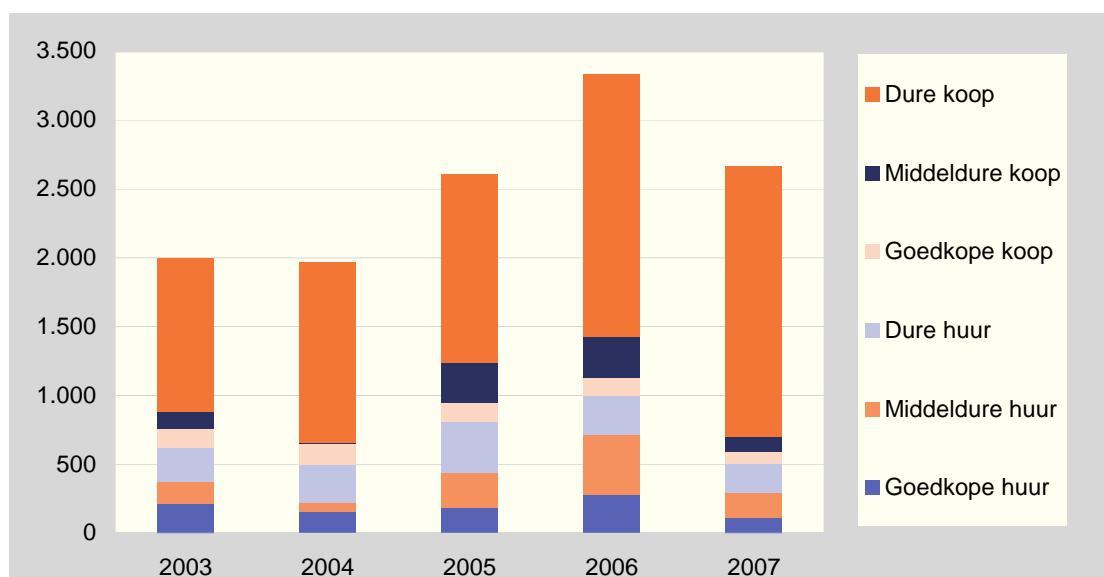

Bron: WBOB

Van de huishoudens die in 2006 zijn doorgestroomd naar een andere woning, laat 80 procent een huurwoning achter. Een kwart van deze groep trekt in een koopwoning, driekwart verhuist van een huurwoning naar een andere huurwoning. De overige 20 procent van de doorstromers laat een koopwoning achter. Van deze groep verhuizen twee op de drie huishoudens weer naar een koopwoning.

In 2007 zijn er in Rotterdam 2.267 nieuwbouwwoningen opgeleverd, ongeveer evenveel als in 2005. In 2006 lag de bouwproductie hoger; toen zijn ruim 3.300 woningen opgeleverd in Rotterdam. Van de in 2007 nieuw opgeleverde woningen bestaat 30 procent uit eengezinswoningen.

Figuur 6-24 Opgeleverde nieuwbouwwoningen naar prijsklasse en koop/huur

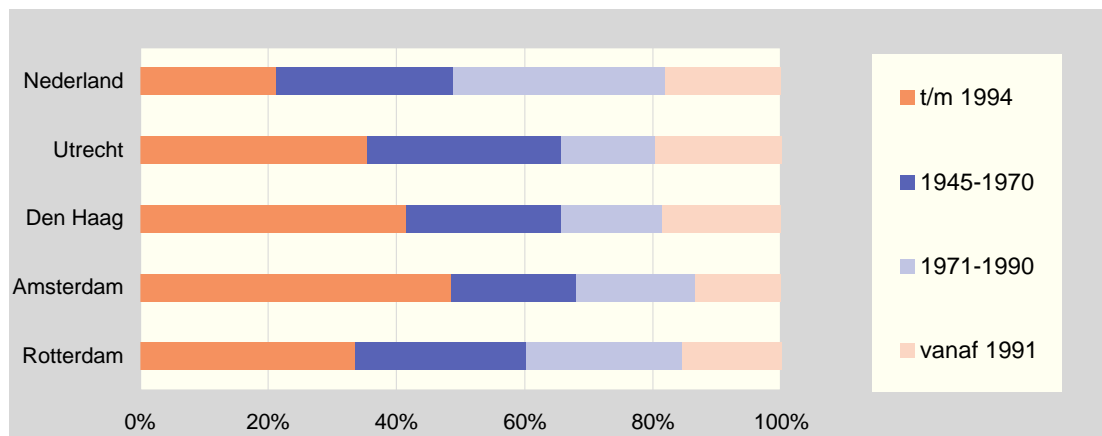

Bron: dS+V

De afgelopen jaren wordt het grootste deel van de nieuwbouw gebouwd in de duurdere prijsklasse. In 2005 en 2006 was het percentage opgeleverde woningen in de middeldure prijsklasse wat hoger, in 2007 is dit aandeel kleiner.

Het aandeel nieuw opgeleverde woningen in de goedkope prijsklasse is sinds 2003 nog nooit zo klein geweest als in 2007. In de dure prijsklasse zijn in 2007 weinig huurwoningen opgeleverd. Het merendeel van de nieuw opgeleverde woningen in 2007 bestaat uit dure koopwoningen.

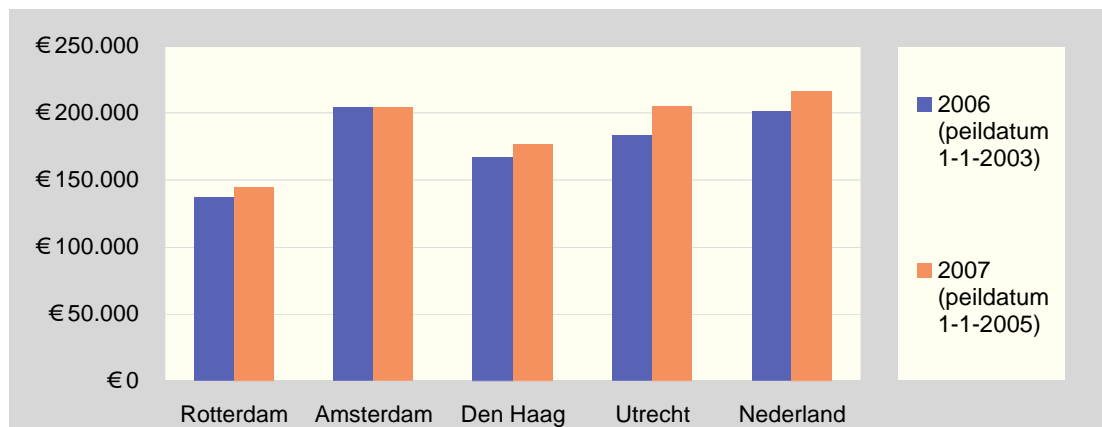
Figuur 6-25 Woningvoorraad naar bouwjaar

Bron: DGW/SYS Systeem Woningvoorraad (SYSWOV)

Ruim een vijfde van de Nederlandse woningvoorraad bestaat uit woningen die vóór 1945 zijn gebouwd. In de grote steden is het aandeel oude woningen hoger. De Amsterdamse woningvoorraad bestaat voor de helft uit vooroorlogse woningen. In Rotterdam is het aandeel vooroorlogse woningen uiteraard kleiner dan in de andere grote steden, maar toch staan hier relatief nog meer huizen uit de periode tot 1945 dan gemiddeld in Nederland.

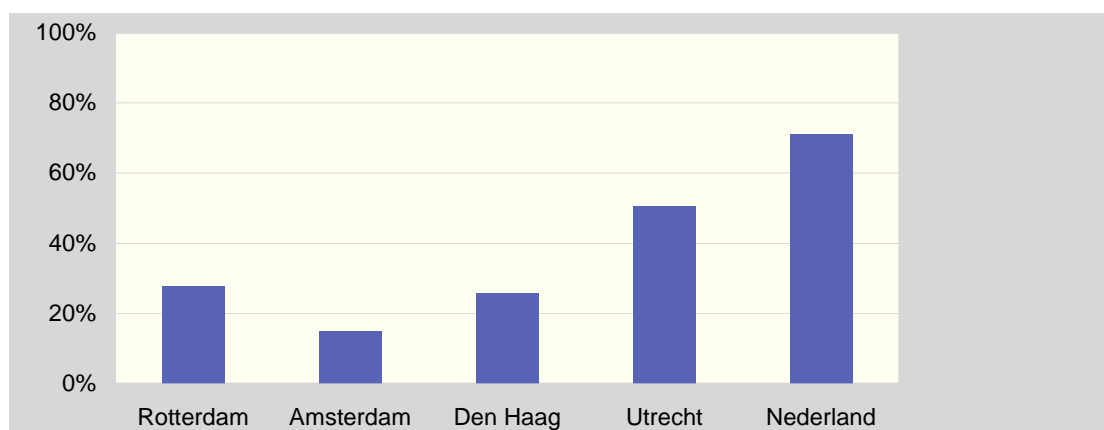
Figuur 6-26 WOZ-waarde woningen

Bron: CBS, Statline

De gemiddelde WOZ-waarde is in Nederland in 2007 gestegen ten opzichte van 2006. Dat geldt ook voor drie van de vier grote steden. Alleen in Amsterdam, waar de WOZ-waarde met peildatum 1 januari 2003 relatief hoog was, is deze gelijk gebleven. De gemiddelde WOZ-waarde van de woningen in de vier grote steden is lager dan het landelijk gemiddelde en is in Rotterdam lager dan in de andere grote steden. In Utrecht is de gemiddelde waarde van de woningvoorraad het sterkst gestegen.

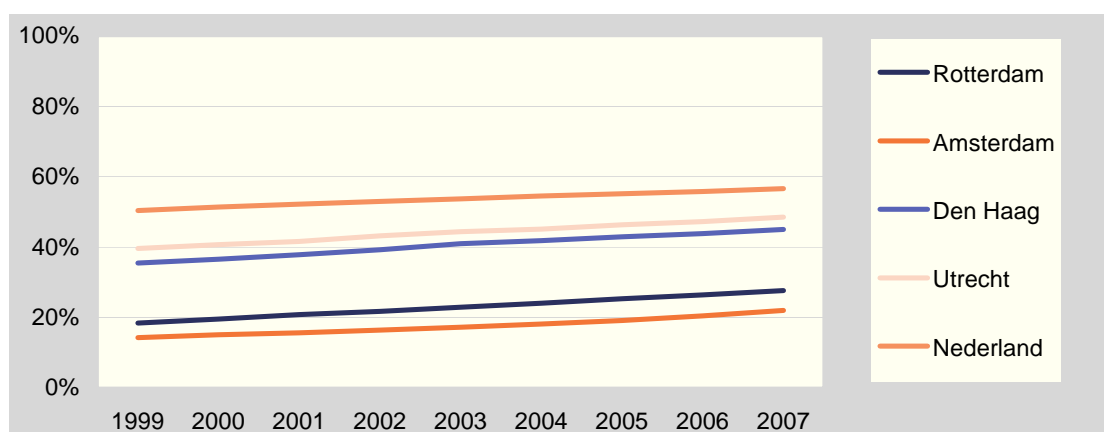
Figuur 6-27   Aandeel eengezinswoningen 2007

Bron: DGW/SYS Systeem Woningvoorraad (SYSWOV)

Ruim een kwart van de Rotterdamse woningvoorraad bestaat uit eengezinswoningen. Amsterdam heeft relatief nog minder eengezinswoningen. Het aandeel in Den Haag is vergelijkbaar. Utrecht heeft relatief veel meer eengezinswoningen, en van de Nederlandse woningvoorraad bestaat ruim tweederde uit eengezinswoningen.

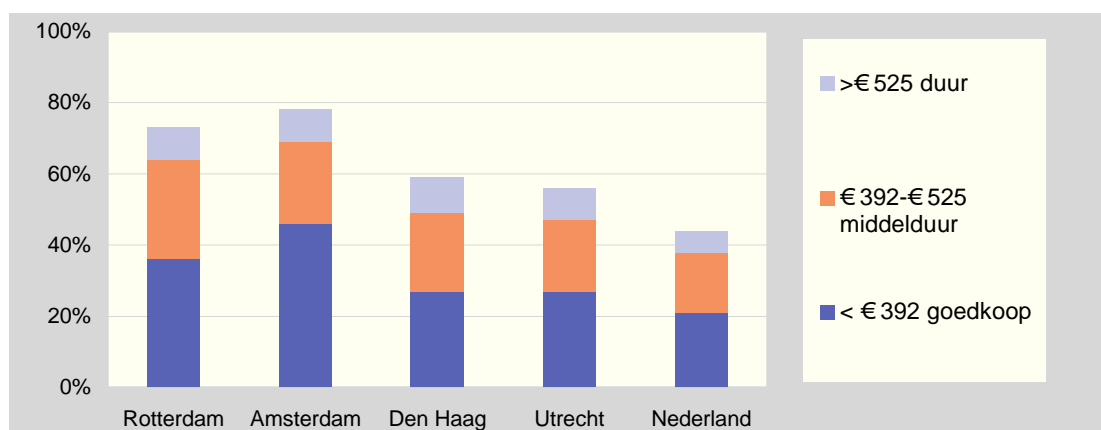
Figuur 6-28   Ontwikkeling eigen woningbezit

Bron: DGW/SYS Systeem Woningvoorraad (SYSWOV)

In alle vier grote steden is het aandeel koopwoningen sinds 1999 iets sterker gestegen dan in heel Nederland. In 2007 bestaat bijna de helft van de woningvoorraad in Utrecht uit koopwoningen. In Amsterdam is dat nog geen kwart. In Rotterdam is het aandeel koopwoningen sinds 1999 met tien procentpunten gestegen tot 28 procent in 2007.

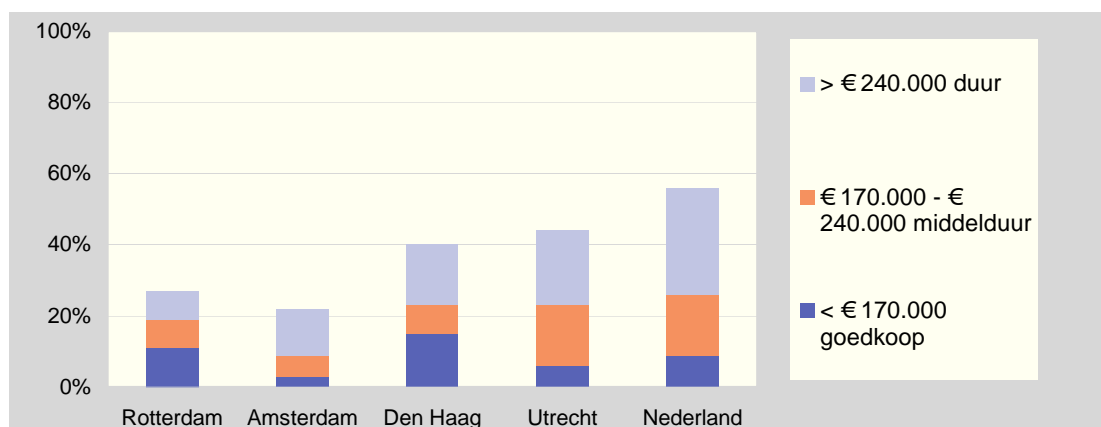
Figuur 6-29 Aandeel huurwoningen naar prijsklasse, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

De Nederlandse woningvoorraad bestaat voor minder dan de helft uit huurwoningen. Van de Rotterdamse woningvoorraad bestaat ruim 70 procent uit huurwoningen, voor een groot deel in de goedkope prijsklasse tot € 392,- basishuur. Amsterdam heeft een groter aandeel huurwoningen, en daarbij ook een groter deel goedkope huurwoningen. In de andere grote steden en in heel Nederland zijn goedkope huurwoningen relatief schaars.

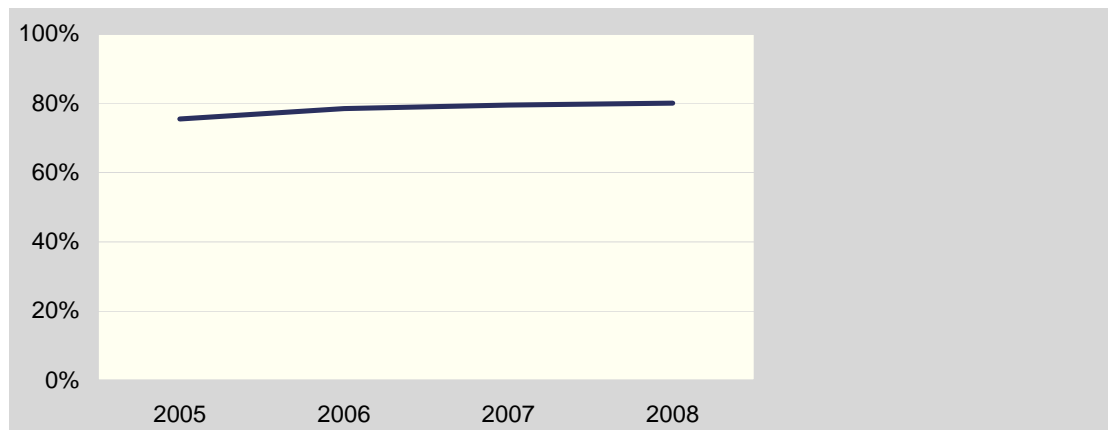
Figuur 6-30 Aandeel koopwoningen naar prijsklasse, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Rotterdam heeft vergeleken met de andere grote steden en Nederland relatief weinig duurdere koopwoningen met een aankoop prijs van meer dan € 240.000,- . Een relatief groot deel van de Rotterdamse koopwoningen zijn goedkope woningen met een aankoop prijs van € 170.000,- of minder.

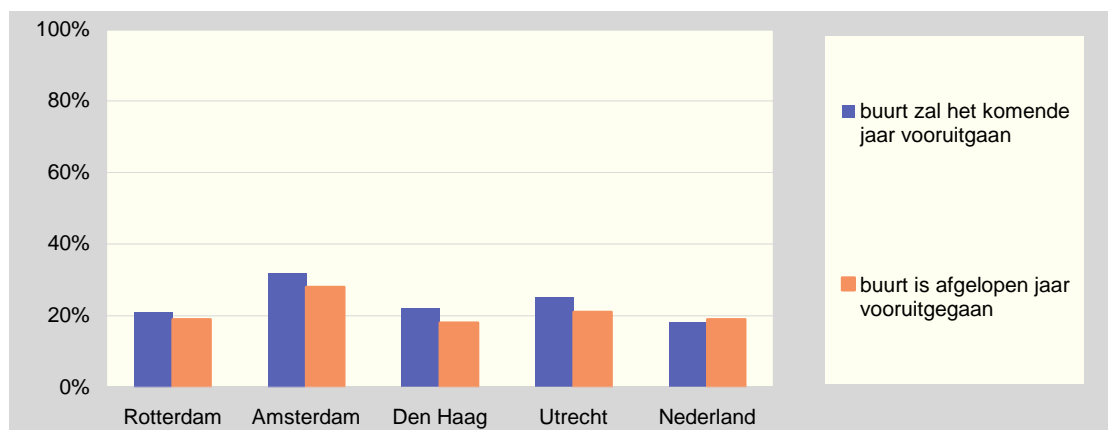
Figuur 6-31   **Percentage Rotterdammers dat (zeer) tevreden is over de eigen buurt**

Bron: Veiligheidsenquête

Het aandeel inwoners van Rotterdam dat tevreden is met de eigen buurt is in 2008 gestegen tot 80 procent.

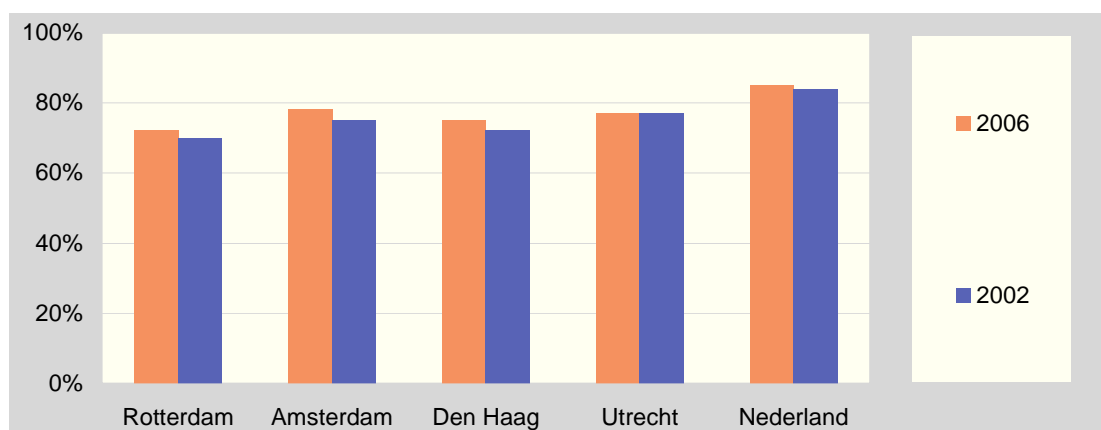
Figuur 6-32   **Mening over ontwikkelingen van de buurt, 2006**

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Opmerkelijk is dat de bewoners van de vier grote steden meer vertrouwen lijken te hebben in de toekomst van hun buurt dan de inwoners van Nederland. In de vier grote steden verwachten relatief meer inwoners dat hun buurt het komende jaar vooruit zal gaan. In de vier grote steden is het aandeel inwoners met een positieve toekomstverwachting ook hoger dan het aandeel inwoners dat verwacht dat hun buurt het komende jaar achteruit zal gaan. In heel Nederland is dit andersom.

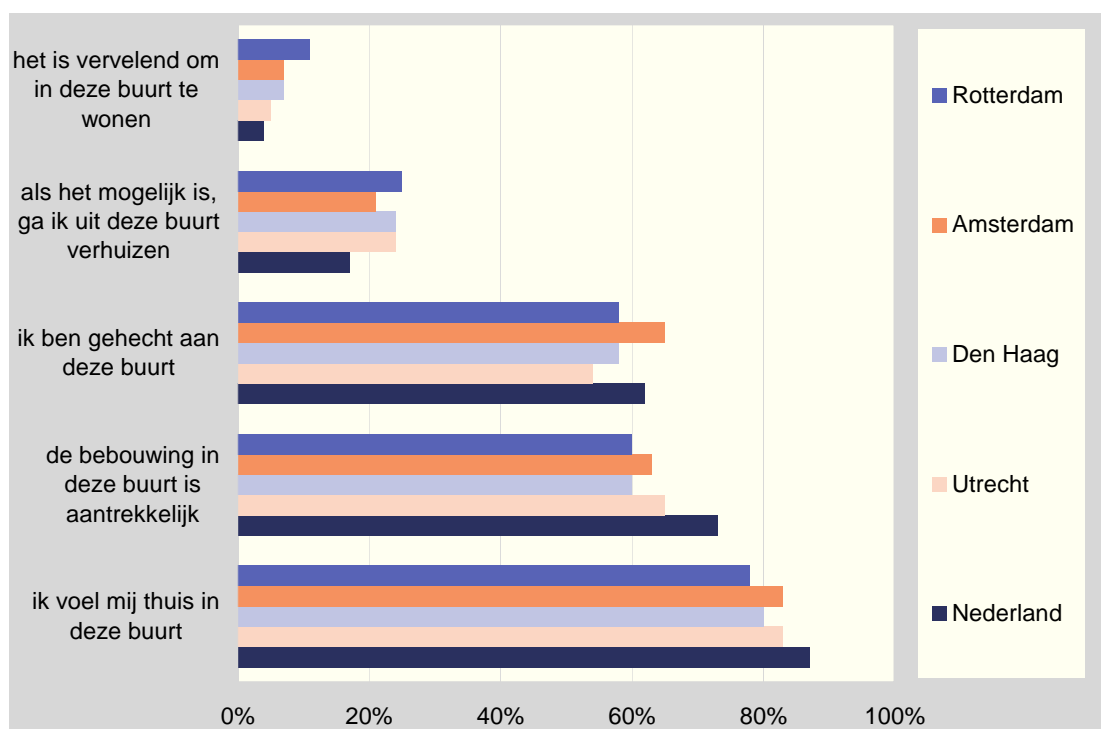
Figuur 6-33 Percentage huishoudens dat (zeer) tevreden is met de woonomgeving

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Van de Nederlandse huishoudens is 85 procent tevreden of zeer tevreden met de eigen woonomgeving. Dit aandeel is sinds 2002 nauwelijks veranderd. In de vier grote steden is het percentage huishoudens dat (zeer) tevreden is met de woonomgeving lager. In 2006 heeft Amsterdam het hoogste aandeel huishoudens dat (zeer) tevreden is met de woonomgeving en Rotterdam het laagste aandeel huishoudens dat tevreden is met de eigen woonomgeving. Ook uit deze cijfers blijkt, dat in 2006 relatief meer Rotterdammers (zeer) tevreden zijn met de woonomgeving dan in 2002.

Figuur 6-34 Oordeel over de buurt, 2006

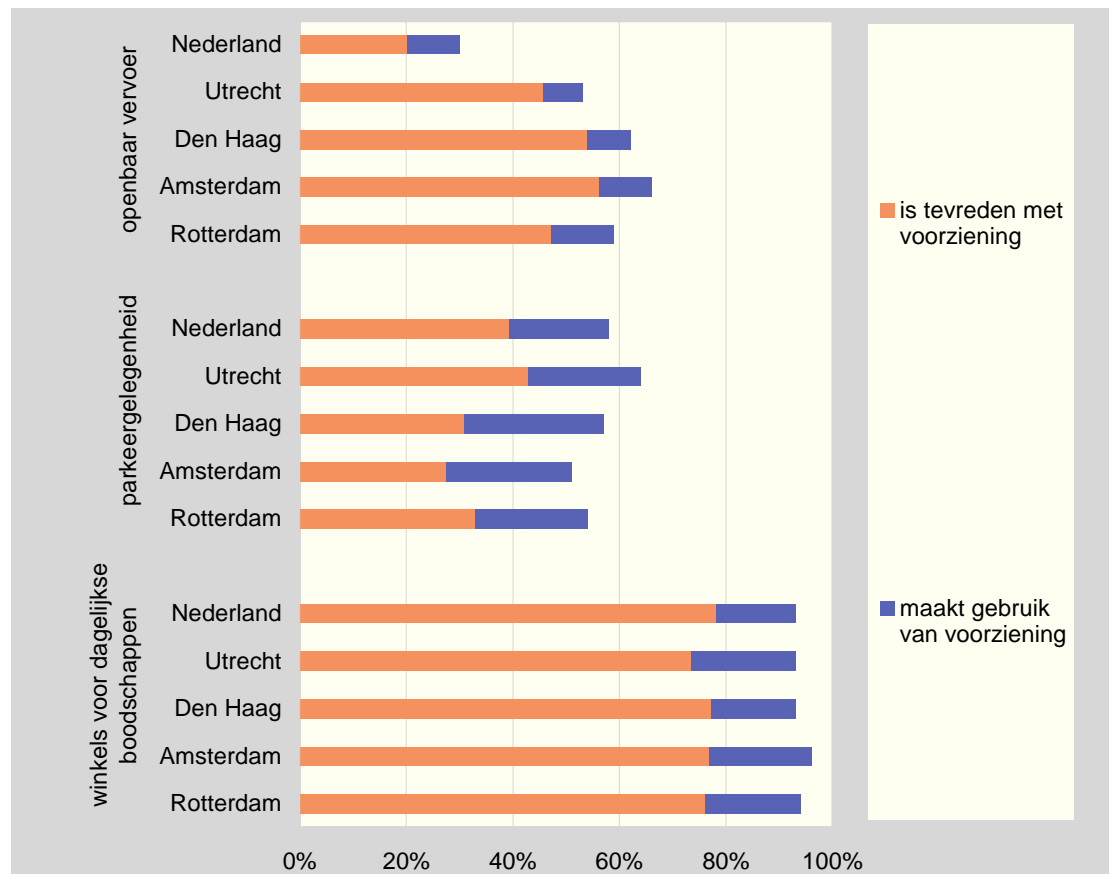
Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Het aandeel Rotterdammers huishoudens, dat een positief oordeel heeft over de eigen buurt is lager dan in andere grote steden en heel Nederland.

Relatief veel Rotterdamse huishoudens vinden hun eigen buurt vervelend om in te wonen en zijn van plan om als dat mogelijk is naar een andere buurt verhuizen. Toch is het percentage Rotterdamse huishoudens dat gehecht is aan de eigen buurt niet bijzonder laag vergeleken met de andere grote steden en Nederland.

Figuur 6-35 Gebruik en oordeel algemene buurtvoorzieningen, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

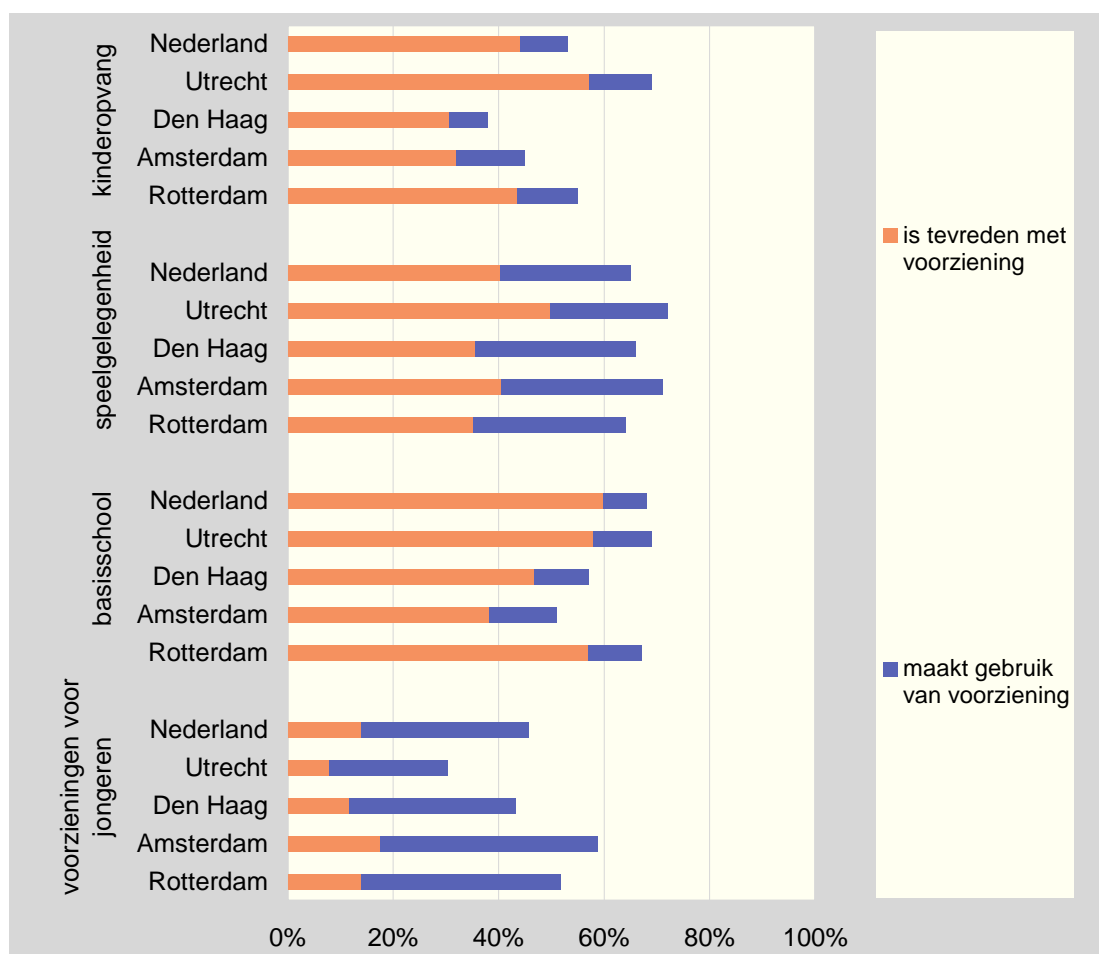
In de bovenstaande grafiek geeft de blauwe staaf het percentage huishoudens aan, dat gebruik maakt van een voorziening in de buurt. Het deel van de huishoudens dat gebruik maakt van de voorziening én daar tevreden over is, is oranje gekleurd.

Bewoners van grote steden maken meer gebruik van openbaar vervoer in de buurt dan inwoners van Nederland. Het percentage Rotterdamse huishoudens dat gebruik maakt van het openbaar vervoer is 60 procent, iets minder dan het percentage Haagse en Amsterdamse huishoudens. Ook zijn iets minder Rotterdamse huishoudens tevreden over het openbaar vervoer.

Inwoners van Utrecht maken relatief het meest gebruik van parkeergelegenheid in de eigen buurt. Rotterdamse huishoudens maken voor iets meer dan de helft gebruik van parkeergelegenheid in de buurt. Een derde van de Rotterdamse huishoudens is tevreden over de parkeergelegenheid in de buurt.

Het merendeel van de huishoudens maakt gebruik van winkels in de buurt voor de dagelijkse boodschappen. Er zijn geen grote verschillen naar woonplaats. Van de Rotterdamse huishoudens is driekwart tevreden met de buurtwinkels voor dagelijkse boodschappen.

Figuur 6-36 Gebruik en oordeel van voorzieningen voor kinderen en jongeren, 2006

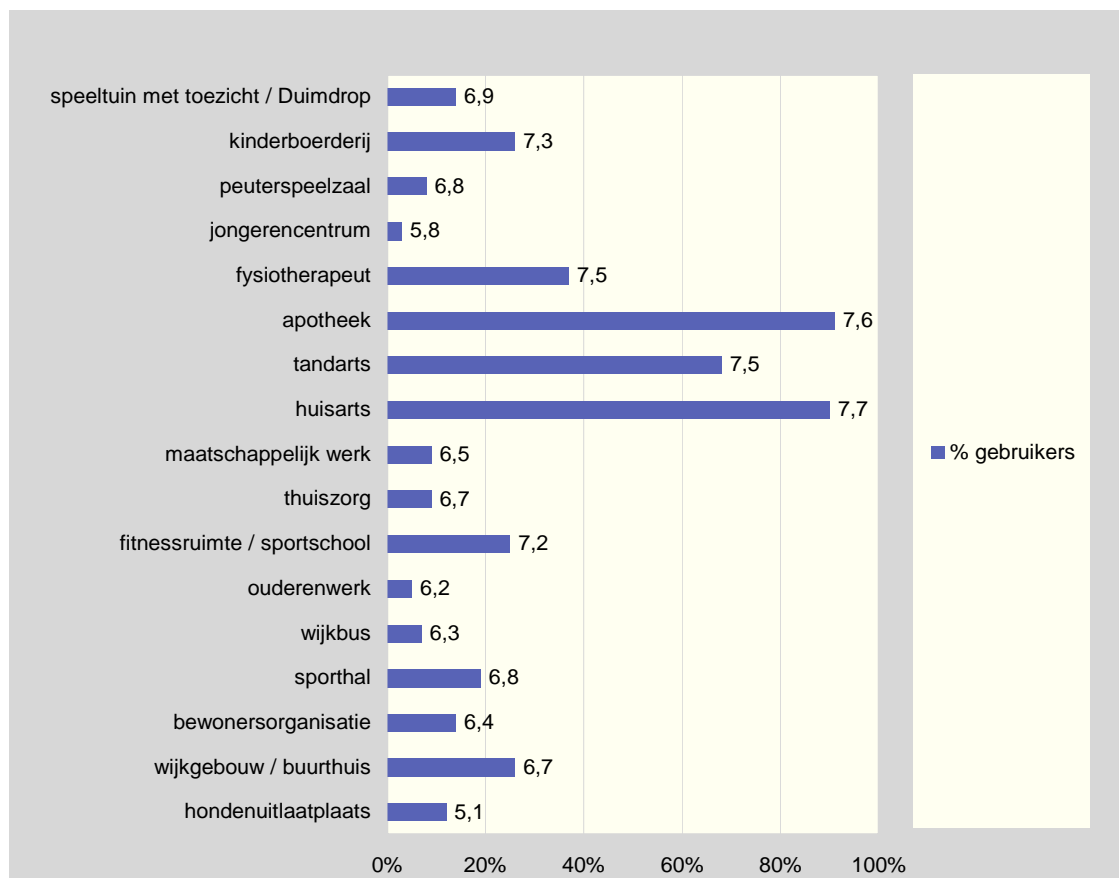

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

In de bovenstaande grafiek geeft de totale, oranje balk aan welk aandeel van de bevolking gebruik maakt van een voorziening. De blauwe balk geeft aan, welk aandeel van de gebruikers tevreden is met de voorziening.

In Rotterdam maken meer huishoudens gebruik van kinderopvang dan in Den Haag en Amsterdam. Een vrij groot deel van deze gebruikers is daarover (zeer) tevreden. Het gebruik van en de tevredenheid met speelgelegenheid voor kinderen in de buurt is in Rotterdam relatief laag. Tweederde van de Rotterdamse huishoudens heeft kinderen die in de eigen buurt naar de basisschool gaan en een groot deel van hun is daar tevreden over. Deze percentages zijn hoger dan die van Amsterdam en Den Haag en vergelijkbaar met de cijfers voor heel Nederland. Opvallend is, dat het gebruik van jongerenvoorzieningen in Amsterdam en Rotterdam hoger is dan in de andere grote steden en heel Nederland. De tevredenheid met jongerenvoorzieningen is in het algemeen laag.

Figuur 6-37 Gebruik en waardering van voorzieningen (zorgvoorzieningen, kinderopvang, peuterspeelzalen etc.) in en rondom de eigen buurt, 2008

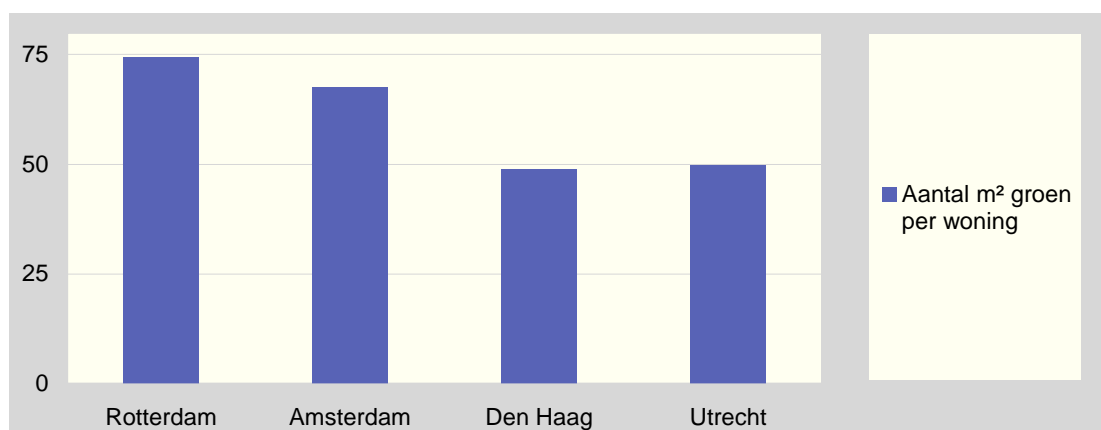

Bron: Omnibusenquête

De voorzieningen in de buurt, waar relatief de meeste Rotterdammers gebruik van maken, zijn medische voorzieningen als huisarts, tandarts, apotheek en fysiotherapeut. Deze voorzieningen worden alle met een rapportcijfer 7,5 of meer beoordeeld. Ook de kinderboerderij en de sportschool krijgen een goed rapportcijfer, een ruime 7. Sommige voorzieningen zijn voor een speciale doelgroep, zoals voorzieningen voor kinderen, jongeren en ouderen. Deze worden dan ook minder gebruikt, maar in het algemeen ook iets minder positief beoordeeld. De hondenuitlaatplaats is de enige voorziening die gemiddeld een onvoldoende rapportcijfer krijgt.

Bij een berekening naar de hoeveelheid groen in de stad, zijn alle soorten groen, zoals openbaar groen, sportvelden, begraafplaatsen, grond met een agrarische functie daarin meegenomen.

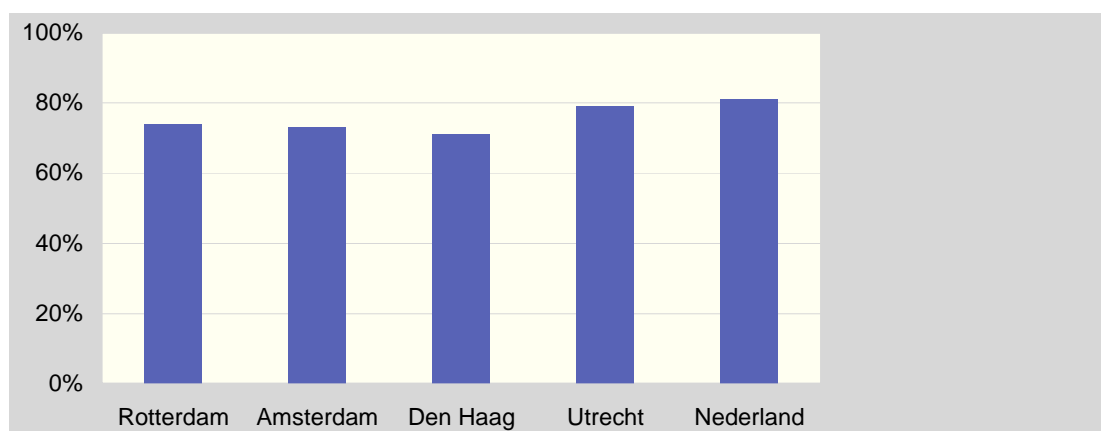
Figuur 6-38   Aantal m² groen per woning, 2004

Bron: Alterra, Groene Meters II

Van de vier grote steden heeft Rotterdam het grootste oppervlak aan groen per woning binnen de bebouwde kom. Rotterdam voldoet als enige van de vier grote steden aan het kengetal van 75 m² dat het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij hanteert. Ook de bereikbaarheid van groen in de stad is onderzocht. De meeste bewoners van Rotterdam hebben binnen 500 meter de beschikking over een groen gebied. Alleen bewoners in sommige delen van het centrum en in Rotterdam- Zuid in de Tarwewijk en Bloemhof hebben groengebieden op een wat grotere afstand van hun woning liggen.

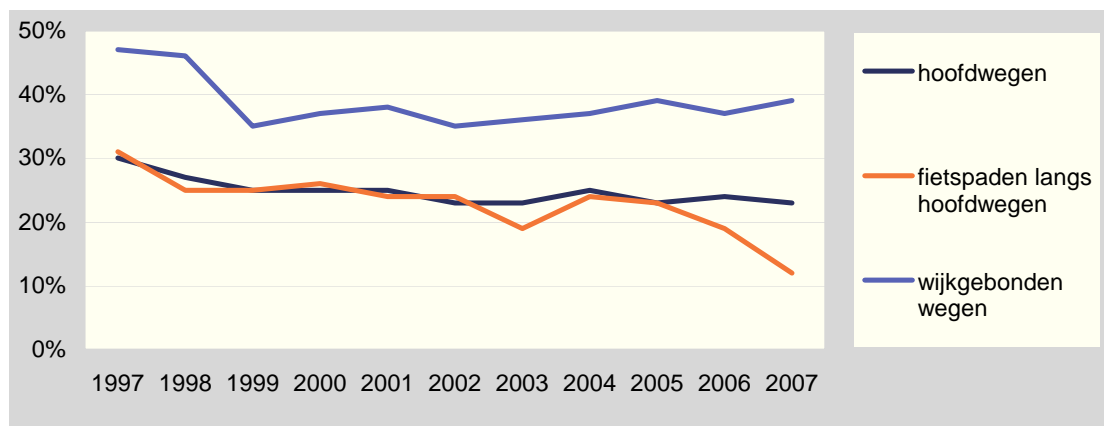
Figuur 6-39   Tevredenheid met groen in de buurt, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Driekwart van de Rotterdamse huishoudens is tevreden of zeer tevreden met het groen in de buurt. Dit percentage is vergelijkbaar met het Amsterdamse percentage, en ligt tussen dat van Den Haag en Utrecht in. Van de Nederlandse huishoudens is ruim 80 procent tevreden met het groen in de buurt.

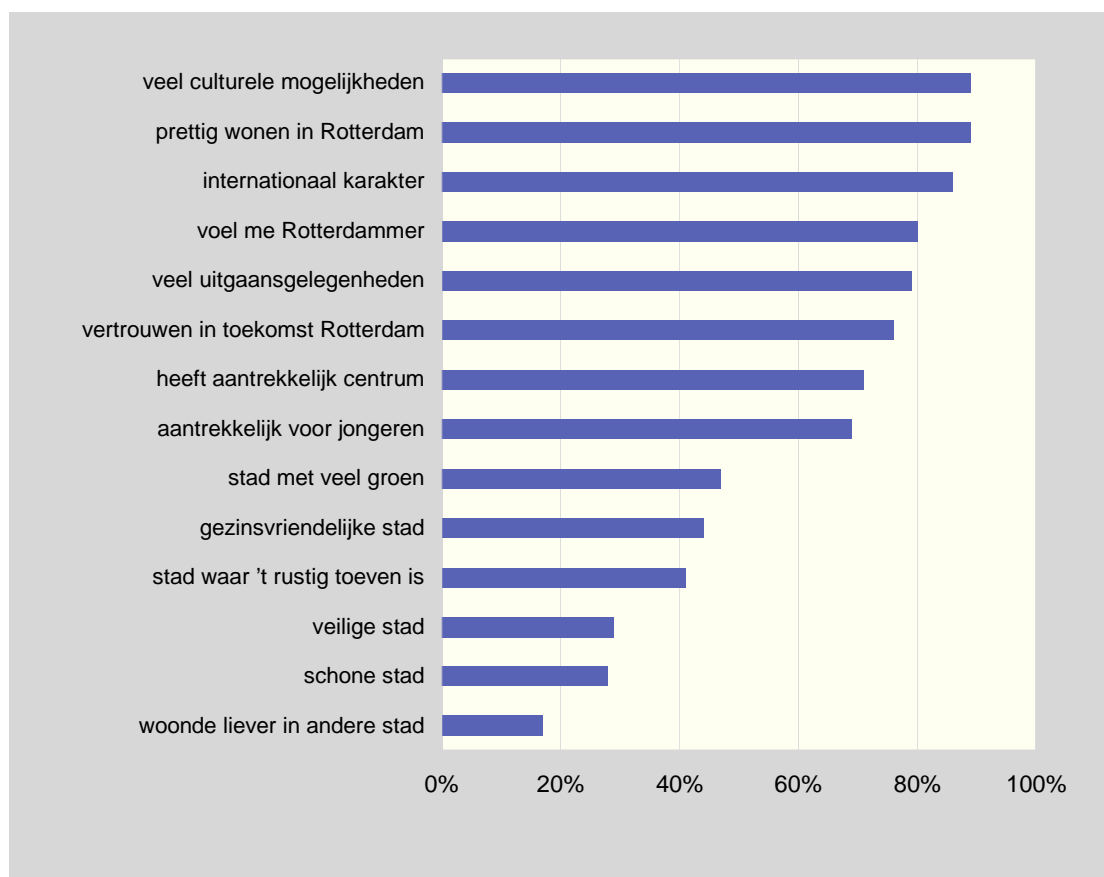
Figuur 6-40 Aandeel hoofdwegen, fietspaden en wijkgebonden wegen in slechte conditie

Bron: Gemeentewerken Rotterdam

Aan het eind van ieder jaar inventariseert Gemeentewerken de staat van onderhoud van wegen en fietspaden in de stad. Het aandeel fietspaden dat in slechte conditie verkeert, is eind 2007 lager dan vorig jaar en is nu 7 procent.

Figuur 6-41 Oordeel van Rotterdammers over aantrekkelijkheid van de stad: percentage helemaal mee eens, 2008

Bron: Omnibusenquête

Het aspect waar relatief de meeste Rotterdammers een positief oordeel over geven, zijn de vele culturele mogelijkheden in de stad. Meer dan 80 procent van de ondervraagden vindt het prettig wonen in de stad en beaamt dat de stad een internationaal karakter heeft. Minder dan de helft van de Rotterdammers is het eens met de stellingen dat Rotterdam een stad is met veel groen, dat het een gezinsvriendelijke stad is, dat het een stad is waar 't rustig toeven is, en dat het een veilige en schone stad is.

Ondanks dat, is slechts 18 procent het eens met de stelling, dat hij of zij liever in een andere stad zou willen wonen. De antwoorden op de meeste van deze stellingen verschillen niet van de antwoorden die een jaar geleden werden gegeven.

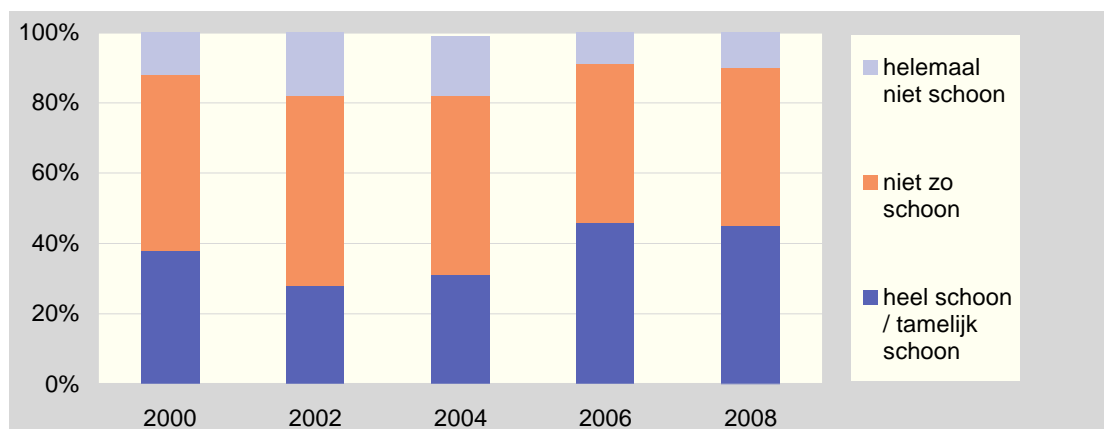
6.3 Schoon

Het streven voor Rotterdam is een schone en goed onderhouden buitenruimte. Dit draagt bij aan:

- een aantrekkelijke woonstad;
- een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven;
- een aantrekkelijke stad voor bezoekers. Daarnaast wordt met het werkterrein Schoon ingezet op het creëren van diverse vormen van (tijdelijke) banen in de stad.

Het werkterrein Schoon omvat de reeks activiteiten op het gebied van het schoonhouden van de stad, het inzamelen en verwerken van afval, het werk bieden aan moeilijk bemiddelbare Rotterdammers, en het toezicht houden en handhaven van de spelregels op dit terrein. Ongeveer een derde deel van de bevolking noemt vervuiling en beheer van de openbare ruimte als één van de belangrijkste problemen van de stad,⁵ wat duidelijk aangeeft dat een hoog niveau 'schoon' kan bijdragen aan de aantrekkelijkheid van de stad.

Figuur 6-42 Oordeel Rotterdammers over de mate van schoon van Rotterdam

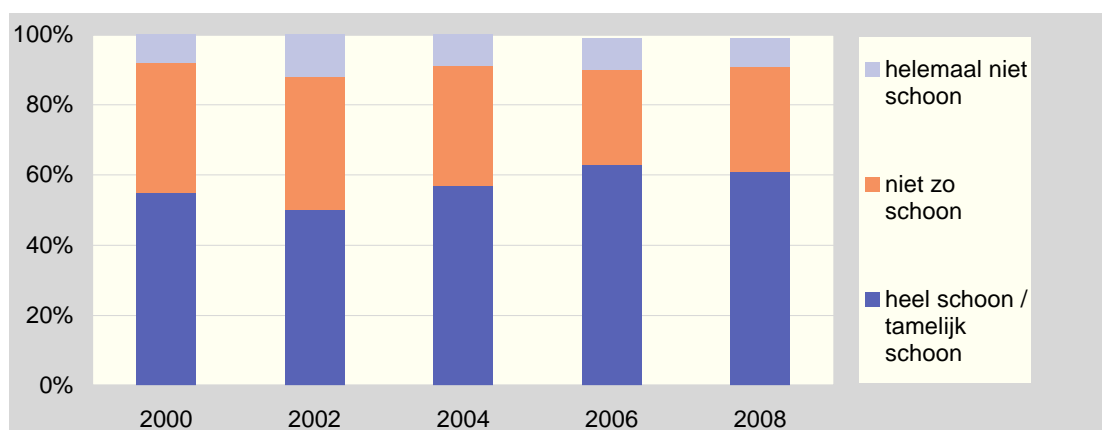

Bron: Omnibusenquête

Van de Rotterdammers oordeelt 45 procent dat Rotterdam tamelijk of heel schoon is. Vergelijken met de afgelopen jaren is dit een hoog percentage. Alleen in 2006 was het percentage Rotterdammers dat Rotterdam tamelijk of heel schoon vond, net zo hoog. Het aandeel Rotterdammers dat de stad helemaal niet schoon vindt, is sinds 1995 nog nooit zo laag geweest, namelijk 10 procent.

⁵ Omnibusenquête 2008

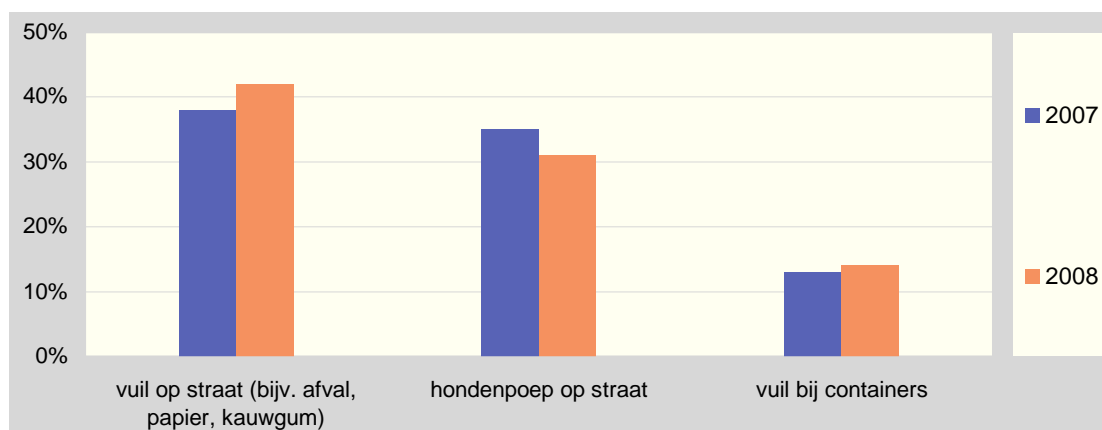
Figuur 6-43 Oordeel Rotterdammers over de mate van schoon van de eigen buurt

Bron: Omnibusenquête

Het percentage Rotterdammers dat de eigen buurt positief beoordeelt op het aspect 'schoon' ligt hoger dan het aandeel Rotterdammers dat de stad als geheel schoon vindt. Dit aandeel schommelt de laatste jaren rond de 60 procent. Het percentage inwoners dat de eigen buurt helemaal niet schoon vindt, is in het afgelopen jaar verder gedaald tot acht procent in 2008.

Figuur 6-44 Top 3 grootste ergernissen wat betreft schoon-zijn van stad en buurt

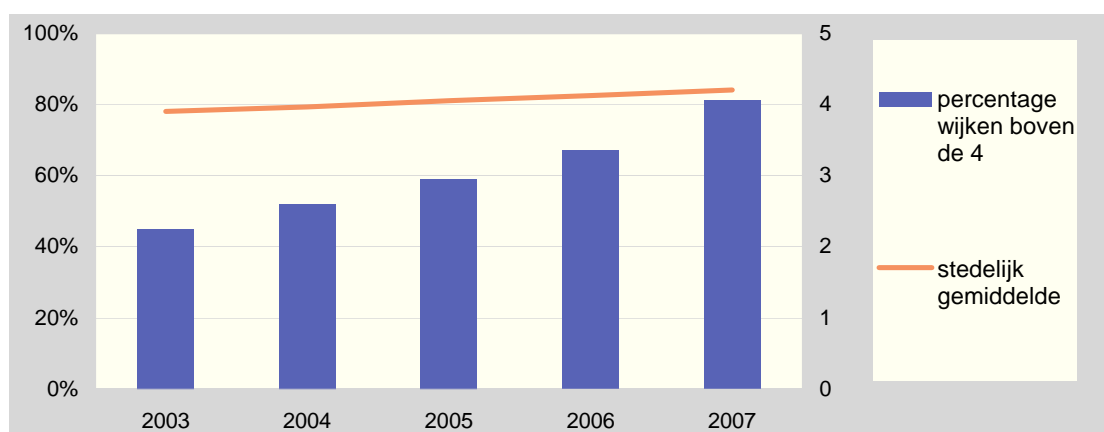
Bron: Omnibusenquête

Als het gaat om een schone buurt of stad, is 'vuil op straat' de meest genoemde en ook meest algemene ergernis, die door meer dan 40 procent van de Rotterdammers genoemd wordt. Daarna is de meest genoemde ergernis hondenpoep op straat. Het percentage Rotterdammers dat zich hier aan ergert, is in het afgelopen jaar gedaald tot minder dan een derde van de bevolking. Een relatief nieuwe fenomeen met de komst van ondergrondse vuilcontainers, is het 'vuil bij containers'. Het aandeel burgers dat zich hieraan ergert, is in 2008 weer iets hoger dan in 2007.

Om meer objectief te beoordelen hoe schoon de buitenruimte in de stad is, wordt door de Rotteb gewerkt met een productnormering. Er is een norm vastgesteld die varieert van 1 (zeer vuil) tot 5 (zeer schoon). Het streven van het college is dat het gemiddeld schoonniveau in Rotterdam structureel 4 of hoger is en dat in 2010 minimaal 65 van de 75 wijken (85 procent) gemiddeld 4 of hoger scoren.

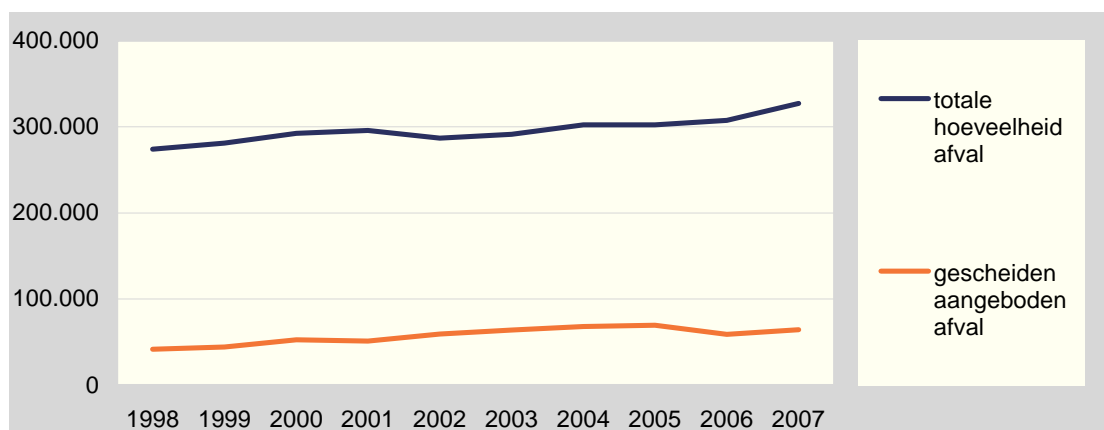
Figuur 6-45 Productnormering schoon: percentage wijken boven de 4 en stedelijk gemiddelde

Bron: Roteb

Het stedelijk gemiddelde van de productnormering 'schoon' is sinds 2005 boven het niveau 4 en is in 2007 met een 4,2 weer hoger dan in voorgaande jaren. Het percentage wijken met een gemiddelde score van 4 of hoger groeit gestaag. In 2007 is dit 81 procent.

Figuur 6-46 Hoeveelheid huishoudelijk afval en gescheiden ingezameld huishoudelijk afval in tonnen

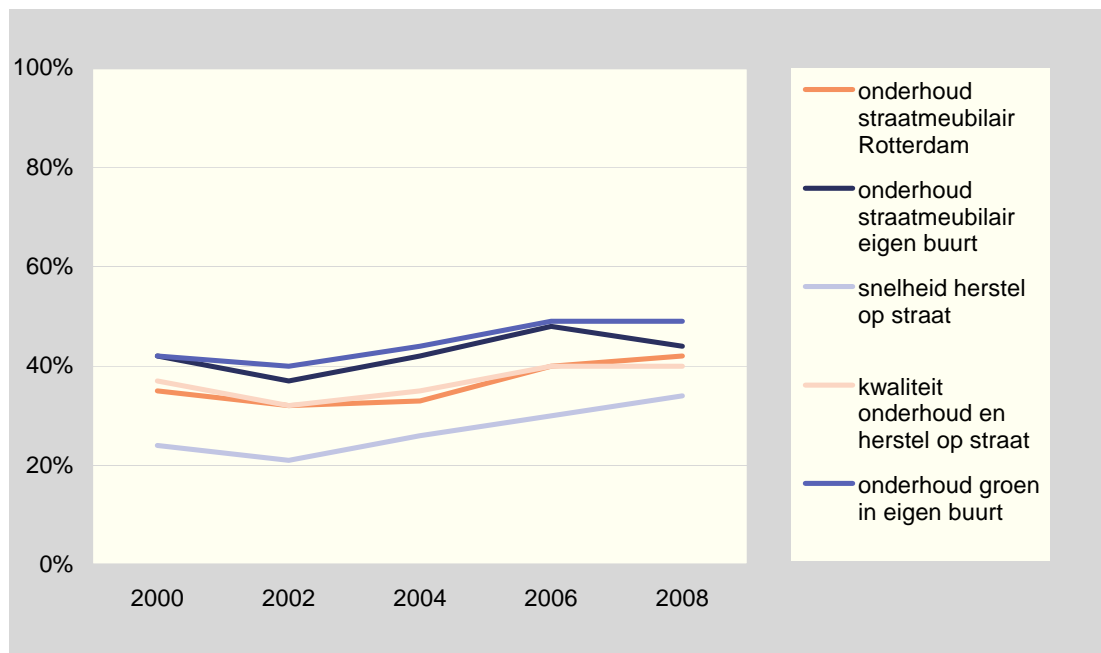
Bron: Roteb

De hoeveelheid afval wordt ieder jaar groter en is in 2007 sterk gestegen tot 560 kilo per inwoner per jaar. Dit omvat alle afval, dus niet alleen huishoudelijk afval, maar ook grof vuil, glas, textiel, wit- en bruingoed, chemisch afval en overig afval. Sinds 2006 wordt groente-, fruit- en tuinafval in Rotterdam niet meer gescheiden van het overig huishoudelijk afval wordt ingezameld. Sindsdien is het percentage gescheiden afval wat lager dan eerdere jaren. In 2007 was dit percentage 20 procent.

6.4 Openbare werken

Tot het werkterrein van dit beleidsveld behoort het beheer en onderhoud van de hoofd- en verzamelwegen, kades, bruggen en tunnels, riolering, openbare verlichting en dergelijke. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de leefbaarheid van de stad. De gemeente wil de kwaliteit van straten, pleinen, parken en singels verder versterken.

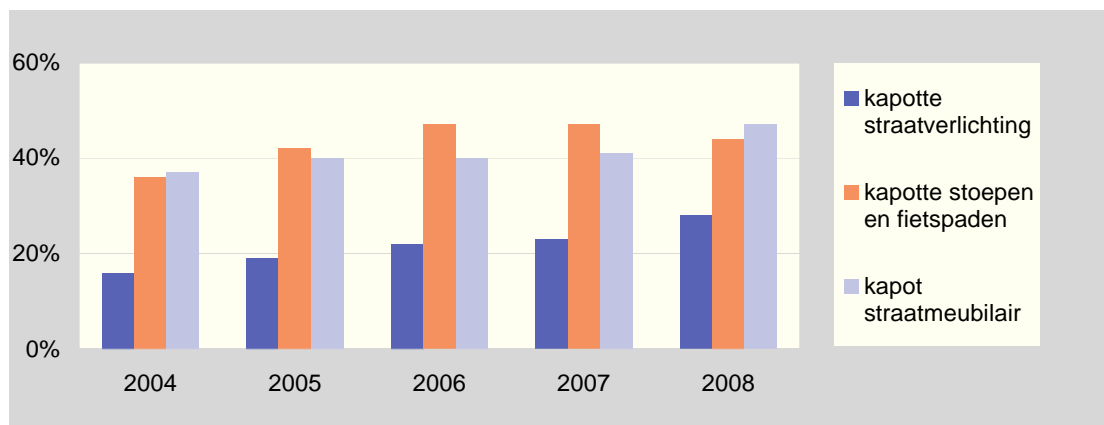
Figuur 6-47 Percentage Rotterdammers dat onderhoud en het herstel van schade in de openbare ruimte goed beoordeelt

Bron: Omnibusenquête

Het aandeel Rotterdammers dat positief oordeelt over het onderhoud en herstel van schade in de openbare ruimte is de afgelopen jaren gestegen. Alleen het onderhoud van het straatmeubilair in de eigen buurt wordt in 2008 door relatief minder burgers goed beoordeeld dan in 2006. Het aandeel burgers dat het groenonderhoud goed vindt, is in 2008 ongeveer gelijk aan 2006. Het onderhoud aan straatmeubilair in de stad als geheel wordt door relatief meer Rotterdammers goed beoordeeld. Het sterkst gestegen ten opzichte van 2006 is het aandeel inwoners dat positief is over de snelheid van straatherstel. Het aandeel burgers dat de kwaliteit van het onderhoud en herstel op straat goed vindt, is vergeleken met 2006 gelijk gebleven.

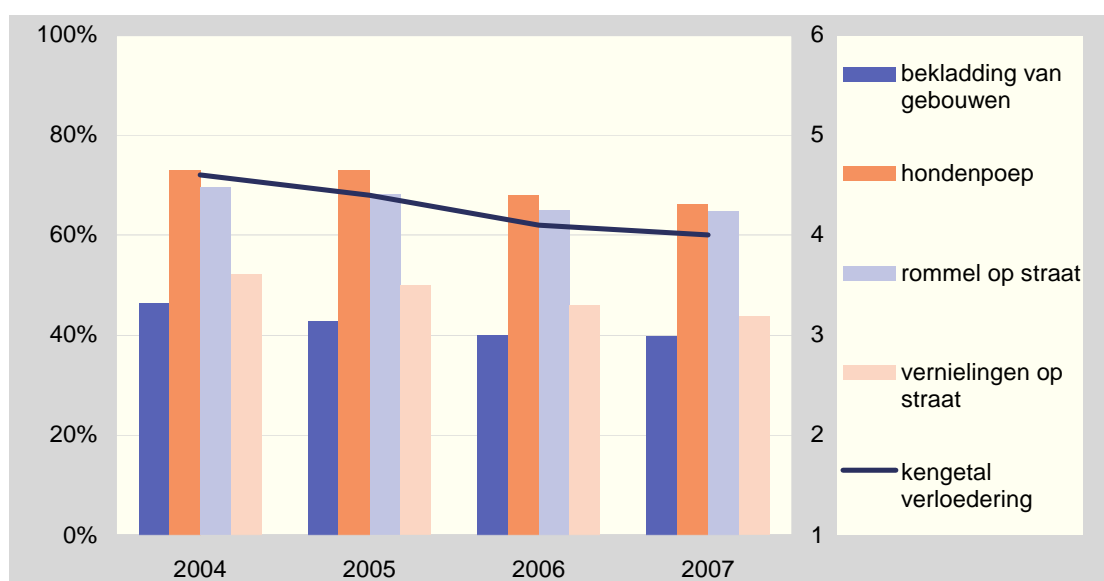
Figuur 6-48 Percentage Rotterdammers dat vindt dat kapotte straatverlichting, kapotte stoepen en fietspaden en kapot straatmeubilair vaak voorkomt in de buurt

Bron: Omnibusenquête

Relatief steeds meer Rotterdammers vinden dat de straatverlichting en het straatmeubilair vaak kapot is. Het aandeel inwoners dat vindt dat de stoepen en fietspaden vaak kapot zijn, is in 2008 wat lager dan in voorgaande jaren.

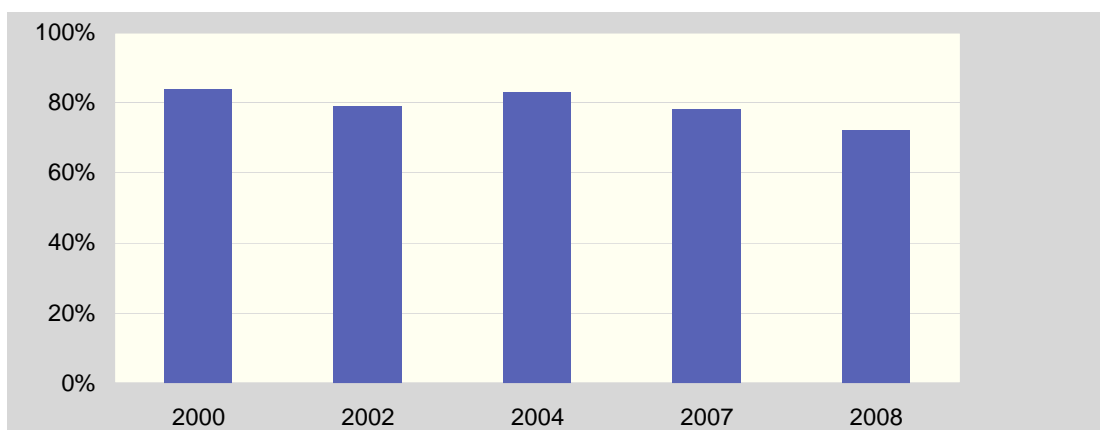
Figuur 6-49 Verloedering: kengetal en percentage Rotterdammers dat vindt dat verschillende aspecten van verloedering soms of vaak vóórkomen

Bron: Veiligheidsenquête

Het kengetal verloedering daalt sinds 2002, wat wil zeggen dat de verloedering volgens de Rotterdammers minder wordt. Dit kengetal is gebaseerd op de mening van burgers over een viertal stellingen. Het kengetal is in 2007 minder gedaald dan de jaren daarvoor. De verschillende aspecten waaruit het kengetal verloedering is opgebouwd dalen meer of minder sterk. Zo is het percentage Rotterdammers dat vindt dat bekladding van gebouwen soms of vaak voorkomt in 2007 nauwelijks lager dan in 2006. Het zelfde geldt voor het aandeel Rotterdammers dat vindt er dat rommel op straat ligt. De dalende lijn is het best zichtbaar bij het aandeel Rotterdammers dat vernielingen op straat aan telefooncellen, tram- en bushokjes soms of vaak opmerkt.

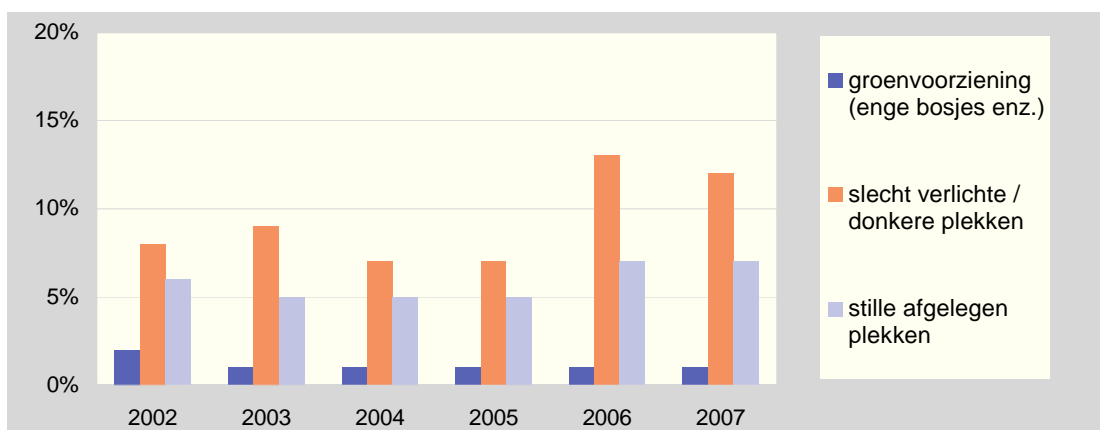
Figuur 6-50 Percentage Rotterdammers dat (zeer) tevreden is over de straatverlichting in de eigen buurt

Bron: Omnibusenquête

Het aandeel inwoners dat tevreden of zeer tevreden is met de straatverlichting in de eigen buurt is de laatste jaren dalend. In 2008 is dit 72 procent.

Figuur 6-51 Percentage Rotterdammers dat zich onveilig voelt in de eigen buurt naar omgevingskenmerk

Bron: Veiligheidsenquête

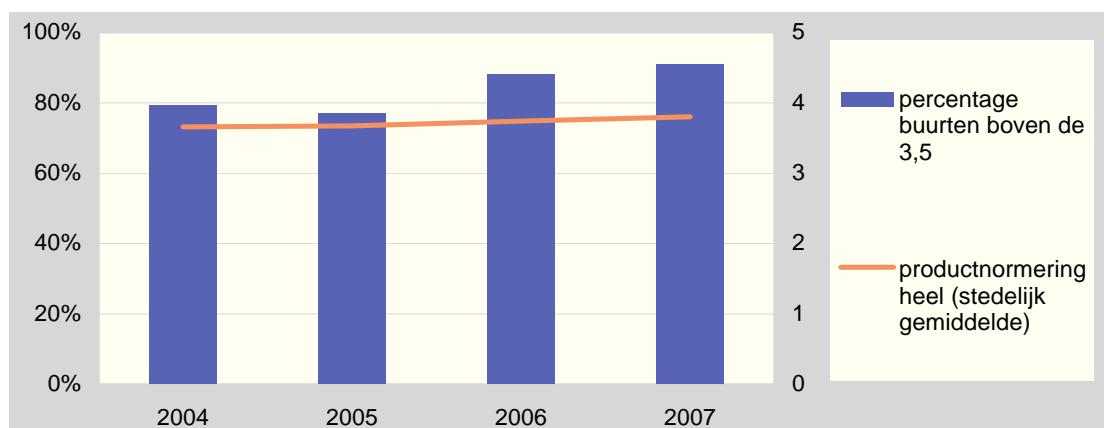
Slechts 1 procent van de Rotterdammers voelt zich soms onveilig in de eigen buurt door de aanwezigheid van enge bosjes of andere groenvoorzieningen. Het aandeel Rotterdammers dat zich onveilig voelt door de aanwezigheid van stille, afgelegen plekken of door slecht verlichte / donkere plekken is in 2007 vergelijkbaar met 2006.

Het aandeel Rotterdammers, dat tevreden of zeer tevreden is over de straatverlichting daalt de laatste jaren. In 2008 is dit 72 procent, in 2007 was dit nog 78 procent en nog een jaar eerder 83 procent.⁶

Het beoogd resultaat van B&W is dat in 2010 alle wijken van Rotterdam een gemiddelde score van 3,5 hebben bij de productnormering heel.

⁶ Omnibusenquête 2008

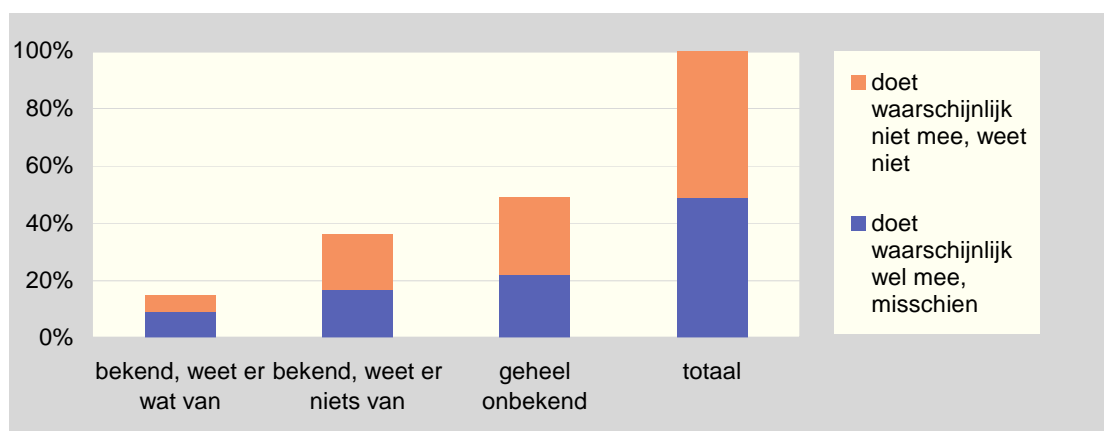
Figuur 6-52 Productnormering heel: aandeel wijken met een gemiddelde score van 3,5 of hoger en stedelijk gemiddelde

Bron: Gemeentewerken

Het percentage wijken met een gemiddelde score van 3,5 of hoger op de productnormering 'heel' is in 2007 gestegen ten opzichte van de voorgaande jaren en is nu 91 procent. Het stedelijk gemiddelde ligt sinds 2004 al boven de 3,5. In 2007 is dit 3,8.

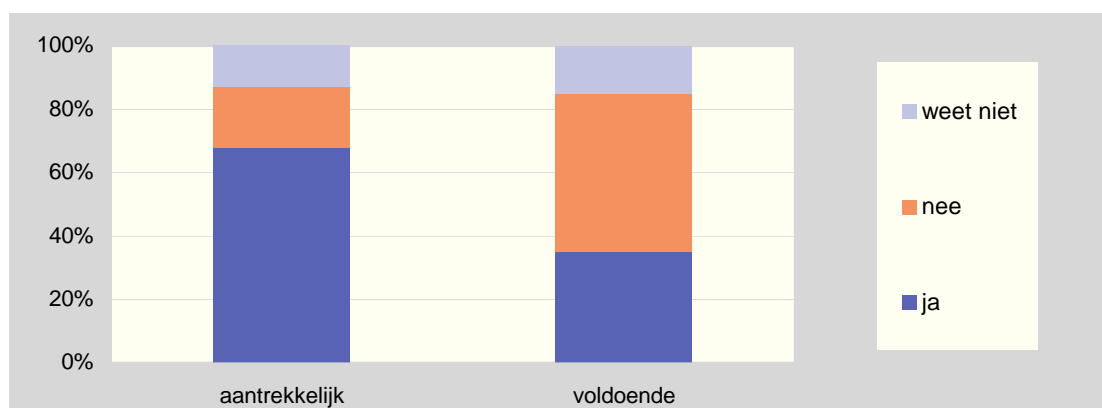
Figuur 6-53 Percentage Rotterdammers dat het Groenjaar kent en van plan is hieraan mee te doen, 2008

Bron: Omibusenquête

Iets meer dan de helft van de Rotterdammers in de leeftijd van 16 tot 85 jaar heeft wel eens gehoord van het groenjaar. Ruim een derde heeft er wel eens van gehoord, maar weet er verder niets van, de overige 15 procent weet ook wel iets meer van het Groenjaar. Hoe beter men bekend is met het Groenjaar, hoe groter ook het aandeel mensen die van plan is mee te doen aan één of meer van de activiteiten in het kader van het Groenjaar. In totaal is ook de helft van de Rotterdamse burgers van plan mee te doen aan een activiteit in het kader van het Groenjaar.

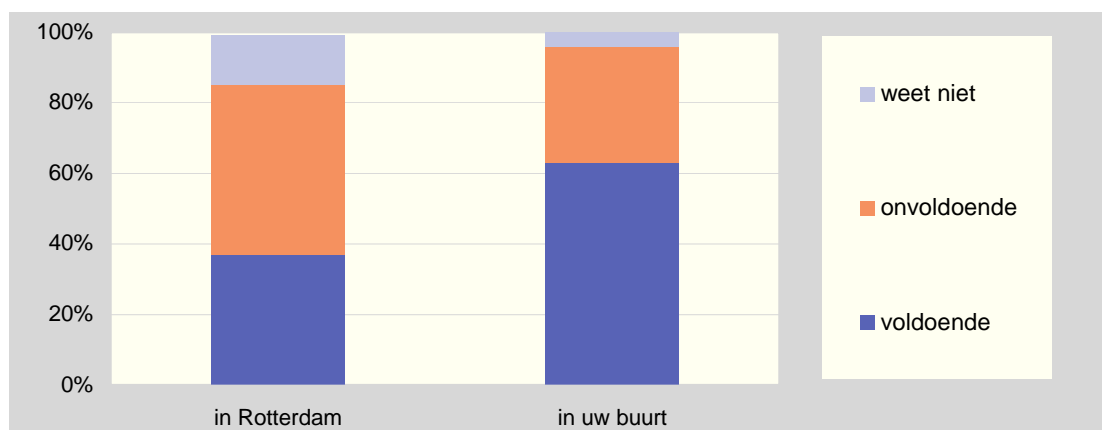
Figuur 6-54 Mening over “groene gebieden” in Rotterdam

Bron: Omibussenquête

Ruim tweederde van de bevolking vindt de groene gebieden van Rotterdam aantrekkelijk. De helft van de Rotterdammers vindt echter, dat er niet voldoende groene gebieden zijn in de stad.

Figuur 6-55 Mening over de hoeveelheid bomen in Rotterdam en in de buurt

Bron: Omibussenquête

Bijna tweederde van de inwoners van Rotterdam vindt dat er in de eigen buurt voldoende bomen staan. Veel minder Rotterdammers vinden dat er in de stad als geheel voldoende bomen staan. Bijna de helft van de inwoners vindt dat er in Rotterdam meer bomen zouden moeten staan.

Belangrijkste punten pijler Fysiek

- ***Het openbaar vervoer van RET krijgt van de reizigers een rapportcijfer 7. Vooral het busvervoer wordt hoog gewaardeerd.***
- ***De doorstroomsnelheid van het autoverkeer tijdens de spits is in 2007 slechter dan in 2006. Het merendeel van de Rotterdammers is ontevreden over de doorstroming van het autoverkeer in de stad.***
- ***Een derde van de huishoudens die zich vestigt in Rotterdam doet dit vanwege werk.***
- ***Huishoudens die zich nieuw vestigen in Rotterdam hebben gemiddeld een lager inkomen dan huishoudens die de stad verlaten en elders gaan wonen.***
- ***Huishoudens die vanuit Rotterdam naar elders verhuizen, hebben gemiddeld een hoger inkomen dan huishoudens die binnen Rotterdam verhuizen. Ook hebben deze huishoudens een gemiddeld een hoger inkomen dan alle Rotterdamse huishoudens.***
- ***Een kwart van de Rotterdamse woningvoorraad bestaat uit eengezinswoningen.***
- ***In Rotterdam zijn minder bewoners tevreden met hun woonomgeving dan in de andere grote steden en in heel Nederland.***
- ***Wel zijn meer Rotterdammers positief in hun oordeel over hoe schoon Rotterdam en hun eigen buurt is.***
- ***Het aandeel inwoners dat vindt dat straatmeubilair en straatverlichting vaak kapot is, is in 2008 gestegen***
- ***Rotterdammers produceren steeds meer afval.***

7 Economie

De pijler Economie betreft de economische activiteiten in de stad. Meer werkgelegenheid, een positief ondernemersklimaat en meer welvaart staan centraal. Randvoorwaarde bij deze doelstellingen is dat de milieukwaliteit per saldo niet verslechtert en waar mogelijk verbetert. Als partner van het Clinton Climate Initiative, een alliantie van veertig wereldsteden die de strijd aangaan tegen klimaatverandering, wil Rotterdam in 2025 vijftig procent minder CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990.

7.1 Economie en haven

Binnen dit beleidsveld zijn de volgende speerpunten geformuleerd:

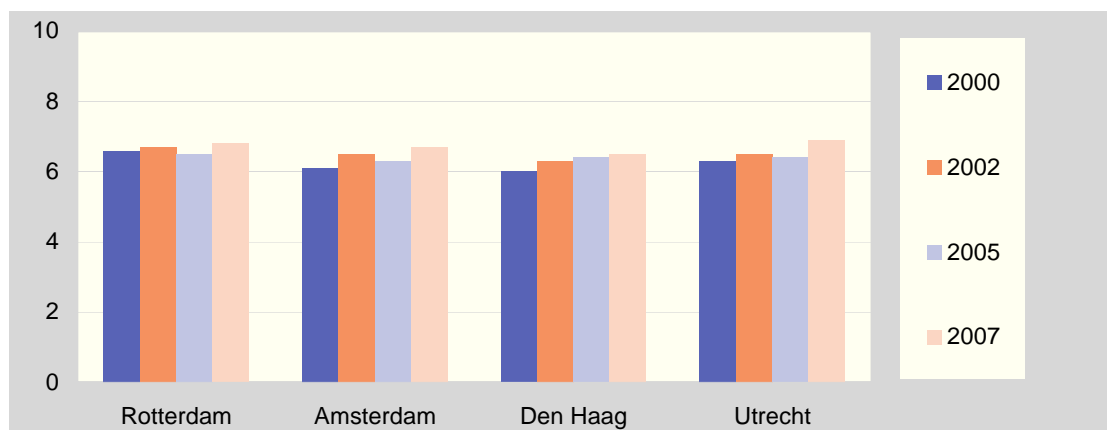
- het haven- en industrieel complex (HIC);
- het medisch- en zorgcluster;
- het creatieve cluster inclusief vrijetijdseconomie.

De gemeente faciliteert ondernemers door ruimte te scheppen voor bedrijven (ook in de wijken), door het verminderen en wegnemen van hindernissen en regels en door het stimuleren van innovatie. De gemeente werkt aan de imagoverbetering van Rotterdam en de bereikbaarheid van de stad. Een deel van de prioriteiten die past bij dit beleidsveld, komen ook bij andere beleidsvelden aan de orde, zoals veilig ondernemen en het stimuleren van werkgelegenheid.

Hieronder worden eerst het oordeel over het Rotterdamse ondernemersklimaat, ontwikkelingen in de Rotterdamse economie en de werkgelegenheid beschreven. Daarna volgt een deel over de ontwikkeling van de haven.

In de benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat, uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, staan rapportcijfers opgenomen die ondernemers geven voor het ondernemingsklimaat in hun stad.

Figuur 7-1 Oordeel van ondernemers over ondernemingsklimaat (rapportcijfer)

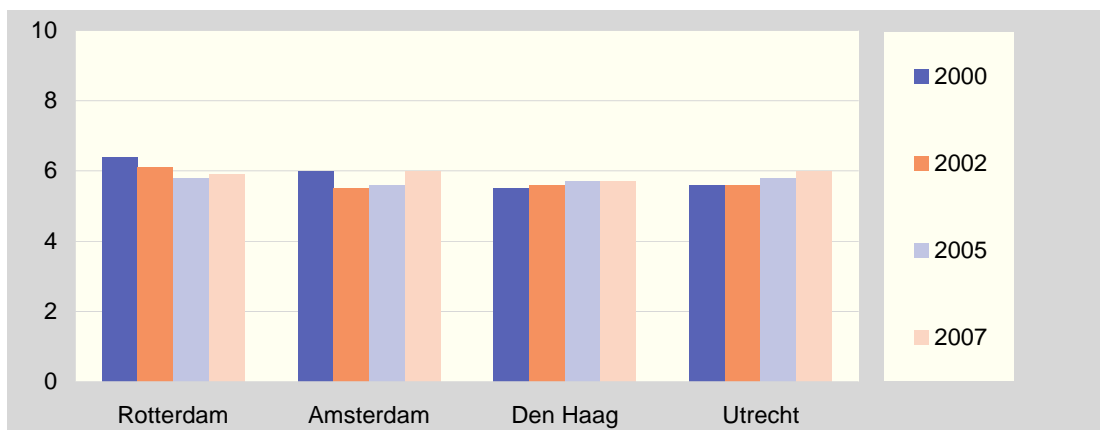
Bron: Benchmark gemeentelijk ondernemingsklimaat

Het algemeen oordeel van ondernemers uitgedrukt in een rapportcijfer is in vrijwel alle steden in 2007 toegenomen. Ook in Rotterdam en de andere grote steden is dit het geval. De ondernemers geven Rotterdam met een 6,8 een ruime voldoende. In 2005 kreeg Rotterdam nog het hoogste cijfer van de G4, maar deze positie heeft zij verloren. Utrecht scoort nu ongeveer even hoog met een 6,9.

In de benchmark wordt ook een samengesteld eindcijfer van het gemeentelijk ondernemingsklimaat berekend. Dit is voor Rotterdam evenals voor de andere drie grote steden een 6,3.

In de benchmark staat beschreven, welke elementen het meest bepalend zijn voor het algemene eindoordeel van de ondernemers. In Rotterdam zijn dat: verkeer en parkeren, ruimtelijk beleid, de gemeentelijke organisatie van het economische beleid, veiligheid en de gemeentelijke dienst- en vergunningsverlening. Rotterdam krijgt met het rapportcijfer 7,1 een ruim voldoende voor bereikbaarheid met de auto. De bereikbaarheid met het openbaar vervoer is in 2007 iets hoger beoordeeld dan in 2005 en krijgt een 6,6. Het rapportcijfer voor veiligheid is gestegen van 6,1 in 2005 naar 6,5 in 2007.

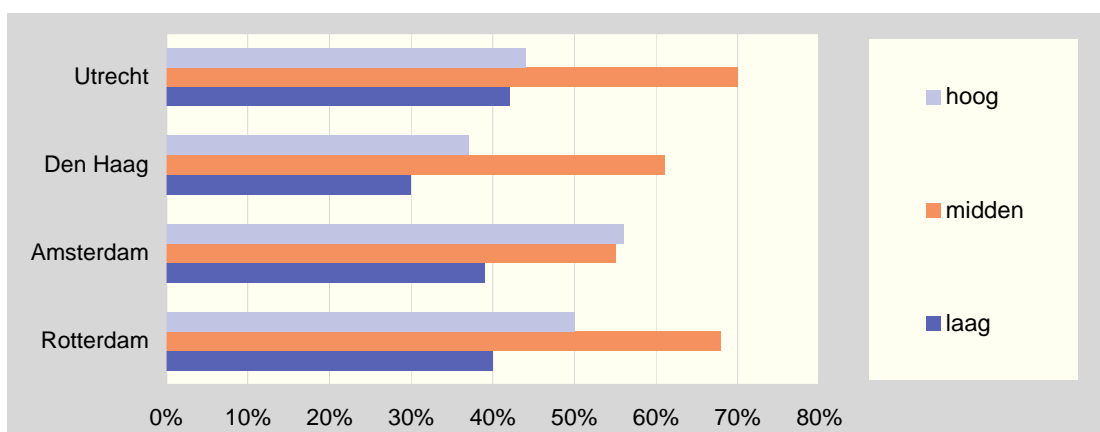
Figuur 7-2 Oordeel kwaliteit dienstverlening van de gemeente (rapportcijfer)

Bron: Benchmark gemeentelijk ondernemingsklimaat

Het oordeel over de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening door ondernemers in Rotterdam was in 2000 en 2003 goed en hoger dan in de andere steden. Rotterdam had in 2005 nog samen met Utrecht het hoogste rapportcijfer voor gemeentelijke dienstverlening van de vier grote steden. In 2007 is dit rapportcijfer in de andere grote steden ten opzichte van 2005 echter sterker gestegen, zodat Rotterdam nu met een 5,9 op de derde plaats staat.

Figuur 7-3 Opleidingsniveau waarop problemen worden ervaren bij het invullen van een vacature, 2007

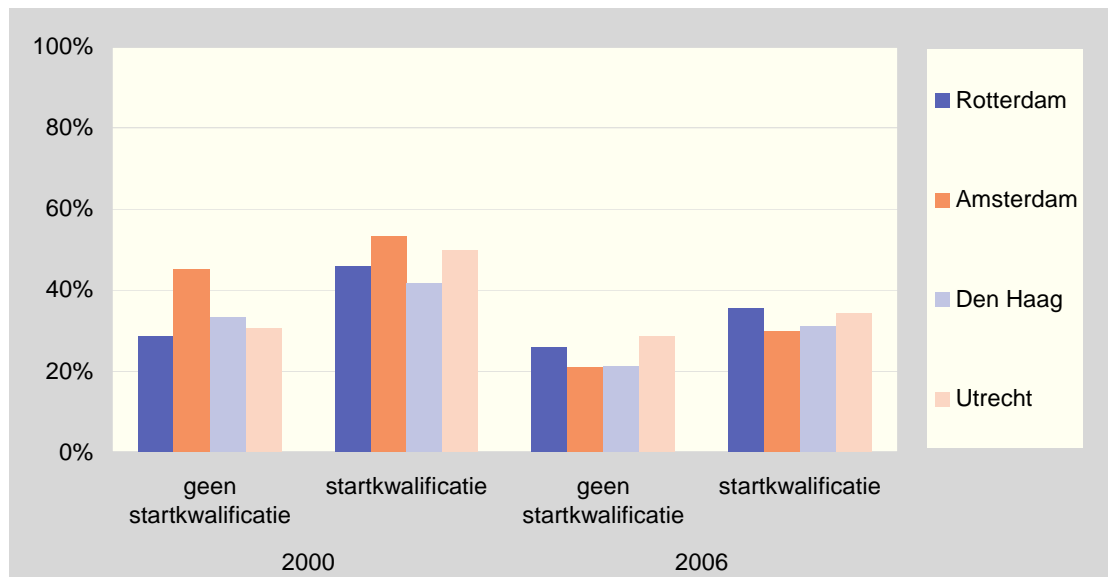
Bron: Benchmark gemeentelijk ondernemingsklimaat

Rotterdam heeft meer dan andere grote steden problemen met het invullen van vacatures.¹ Onderscheiden naar functieniveau ervaren relatief veel ondernemers in Rotterdam problemen met het invullen van vacatures op middenniveau. Ook het aantrekken van laag geschoold per-

¹ Benchmark ondernemingsklimaat 2007

soneel is in Rotterdam moeilijker geworden. In 2005 had minder dan twintig procent van de ondernemers hier problemen mee, in 2007 is dit aandeel gestegen naar veertig procent. De helft van de ondernemers heeft moeite met het vinden van hoog geschoold personeel.

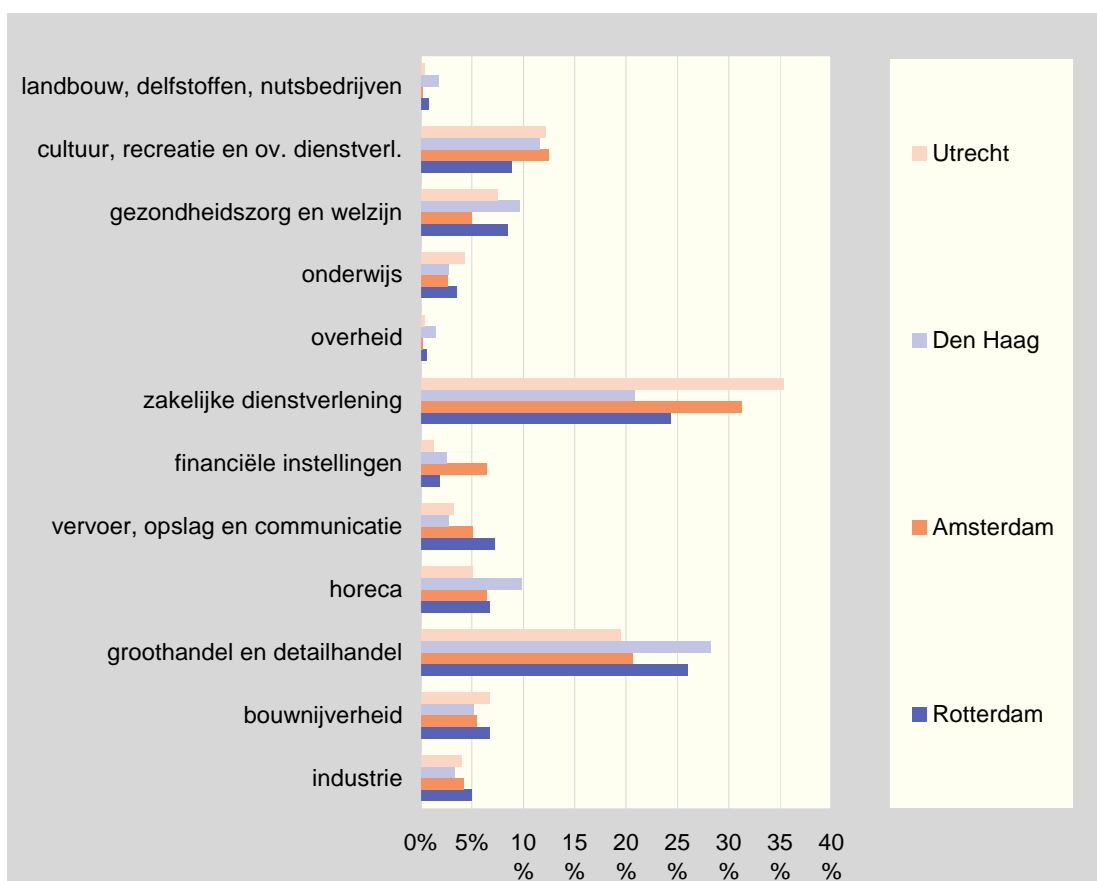
Figuur 7-4 Percentage moeilijk vervulbare vacatures van alle vacatures naar opleidingsniveau

Bron: CBS Statline

Het aandeel moeilijk vervulbare vacatures is in alle grote steden gedaald sinds 2000. Er zijn minder moeilijk vervulbare vacatures voor personeel zonder startkwalificatie dan voor werknemers met een opleiding op minimaal MBO-niveau. Ook uit bovenstaande figuur wordt duidelijk, dat werkgevers in Rotterdam meer dan in de andere drie grote steden moeite hebben met het vervullen van vacatures voor personeel met een startkwalificatie.

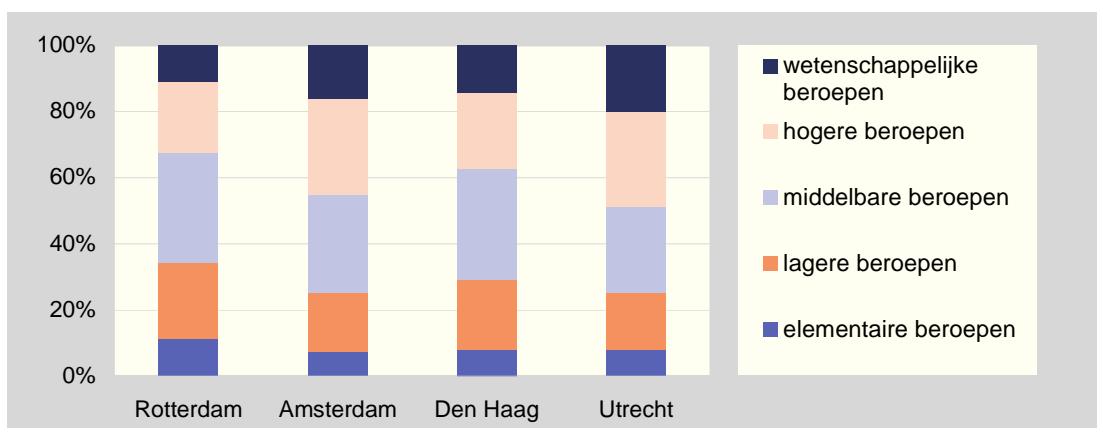
Figuur 7-5 Aandeel bedrijfsvestigingen naar bedrijfstak per 1 januari 2007

Bron: Gemeentelijke websites

Groothandel en detailhandel is in Rotterdam de grootste bedrijfstak wanneer gekeken wordt naar bedrijfsvestigingen, gevolgd door de zakelijke dienstverlening. Ook in de andere drie grote steden zijn dit de bedrijfstakken met het grootste aandeel banen.

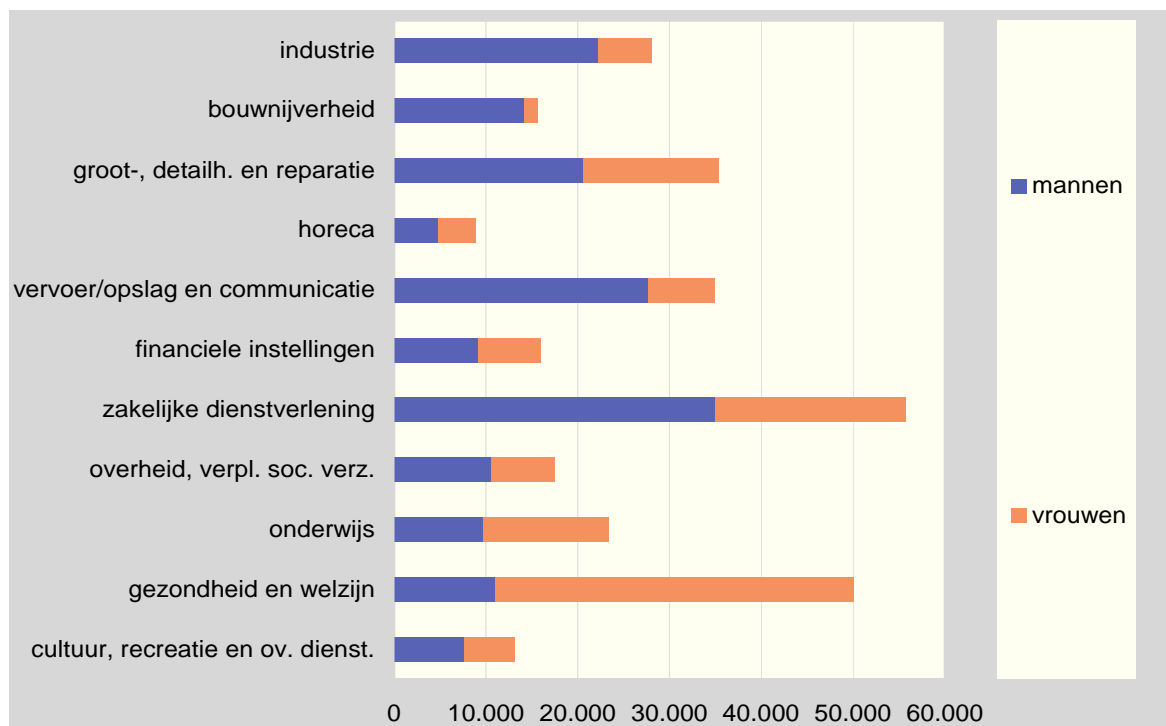
Figuur 7-6 Verdeling van banen naar beroepsniveau, 2006

Bron: EBB, CBS

In Rotterdam is het aandeel banen in elementaire en lagere beroepen veel hoger dan in de andere grote steden. Het aandeel banen in hogere en wetenschappelijke beroepen is lager.

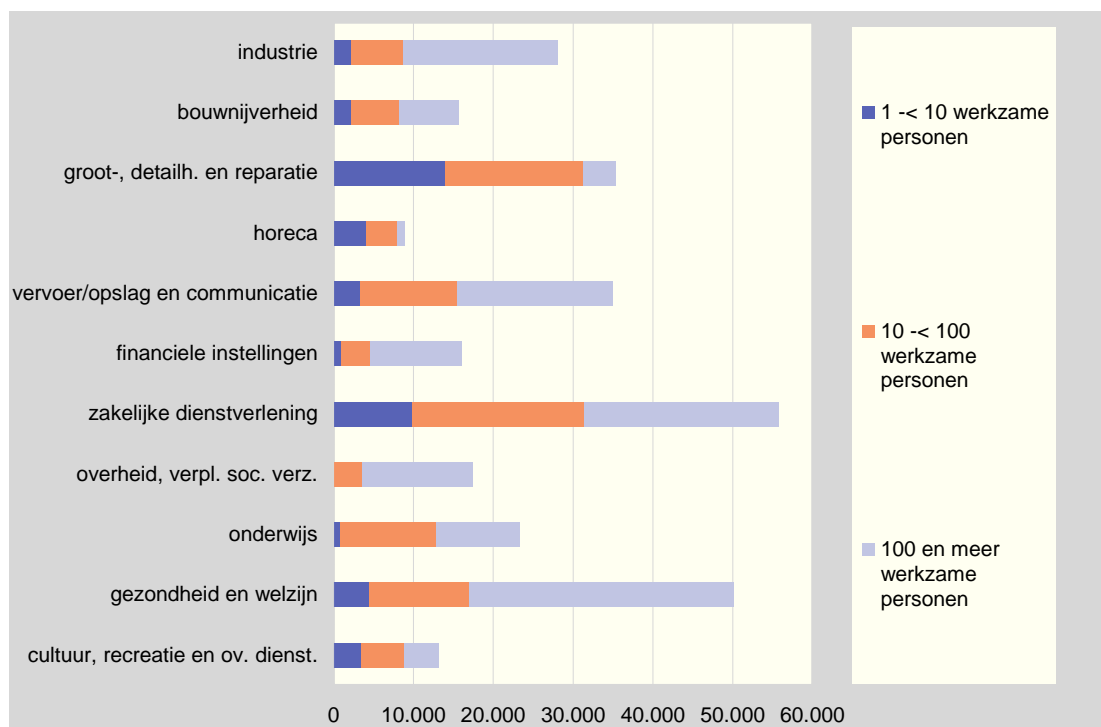
Figuur 7-7   Aantal werkzame personen (12 uur of meer per week) naar sector en geslacht, 2007

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Per 1 januari 2007 zijn in Rotterdam 173.000 mannen en 126.000 vrouwen meer dan 12 uur per week werkzaam. In de zakelijke dienstverlening, wat de grootste sector is in Rotterdam, zijn meer mannen dan vrouwen werkzaam. De daarop volgende sector, gezondheid en welzijn, bestaat voor het grootste deel uit vrouwelijke werknemers. Ook in het onderwijs zijn relatief veel vrouwen werkzaam. Industrie, bouwnijverheid en transport zijn sectoren waar voornamelijk mannen werken.

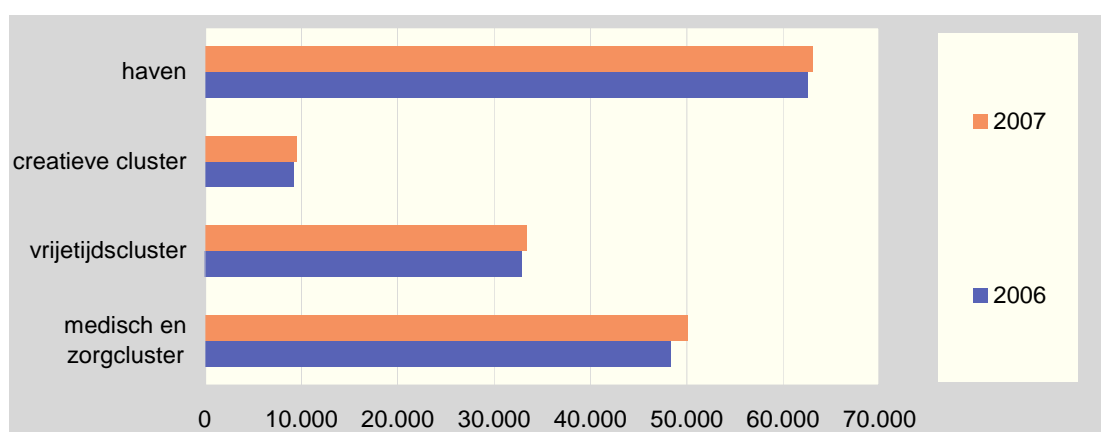
Figuur 7-8 Werkzame personen (12 uur of meer per week) naar grootteklasse van het bedrijf naar sector, 2007

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De grootste sector zakelijke dienstverlening bestaat uit zowel kleine als grote bedrijfsvestigingen. Gezondheid en welzijn is een sector waar werknemers vooral in grote vestigingen, met meer dan 100 personen, werken. In de sector overheid, sociale verzekeringen bestaan geen kleine vestigingen met minder dan 10 personen.

Figuur 7-9 Aantal werkzame personen (12 uur of meer per week) naar kansrijk cluster

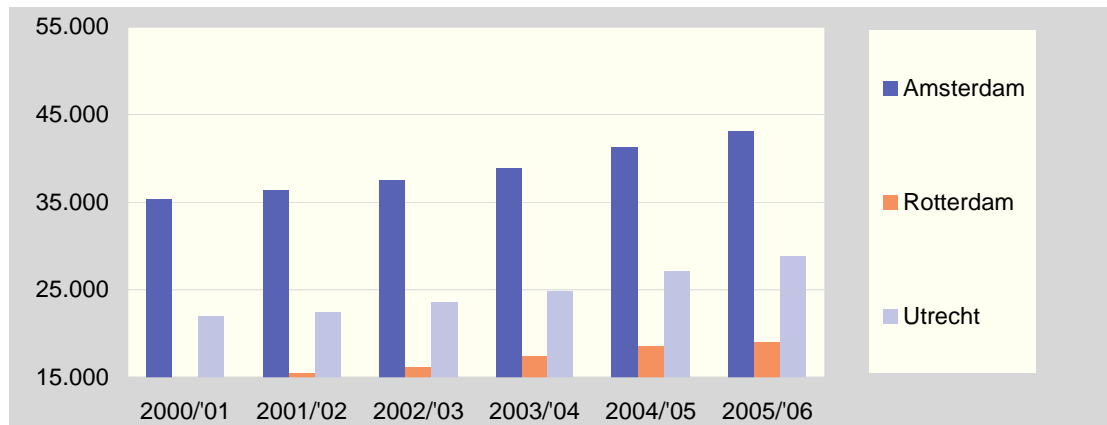

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Van de vier kansrijke clusters zijn er in het havencluster verreweg de meeste mensen werkzaam. Daarna volgt het medisch en zorgcluster. In dit cluster is in 2007 de werkgelegenheid het meest toegenomen.

Ook het aantal werkzame personen in het creatieve cluster en het vrijetijdsccluster is licht gestegen. Het creatieve cluster en vrijetijdsccluster overlappen elkaar voor een klein gedeelte. In de creatieve cluster en het vrijetijdsccluster samen werken ruim 40.000 personen.

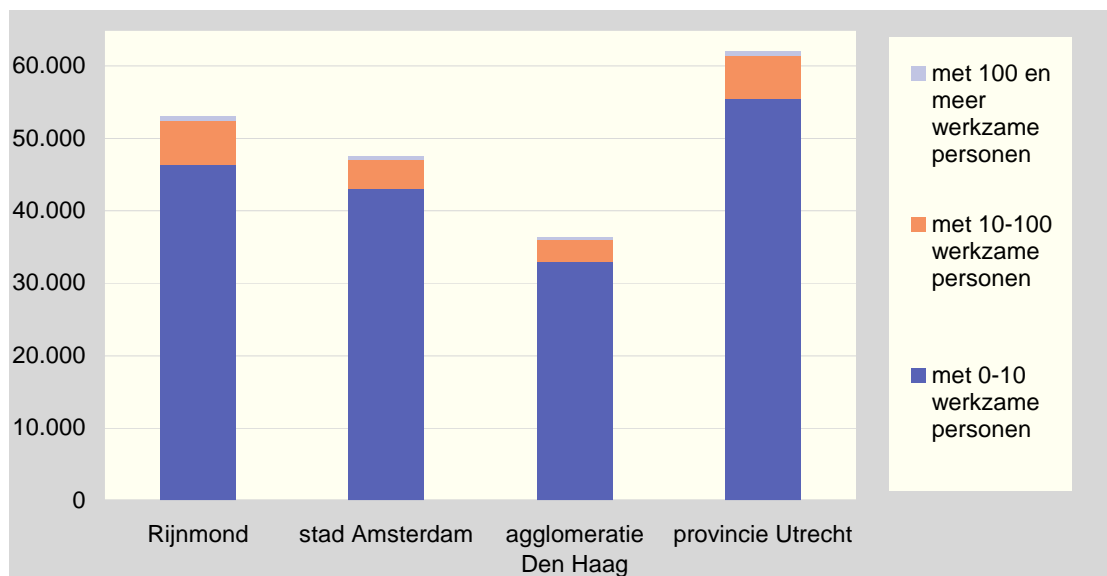
Figuur 7-10 Aantal studenten Wetenschappelijk Onderwijs

Bron: CBS

Amsterdam heeft verreweg het grootste aantal studenten in het Wetenschappelijk Onderwijs. Het aantal studenten aan de universiteit is in alle drie de universiteitssteden toegenomen. De toename sinds 2000/2001 is relatief gezien in Utrecht en Rotterdam groter dan in Amsterdam.

Figuur 7-11 Bedrijfsvestigingen naar drie grootteklassen, 2006

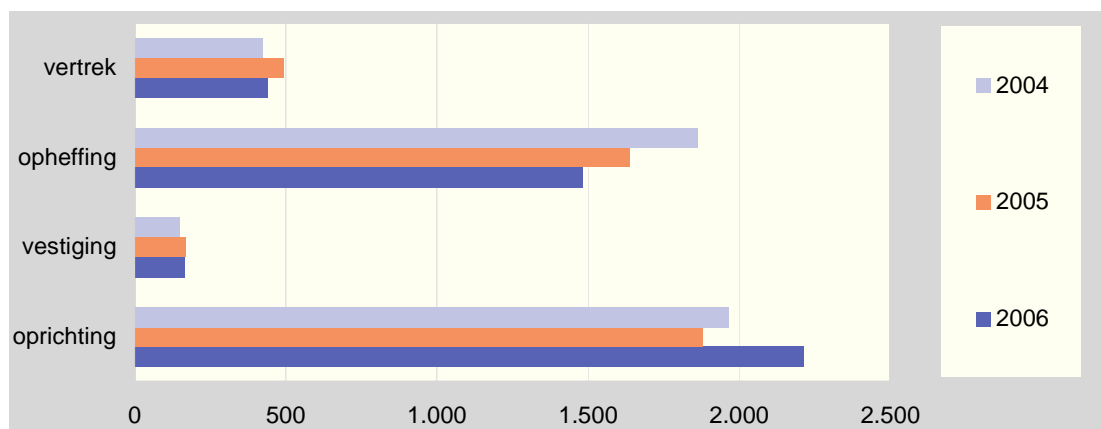
Bron: CBS, Statline

In de provincie Utrecht zijn de meeste bedrijven gevestigd. Daarna volgt de regio Rijnmond met 53.000 bedrijfsvestigingen. Het merendeel van de vestigingen bestaat uit bedrijven met 0 tot 10 werkzame personen. Het aantal grote bedrijven met 100 of meer werkzame personen is veel geringer. Dit varieert van 355 in Den Haag tot 640 in de provincie Utrecht. In de regio Rijnmond staan 540 bedrijfsvestigingen met meer dan 100 werknemers.

Er zijn in Rotterdam in 2006 ruim 2.300 nieuwe bedrijfsvestigingen bijgekomen. In 2005 waren dat er ruim 2.000. Van de 2.365 nieuwe vestigingen in 2006 zijn 2.200 nieuwe bedrijven die

zich in Rotterdam gevestigd hebben. De overige 165 zijn bestaande bedrijfsvestigingen, die naar Rotterdam verhuisd zijn.²

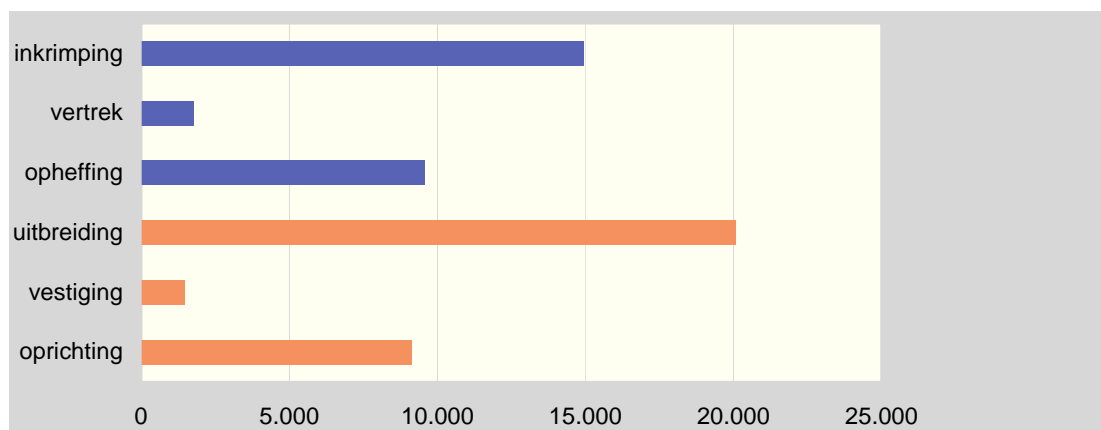
Figuur 7-12 Mutatie bedrijfsvestigingen door vertrek en vestiging, en opheffing en oprichting gedurende het jaar

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Er zijn in 2006 en de jaren daarvoor meer bedrijfsvestigingen vertrokken uit Rotterdam dan zich er gevestigd hebben, maar het aantal nieuw opgerichte bedrijfsvestigingen is vooral in 2006 groter dan het aantal opgeheven vestigingen. Per 1 januari 2007 waren er in Rotterdam in totaal 23.210 bedrijfsvestigingen, ongeveer 500 meer dan een jaar eerder.

Figuur 7-13 Mutatie werkgelegenheid door oprichting en opheffing, vestiging en vertrek en uitbreiding en inkrimping van bedrijfsvestigingen, gedurende het jaar 2006

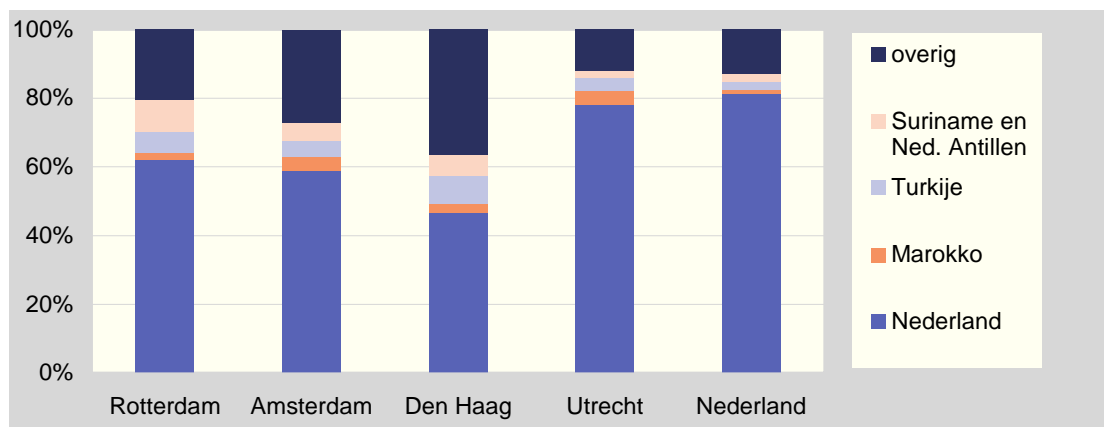
Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De mutatie van de werkgelegenheid door vestiging en vertrek van bedrijfsvestigingen is beperkt. De bedrijven die vertrokken zijn, zijn kleiner van omvang dan de nieuw gevestigde bedrijven. Ook opheffing en oprichting van bedrijven heeft in 2006 weinig invloed gehad op de omvang van de werkgelegenheid. Dat de werkgelegenheid in 2006 niet is gedaald, maar met ruim 4.000 plaatsen is gestegen, is volledig toe te schrijven aan uitbreiding van het aantal arbeidsplaatsen bij bestaande bedrijven.

² Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Figuur 7-14 Startende ondernemingen naar etnische groep gedurende 2007

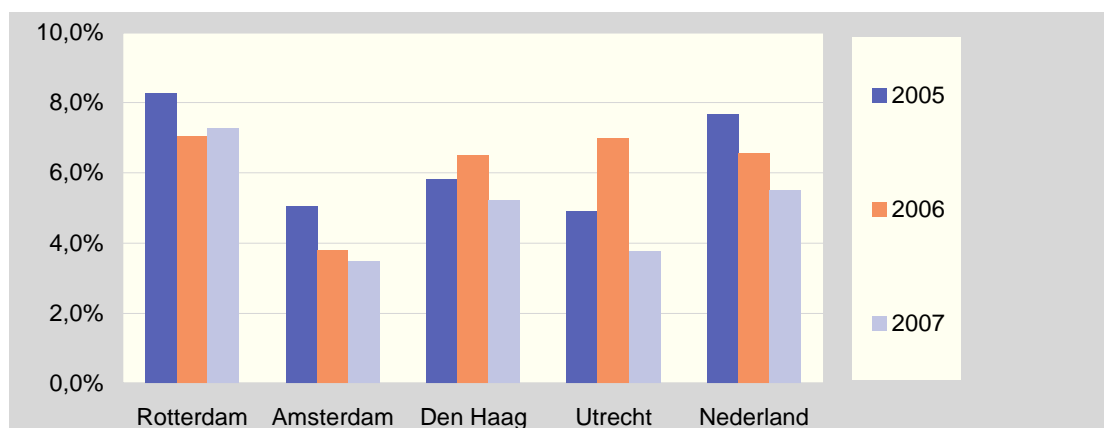

Bron: Kamer van Koophandel

Bij de Kamer van Koophandel zijn in 2007 ruim 4.300 nieuwe bedrijven ingeschreven. In Amsterdam waren dit er 6.400, in Den Haag ruim 4.200 en in Utrecht 2.650. In heel Nederland zijn in 2007 102.000 bedrijven als starter ingeschreven. De Kamer van Koophandel hanteert een afwijkende definitie van etniciteit dan in de andere delen van dit rapport wordt gebruikt. In bovenstaande grafiek is de etniciteit bepaald aan de hand van het geboorteland van de startende ondernemer.

In heel Nederland is 80 procent van de startende ondernemers in Nederland geboren. In de vier grote steden is het aandeel Nederlandse starters lager. Dit varieert van 47 procent in Den Haag tot 78 procent in Utrecht. In Rotterdam is 62 procent van de starters Nederlander van geboorte. In Rotterdam is negen procent van de starters van Surinaamse of Antilliaanse afkomst. Dit is een groter aandeel dan in de andere drie grote steden. Het aandeel Turkse starters is zes procent in Rotterdam. Het hoogste aandeel starters van Turkse afkomst heeft Den Haag met acht procent. Het aandeel Marokkaanse starters is in Rotterdam twee procent. Dit is lager dan in de andere grote steden. Daar varieert dit van drie procent in Den Haag tot vier procent in Amsterdam en Utrecht. Twintig procent van de starters in Rotterdam is afkomstig uit 'overige landen'. In Amsterdam en Den Haag is dit aandeel nog groter.

Figuur 7-15 Faillissementen als aandeel van het totaal aantal bedrijfsbeëindigingen

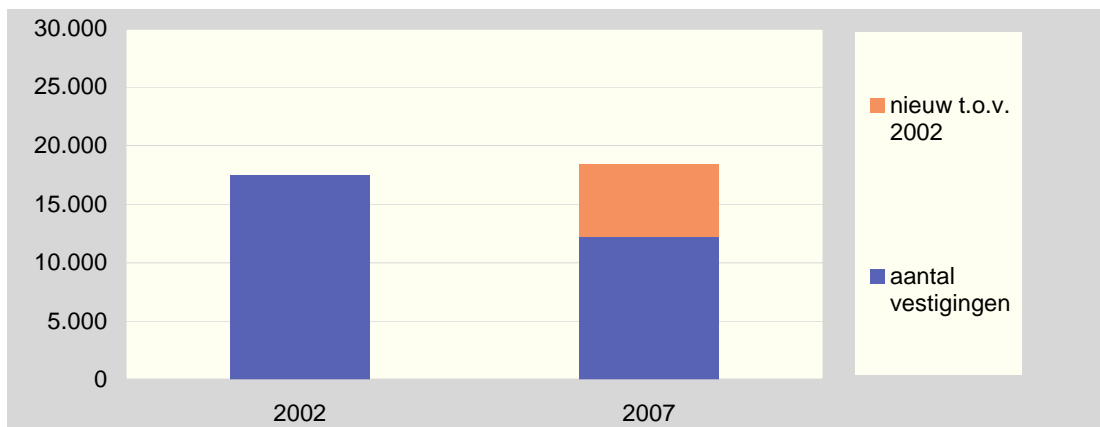

Bron: Kamer van Koophandel

In Nederland is het percentage faillissementen van het totaal aantal bedrijfsbeëindigingen in 2007 verder gedaald en bedraagt nu 5,5 procent.

Rotterdam heeft het hoogste aandeel faillissementen ten opzichte van het totaal aantal bedrijfsbeëindigingen van alle grote steden en dit aandeel is in tegenstelling tot de algemene tendens in 2007 iets gestegen in plaats van gedaald.

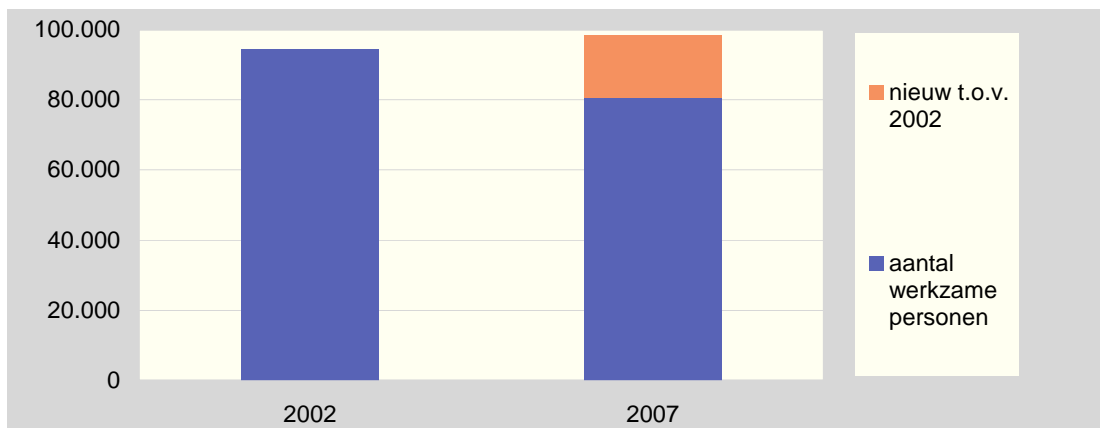
Figuur 7-16 Ontwikkeling bedrijfsvestigingen Midden- en Kleinbedrijf

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

In 2002 waren er in Rotterdam 17.500 bedrijfsvestigingen die tot het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) behoren. In 2006 staat nog 70 procent van deze bedrijfsvestigingen in Rotterdam geregistreerd. Sinds 2002 zijn er ruim 6.200 nieuwe vestigingen in het midden- en kleinbedrijf bijgekomen. In totaal is het aantal vestigingen in het MKB sinds 2002 met bijna 1.000 toegenomen.

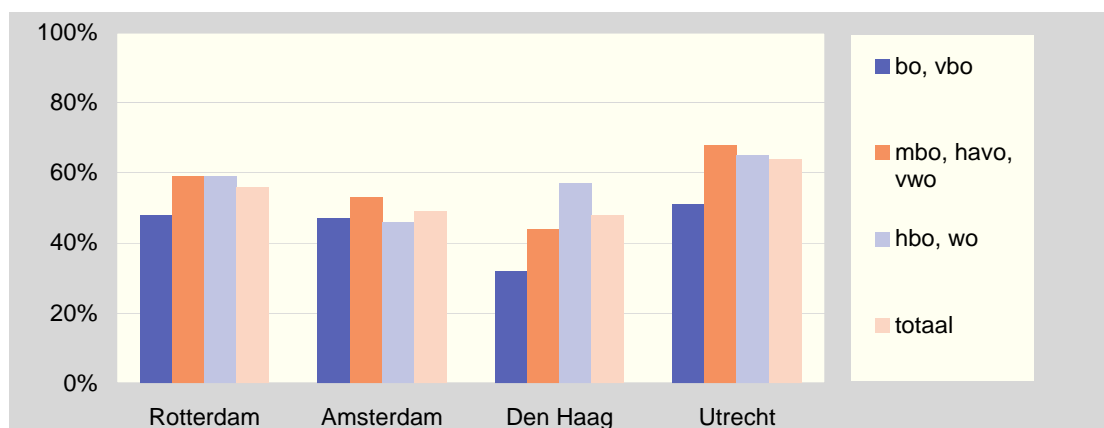
Figuur 7-17 Ontwikkeling werkgelegenheid Midden- en Kleinbedrijf

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

In 2002 werkten er in Rotterdam 95.000 personen (meer dan 12 uur per week) in het MKB. Begin 2007 is de werkgelegenheid bij deze bedrijfsvestigingen uit 2002 gedaald naar 81.000 werkzame personen. De werkgelegenheid in bedrijfsvestigingen in het MKB die begin 2007 geregistreerd staan maar *niet* in 2002 bedraagt bijna 18.000 werkzame personen. Per saldo is de werkgelegenheid in het MKB in 2007 ten opzichte van 2002 met bijna 4.000 arbeidsplaatsen toegenomen, terwijl de totale werkgelegenheid in Rotterdam in dezelfde periode met ruim 8.000 arbeidsplaatsen is gedaald.

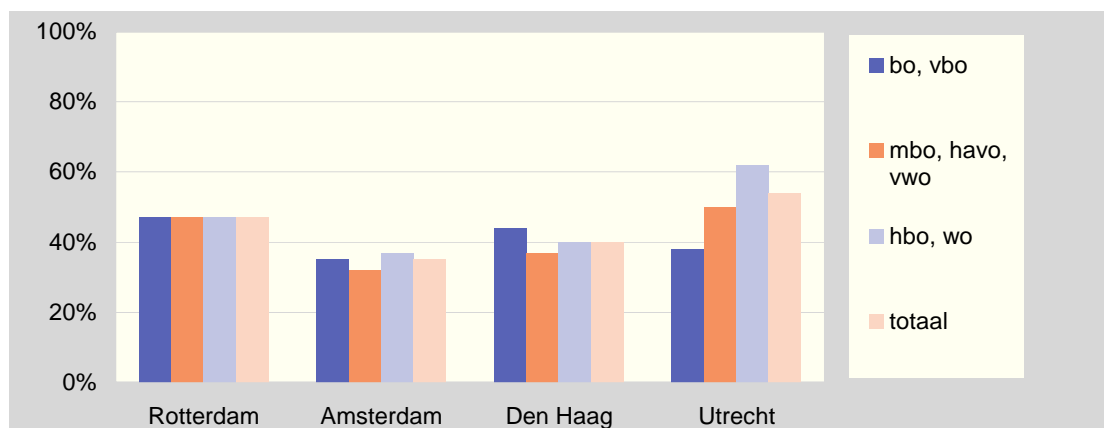
Figuur 7-18 Percentage pendelaars: werkt in de stad en woont elders naar opleiding, 2006

Bron: CBS, EBB

Van de mensen die in Rotterdam werken, woont in totaal 56 procent niet in de stad, maar elders. In Utrecht is het aandeel mensen dat in die stad werkt, maar elders woont, nog hoger. In Amsterdam zijn vooral mensen met een middelbare opleiding, die in Amsterdam werken en er niet wonen. In Den Haag neemt het aandeel mensen dat in de stad werkt maar er niet woont toe met het opleidingsniveau. In Utrecht en ook in Rotterdam zijn het vooral laagopgeleiden die in de stad wonen en werken.

Figuur 7-19 Percentage pendelaars: woont in de stad en werkt elders naar opleiding, 2006

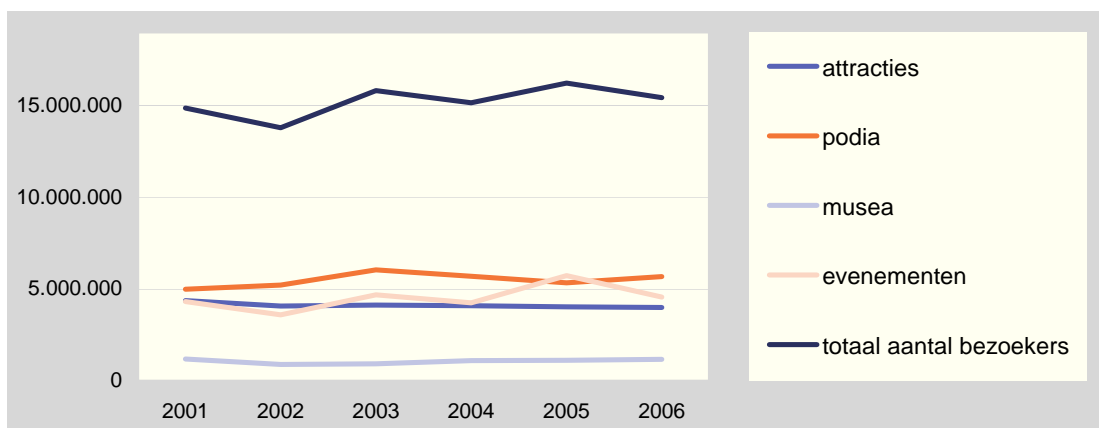

Bron: CBS, EBB

In Rotterdam werkt 47 procent van de werkende bevolking buiten Rotterdam. Dit geldt voor alle opleidingsniveaus. Het aandeel van de totale werkzame bevolking dat buiten de stad werkt, is in Amsterdam en Den Haag lager. In Utrecht werken relatief nog meer bewoners buiten de stad dan in Rotterdam. In Utrecht is het verschil naar opleiding het grootst: Hoe hoger opgeleid, hoe groter het aandeel van de werkende bevolking dat in de stad woont en buiten Utrecht werkt.

Het Rotterdamse college wil de vrijetijdseconomie van de stad versterken met als doel het attractiever maken van de stad én het versterken van de economie.

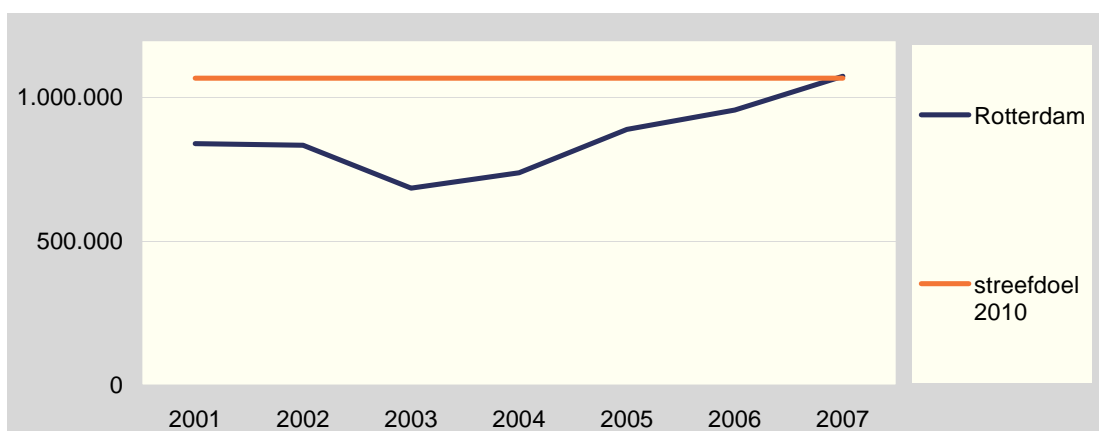
Figuur 7-20 Aantal bezoekers van Rotterdamse vrijetijdsvoorzieningen

Bron: Rotterdam Festivals, Rotterdam Marketing en het OBR

In 2005 bezochten ruim 16.000.000 mensen een Rotterdamse attractie of evenement of brachten zij een bezoek aan een podium of museum in Rotterdam. In 2005 was Rotterdam Sportjaar, wat in dat jaar voor het grootste deel van de stijging van het aantal bezoekers bij evenementen zorgde. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit aantal in 2006 lager is. Het totaal aantal bezoekers aan attracties, podia, musea en evenementen is in 2006 bijna 15.500.000. Het aantal bezoekers aan attracties en musea in Rotterdam is de laatste jaren vrij constant. Het bezoek aan podia is sinds 2005 weer iets toegenomen.

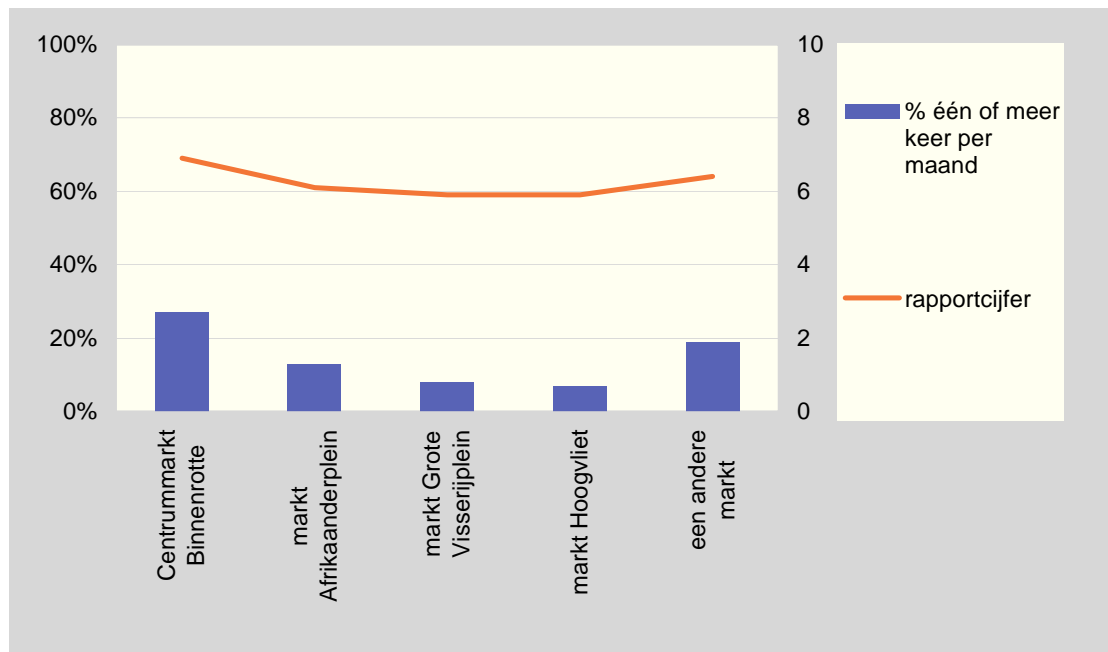
Figuur 7-21 Aantal hotelovernachtingen in Rotterdam

Bron: CBS, Statline

Het aantal hotelovernachtingen in Rotterdam stijgt de laatste jaren snel. In 2007 is reeds het aantal gehaald, wat het College van Burgemeester en Wethouders als doelstelling voor 2010 heeft geformuleerd.

Figuur 7-22 Bezoek en waardering van de markten door Rotterdammers

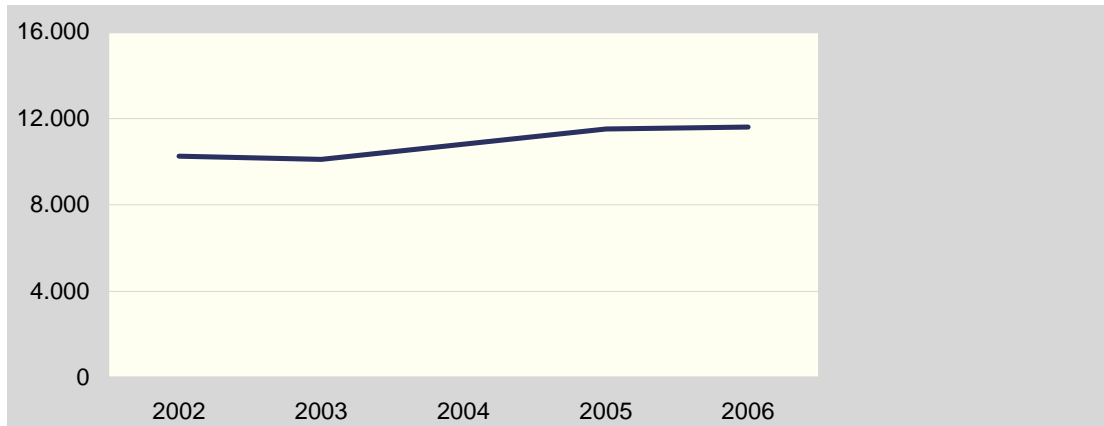
Bron: Omnibusenquête COS

Relatief de meeste Rotterdammers (27 procent) bezoeken minimaal één keer per maand de centrummarkt aan de Binnenrotte. Zij beoordelen deze markt met het rapportcijfer 7. Daarna volgen de kleinere, 'andere' markten, die door bijna 20 procent van de Rotterdammers één keer per maand of meer bezocht worden. Deze krijgen een 6,5. Bij de grote markten staat de markt op het Afrikaanderplein op de tweede plaats, 13 procent van de Rotterdammers bezoekt die regelmatig. De andere markten worden door minder dan 10 procent van de Rotterdamse bevolking minimaal één keer per maand bezocht. Het rapportcijfer voor de markten ligt rond de 6.

7.2 Haven

Stad en haven zijn in Rotterdam sterk met elkaar verbonden. De haven is een belangrijke factor in de Rotterdamse economie.

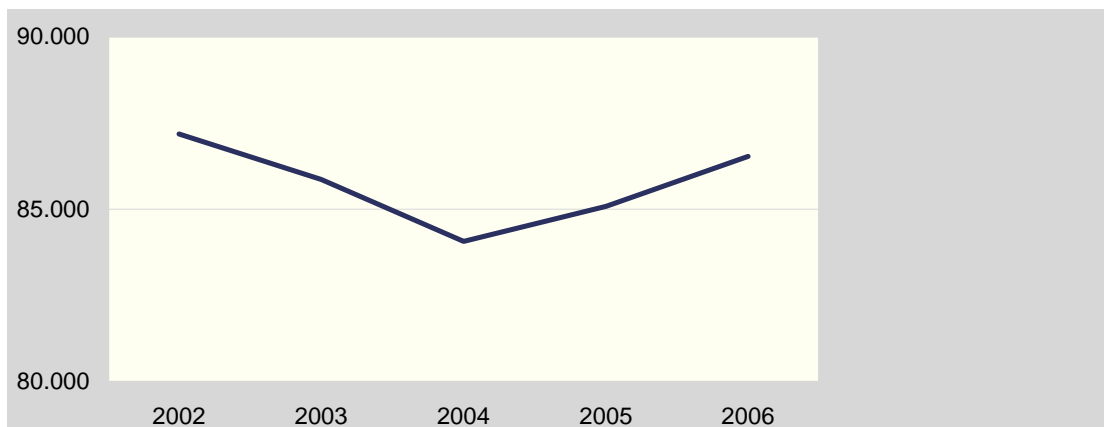
Figuur 7-23 Directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

De directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde is in 2006 11.600 miljoen euro en iets hoger dan in 2005.

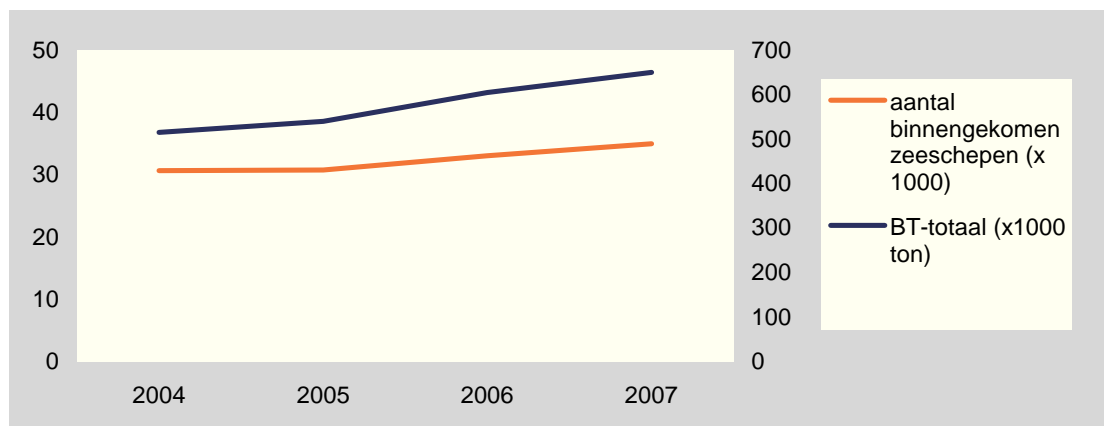
Figuur 7-24 Aantal werkzame personen in zeehavengerelateerde sectoren in Rotterdam Rijnmond

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

Sinds 2004 de zeehavengerelateerde werkgelegenheid in Rotterdam-Rijnmond weer aan het stijgen. Het aantal werkzame personen in zeehavengerelateerde sectoren is in 2006 ruim 86.500.

Figuur 7-25 Aantal zeeschepen en totale BT (Bruto Tonnage) in de haven van Rotterdam

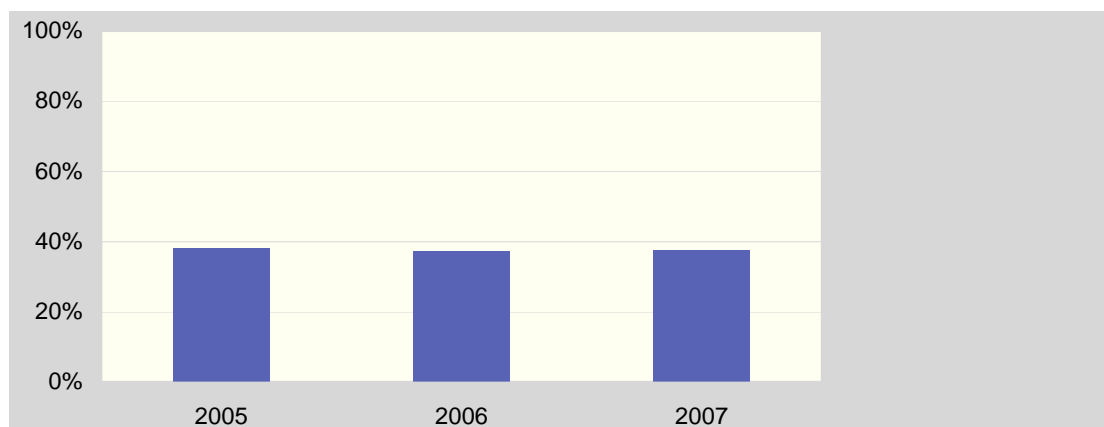

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

Het aantal zeeschepen dat de haven van Rotterdam heeft aangedaan, is gestegen van ruim 30.500 in 2004 tot ruim 37.000 in 2007. Ook het Bruto Tonnage is gestegen en bedroeg in 2007 ruim 650.000.000 ton.

De range Hamburg – le Havre bestaat uit een negental havens tussen Hamburg en le Havre, waaronder Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen. Rotterdam is veruit de grootste van deze negen havens met een overslag van 407 miljoen ton in 2007, een stijging van 6,6 procent ten opzichte van 2006.

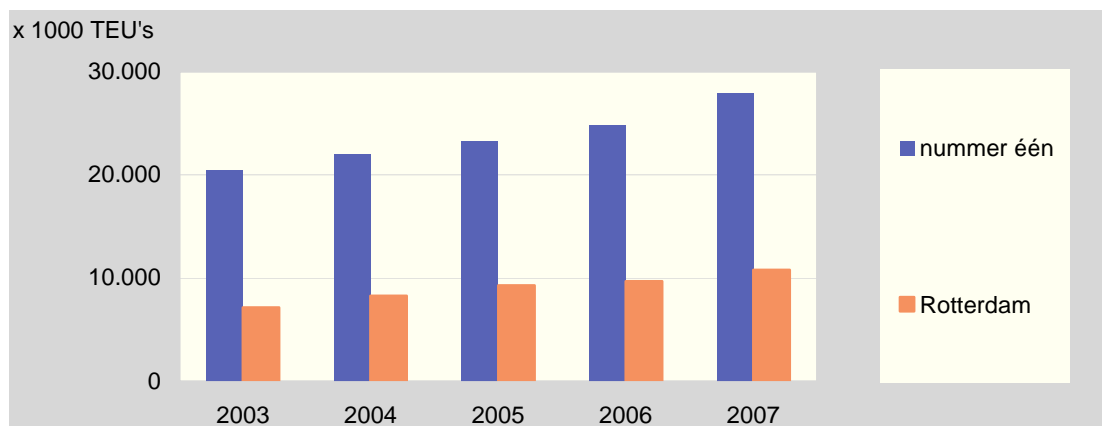
Figuur 7-26 Aandeel Rotterdamse haven in totale goederenoverslag range Hamburg-le Havre

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

De totale aan- en afvoer van goederen in de Rotterdamse haven bedraagt in 2007 net als een jaar daarvoor 37 procent van de totale goederenoverslag van al deze negen havens gezamenlijk.

Figuur 7-27 Positie in top tien wereldhavens voor containeroverslag en verschil met nummer één.

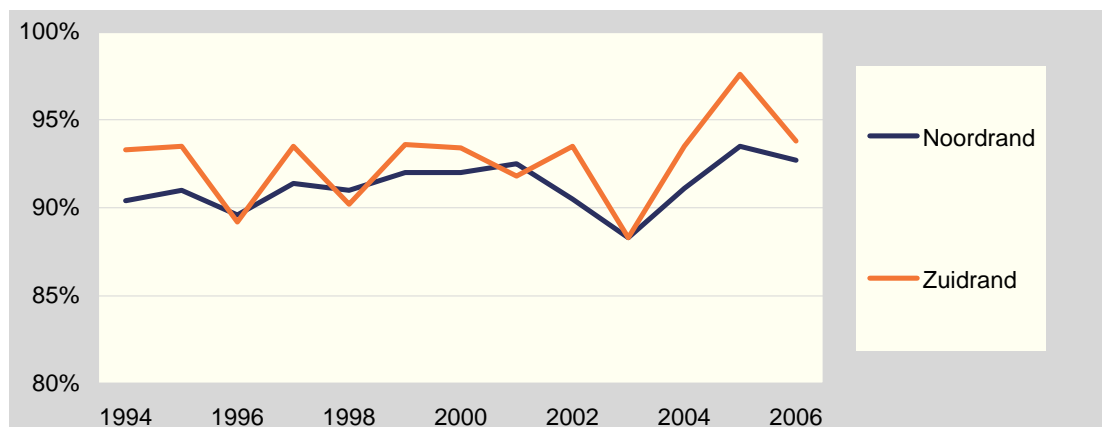
Bron: Havenbedrijf Rotterdam

In 2007 is de Rotterdamse haven een positie hoger komen te staan op de ranglijst van wereldhavens. Gemeten naar de totale hoeveelheid verwerkte containers, uitgedrukt in TEU's (Twenty Feet Equivalent Units) staat Rotterdam nu op de zesde plaats. De totale containeroverslag in Rotterdam is in 2007 met een miljoen toegenomen tot 10,8 miljoen TEU. Op de eerste plaats staat onveranderd Singapore, waar in 2007 27,9 miljoen TEU is verwerkt.

Hoewel de bedrijvigheid in 2007 in de Rotterdamse haven duidelijk is toegenomen, is het aantal ongevallen gedaald.³ In 2006 vonden er 117 incidenten plaats, tegenover 103 in 2007. De patrouillevaartuigen van het Havenbedrijf werden 341 keer opgeroepen, 117 keer voor brand, 58 keer voor waterverontreiniging, 38 keer voor emissie van gas en 59 keer voor technische hulpverlening.

Het havengebied beslaat nu ruim 10.000 hectare. In 2005 was het oppervlakte bedrijfsterrinen in dit gebied 5.040 hectare, in 2006 5.100 ha. Er is dus 60 hectare uitgegeven voor nieuwe bedrijfsterrinen.

Figuur 7-28 Waterkwaliteit rijkswateren

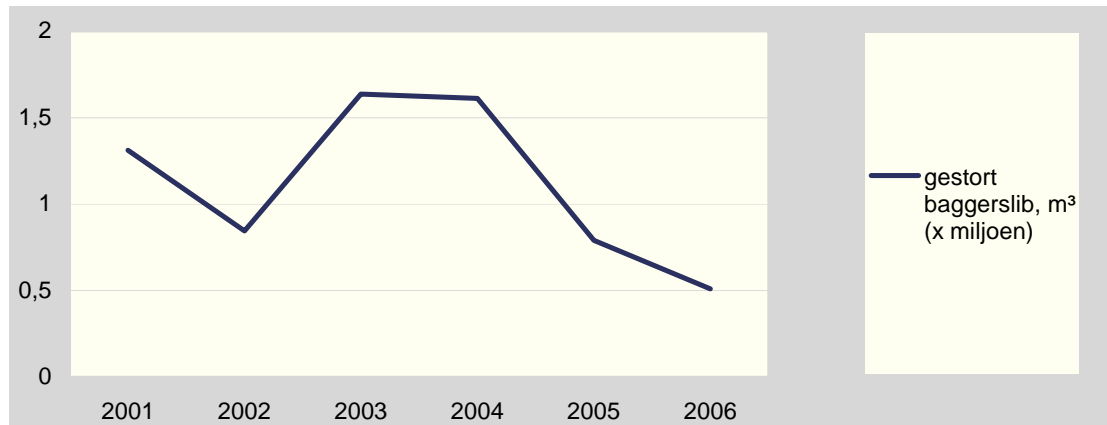
Bron: MSR

³ Persbericht Havenbedrijf Rotterdam N.V. 04-03-2008

De grafiek laat het percentage waterorganismen (beschermde soorten) zien, dat bij de heersende concentraties verontreinigende stoffen geen nadelige effecten ondervindt. De doelstelling is dat in 2010 het verwaarloosbaar risiconiveau (VR) wordt gehaald, dat wil zeggen 100%. Voor 2000 was het doel gesteld op 95 procent. In 2005 was dit voor de Zuidrand gerealiseerd, maar in 2006 ligt dit percentage zowel op de Zuidrand als op de Noordrand weer net onder de 95 procent.

Figuur 7-29 Hoeveelheid gestort baggerspecie

Bron: MSR

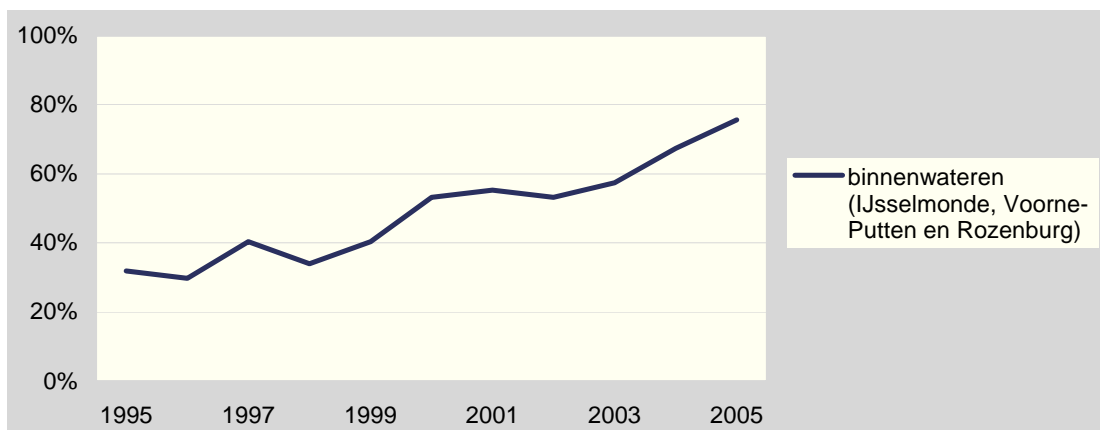
Een andere doelstelling op milieugebied is, dat alle baggerspecie in 2015 vrij verspreid of nuttig gebruikt kan worden. De bagger die daarvoor te zwaar vervuild is, wordt gestort in het baggerdepot 'de Slufter'. De laatste jaren vertoont de hoeveelheid baggerspecie die in het baggerdepot gestort is een dalende trend. Uit de tweejaarlijkse bemonstering van de gebaggerde specie blijkt echter dat de kwaliteit van de waterbodem in de Rotterdamse havens en vaarwegen sinds 2000 is afgenomen, met name de hoeveelheid baggerspecie die zo licht vervuild is dat deze vrij verspreid of nuttig gebruikt kan worden. De hoeveelheid zwaar vervuilde specie blijft de laatste jaren redelijk constant.

7.3 Milieu

Een goede milieukwaliteit is een belangrijke vestigingsvoorwaarde voor ondernemingen en hun werknemers en staat aan de basis van een goed en gezond leefklimaat. De gemeente wil de milieukwaliteit verbeteren door aan de voorkant van economische en ruimtelijke planvorming milieu een prominente plaats te geven.

Na een overzicht van indicatoren met betrekking tot de kwaliteit van water en lucht en de gevolgen daarvan voor de volksgezondheid volgt een aantal grafieken over de beleving van luchtkwaliteit en geluidshinder.

Figuur 7-30 Waterkwaliteit grote binnenwateren zuidrand

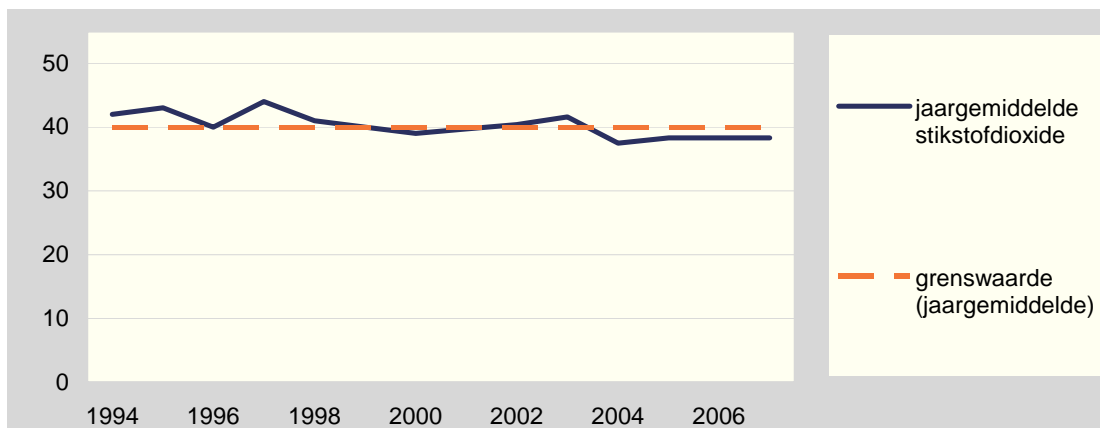

Bron: MSR

In de afgelopen tien jaar is het aandeel biologisch gezonde grote oppervlaktewateren op IJsselmonde, Voorne-Putten en Rozenburg gestegen van ongeveer 30 procent naar 76 procent.

Stikstofdioxide (NO_2) kan gezondheidsklachten veroorzaken of verergeren, zoals luchtwegklachten en gevoeligheid voor infecties. Stikstofdioxide wordt vooral gezien als een signaalstof voor algehele luchtvervuiling.

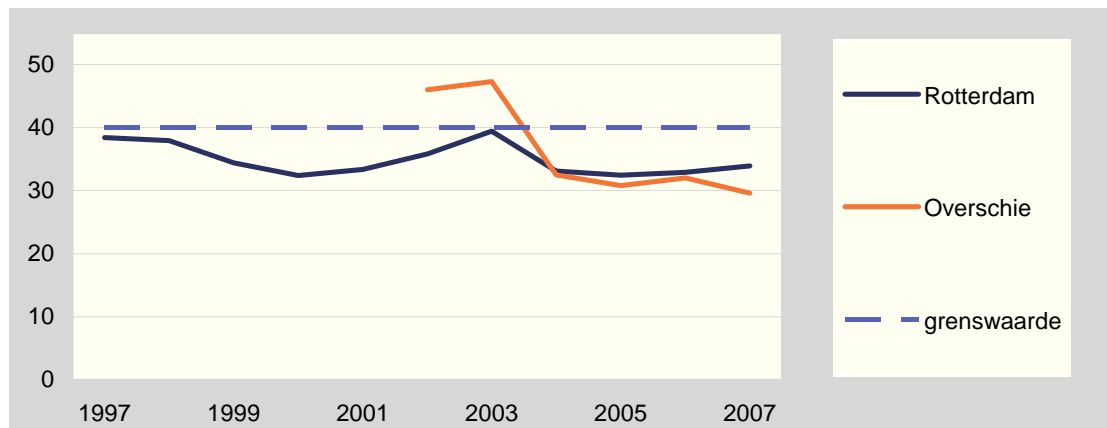
Figuur 7-31 Jaargemiddelde gehalte stikstofdioxide in microgram per m^3

Bron: MSR

De grenswaarde voor stikstofdioxide ligt op 40 microgram/m³ als jaargemiddelde. Uit bovenstaande grafiek blijkt, dat het gemeten jaargemiddelde al jaren lang schommelt rondom deze grenswaarde. Door de warme zomer was 2003 een ongunstig jaar voor de luchtkwaliteit. De jaren daarna bleef het jaargemiddelde van het gehalte stikstofdioxide in de lucht onder de grenswaarde. Uurgemiddelden hoger dan 200 microgram/m³ mogen niet meer dan achttien keer per jaar voorkomen. Dergelijke hoge uurgemiddelden zijn de laatste jaren vrijwel niet voorgekomen.⁴

Figuur 7-32 Jaargemiddelde gehalte fijn stof in microgram per m³

Bron: MSR

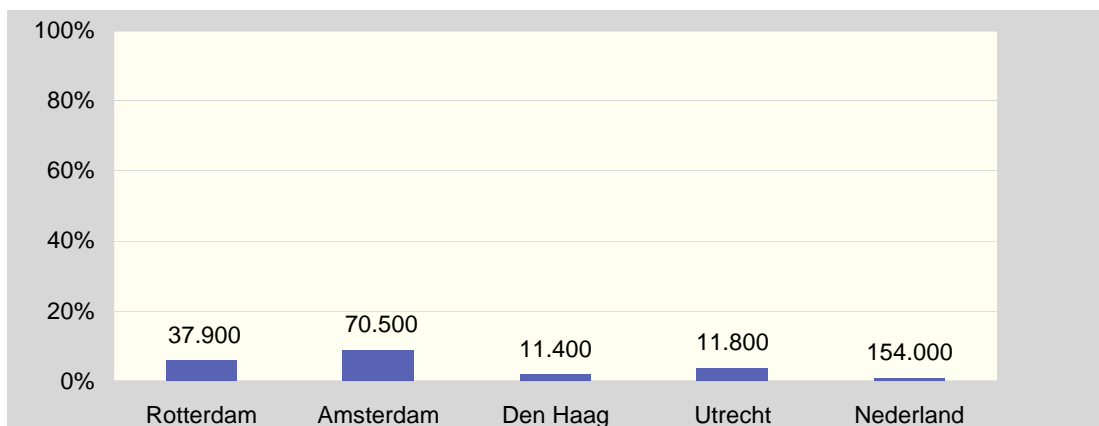
Fijn stof komt vrij bij verbrandingsprocessen, zowel van de industrie als van het weg- en scheepvaartverkeer. In Rotterdam en omgeving is zeker de helft van de concentratie fijn stof afkomstig van buiten de regio en zelfs uit het buitenland. De concentraties fijn stof worden gerelateerd aan een Europese norm die vertaald is in de Nederlandse wetgeving (40 microgram / m³ als jaargemiddelde). Het 24-uursgemiddelde mag per jaar maximaal 35 dagen per jaar meer dan 50 microgram / m³ zijn.

In bovenstaande grafiek is te zien dat het jaargemiddelde van de concentratie fijn stof in 2003 een piek vertoonde. Dit is te verklaren uit de warme zomer in dat jaar. Daarna trad een daling in. Ten opzichte van 2005 zijn in 2006 de jaargemiddelden weer iets gestegen. In 2007 is het jaargemiddelde fijn stof in de lucht in Overschie gedaald en in Rotterdam licht gestegen. Op het meetpunt Rotterdam is de grenswaarde voor de daggemiddelde concentratie in 2007 gedurende 37 dagen overschreden⁵.

⁴ MSR 2007

⁵ MSR 2007

Figuur 7-33 Aantal en percentage inwoners die wonen in een gebied waar de Europese norm voor fijn stof én voor NO₂ wordt overschreden, 2006

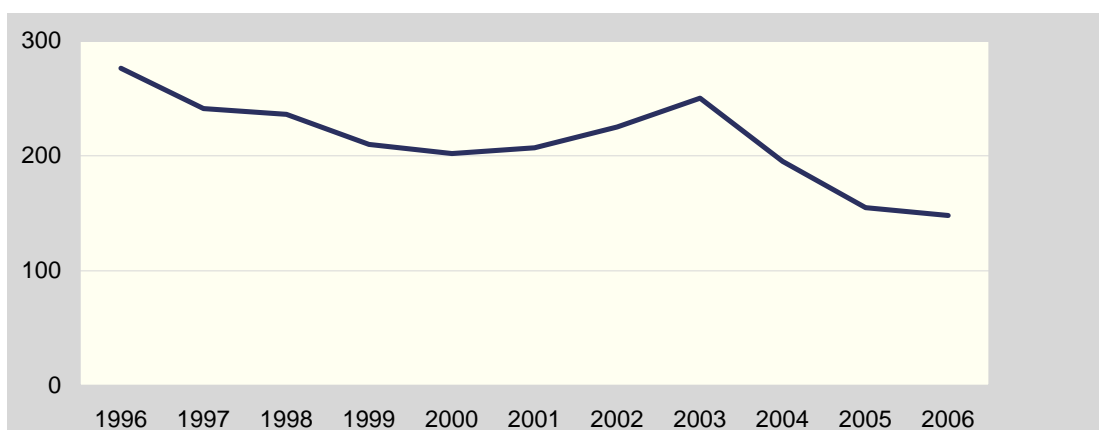

Bron: CBS

In Rotterdam wonen bijna 38.000 mensen in een gebied waar de Europese norm voor fijn stof en voor NO₂ wordt overschreden. Dit is 6 procent van de Rotterdamse bevolking. In Amsterdam is dit 9 procent, in Den Haag 2 procent, in Utrecht 4 procent en voor heel Nederland ligt dit aandeel onder de 5 procent. Het aandeel van de bevolking dat in een gebied woont, waar alleen de norm voor fijn stof wordt overschreden (33 procent) is in Rotterdam wel veel hoger dan in de andere grote steden.

Fijn stof in de lucht veroorzaakt negatieve gezondheidseffecten. Op basis van de gemeten hoeveelheden fijn stof worden schattingen gemaakt van het aantal inwoners van Rijnmond dat jaarlijks enkele weken tot maanden eerder overlijdt als gevolg van kortdurende blootstelling aan verhoogde concentraties fijn stof. Dit betreft verzwakte mensen die al aan een hart- of luchtwegziekte lijden en hier gevoelig voor zijn.

Figuur 7-34 Vervroegde sterfgevallen door fijn stof , regio Rijnmond

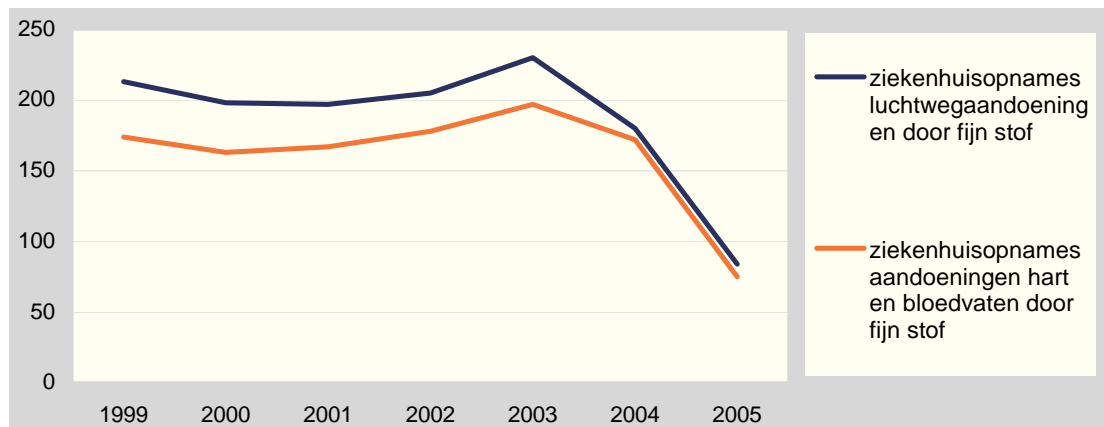

Bron: MSR

Uit de grafiek blijkt dat dankzij de afname van de concentratie fijn stof in de lucht de schatting van het aantal vervroegde sterfgevallen als gevolg van fijn stof is afgenomen van 250 in 2003 tot minder dan 150 in 2006.

De GGD Rotterdam-Rijnmond maakt hiernaast een schatting van het aantal inwoners van Rijnmond dat jaarlijks in het ziekenhuis wordt opgenomen als gevolg van kortdurende blootstelling aan verhoogde concentraties fijn stof. Dit betreft opnames vanwege luchtwegziekten en hart- en vaatziekten.

Figuur 7-35 Aantal ziekenhuisopnames ten gevolge van fijn stof, regio Rijnmond

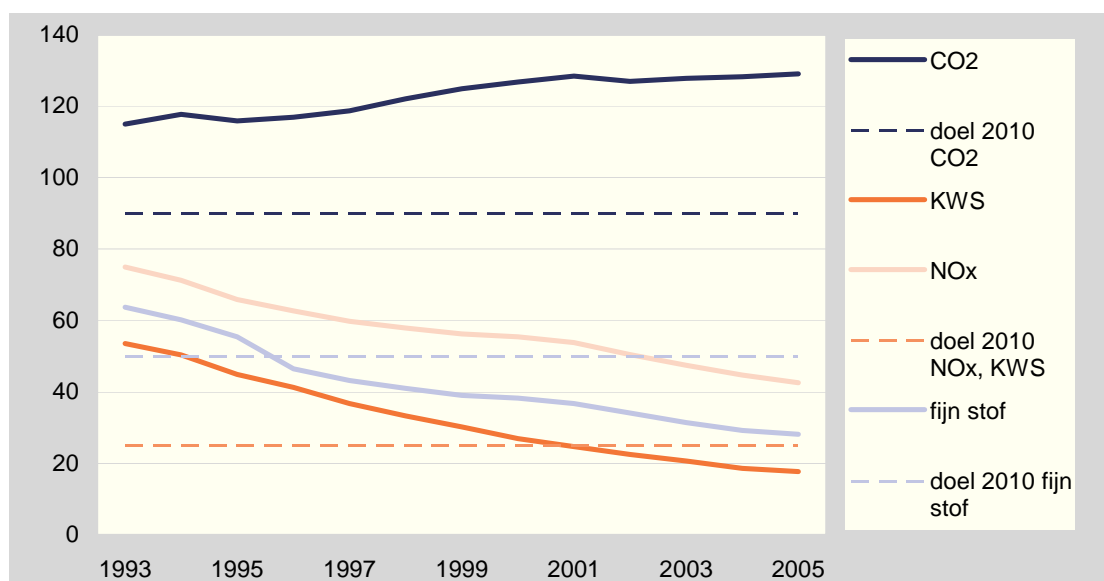

Bron: MSR

Het totaal aantal ziekenhuisopnames met luchtwegaandoeningen door fijn stof is gedaald van meer dan 400 in 2003 tot circa 160 in 2005. In dat jaar is 2,3 procent van de ziekenhuisopnames veroorzaakt door kortdurende blootstelling aan fijn stof. Luchtwegziekten en hart- en vaatziekten als gevolg van fijn stof zijn beiden ongeveer even vaak de aanleiding voor ziekenhuisopname.

Het beleid is erop gericht de uitstoot door wegverkeer van kooldioxide (CO₂), fijn stof, NO_x en koolwaterstoffen (KWS) te verminderen. In 1986 is de index voor de uitstoot van deze stoffen op 100 gesteld en zijn streefwaarden voor 2010 geformuleerd.

Figuur 7-36 Uitstoot wegverkeer, index (1986=100)

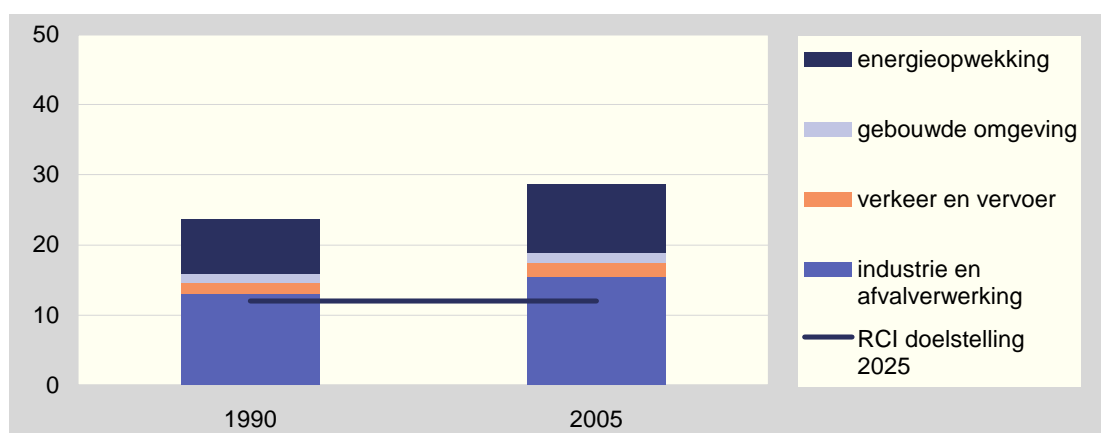

Bron: MSR

De uitstoot van NO_x, fijn stof en koolwaterstoffen is de laatste jaren door de invoering van schonere motoren aanzienlijk afgenomen. De emissie van fijn stof en koolwaterstoffen (KWS) voldoet inmiddels aan de normdoelstelling van 2010. De schonere motor heeft geen invloed op de uitstoot van CO₂, zodat de emissiefactor van CO₂ in de afgelopen jaren nauwelijks is gedaald. De stijging van het aantal afgelegde kilometers in de afgelopen jaren leidt juist tot een toename van de uitstoot van CO₂ door wegverkeer.

Rotterdam heeft ambities geformuleerd om de CO₂-uitstoot sterk te verminderen. Het gemeentebestuur heeft zich verbonden aan het Clinton Climate Initiative en wil 'World Capital of CO₂ free energy' zijn. Doelstelling is om in 2025 een reductie van CO₂ te realiseren tot een niveau van 50 procent van de CO₂-uitstoot in 1990. Om dit te realiseren is het Rotterdam Climate Initiative (RCI) gestart.

Figuur 7-37 Emissie CO₂ in Mton naar veroorzaker

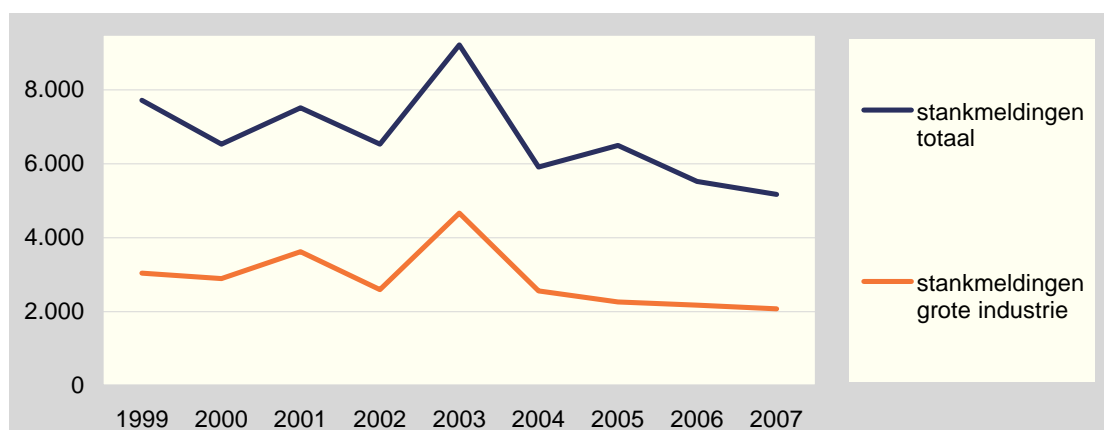
Bron: DCMR nulmeting RCI

De DCMR heeft in een nulmeting berekend wat de CO₂-uitstoot in 1990 en in 2005 was om de doelstelling van het RCI te bepalen en inzicht te krijgen in de hoeveelheid CO₂-uitstoot ten tijde van de start van het RCI. De doelstelling is om in 2025 een CO₂-uitstoot te realiseren van 12 Mton. In 2005 is de totale CO₂-emissie met 5 Mton gestegen ten opzicht van 1990. Industrie en afvalverwerking is de grootste bron van CO₂-emissie. Daarna is energieopwekking de grootste bron van CO₂-emissie.

De DCMR heeft in de nulmeting ook een prognose gemaakt van de CO₂-emissie in 2025 op basis van staand beleid. Op basis hiervan wordt de totale CO₂-uitstoot in 2025 geraamd op 46 Mton. Dit betekent dat er een grote inspanning nodig zal zijn om de doelstelling van het RCI te halen.

De Centrale Meldkamer van de DCMR registreert klachten van Rotterdammers met betrekking tot stank, stof en lawaai. Dit geeft inzicht in de beleving van milieuvervuiling bij de Rotterdamse burgers.

Figuur 7-38 Aantal stankmeldingen

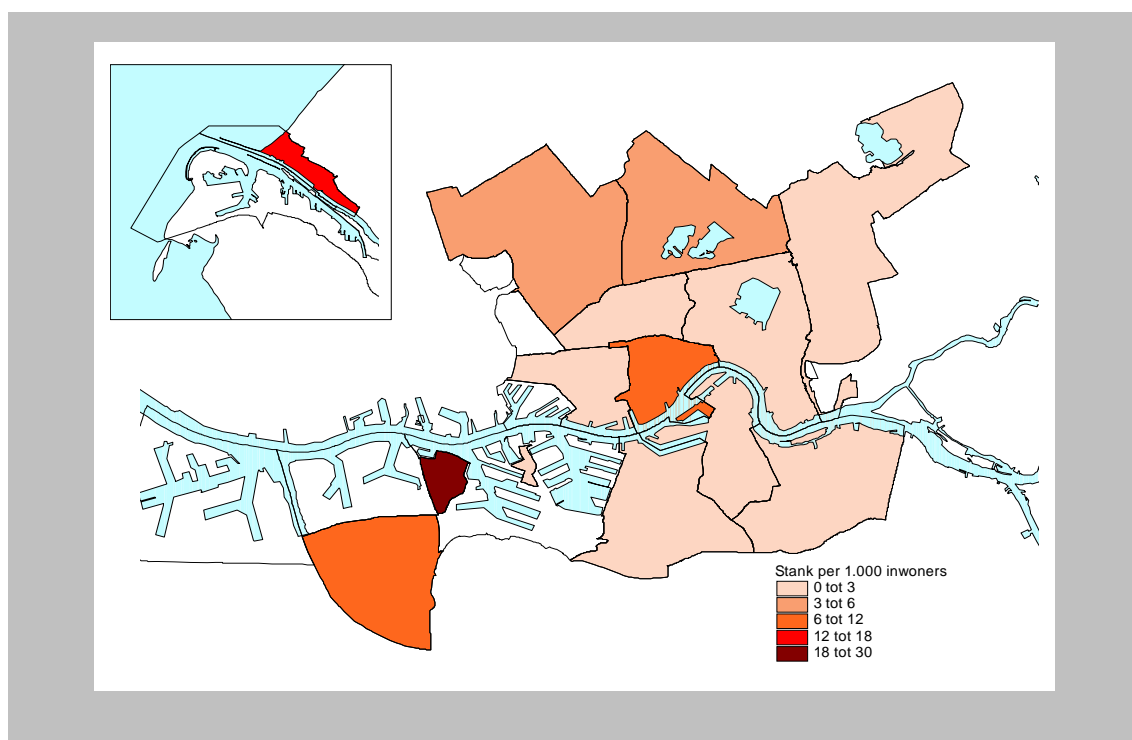

Bron: DCMR

In 2007 was het aantal stankmeldingen dat de DCMR binnen kreeg lager dan ooit sinds het bestaan van de DCMR in 1967. Het afgelopen jaar daalde het aantal van 5.522 in 2006 naar 5.175 in 2007. Voor een deel kan dit verklaard worden door de natte en koele zomer van 2007. Bij warm weer is de kans op blootstelling aan stank groter doordat mensen meer buiten zijn en ramen en deuren open hebben staan. Het aantal stankmeldingen van grote industrie was in 2007 ook lager dan in eerdere jaren. Door maatregelen in de grote industrie neemt het aantal stankvoorvallen weliswaar niet af, maar wel de hinder die daarvan ondervonden wordt. De vier incidenten met de meeste meldingen uit 2007 zijn oliestank door een losgeslagen schip dat een steiger van de Maasvlakte Olie Terminal ramde (142 meldingen), stankoverlast door een waterzuivering van Vos Logistics (124 meldingen), stankoverlast na explosie van een tankcontainer bij LBC (104 meldingen) en meldingen over stof door het vrijkomen van katalysatorstof bij Shell Pernis (90 meldingen).⁶

⁶ Milieumeldingen in Rijnmond. DCMR 2008

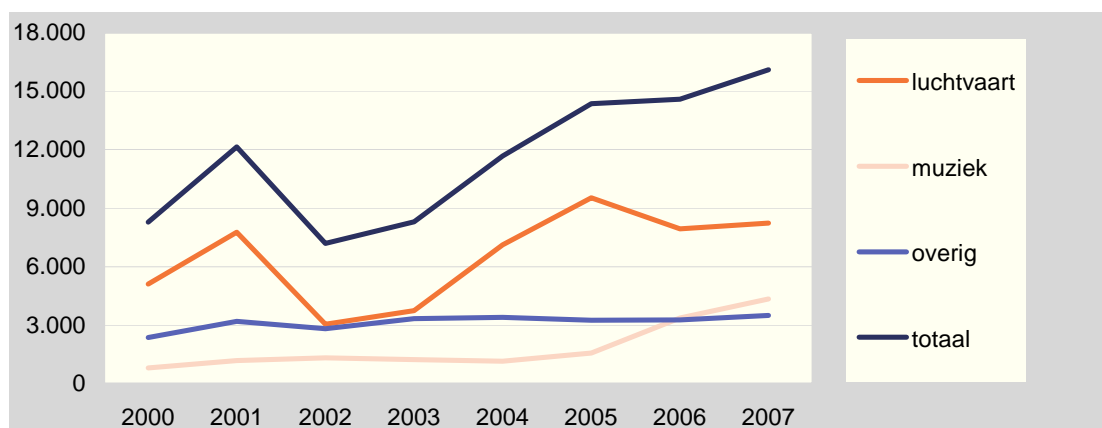
Figuur 7-39 Stankmeldingen per 1.000 inwoners, 2007

bron: DCMR

De meeste stankmeldingen per 1.000 inwoners komen in 2007 uit Pernis, gevolgd door Hoek van Holland. Daarna zijn Hoogvliet en het Stadscentrum de delen van Rotterdam met de meeste stankklachten.

Figuur 7-40 Aantal klachten over lawaai

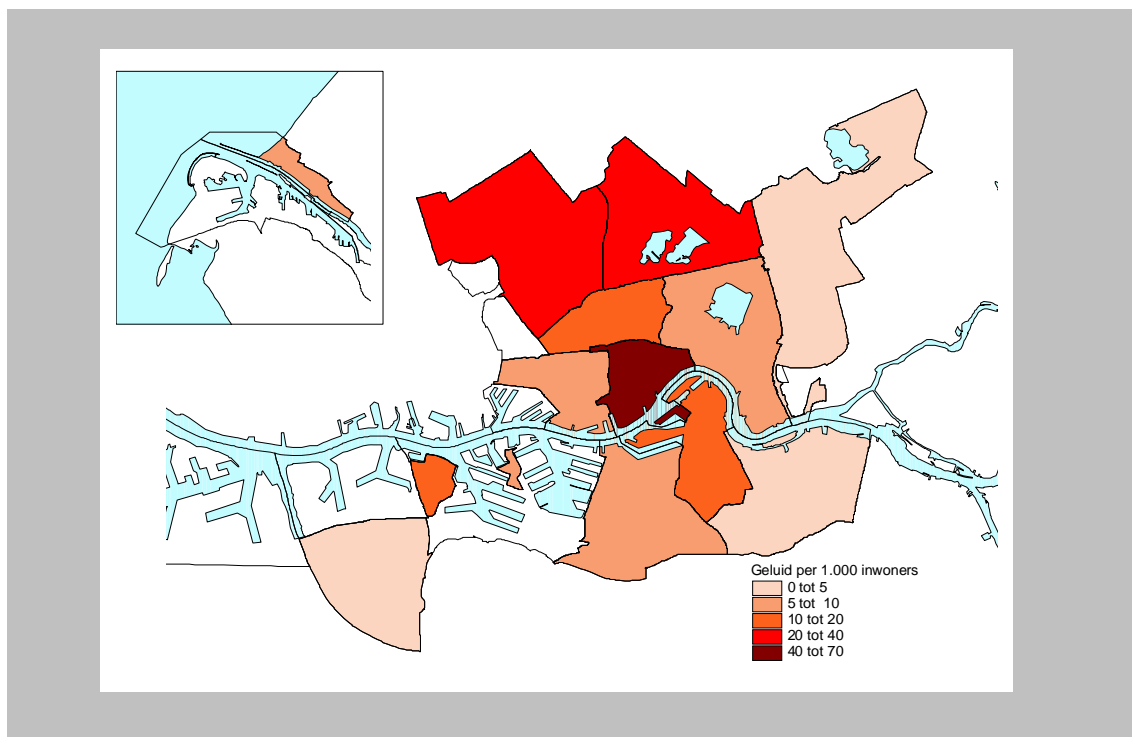
Bron: DCMR

Het totaal aantal meldingen bij de DCMR bestond in 2007 voor 72 procent uit meldingen van geluidsoverlast. In eerdere jaren was dit circa 55 procent. Het aantal lawaaimeldingen is in 2007 weer gestegen en het hoogste aantal sinds de oprichting van de DCMR in 1967. Zowel het aantal meldingen van vliegtuiglawaai als van horecalawaai is toegenomen. De sterke toename van meldingen van geluidsoverlast door muziek in horeca sinds 2006 is onder andere te verklaren door de publiciteit rondom de maatregel dat overlast van horeca niet meer bij de poli-

tie maar bij de DCMR gemeld moet worden. De overige meldingen bestaan uit meldingen van lawaai door vervoer, industrie en overige bronnen. Dit blijft de laatste jaren vrij constant.⁷

Figuur 7-41 Meldingen geluidsoverlast per 1.000 inwoners, 2007

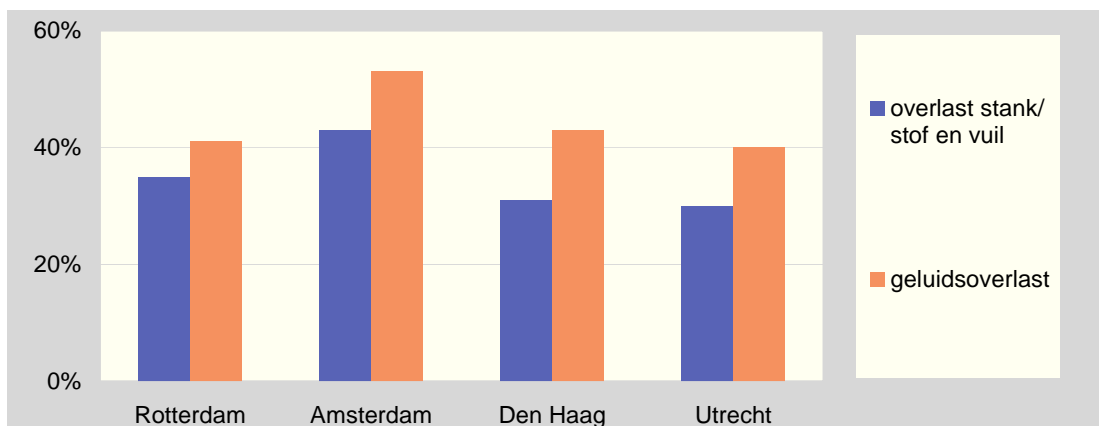

bron: DCMR

Het aantal meldingen per 1.000 inwoners is het hoogst in het Stadscentrum (inclusief het havengebied) met 63 meldingen per 1.000 inwoners het hoogst. Daarna volgen de deelgemeenten Hillegersberg-Schiebroek en Overschie met respectievelijk 32 en 25 meldingen per 1.000 inwoners. De klachten in het centrum zullen vooral betrekking hebben op horeca en muziek en de haven, terwijl de geluidsmeldingen in de noordelijke deelgemeenten vooral verband houden met overlast van vliegtuigverkeer.

⁷ Milieumeldingen in Rijnmond, DCMR 2008

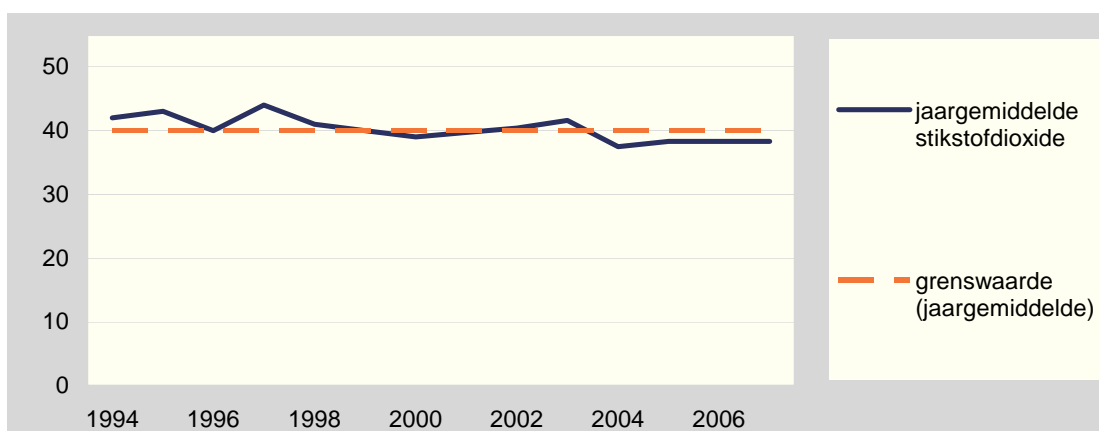
Figuur 7-42 Mate van overlast in huidige woonomgeving: geluidsoverlast / stank, stof en/of vuil komen soms of vaak voor, 2006

Bron: WoON Nederland

Het aandeel inwoners dat aangeeft soms of vaak geluidsoverlast te hebben, ligt in Rotterdam een stuk lager dan in Amsterdam en is vergelijkbaar met het aandeel inwoners in Den Haag en Utrecht. Ook het aandeel inwoners dat soms of vaak overlast heeft van stank, stof en vuil is in Amsterdam hoger dan in de andere drie grote steden. Daarna volgt Rotterdam. In Den Haag en Utrecht heeft een kleiner deel van de bevolking soms of vaak last van stank, stof en vuil.

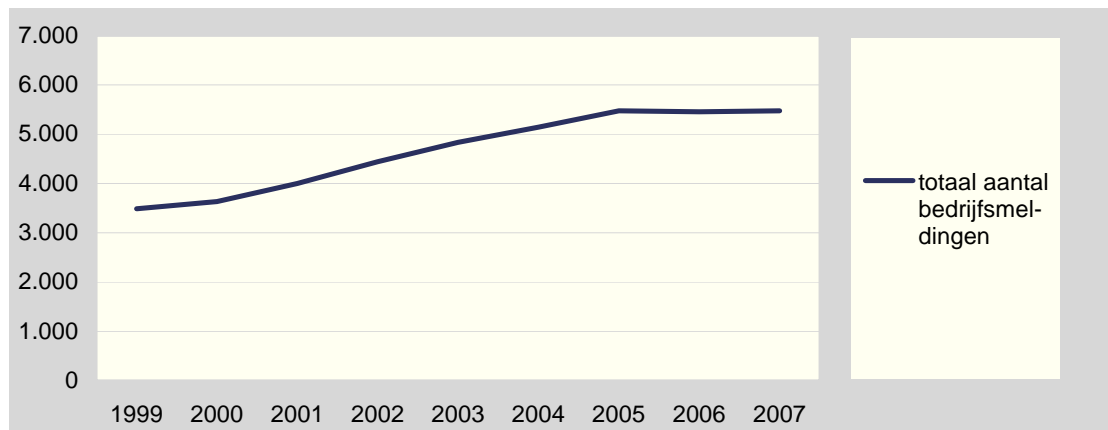
Figuur 7-43 Aantal woningen die in aanmerking komen voor geluidssanering

Bron: Jaarrekening, paragraaf GSB

Eind tachtiger jaren heeft het ministerie van VROM vastgesteld dat alle woningen die door weg- en railverkeerslawaai een geluidsbelasting hebben op de gevel van 65dB(A) of meer, voor 2020 gesaneerd moeten worden. Hiervoor heeft VROM subsidie ter beschikking gesteld. Per 1 januari 2007 stonden er in Rotterdam 3.364 woningen op de A-lijst waar het wegverkeerslawaai de norm overschrijdt en zijn er 1.262 woningen waar de norm voor railverkeerslawaai wordt overschreden. Per 1 januari 2008 is het aantal woningen op de A-lijst met 546 verminderd tot 3.121 woningen en op de raillijst met 164 tot 1.098 woningen. In 2007 zijn 31 woningen van de A-lijst gesaneerd. De afname van het aantal woningen op beide lijsten wordt voor het grootste deel verklaard door het feit, dat in 2007 beide lijsten zijn geactualiseerd. Doordat bijvoorbeeld stil asfalt is aangelegd, of woningen gesloopt zijn, kon vorig jaar een vrij groot aantal woningen van de lijst worden afgevoerd.

Figuur 7-44 Aantal bedrijfsmeldingen van incidenten

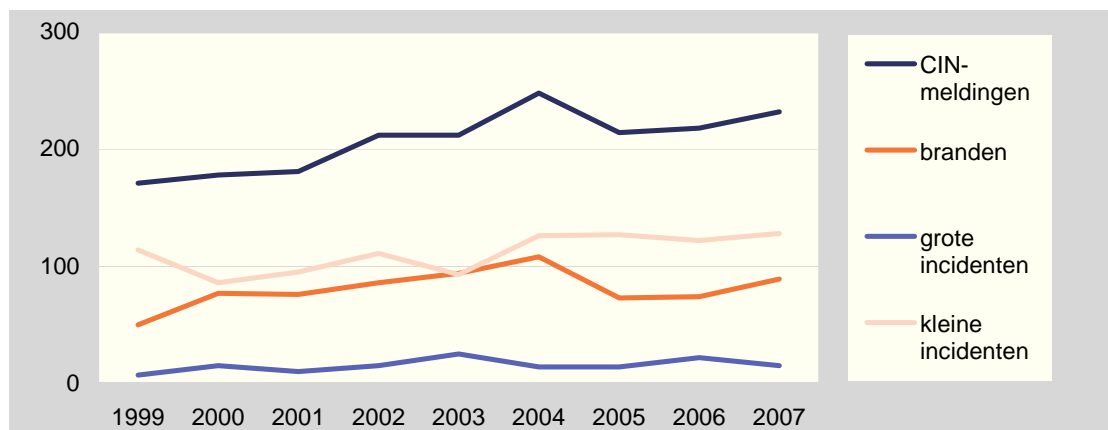

Bron: DCMR

Het aantal bedrijfsmeldingen van incidenten bij de DCMR is sinds 2005 ongeveer hetzelfde gebleven.

Bij incidenten, die ook gevolgen kunnen hebben buiten het bedrijfsterrein, moeten bedrijven een zogenaamde CIN-melding doen bij het Centraal Incidentennummer.

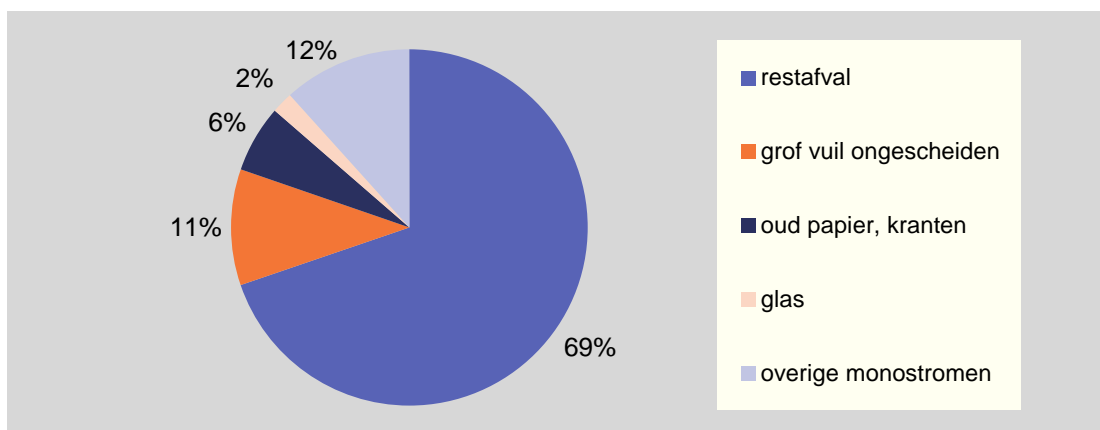
Figuur 7-45 Aantal meldingen Centraal Incidentennummer

Bron: DCMR

Het totaal aantal CIN-meldingen is in 2007 groter dan in 2006. In 2007 vonden minder grote incidenten plaats, maar het aantal kleine incidenten en vooral het aantal branden was in 2007 hoger dan de jaren daarvoor.

Figuur 7-46 Huishoudelijk afval naar kg/inwoner

Bron: Roteb

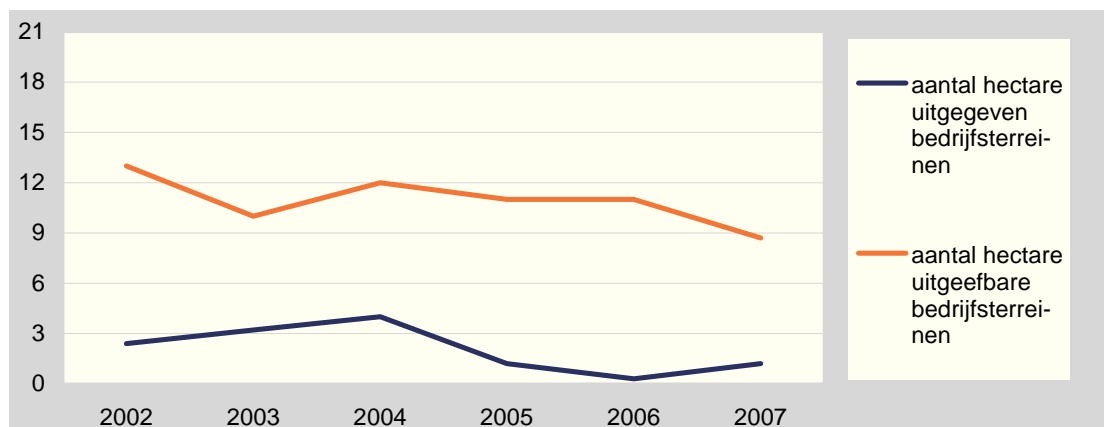
Per hoofd van de bevolking heeft de Rotterdammer in 2007 560 kg afval geproduceerd. Ongeveer 70 procent daarvan bestaat uit restafval. Oud papier en kranten maakt zes procent van het afval uit, gescheiden ingezameld glas twee procent.

7.4 Grondzaken

Grondexploitatie, vastgoedbeheer en erfpacht(conversie) leveren een bijdrage aan de doelstelling van de pijler Fysiek. Dit is aanvullend op het beleid Wonen en Ruimtelijke ordening waar het accent ligt op (beleids)ontwikkeling en handhaving. Bij Grondzaken staat de uitvoering van projecten centraal.

Rotterdam telt ruim 20 bedrijfsterreinen naast het havengebied en de distributieparken van het Havenbedrijf. In totaal is er netto ruim 440 hectare bedrijfsterreinen.

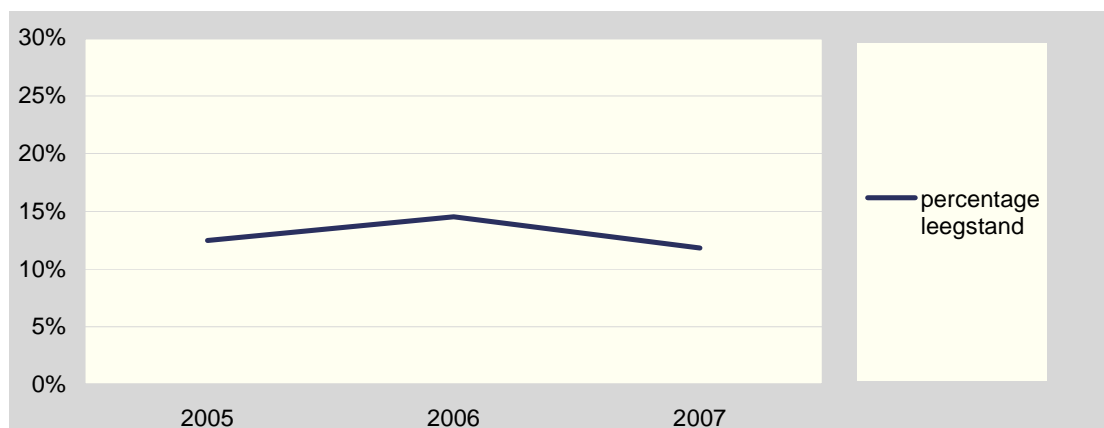
Figuur 7-47 Aantal hectare uitgegeven en uitgeefbare bedrijfsterreinen

Bron: Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR)

Het aantal hectare uitgeefbare bedrijfsterreinen daalt sinds 2002. In 2007 is dit 8,7 hectare. Het aantal hectare bedrijfsterreinen dat in 2007 is uitgegeven, is toegenomen naar 1,2 hectare in 2007, evenveel als in 2005.

Figuur 7-48 Aandeel vierkante meters kantoorruimtes (van de kantoren met ruimtes van 500 m² of groter) dat leeg staat van het totaal aantal vierkante meters

Bron: COS (dS+V/VIC, VGM, PropertyNL.com)

Het aandeel vierkante meters kantoorruimtes dat 500 m² of groter is en leeg staat, is begin 2006 hoger dan in het jaar ervoor én erna. In deze jaren is dit ongeveer 12 procent en in 2006 15 procent.

Het grootste gedeelte van het gemeentelijk vastgoed is in beheer bij het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR). De boekwaarde van de vastgoed portefeuille in beheer bij het OBR bedraagt eind 2007 € 304,4 miljoen. Eind 2006 was dit € 267 miljoen. Dit betreft objecten in commercieel, niet-commercieel en bijzonder beheer.

Het strategisch vastgoed van het OBR is het vastgoed in bezit van het Ontwikkelingsbedrijf, dat bijdraagt aan de realisatie van de doelstellingen van de gemeente Rotterdam. Een voorbeeld hiervan is het Stadhuis van de gemeente. Eind 2006 was het percentage strategisch vastgoed van het OBR, gemeten in aantal objecten, 65 procent van het totale bezit. Eind 2007 is dit gedaald naar 45 procent. De totale gemeentelijke vastgoedportefeuille heeft een WOZ-waarde van € 2,2 miljard. Deze portefeuille betreft vastgoed dat in 2007 is ondergebracht bij de Centrale Vastgoed Organisatie waaronder ook het vastgoed van het OBR.

Het aandeel grondexploitaties dat in de gemeente Rotterdam met een subsidie financieel sluitend wordt gemaakt, is 87 procent. Bij het overige aandeel is sprake van winst. Dit cijfer verandert weinig omdat dit projecten met een lange doorlooptijd betreffen.

De investeringen die de gemeente Rotterdam in grondexploitaties heeft uitstaan, bedraagt begin 2008 € 5,1 miljard tegenover € 4,7 miljard een jaar eerder. Het percentage winstgevendheid op de totale portefeuille (verdienvermogen) bedraagt 2 procent (voor resultaatneming), zo meldt de jaarrekening 2007.

Belangrijkste punten pijler Economie

- ***De werkgelegenheid in het medisch en zorgcluster is in Rotterdam in 2006 met 1.800 banen gestegen naar 50.000 banen.***
- ***In het MKB stijgt de werkgelegenheid.***
- ***De havensector is in 2007 verder gegroeid. Rotterdam staat op de zesde plaats op de ranglijst van wereldhavens.***
- ***De gemeente Rotterdam staat bij de vier grote steden niet meer op de eerste, maar op de derde plaats wat betreft beoordeling door ondernemers van de gemeentelijke dienstverlening.***
- ***Het aantal stankmeldingen is in 2007 gedaald, maar het aantal meldingen van geluidsoverlast is sterk gestegen.***
- ***De uitstoot van CO₂ is tot 2005 gestegen. In diezelfde periode is de uitstoot van andere schadelijke stoffen door het wegverkeer gedaald.***
- ***Rotterdamers ervaren meer dan inwoners van andere grote steden overlast van stank, stof en vuil.***
- ***Het Centraal Incidenten Nummer kreeg in 2007 meer meldingen dan in 2006. Het aantal grote incidenten was kleiner, maar het aantal branden is na een daling in eerdere jaren in 2006 weer toegenomen.***

8 Pact op Zuid

Met Pact op Zuid wordt een intensief programma bedoeld waarmee een groot deel van Rotterdam-Zuid wordt aangepakt. Het programma richt zich op de deelgemeenten Feijenoord, Charlois en IJsselmonde. Dit deel van Rotterdam-Zuid moet in fysiek, economisch en sociaal opzicht aantrekkelijker worden. Het programma is niet een programma van de gemeente alleen, woningcorporaties hebben samen met de gemeente een plan van aanpak opgesteld. Dit is beschreven in het document "Buit op Zuid".

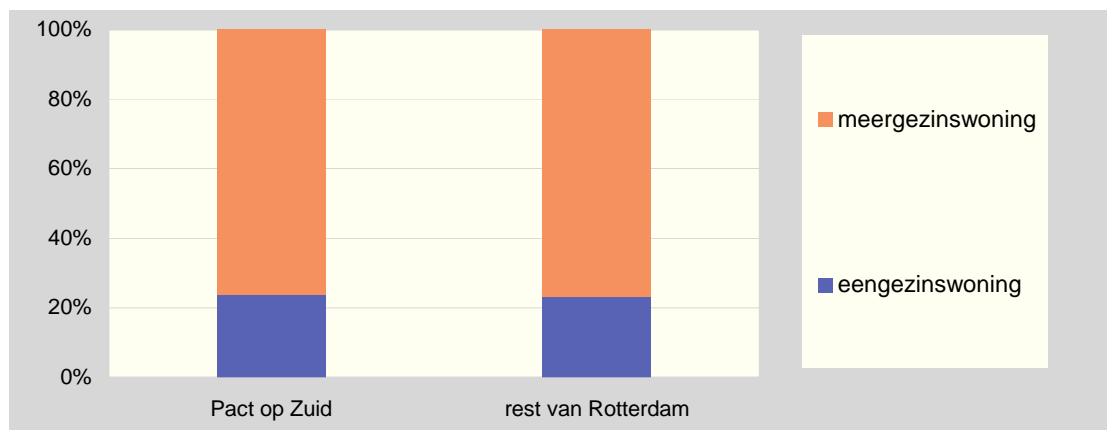
Bij de beschrijving van het gebied komen de volgende aspecten aan de orde: wonen en woonomgeving, veiligheid, sociaal en economie.

Daar waar mogelijk wordt steeds een vergelijking gemaakt tussen het gebied waar Pact op Zuid betrekking op heeft en de rest van Rotterdam.

8.1 Wonen en woonomgeving

In dit deel volgt een beschrijving van de woningvoorraad in het Pact op Zuid gebied, de opgeleverde nieuwbouw in 2007, informatie over verhuizen naar en vanuit Pact op Zuid. Ook is er aandacht voor de woningomgeving en het oordeel daarover van de bewoners.

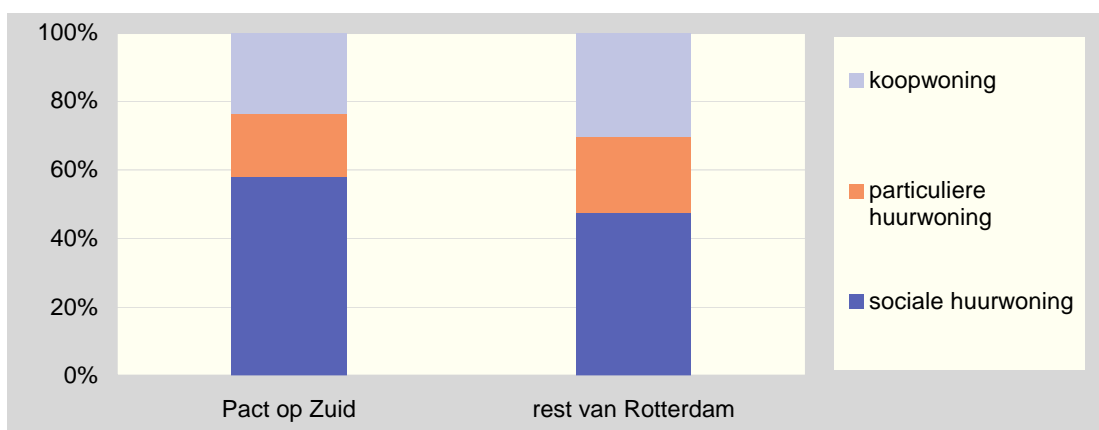
Figuur 8-1 Woningen naar woningtype, 1 januari 2007

Bron: WBOB

Er staan in de drie deelgemeenten, die tezamen het Pact op Zuid vormen, per 1 januari 2007 totaal bijna 95.000 woningen. De verhouding eengezinswoning en meergezinswoning is gelijk voor de deelgemeenten behorend bij het Pact op Zuid en de rest van Rotterdam. In het Pact op Zuid gebied staan ruim 22.500 eengezinswoningen en bijna 72.400 meergezinswoningen.

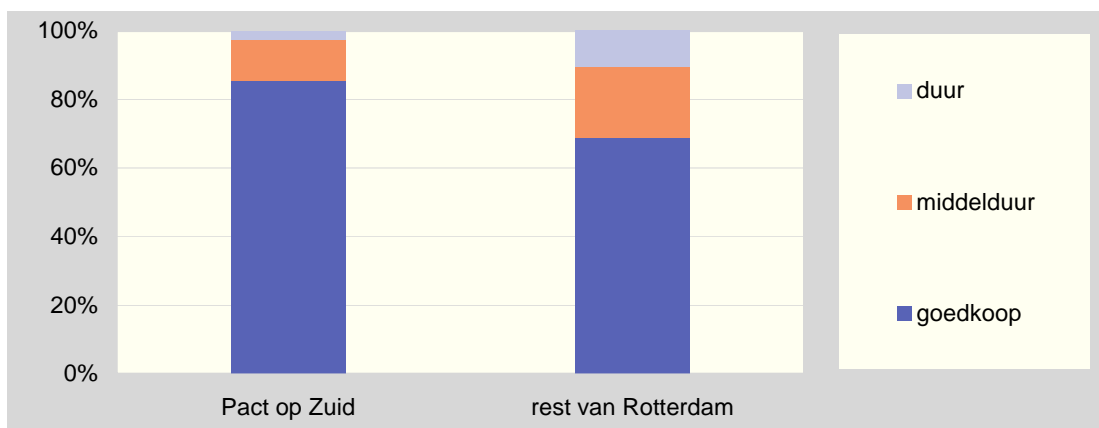
Figuur 8-2 Woningen naar eigendomsverhouding, 1 januari 2007

Bron: WBOB

Er staan in het Pact op Zuid gebied relatief meer sociale huurwoningen dan in de rest van Rotterdam. Het aandeel particuliere huurwoningen en koopwoningen is lager dan in overig Rotterdam.

Figuur 8-3 Woningen naar WOZ-waarde, prijspeil 2005

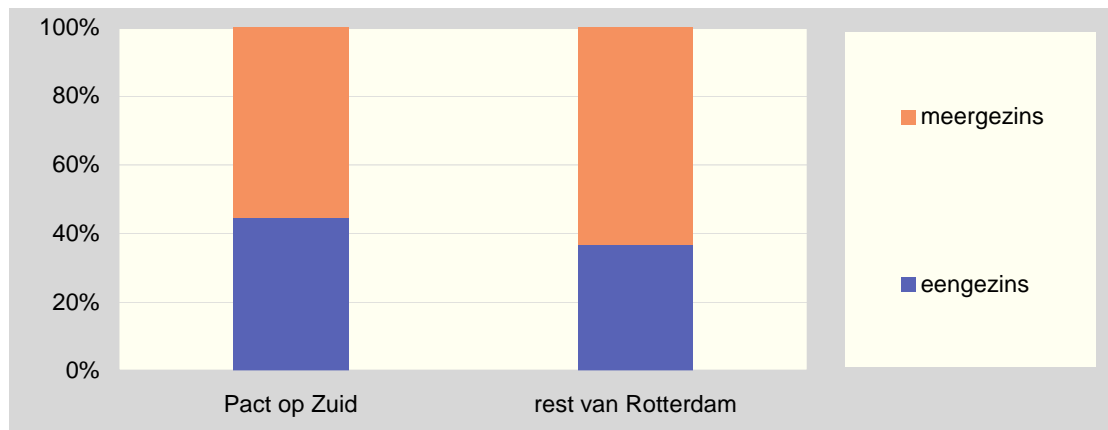

Bron: WBOB

Verreweg het grootste deel van de woningvoorraad in het Pact op Zuid gebied bestaat uit goedkope woningen. In de rest van Rotterdam staan relatief meer middeldure en dure woningen.

Er zijn in het plangebied Pact op Zuid in 2007 379 nieuwbouwwoningen opgeleverd, minder dan in 2006 toen er 710 nieuwbouwwoningen zijn opgeleverd.

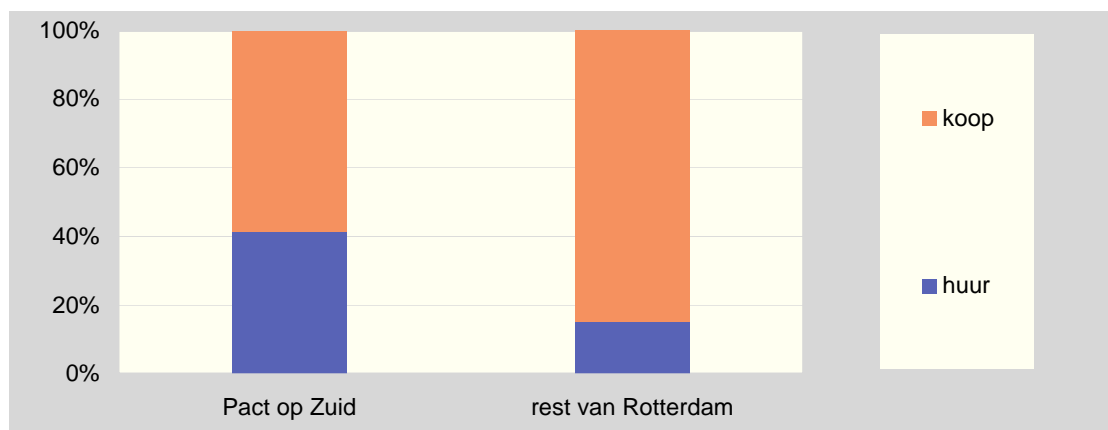
Figuur 8-4 Nieuwbouwwoningen naar woningtype, 2007

Bron: dS+V/Vergunningen/I&D

In tegenstelling tot 2006 zijn er in 2007 relatief meer eengezinswoningen nieuw opgeleverd dan in de rest van Rotterdam. Van de nieuw opgeleverde woningen in de drie deelgemeenten van het Pact op Zuid bestaat 45 procent uit eengezinswoningen. Binnen de rest van Rotterdam is dat ruim een derde.

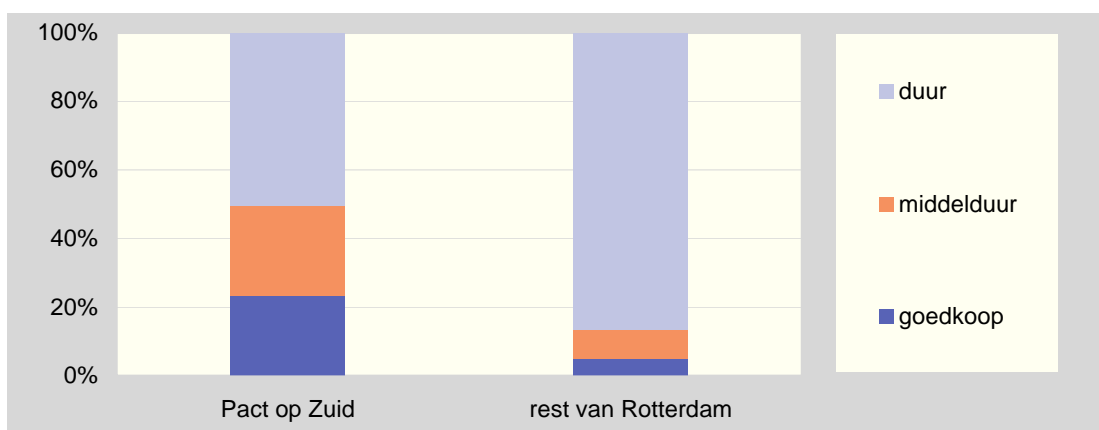
Figuur 8-5 Nieuwbouwwoningen naar eigendomsverhouding, 2007

Bron: dS+V/Vergunningen/I&D

Iets meer dan 40 procent van de opgeleverde nieuwbouw in het Pact op Zuid gebied bestaat uit huurwoningen. In de rest van Rotterdam is dit aandeel beduidend lager.

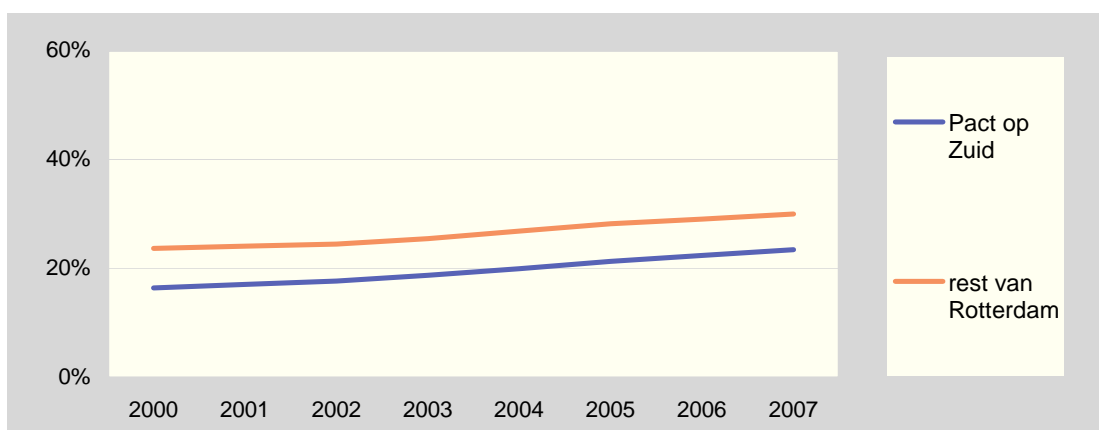
Figuur 8-6 Nieuwbouwwoningen naar prijsklasse, 2007

Bron: dS+V/Vergunningen/I&D

In tegenstelling tot vorig jaar zijn er in het gebied van het Pact op Zuid in verhouding iets meer goedkope woningen opgeleverd dan in de rest van Rotterdam. De helft van de nieuwbouw in het Pact op Zuid gebied is in de dure sector gerealiseerd, in de rest van Rotterdam is dat 86 procent.

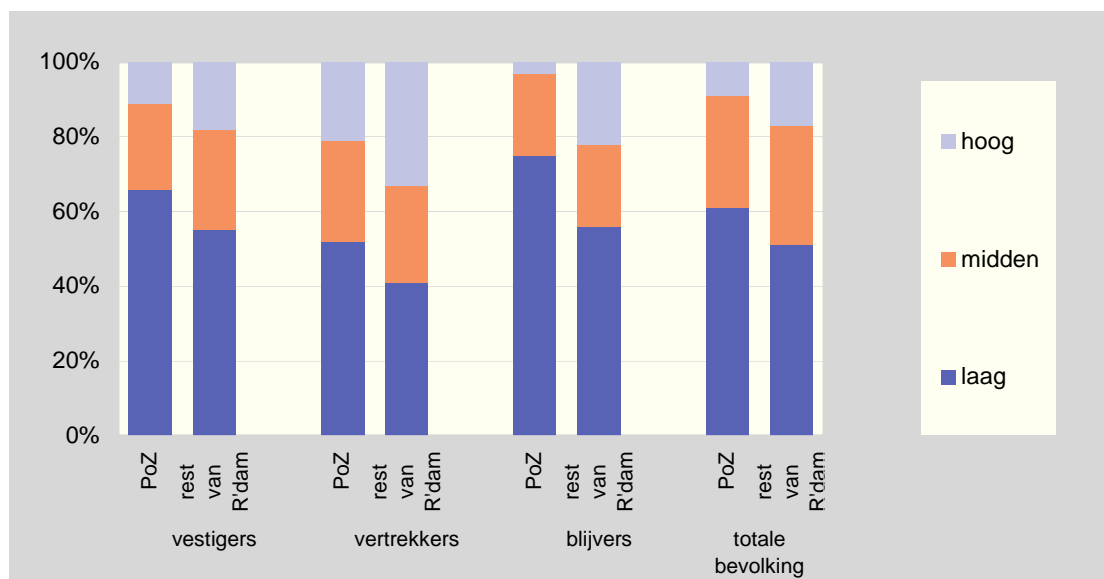
Figuur 8-7 Ontwikkeling eigen woningbezit

Bron: WBOB

Het eigen woningbezit is in heel Rotterdam gestegen van ruim 20 procent op 1 januari 2000 naar bijna 30 procent op 1 januari 2007. Ook in het Pact op Zuid gebied is het eigen woningbezit gestegen van 16 procent begin 2000 naar 23 procent begin 2007. De toename van het eigen woningbezit in deze periode loopt gelijk op met de toename van het eigen woningbezit in de rest van Rotterdam.

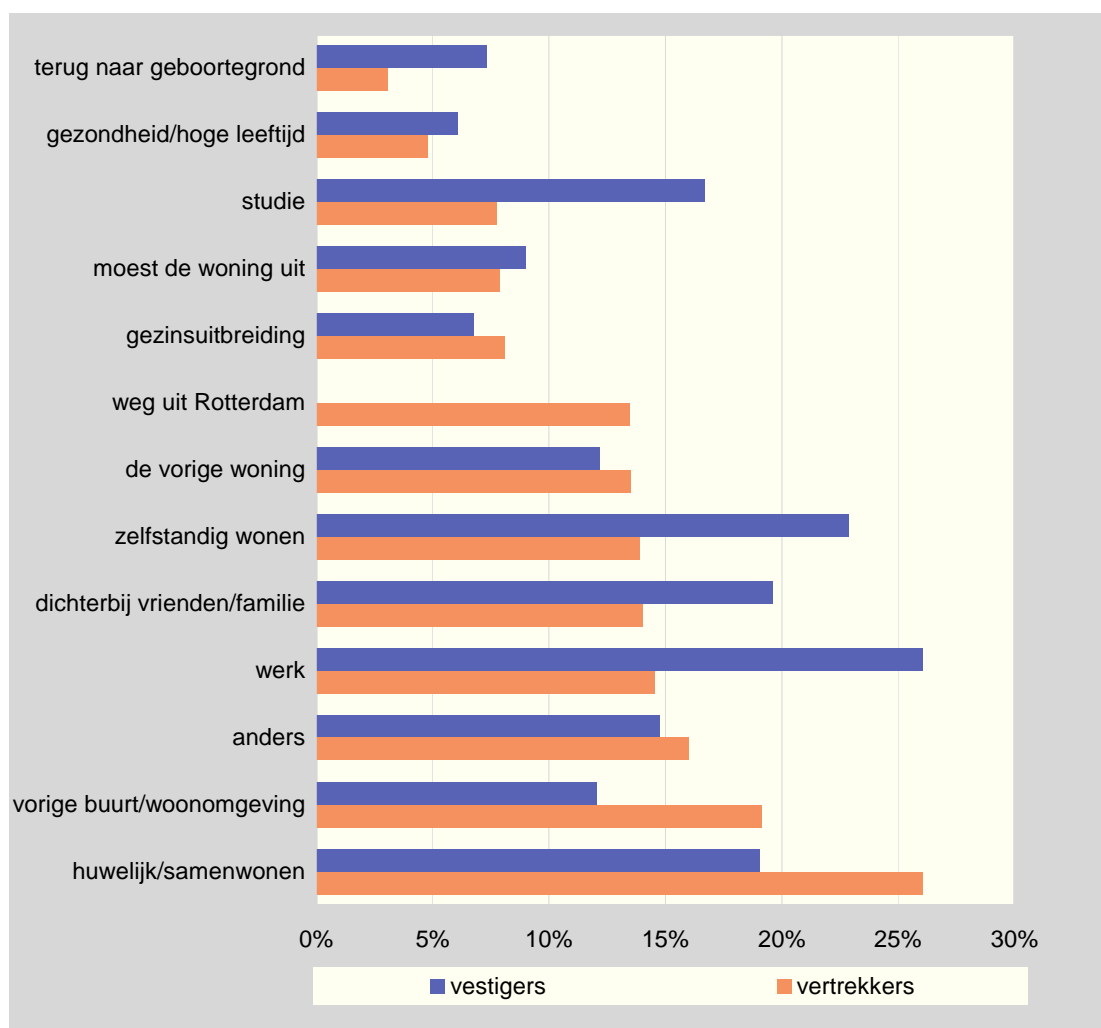
Figuur 8-8 Huishoudinkomen (laag, midden en hoog) van vestigers, vertrekkers en blijvers Pact op Zuid en rest van Rotterdam, 2007

Bron: *Komen en gaan*, COS

Van alle huishoudens in het Pact op Zuid gebied heeft 60 procent een laag inkomen. Dit is meer dan in de rest van Rotterdam, waar de helft van de huishoudens een laag inkomen heeft. Het aandeel vestigers met een laag inkomen is zowel in het Pact op Zuid gebied als in overig Rotterdam hoger dan van de totale bevolking. Het aandeel vestigers met een hoog inkomen, komt zowel in het Pact op Zuid gebied als in overig Rotterdam overeen met het aandeel huishoudens in Pact op Zuid en de rest van Rotterdam. Onder de vertrekkende huishoudens is het aandeel huishoudens met een laag inkomen lager en met een hoog inkomen hoger, zowel in het Pact op Zuid gebied als in overig Rotterdam. De blijvers zijn huishoudens die respectievelijk binnen het Pact op Zuid gebied of binnen de rest van Rotterdam zijn verhuisd. Opvallend is dat de groep blijvers in Pact op Zuid gebied voor driekwart bestaat uit huishoudens met een laag inkomen. Het percentage huishoudens met een hoog inkomen is onder de blijvers zeer laag. Het zijn dus vooral de huishoudens met een laag inkomen die een wooncarrière binnen het Pact op Zuid gebied realiseren. In overig Rotterdam zijn onder de blijvers zowel de lage als de hoge inkomens oververtegenwoordigd. Blijkbaar is het met name voor middeninkomens minder aantrekkelijk om in de rest van Rotterdam te blijven wonen.

Figuur 8-9 Verhuismotieven Pact op Zuid, 2007

Bron: *Komen en gaan*, COS

Huwelijk of samenwonen is het meest genoemde verhuismotief om uit het Pact op Zuid gebied te vertrekken. Ook bij vertrek uit de stad Rotterdam is dit het meest genoemde motief. Daarna volgt in het Pact op Zuid gebied de buurt/woonomgeving. De motieven die daarna nog veelgenoemd zijn om uit het Pact op Zuid gebied te vertrekken, hebben allemaal betrekking op persoonlijke omstandigheden.

De meest genoemde vestigingsmotieven hebben alle betrekking op de persoonlijke levenssfeer: dit zijn 'werk', 'zelfstandig wonen', 'dichtbij vrienden/familie' en 'studie'.

Figuur 8-10   **Percentage bewoners dat (zeer) tevreden is over de eigen buurt**

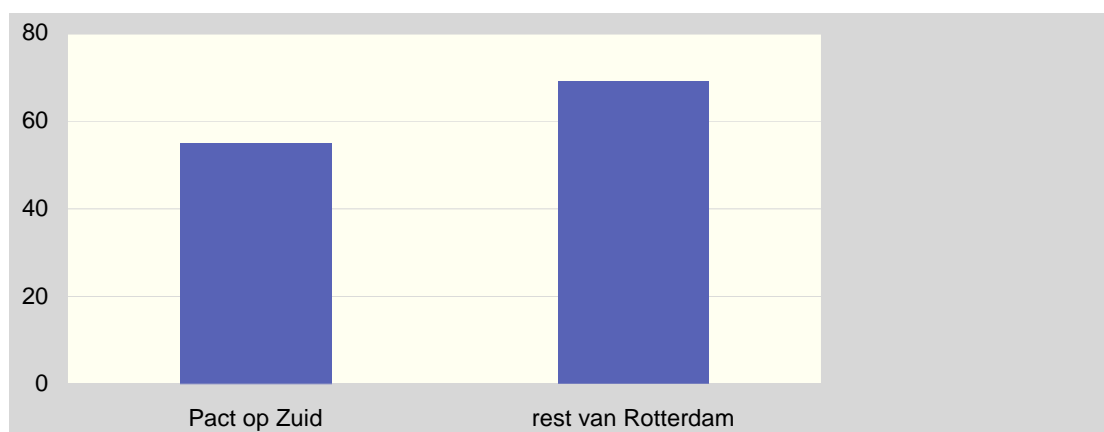

Bron: Veiligheidsenquête

Het percentage inwoners dat (zeer) tevreden is over de eigen buurt ligt in het Pact op Zuid gebied lager dan gemiddeld voor heel Rotterdam. In 2007 is 75 procent van de inwoners van Pact op Zuid (zeer) tevreden met de eigen woonomgeving, tegenover 80 procent van de Rotterdamse bevolking.

Om een vergelijking te kunnen maken tussen de hoeveelheid groen per woning in het plangebied Pact op Zuid en de rest van Rotterdam is gebruik gemaakt van de cijfers van de dienst Gemeentewerken over het oppervlak openbaar groen. Wanneer in de berekening alleen wordt uitgegaan van woonbuurten is de hoeveelheid openbaar groen per woning 65 m².¹

Figuur 8-11   **Aantal m² openbaar groen per woning, 2007**

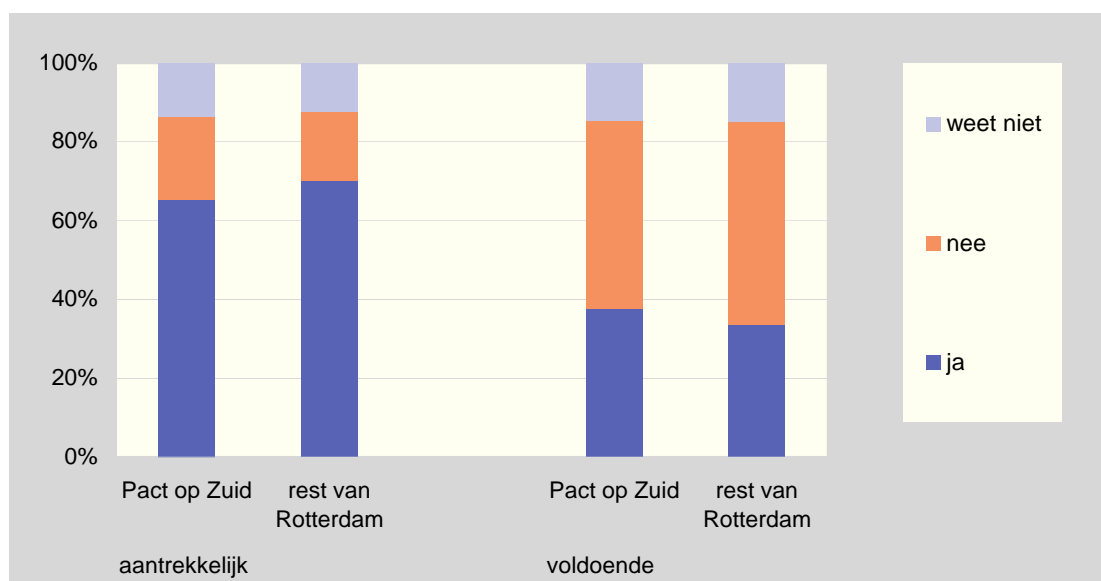

Bron: Gemeentewerken Rotterdam, WBOB, bewerking COS

Ondanks de aanwezigheid van het Zuiderpark en de Zuidelijke Tuinsteden binnen de grenzen van het plangebied Pact op Zuid, is het oppervlak groen per woning in het Pact op Zuid kleiner dan in de rest van Rotterdam.

¹ Dit cijfer is lager dan het cijfer wat gebruikt is bij de beschrijving van Rotterdam en de andere grote steden, omdat bij dat cijfer uitgegaan wordt van al het groen, dus ook sportvelden, begraafplaatsen, volkstuinten enzovoort.

Figuur 8-12 Mening over groene gebieden in Rotterdam, 2008

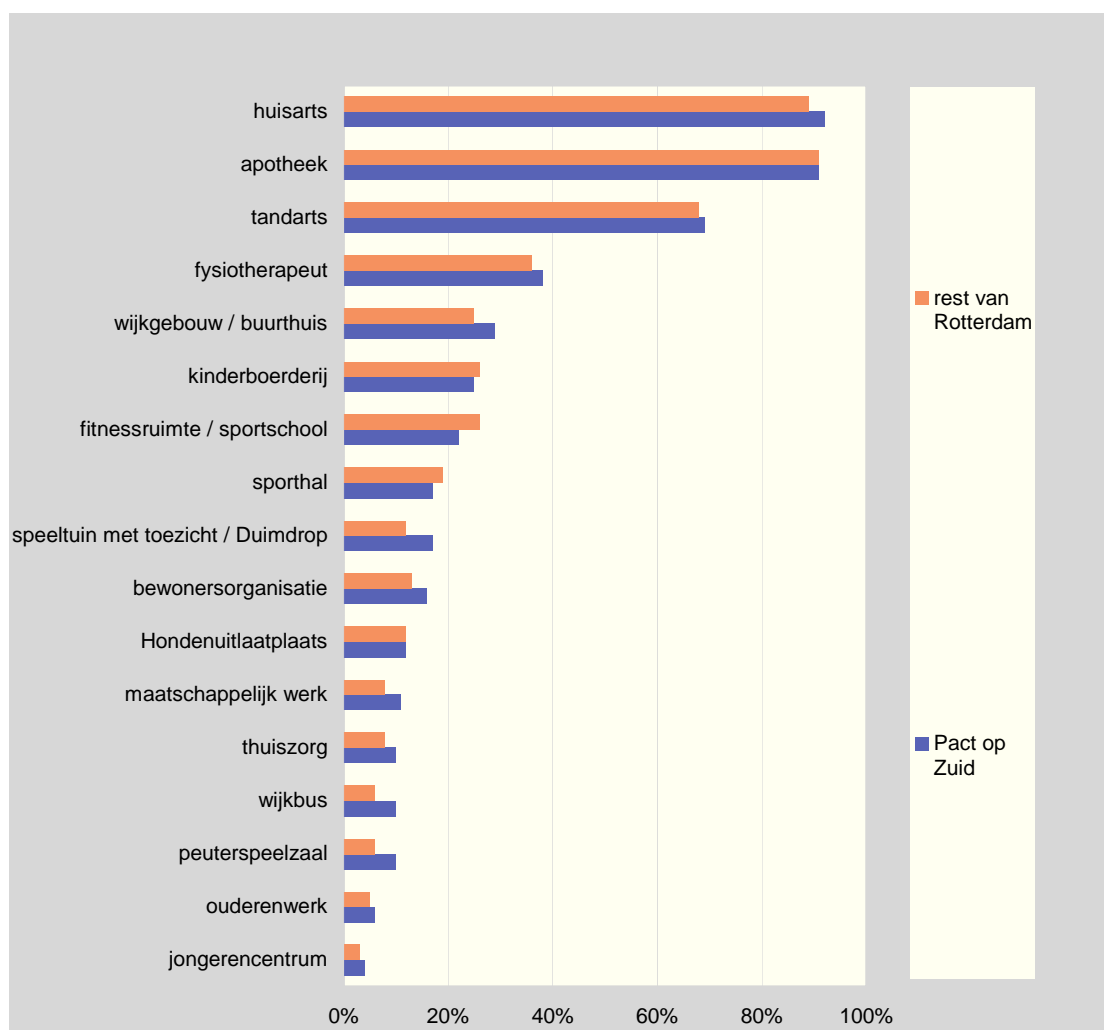

Bron: Onmibusenquête

Van de bewoners van het Pact op Zuid gebied vindt 65 procent de groene gebieden in Rotterdam aantrekkelijk. Van de bewoners van de rest van Rotterdam vindt 70 procent, dat Rotterdam aantrekkelijke groengebieden heeft. De bewoners van het Pact op Zuid gebied zijn voor een groter deel tevreden met de hoeveelheid groengebieden in de stad.

Figuur 8-13 Gebruik van voorzieningen in de buurt, 2008

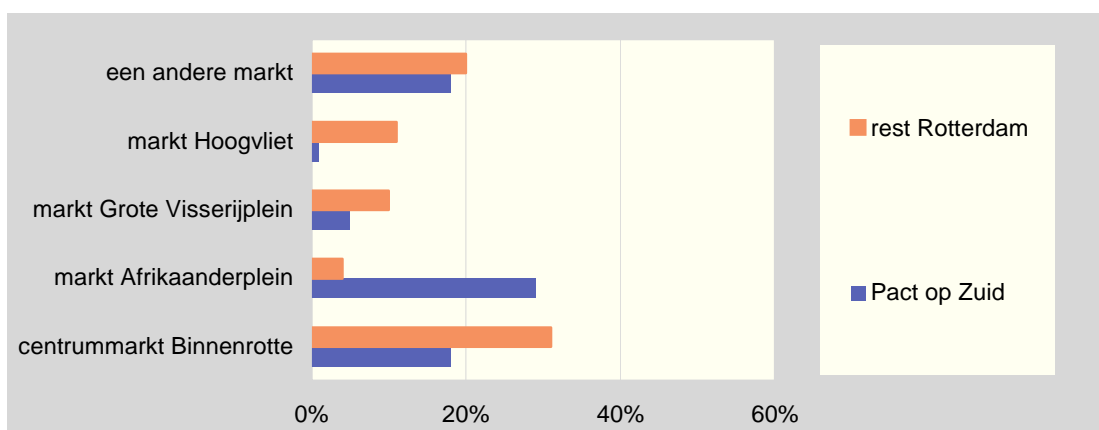

Bron: Omnibusenquête

De huisarts, de apotheek en de tandarts zijn voorzieningen in de eigen buurt, die door de meeste bewoners gebruikt worden. Dit geldt ook voor het Pact op Zuid gebied.

Voorzieningen waar relatief iets meer bewoners van het Pact op Zuid plangebied gebruik van maken dan bewoners in de rest van Rotterdam zijn het wijkgebouw of buurthuis, de speeltuin met toezicht en/of Duimdrop, de bewonersorganisatie, het maatschappelijk werk, de wijkbus en de peuterspeelzaal. Vergeleken met 2007 maken minder bewoners van het Pact op Zuid gebied gebruik van de bewonersorganisatie. Dit aandeel neemt af van 25 procent in 2007 naar 16 procent in 2008. Iets meer bewoners van de drie deelgemeenten op Zuid maken in 2008 gebruik van de peuterspeelzaal. Dit aandeel stijgt van 8 procent naar 10 procent. Voor de rest van Rotterdam blijft dit aandeel gelijk (6 procent).

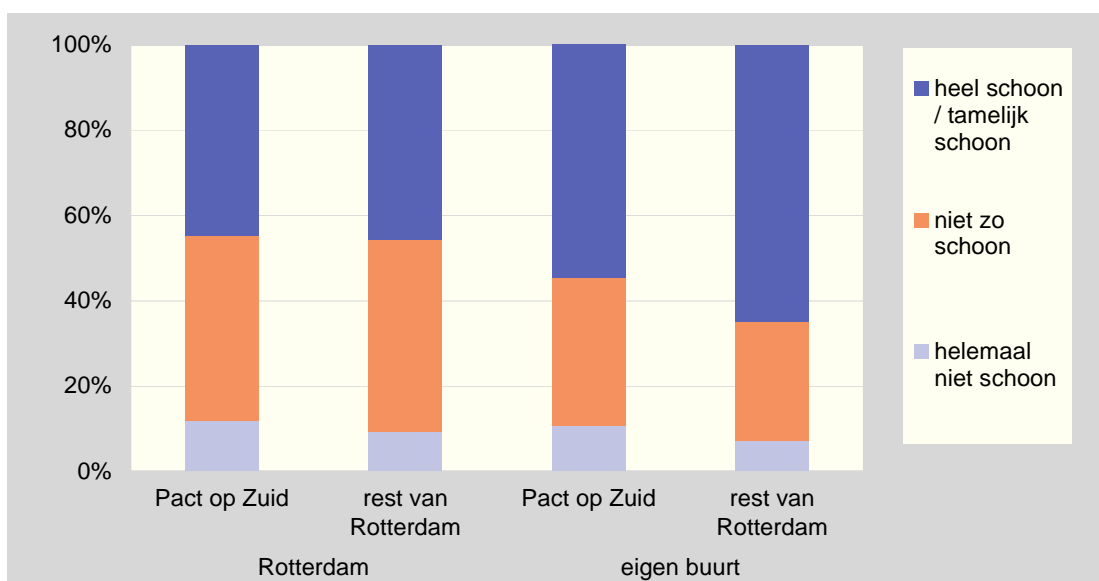
Figuur 8-14 Marktbezoekers als aandeel van de bevolking, 2008

Bron: Omnibusenquête

De centrummarkt aan de Binnenrotte heeft een meer stedelijke functie dan de markt op het Afrikaanderplein. Bijna 20 procent van de inwoners van het Pact op Zuid gebied bezoekt geregeld tot frequent de centrummarkt aan de Binnenrotte, terwijl maar 4 procent van de inwoners van de rest van Rotterdam de markt op het Afrikaanderplein geregeld of vaak bezoekt. Deze grote markt in het gebied Pact op Zuid wordt door 29 procent van de bewoners van het gebied één keer per maand of vaker bezocht.

Figuur 8-15 Percentage Rotterdammers dat de stad en de eigen buurt schoon vindt, 2008

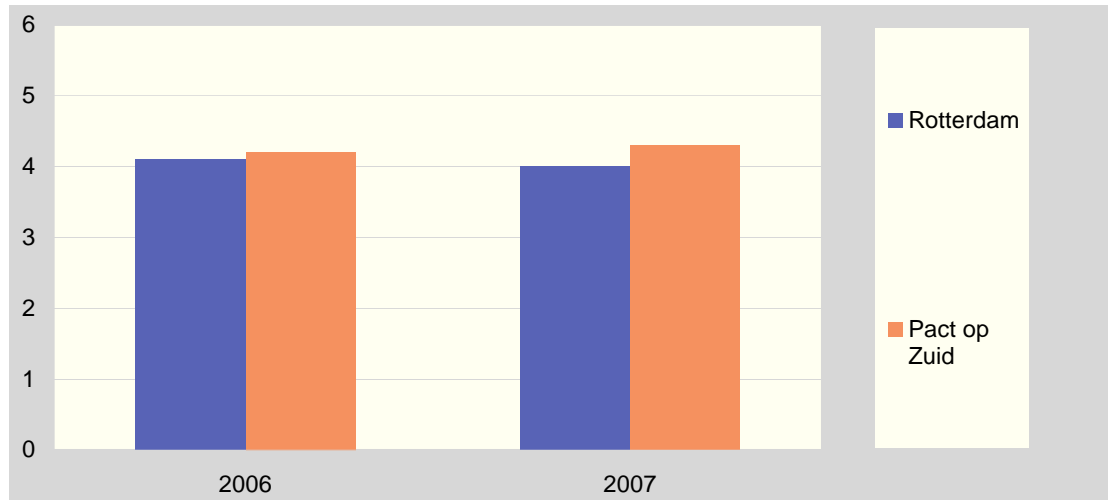

Bron: Omnibusenquête

Er is geen verschil tussen de bewoners van Pact op Zuid en de rest van de stad in hun oordeel over hoe schoon de stad Rotterdam is. In tegenstelling tot 2007, toen ook de eigen buurt gelijk beoordeeld werd door beide groepen, is nu het aandeel bewoners van het Pact op Zuid dat de eigen buurt helemaal niet schoon of niet zo schoon vindt, hoger dan het aandeel bewoners van de rest van Rotterdam.

Het kengetal verloedering is opgebouwd uit antwoorden op vragen over buurtproblemen als bekladding van muren en/of gebouwen, vernieling van telefooncellen, bus- of tramhokjes, rommel en hondenpoep. Hoe hoger het kengetal, hoe meer verloedering.

Figuur 8-16 Het kengetal verloedering van de eigen buurt

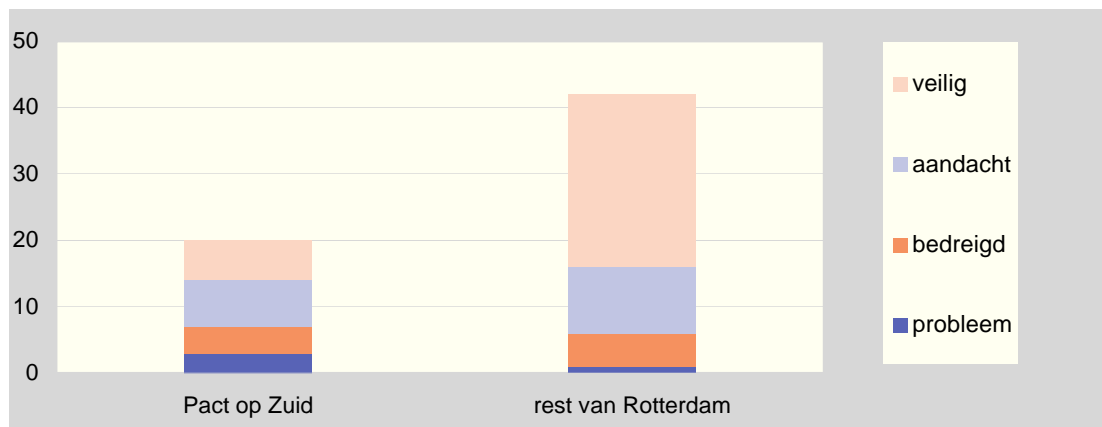
Bron: Veiligheidsenquête

In 2006 was het kengetal voor heel Rotterdam en het Pact op Zuid gebied bijna gelijk, namelijk 4,1 voor Rotterdam en 4,2 voor het Pact op Zuid. In 2007 is het verschil groter geworden en is het kengetal verloedering in het Pact op Zuid gebied 4,3 tegenover de rest van Rotterdam 4,0.

8.2 Veiligheid

Er zijn in Rotterdam in 2007 volgens de jaarlijks gemeten Veiligheidsindex geen onveilige wijken meer.

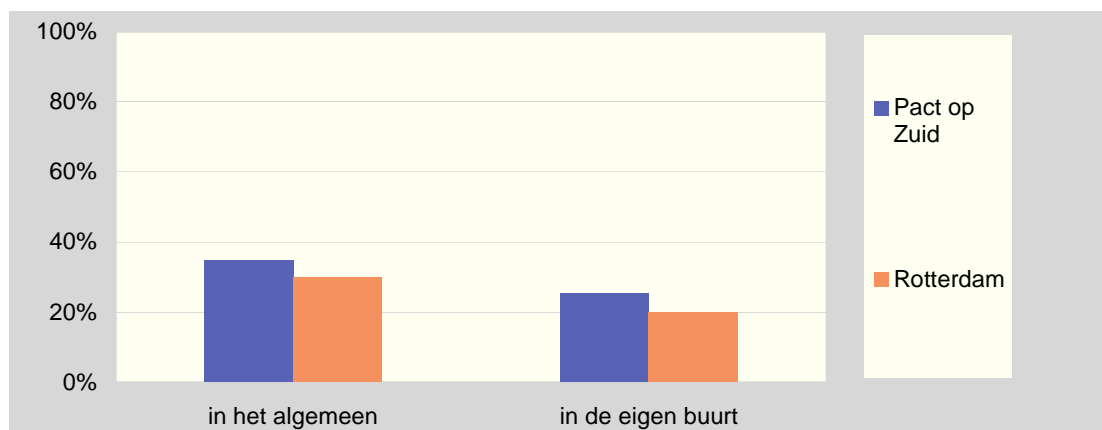
Figuur 8-17 Aantal wijken naar categorie volgens de Veiligheidsindex, 2007

Bron: Veiligheidsenquête

Het aantal wijken met het label 'probleemwijk' is in het gebied van het Pact op Zuid relatief en absoluut groter dan in de rest van Rotterdam. Ook zijn er relatief meer wijken in de categorie 'bedreigd' en 'aandacht'. Van de veilige wijken in Rotterdam, ligt maar een klein deel (6) in het Pact op Zuid gebied. De overige 24 veilige wijken liggen in de rest van Rotterdam. Voor het Pact op Zuid gebied valt de gemiddelde Veiligheidsindex in de categorie 'Aandacht'.

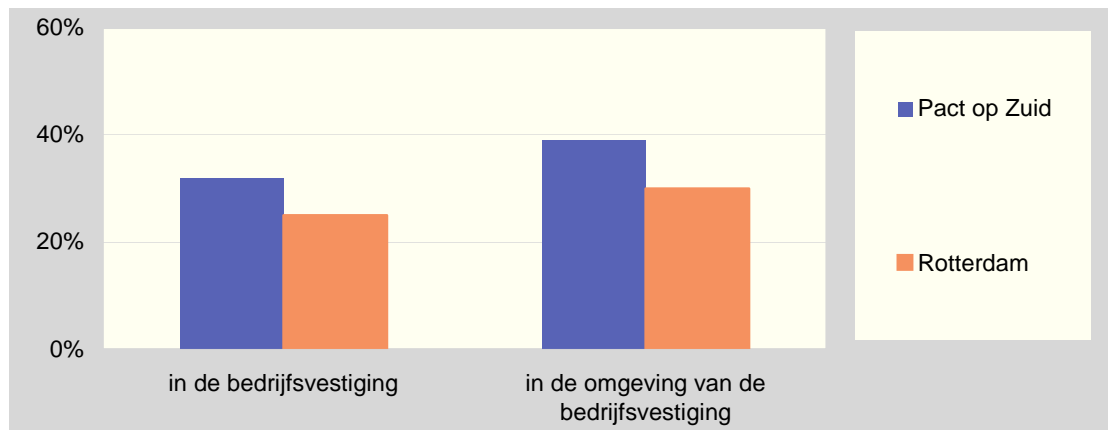
Figuur 8-18 Aandeel bewoners dat zich (wel eens) onveilig voelt, 2007

Bron: Veiligheidsenquête

Het aandeel bewoners in het plangebied 'Pact op Zuid' dat zich (wel eens) onveilig voelt is hoger dan het aandeel van de Rotterdamse bevolking dat zich wel eens onveilig voelt. Ook voelen relatief meer inwoners van het Pact op Zuid gebied zich onveilig in de eigen buurt. Het aandeel bewoners dat zich onveilig voelt in het Pact op Zuid gebied is ook groter dan in 2006.

Figuur 8-19   Aandeel ondernemers dat zich wel eens onveilig voelt, 2007

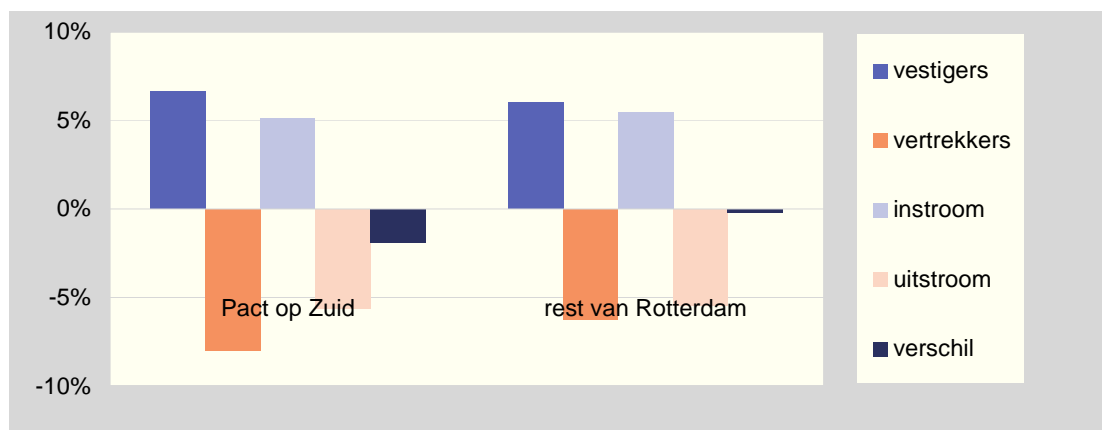
Bron: Monitor Veilig Ondernemen

Ook het aandeel ondernemers dat zich wel eens onveilig voelt in het Pact op Zuid gebied is hoger is dan voor heel Rotterdam. Meer ondernemers voelen zich onveilig in de omgeving van de bedrijfsvestiging dan in de bedrijfsvestiging zelf.

8.3 Sociaal

Dit hoofdstuk beschrijft sociale ontwikkelingen in het Pact op Zuid gebied, met betrekking tot welzijn en armoede, bevolkingskenmerken, binding met de buurt, participatie en onderwijs.

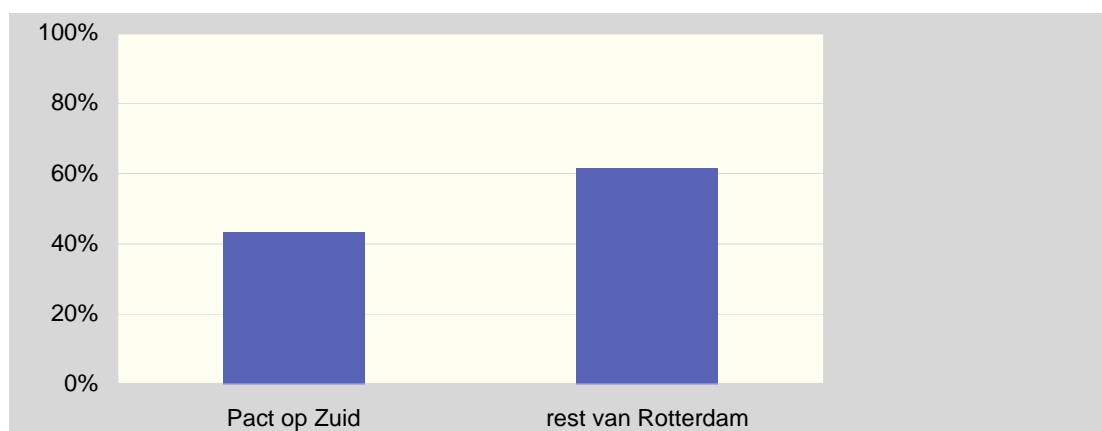
Figuur 8-20 Ontwikkelingen in aantal gezinnen met minstens 1 kind onder de 18 jaar, 2007

Bron: GBA, bewerking COS

Er wonen 450 minder gezinnen met minstens 1 kind onder de 18 jaar in het plangebied Pact op Zuid op 1 januari 2008 dan een jaar eerder. In de rest van Rotterdam is dit aantal per 1 januari 2008 vrijwel gelijk aan het aantal op 1 januari 2007. Zowel het aandeel vestigende gezinnen als het aandeel vertrekkende gezinnen is groter dan in de rest van Rotterdam. Er wordt dus relatief veel verhuisd door gezinnen van en naar de deelgemeenten die deel uitmaken van het Pact op Zuid. De uitstroom van gezinnen, dat wil zeggen het verdwijnen van gezinnen bijvoorbeeld doordat het jongste inwonende kind 18 jaar wordt, is in het Pact op Zuid gebied iets groter dan in de rest van Rotterdam.

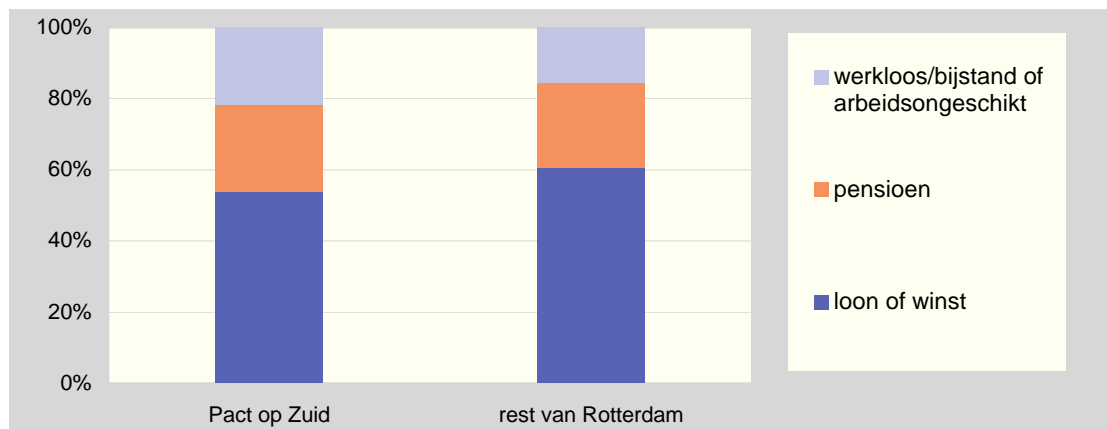
Figuur 8-21 Voltooide opleiding MBO en hoger, inwoners 23 tot en met 64 jaar, gemiddeld 2002-2006

Bron: Omnibusenquête

Op basis van berekeningen over vijf jaar met gegevens uit de Omnibussenquête heeft 40 procent van de inwoners van het Pact op Zuid gebied in de leeftijd van 23 tot en met 64 jaar een opleiding op minimaal MBO-niveau tegenover 60 procent van deze leeftijdsgroep in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-22 Huishoudens naar belangrijkste inkomstenbron, 2005*

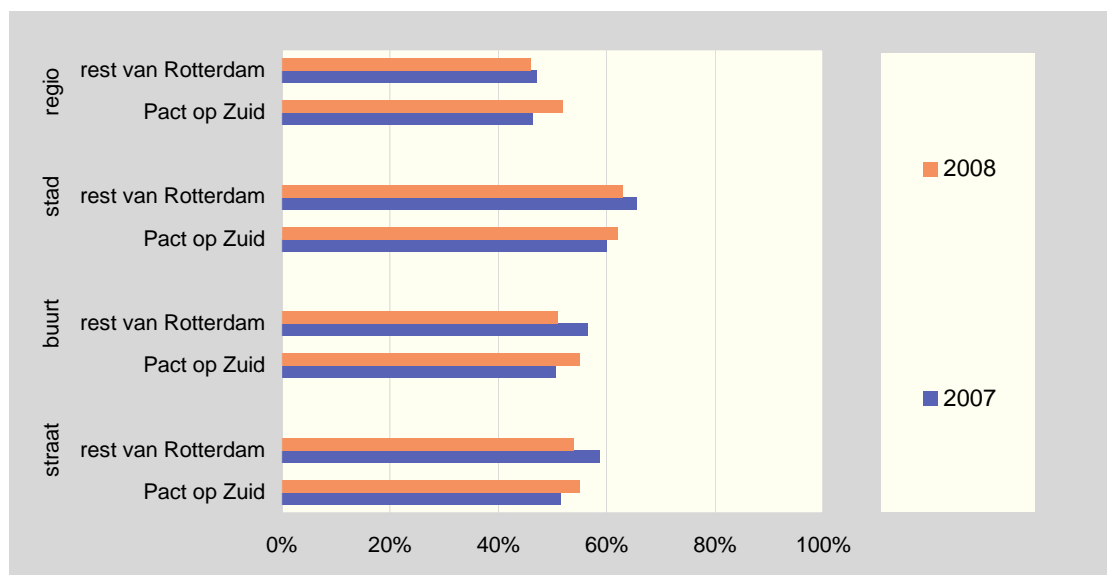

Bron: CBS, bewerking COS

* Voorlopige cijfers

Het aandeel huishoudens met als belangrijkste inkomstenbron loon uit arbeid of winst uit onderneming is in het plangebied Pact op Zuid lager dan in de rest van Rotterdam. Het aandeel inwoners met een hoofdkomen uit pensioen is gelijk. Het aandeel inwoners met als hoofdkomen een uitkering is in het plangebied Pact op Zuid vijf procent hoger dan in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-23 Binding met straat, buurt, stad en regio, 2008

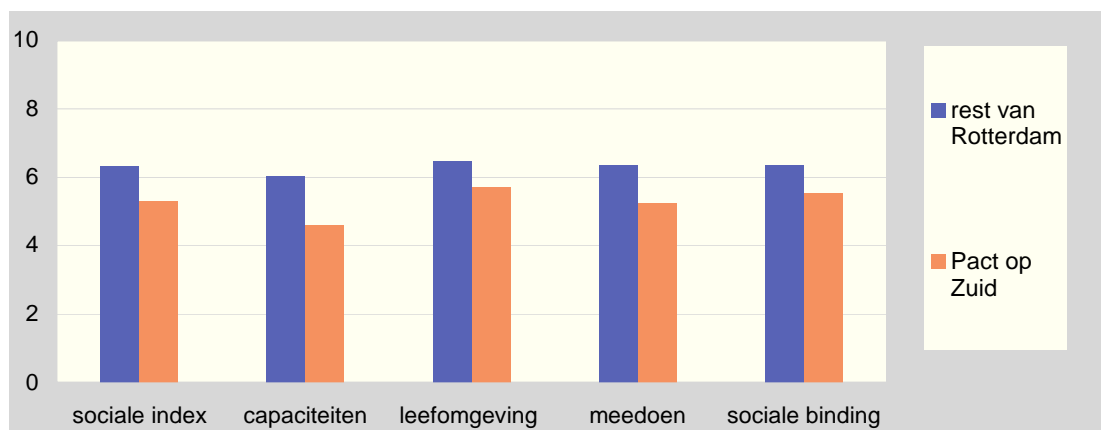
Bron: Omnibussenquête COS

Vergeleken met 2007 zijn meer inwoners van het Pact op Zuid gebied zich verbonden gaan voelen met de straat, de buurt, de stad en met name de regio. In de rest van Rotterdam voelen in 2008 juist minder inwoners binding met de straat, de buurt, de stad en de regio. Met betrekking tot de straat en de buurt heeft er een omkering plaatsgevonden.

In 2008 is het aandeel inwoners van Pact op Zuid dat binding voelt met de straat en de eigen buurt, hoger dan het aandeel in de rest van Rotterdam.

De sociale index geeft inzicht in het 'sociale terrein' van de verschillende wijken van Rotterdam. Deze index is opgebouwd uit vier aspecten, met voor ieder aspect enkele thema's. De cijfers die ten grondslag liggen aan de sociale index zijn voor 70 procent gebaseerd op enquêtegegevens en voor 30 procent op registraties.

Figuur 8-24 Sociale Index gemiddelde score en score per aspect*, 2008

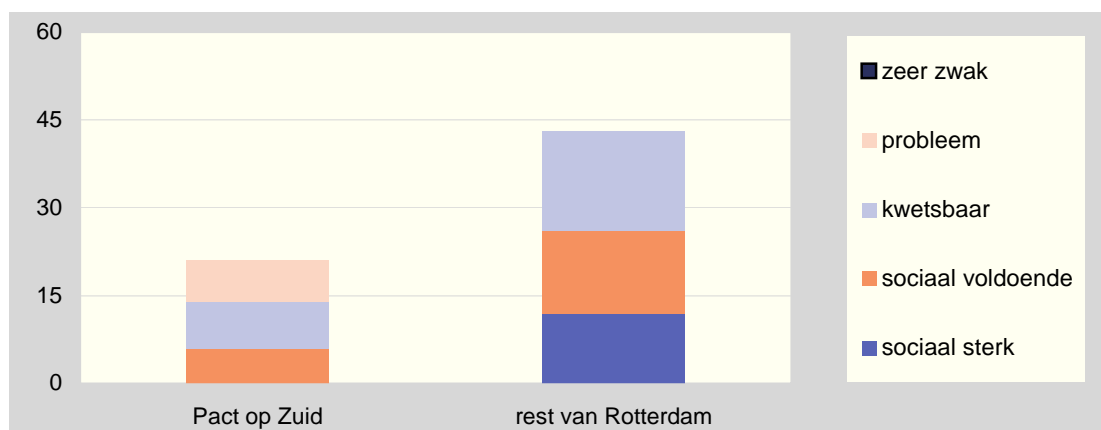

Bron: COS, Sociale Index

* gewogen gemiddelde (gewogen met de totale bevolking)

De gemiddelde score op de sociale index voor de stad Rotterdam is een 5,8. Bij een onderscheid tussen de wijken die deel uitmaken van het Pact op Zuid gebied en de rest van Rotterdam, blijkt dat de wijken in het Pact op Zuid gebied gemiddeld een punt lager scoren op de sociale index dan de wijken in de rest van Rotterdam. De gemiddelde score van de wijken in het Pact op Zuid gebied is een 5,3, van de overige wijken in Rotterdam een 6,3. Ook op alle vier aspecten is de gemiddelde score van de wijken in het Pact op Zuid gebied lager. Het grootste verschil in score tussen het Pact op Zuid gebied en de rest van Rotterdam is er op het aspect 'capaciteiten'. Leefomgeving is het aspect met het minste verschil tussen de twee gebieden. De variaties in score tussen de verschillende aspecten is in het Pact op Zuid gebied ook groter dan in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-25 Sociale Index: aantal wijken naar categorie, 2008

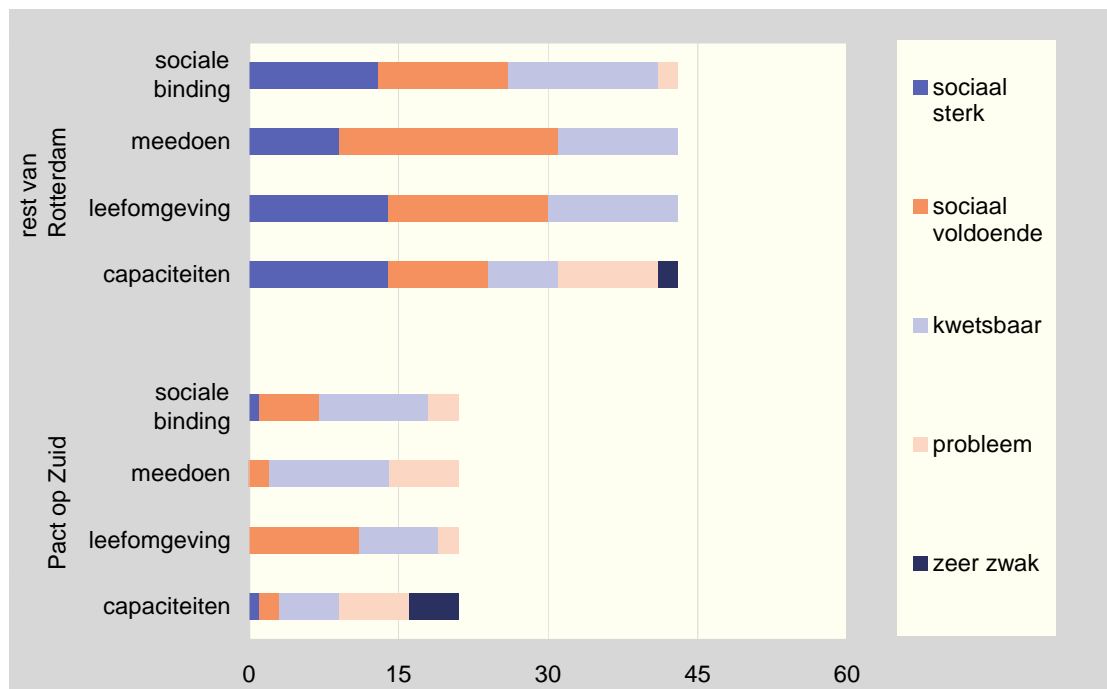

Bron: COS, Sociale Index

De 21 wijken die deel uitmaken van de deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde variëren in hun score op de sociale index tussen 'sociaal voldoende' en 'probleem'. Geen enkele wijk in het Pact op Zuid gebied heeft de score 'sociaal sterk'. De 43 wijken in de rest van Rotterdam vallen geen van alle in de categorie 'probleem'. Zij bevinden zich alle in de beste drie categorieën.

Figuur 8-26 Sociale index: aantal wijken naar categorie per aspect, 2008

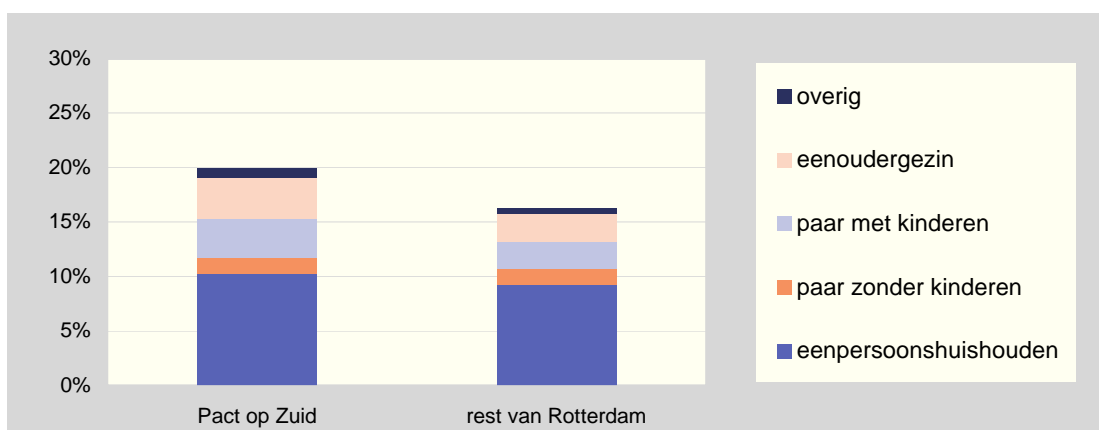
Bron: COS, Sociale Index

Ook per aspect bekeken zijn er duidelijke verschillen tussen de wijken in het Pact op Zuid gebied en de wijken in de rest van Rotterdam. In het Pact op Zuid gebied vertoont het aspect capaciteiten de grootste variatie, met één wijk in de categorie 'sociaal sterk' en vijf wijken in de laagste categorie 'zeer zwak'. Ook op het aspect sociale binding is er in het Pact op Zuid gebied één wijk met een score in de categorie 'sociaal sterk'. In de rest van Rotterdam is het aantal wijken met een sterke score relatief hoger. Op de aspecten participatie en leefomgeving scoort in de rest van Rotterdam geen enkele wijk slechter dan 'kwetsbaar'. In het Pact op Zuid gebied vallen verschillende wijken in de categorie 'probleem'. Het aspect meedoen heeft in het Pact op Zuid gebied relatief het grootste aantal wijken in de categorie 'probleem'.

De armoedegrens wordt berekend aan de hand van de koopkracht van een huishouden en gedifferentieerd naar huishoudentype.

Van de huishoudens in het deelgebied Pact op Zuid heeft in 2005 20 procent (16.630 huishoudens) een inkomen onder de armoedegrens. Het percentage huishoudens onder de armoedegrens in de rest van Rotterdam is 16 procent (27.730 huishoudens).

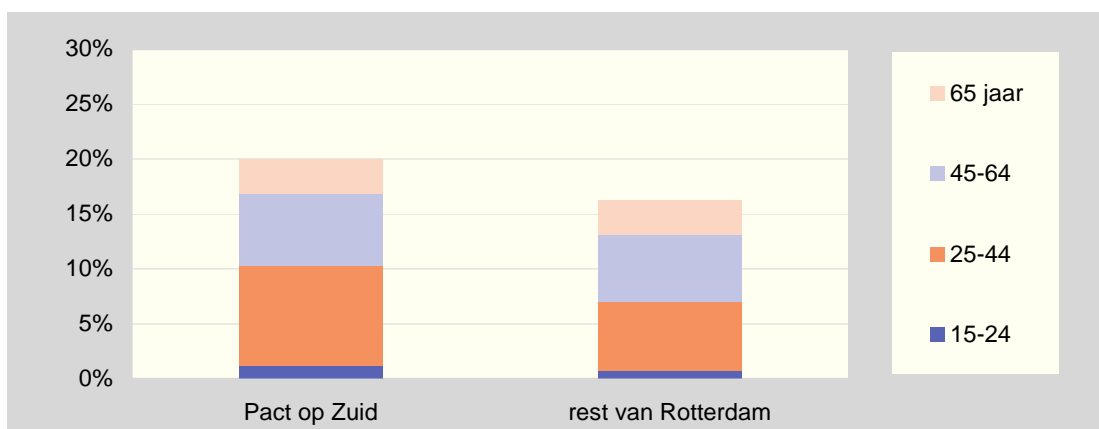
Figuur 8-27 Huishoudens onder de armoedegrens naar huishoudtype, 2005*

Bron: CBS, RIO, * Voorlopige cijfers

Zowel in het Pact op Zuid gebied als in de rest van Rotterdam zijn relatief veel huishoudens die onder de armoedegrens leven, eenpersoonshuishoudens. Een verschil tussen het Pact op Zuid gebied en de rest van Rotterdam is, dat in het Pact op Zuid gebied relatief meer huishoudens met kinderen onder de armoedegrens leven.

Figuur 8-28 Aandeel huishoudens naar leeftijd hoofdkostwinner op het totaal aantal huishoudens onder de armoedegrens, 2005*

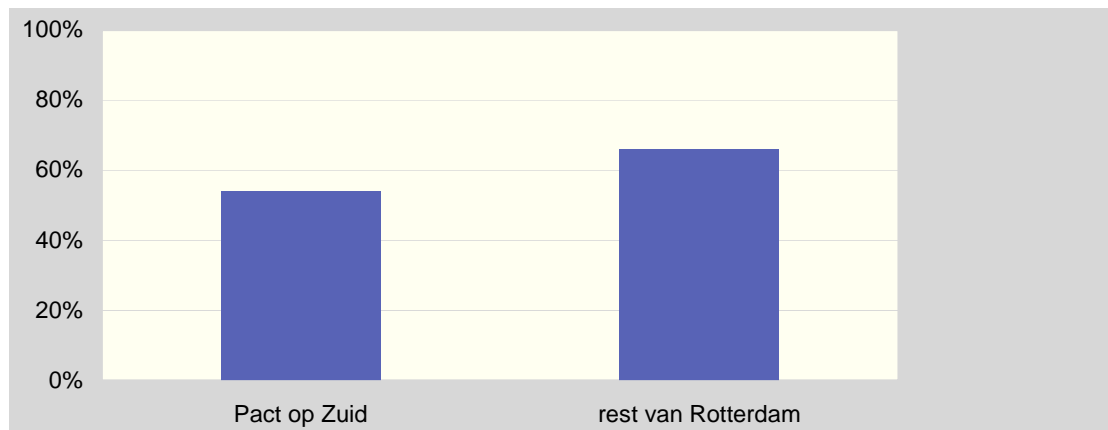

Bron: CBS, RIO

* Voorlopige cijfers

Wat betreft verdeling naar leeftijd van de hoofdkostwinner bij de huishoudens die onder de armoedegrens leven, zijn er geen grote verschillen tussen het Pact op Zuid gebied en overig Rotterdam.

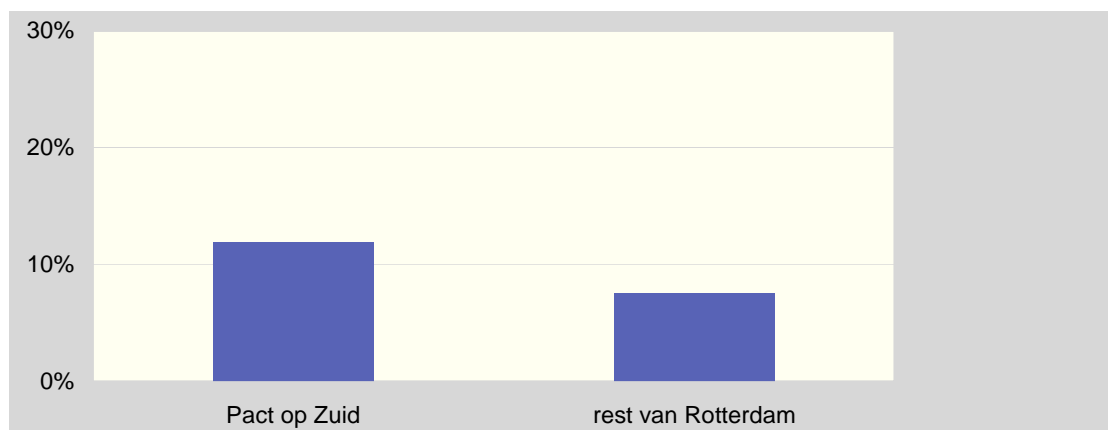
Figuur 8-29   Netto-arbeidsparticipatie, 2006

Bron: Omnibusenquête

De netto-arbeidsparticipatie, dat wil zeggen het aandeel mensen van de bevolking in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar met inkomen uit arbeid ligt in het gebied Pact op Zuid lager dan in de rest van Rotterdam.

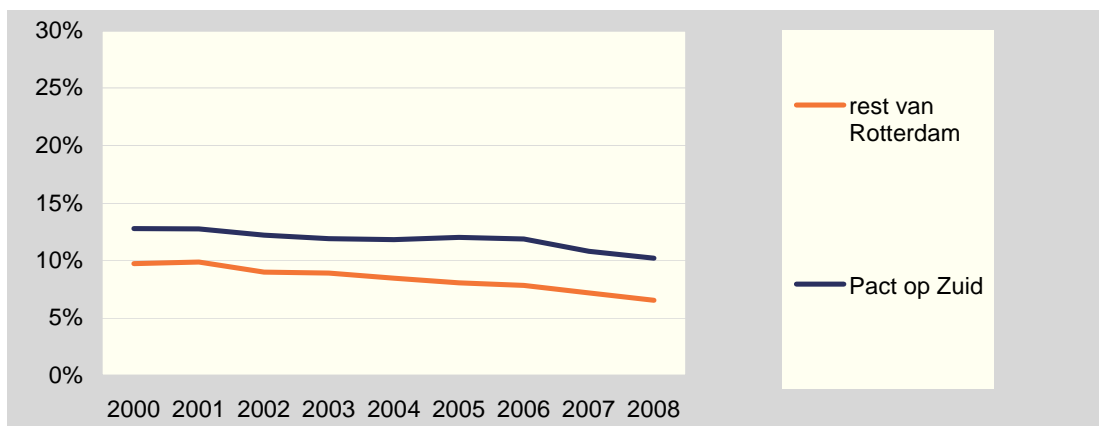
Figuur 8-30   Percentage niet-werkende werkzoekenden in de leeftijdsgroep van 15 tot en met 64 jaar, 2008

Bron: CWI/COS

Het percentage niet-werkende werkzoekenden van de bevolking van 15 tot en met 64 jaar, is in het Pact op Zuid anderhalf keer zo hoog als in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-31 Percentage bewoners met een WWB-uitkering (bijstandsuitkering) binnen de leeftijdsgroep 15 tot en met 64 jaar

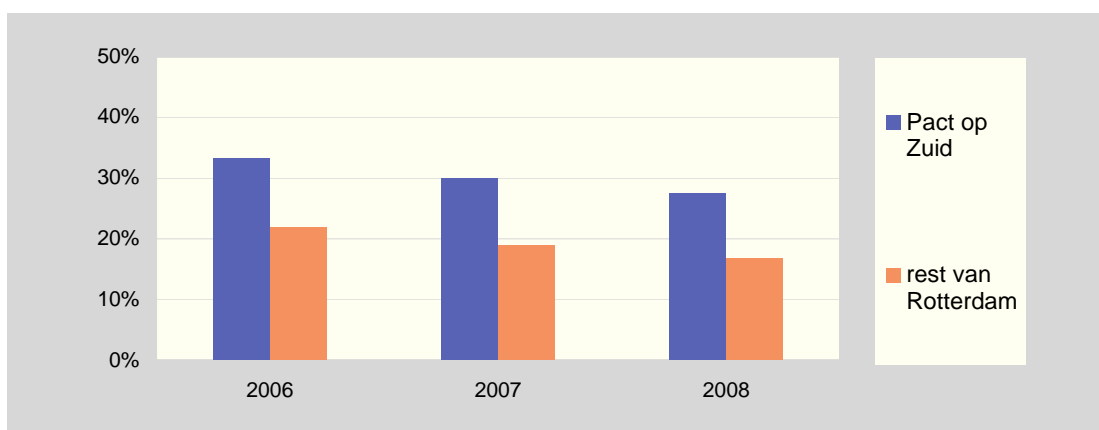

Bron: SoZaWe

Het aandeel van de bevolking die afhankelijk is van een bijstandsuitkering is in het Pact op Zuid gebied hoger dan in de rest van Rotterdam. In de rest van Rotterdam is vanaf 2003 een dalende trend zichtbaar in het percentage bewoners met een WWB-uitkering. In het Pact op Zuidgebied is dit pas sinds 2006 het geval. De laatste jaren wordt het verschil in het aandeel van de bevolking met een WWB-uitkering tussen het Pact op Zuid gebied en de rest van Rotterdam wat kleiner.

Een 'kansarm' gezin is voor de volgende grafiek gedefinieerd als een huishouden met een thuiswonend kind onder de 18 jaar, waarvan minimaal één volwassene als 'kansarm' gedefinieerd kan worden, dat wil zeggen een niet-werkende werkzoekende met een opleiding zonder startkwalificatie en/of met een bijstandsuitkering.

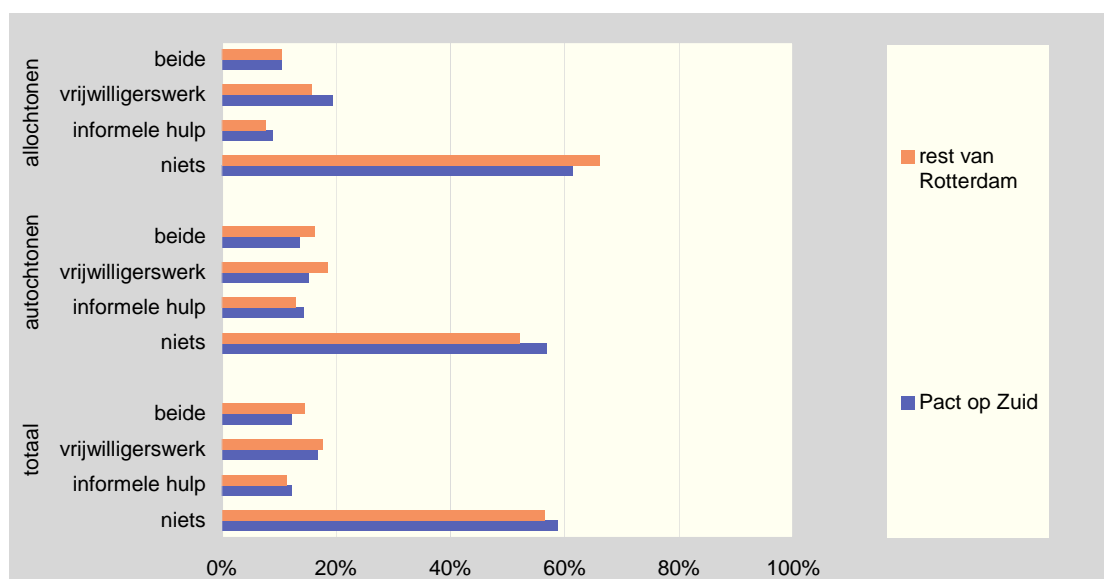
Figuur 8-32 Percentage kansarme gezinnen

Bron: GBA, CWI, SoZaWe, bewerking COS

Het percentage kansarme gezinnen in het plangebied Pact op Zuid is in 2008 28 procent. Dit is een daling van vijf procent sinds 2006. Het percentage kansarme gezinnen is in het Pact op Zuid gebied ruim 10 procent hoger dan in de rest van Rotterdam. Dit is sinds 2006 onveranderd. Ook in de rest van Rotterdam neemt het percentage kansarme gezinnen af, zodat het verschil tussen het Pact op Zuid gebied en de rest van Rotterdam gelijk blijft.

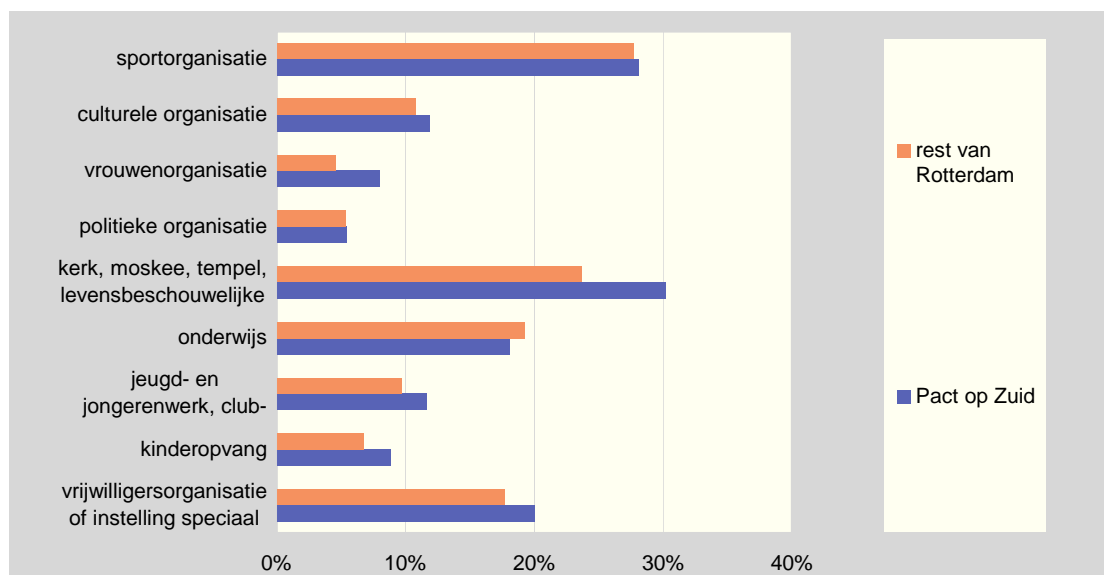
Figuur 8-33 Percentage bewoners dat vrijwilligerswerk doet, 2007

Bron: Vrijtidsomnibus COS

Er zijn slechts heel kleine verschillen in deelname aan vrijwilligerswerk tussen de inwoners van Pact op Zuid en de rest van Rotterdam. Bij een onderscheid naar etniciteit zijn autochtonen in het Pact op Zuid gebied iets minder vrijwillig actief dan allochtonen. In de rest van Rotterdam is dit juist andersom.

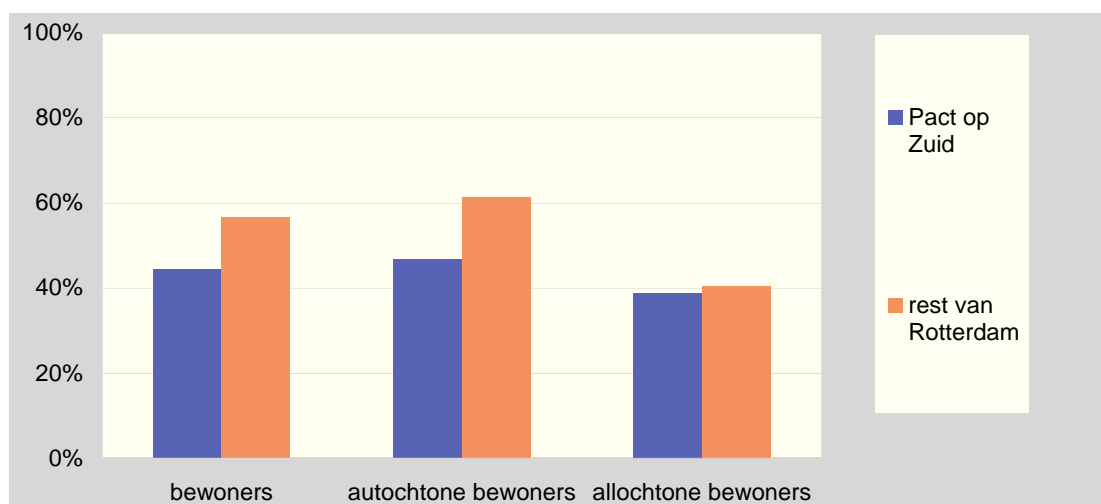
Figuur 8-34 Vrijwilligerswerk naar soort instelling, 2007

Bron: Vrijtidsomnibus COS

Opvallend is, dat in het Pact op Zuid plangebied relatief meer vrijwilligers vrijwilligerswerk doen in een kerk, moskee, tempel of andere levensbeschouwelijke organisatie. De overige verschillen tussen vrijwilligers die in Pact op Zuid wonen en in de rest van Rotterdam naar soort instelling waar vrijwilligerswerk wordt verricht, zijn te verwaarlozen.

Figuur 8-35 Percentage inwoners dat minstens 1 keer per maand sport, 2007

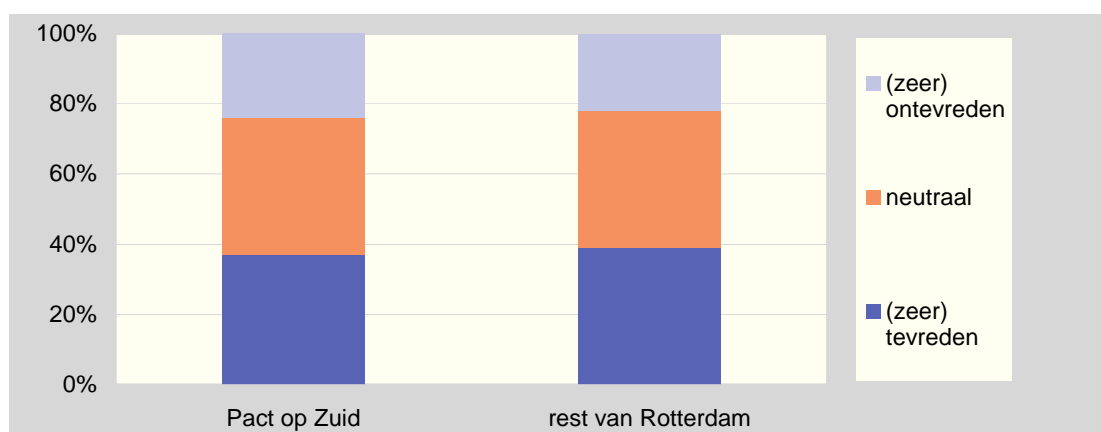

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Het aandeel bewoners van het Pact op Zuid-gebied dat minstens 1 keer per maand sport is lager dan het aandeel sporters in de rest van Rotterdam. Dit geldt vooral voor autochtone bewoners. Bij allochtone bewoners is er nauwelijks verschil in sportdeelname tussen Pact op Zuid en de rest van Rotterdam.

Het aandeel meisjes in de leeftijd van 11 tot en met 16 jaar met een zorgelijke score op een schaal voor emotionele problemen ligt in de drie deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde net als in heel Rotterdam hoger dan het aandeel jongens. Er zijn daarbij geen verschillen tussen het Pact op Zuidgebied en de rest van Rotterdam.

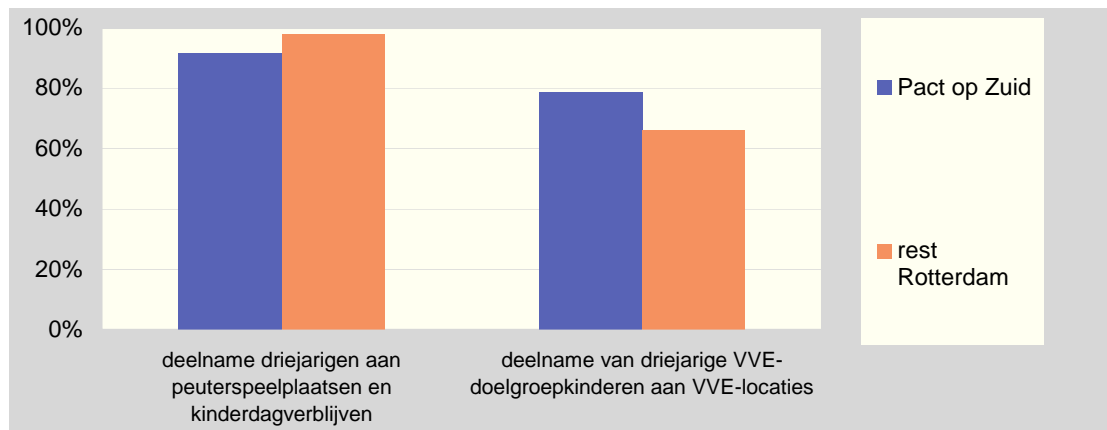
Figuur 8-36 Tevredenheid Rotterdammers met speelmogelijkheden voor kinderen, 2008

Bron: Omnibusenquête

Er zijn geen grote verschillen tussen inwoners van het Pact op Zuid en de rest van Rotterdam met betrekking tot het aandeel bewoners dat tevreden of ontevreden is over de speelmogelijkheden van kinderen in hun buurt.

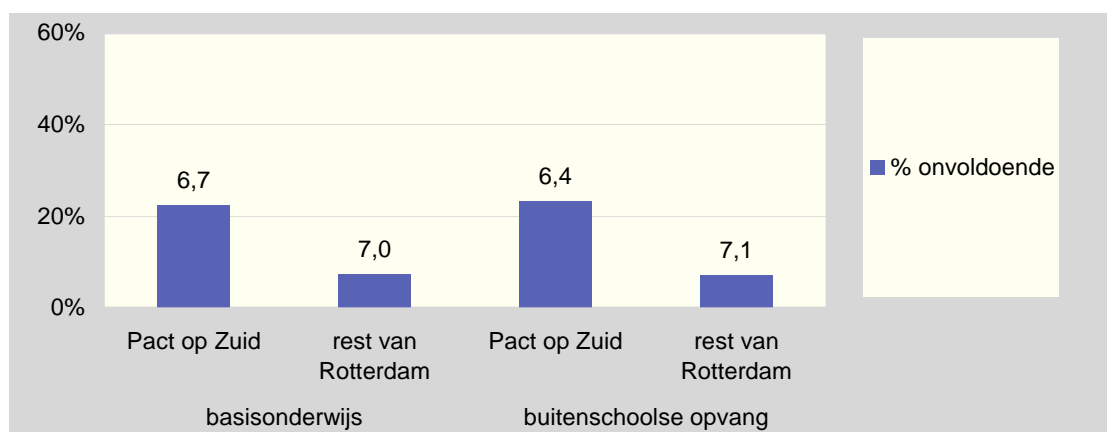
Figuur 8-37 Percentage doelgroepkinderen in VVE (zie collegedoelstelling)

Bron: VVE monitor COS

Bij de cijfers over deelname van driejarigen aan peuterspeelzalen en kinderdagverblijven is het aantal peuters in deze voorzieningen in de betreffende deelgemeente gerelateerd aan het aantal peuters dat in de deelgemeente woont. Op die manier is het mogelijk dat de deelname van driejarigen in bepaalde deelgemeentes boven de 100 procent uitvalt. In de deelgemeenten die behoren tot het Pact op Zuid is dit niet het geval. Gemiddeld is daar de deelname van peuters aan peuterspeelzalen en kinderdagverblijven 92 procent, iets lager dan in de rest van Rotterdam (gemiddeld 98 procent). De driejarige doelgroepkinderen zijn kinderen, waarvan de gemeente Rotterdam de deelname aan voor- en vroegschoolse educatie wil stimuleren om achterstand in de ontwikkeling te bestrijden. Criteria voor doelgroepkinderen zijn de herkomst en/of het opleidingsniveau van de ouders. In heel Rotterdam is in 2007 72 procent van alle doelgroepkinderen in voorschoolse voorzieningen bereikt.² In 2006 was dit nog 56 procent. In het Pact op Zuid gebied zijn meer driejarige VVE-doelgroepkinderen bereikt (78 procent) dan in overig Rotterdam (66 procent).

Figuur 8-38 Gemiddeld rapportcijfer voor basisonderwijs en kinderopvang (incl. buitenschoolse opvang, 2008)

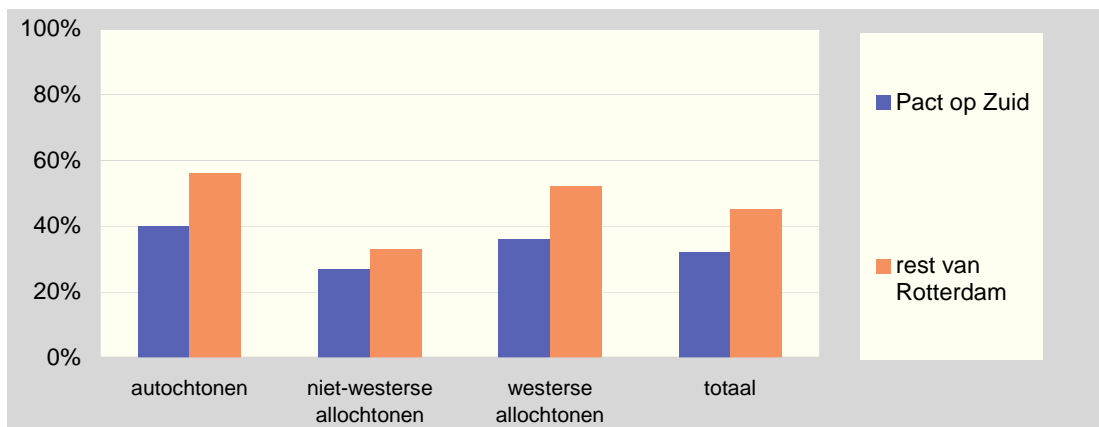
Bron: Omnibusenquête

Minder bewoners van het Pact op Zuid gebied dan van de rest van Rotterdam zijn tevreden over het basisonderwijs en de kinderopvang.

² VVE-monitor Rotterdam 2^e meting, COS april 2008

Het percentage onvoldoende rapportcijfers is hoger en het gemiddelde cijfers ligt ook lager dan het gemiddelde rapportcijfer in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-39 Aandeel jongeren van 17 tot en met 22 jaar met een startkwalificatie, per 1 januari 2007

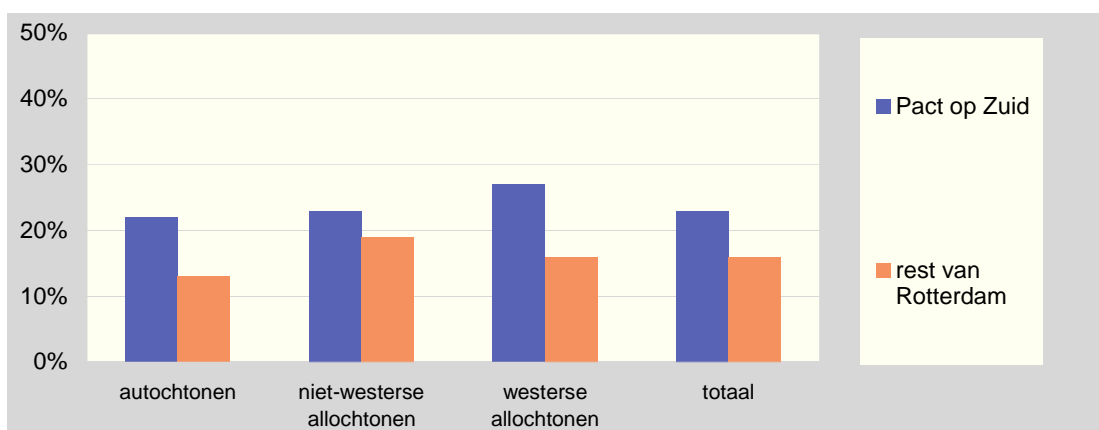

Bron: Onderwijspositie, JOS/COS

Er is een groot verschil tussen het aandeel jongeren met een startkwalificatie in het Pact op Zuid gebied en in overig Rotterdam. Dit geldt vooral voor autochtone jongeren en jongeren met een westerse allochtone afkomst. In totaal heeft in het Pact op Zuid gebied 32 procent van de jongeren een startkwalificatie tegenover 45 procent van de jongeren in de rest van Rotterdam. Van de niet-westerse allochtone jongeren in het Pact op Zuid gebied heeft maar 27 procent een startkwalificatie.

Voortijdig schoolverlaters zijn leerlingen die zonder startkwalificatie het regulier onderwijs verlaten.

Figuur 8-40 Percentage voortijdig schoolverlaters in de leeftijdsgroep van 17 tot en met 22 jaar, Pact op Zuid en Rotterdam, 1 januari 2007

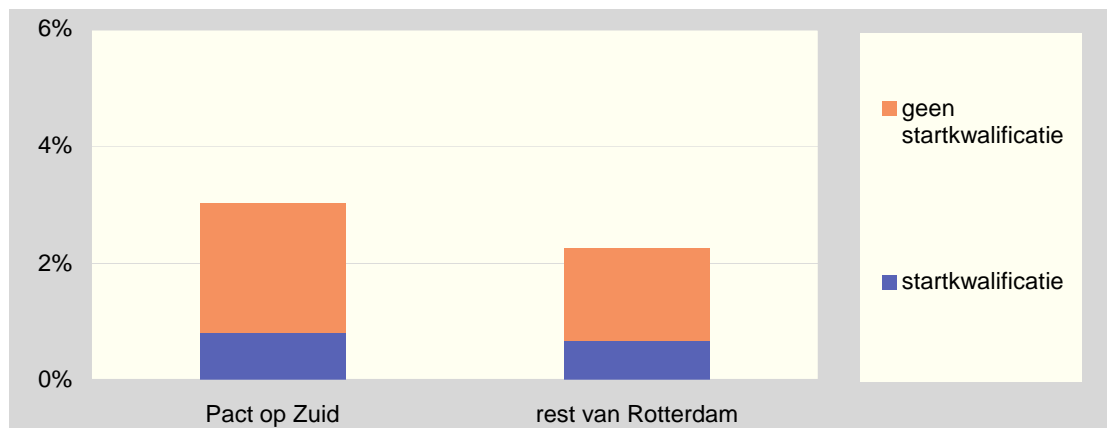
Bron: Onderwijspositie, JOS/COS

Het aandeel voortijdig schoolverlaters is in Pact op Zuid 23 procent. Dit is hoger dan in de rest-van Rotterdam, waar dit aandeel 16 procent is. In absolute aantallen wonen er in het Pact op Zuid gebied 3.675 voortijdig schoolverlaters en in de rest van Rotterdam 5.054

Hoewel het aandeel jongeren met een startkwalificatie het laagst is onder niet-westerse allochtonen jongeren in het Pact op Zuid, is het aandeel voortijdig schoolverlaters relatief het hoogst bij westerse allochtonen. Daarbij is er ook het grootste onderscheid tussen de cijfers van westerse allochtonen in het Pact op Zuid en de rest van Rotterdam.

Figuur 8-41 Percentage niet-werkende werkzoekenden met wel en geen startkwalificatie in de leeftijdsgroep 18 tot en met 23 jaar, 2008

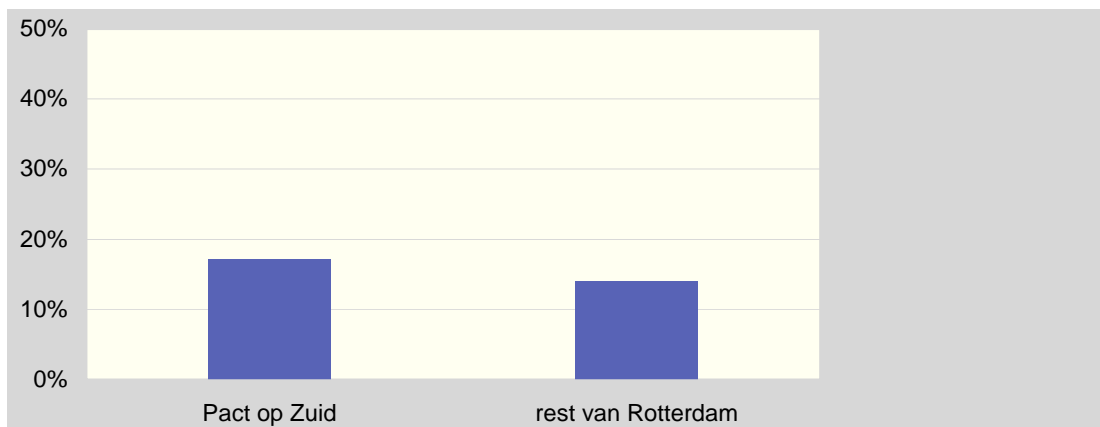
Bron: CWI/COS

Het aandeel niet-werkende werkzoekende jongeren van de bevolking van 18 tot en met 23 jaar is in het gebied Pact op Zuid drie procent en in de rest van Rotterdam ruim twee procent. In het Pact op Zuid gebied zijn dit 500 jongeren en in overig Rotterdam in totaal ruim 750. Van hen heeft bijna driekwart geen startkwalificatie. In het Pact op Zuid gebied is dit aandeel iets hoger dan in de rest van Rotterdam, zodat ook het aandeel niet-werkende werkzoekenden zonder startkwalificatie in de leeftijdsgroep van 18 t/m 23 jaar in het Pact op Zuid gebied hoger is (2,2 procent) dan in de rest van Rotterdam (1,6 procent).

8.4 Economie

Dit hoofdstuk beschrijft de inkomenssituatie en de ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf in het Pact op Zuid gebied.

Figuur 8-42 Aandeel sociale minima, 2005*

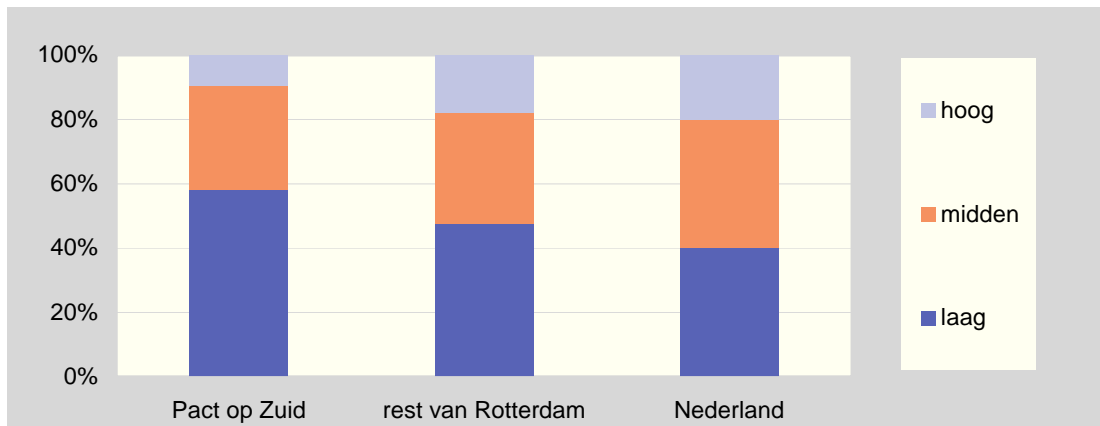
Bron: CBS, RIO

* Voorlopige cijfers

Het aandeel sociale minima, dat wil zeggen het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociaal minimum is in het Pact op Zuid gebied 17 procent en in de rest van Rotterdam 14 procent. In heel Rotterdam is dit 15 procent, en landelijk 9 procent. In aantallen gaat het om ruim 14.000 huishoudens in het Pact op Zuid gebied en ruim 24.000 in de rest van Rotterdam.

Het gestandaardiseerd huishoudinkomen is gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van een huishouden, waardoor onderlinge vergelijking mogelijk is. Er is een verdeling gemaakt van gestandaardiseerde huishoudinkomens in laag, midden en hoog, gebaseerd op een verdeling van alle Nederlandse gestandaardiseerde huishoudinkomens naar 40 procent laag, 40 procent midden en 20 procent hoge inkomens.

Figuur 8-43 Gestandaardiseerd huishoudinkomen naar laag, midden en hoog, 2005*

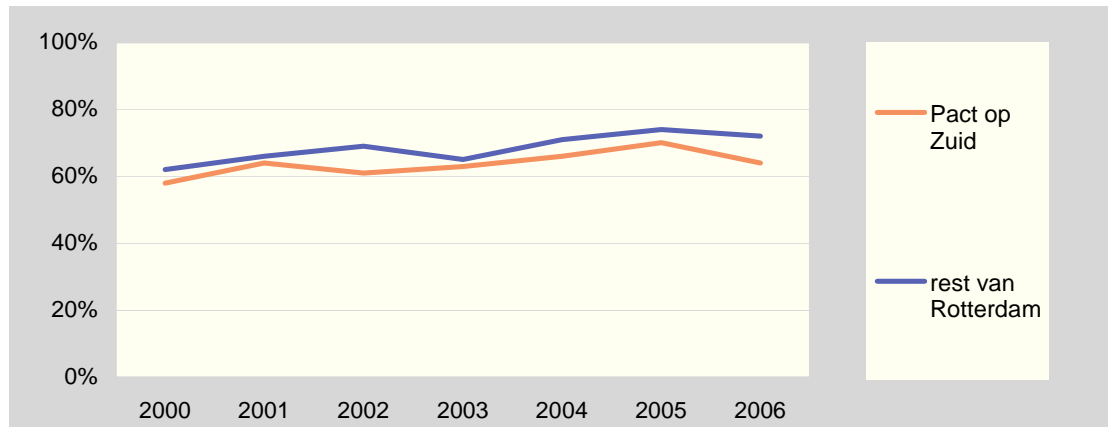

Bron: CBS, RIO

* Voorlopige cijfers

Het aandeel huishoudens met een laag inkomen is in het gebied Pact op Zuid 58 procent en duidelijk hoger dan in de rest van Rotterdam. Het aandeel huishoudens met een hoog inkomen is in het Pact op Zuid gebied minder dan 10 procent. In de rest van Rotterdam ligt dit aandeel bijna op het landelijke percentage van 20 procent.

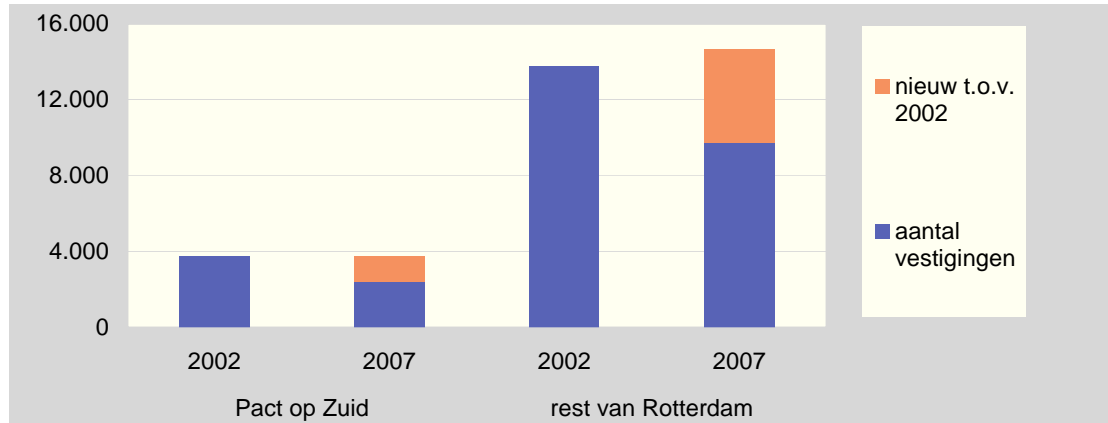
Figuur 8-44 Bruto participatiegraad

Bron: Omnibusenquête

De bruto participatiegraad, dat wil zeggen het aandeel werkenden plus het aandeel geregistreerd werklozen beschikbaar voor de arbeidsmarkt, ligt in het Pact op Zuid gebied lager dan in de rest van Rotterdam. Het verschil tussen beide gebieden is in 2006 toegenomen.

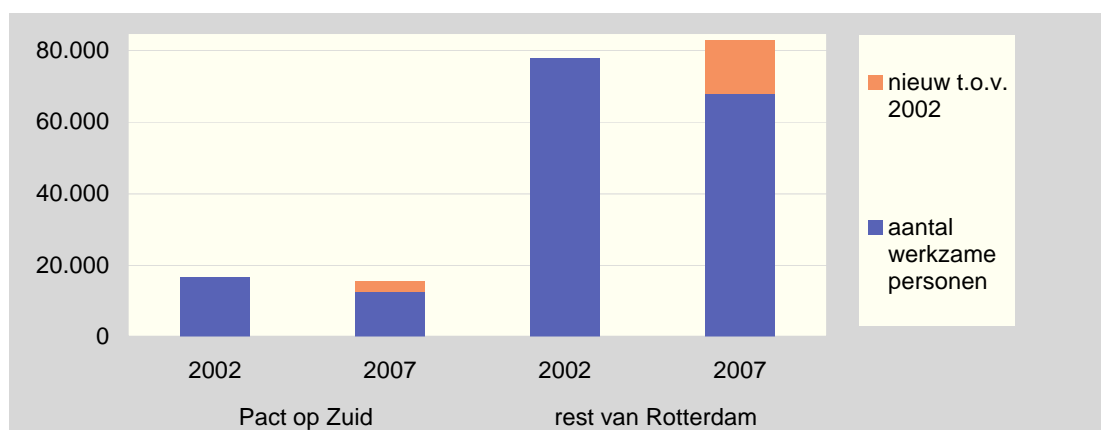
Figuur 8-45 Ontwikkeling aantal vestigingen MKB

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Er zijn in 2007 in het Pact op Zuid gebied ruim 3.700 MKB-bedrijfsvestigingen, evenveel als in 2002. In de rest van Rotterdam is het aantal vestigingen in het MKB in dezelfde periode licht gestegen. Het aandeel nieuwe bedrijven ten opzichte van 2002 is in 2007 in het Pact op Zuid en in de rest van Rotterdam even groot en ongeveer een derde.

Figuur 8-46   Ontwikkeling werkgelegenheid in het MKB

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

In het Pact op Zuid gebied is er sprake van een lichte afname van werkgelegenheid in het MKB in de periode van 2002 tot 2007, terwijl in de rest van Rotterdam juist sprake is van een toename van deze werkgelegenheid. In beide gebieden is de groei van de werkgelegenheid door nieuw gevestigde bedrijven ongeveer even groot (19 procent).

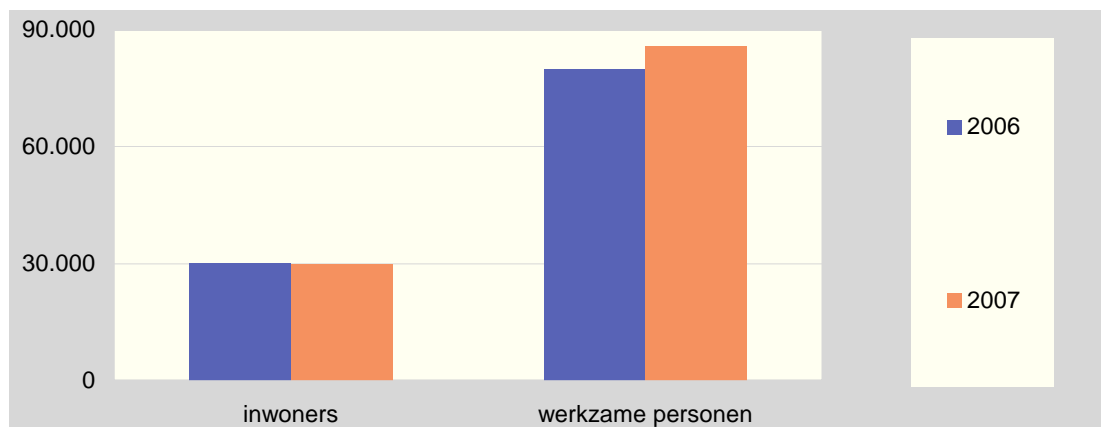
Belangrijkste punten Pact op Zuid

- *Vooraf huishoudens met lage inkomens vestigen zich in het Pact op Zuid gebied. Het zijn ook vooral huishoudens met lage inkomens die binnen het gebied verhuizen.*
- *Bewoners van de deelgemeenten Feijenoord, Charlois en IJsselmonde, die tezamen het Pact op Zuid vormen, zijn minder tevreden met hun woonomgeving dan bewoners van de rest van Rotterdam.*
- *De gemiddelde Veiligheidsindex van de wijken in het Pact op Zuid gebied valt in de categorie 'aandacht'.*
- *De gemiddelde score op de sociale index is in het Pact op Zuid 5,3 en een punt lager dan het gemiddelde van de wijken in de rest van Rotterdam.*
- *Meer bewoners en ondernemers van het Pact op Zuid dan in 2006 voelen zich in 2007 wel eens onveilig in hun eigen buurt of hun eigen onderneming.*
- *Bewoners van het Pact op Zuid beoordelen de kwaliteit van het basisonderwijs en de kinderopvang lager dan in de rest van Rotterdam.*
- *Toch hebben meer bewoners van het Pact op Zuid binding met hun straat dan in de rest van Rotterdam. Dit aandeel is in het afgelopen jaar toegenomen, terwijl het in de rest van Rotterdam juist is gedaald.*
- *Het aandeel jeugdige werklozen is in het Pact op Zuid bijna twee keer zo hoog als in de rest van Rotterdam.*
- *Er leven in het Pact op Zuid onverminderd relatief meer kansarme gezinnen en huishoudens in een achterstandssituatie dan in de rest van Rotterdam*
- *De werkgelegenheid in het MKB is het in Pact op Zuid in tegenstelling tot de rest van Rotterdam sinds 2002 licht gedaald.*

9 Binnenstad

Een stad is gebaat met een levendig centrum: een plek, waar mensen graag komen winkelen en uitgaan maar ook een gebied waar mensen met plezier wonen. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de Rotterdamse Binnenstad, ook wel het Stadscentrum genoemd. Er wordt aandacht besteed aan de bedrijvigheid in de Binnenstad, het bezoek aan de Binnenstad en aan het wonen in de Binnenstad. Belangrijke aspecten zijn veiligheid en de beoordeling van de omgeving.

Figuur 9-1 Wonen en werken in de Binnenstad

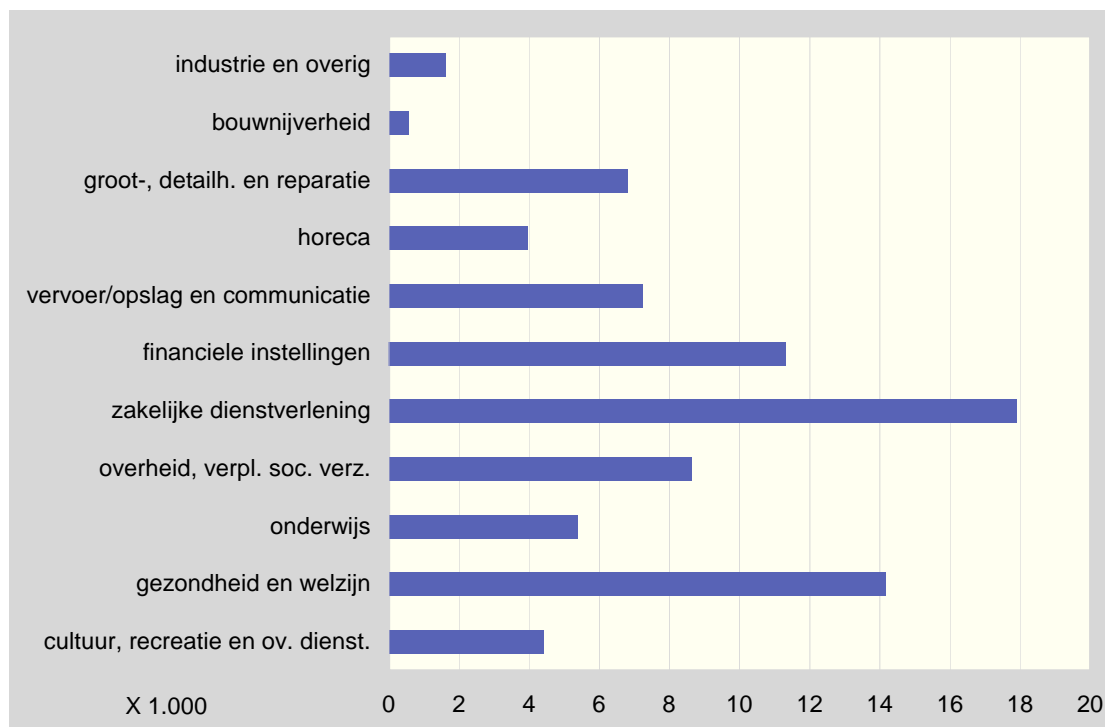
Bron: WBOB/GBA

Er werken in de Rotterdamse Binnenstad veel meer mensen dan er wonen. Om hier verandering in te brengen wil het College de komende jaren meer woningen in de Rotterdamse Binnenstad bouwen, zodat er in dit gebied meer mensen komen te wonen. In 2007 is dit nog niet het geval. Het aantal werkzame personen is toegenomen, maar het aantal inwoners nog niet.

De Rotterdamse Binnenstad heeft een belangrijke economische functie. Om die reden begint dit deel met het hoofdstuk Economie.

9.1 Economie

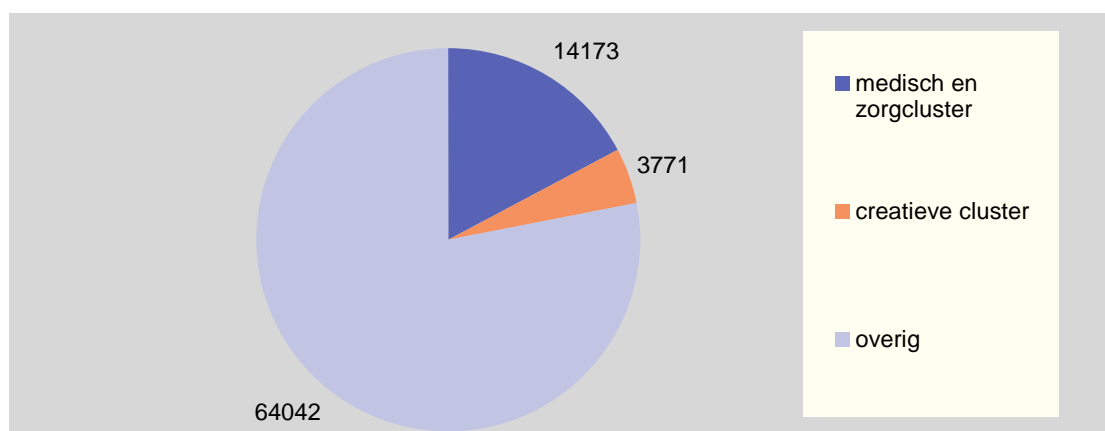
Figuur 9-2 Aantal werkzame personen (12 uur en meer) naar sector, 2007

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De sector waarin de meeste mensen werkzaam zijn in de Binnenstad is de zakelijke dienstverlening. Daarna volgt de sector gezondheid en welzijn, wat verklaard kan worden door de aanwezigheid van het grootste ziekenhuis en medisch centrum van Rotterdam, Dijkzigt en het Oogziekenhuis in de Binnenstad. Op de derde plaats staan de banken, de financiële instellingen die traditioneel in een binnenstad aanwezig zijn.

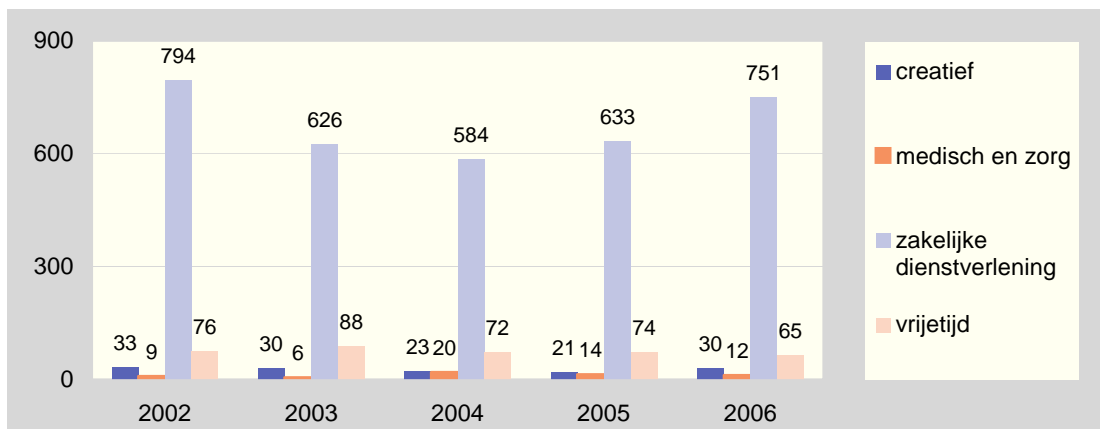
Figuur 9-3 Aantal werkzame personen naar kansrijk cluster, 2007

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De gemeente Rotterdam heeft de medische en zorgsector en de creatieve sector als kansrijke clusters benoemd. Ruim 20 procent van de personen die in de Binnenstad werkzaam zijn, werken in één van deze kansrijke clusters. De medische en zorgsector is daarbij de grootste.

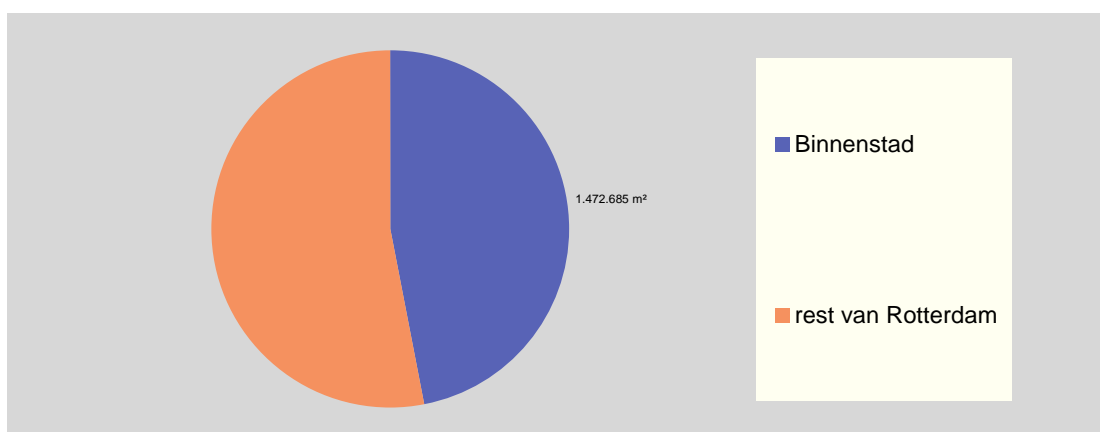
Figuur 9-4 Aantal startende ondernemers in de clusters (creatieve, medische, zakelijke dienstverlening en vrijetijdssector/toerisme) vanaf 2002

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Het aantal startende ondernemingen in de Binnenstad in de creatieve sector schommelt tussen de 20 en de 30 per jaar. In de medische sector ligt het aantal startende ondernemingen wat lager. Verreweg het grootste aantal ondernemingen start in de zakelijke dienstverlening. Dit zijn er in 2006 meer dan in de jaren daarvoor. Alleen 2002 had met bijna 800 starters in de zakelijke dienstverlening een groter aantal. Startende ondernemingen in de vrijetijdssector waren er in 2006 weinig ten opzichte van eerdere jaren, maar ook dit is maar een klein verschil. Het aantal starters in deze sector ligt jaarlijks rond de 75.

Figuur 9-5 Kantoorvloeroppervlakte in de Binnenstad, 2007

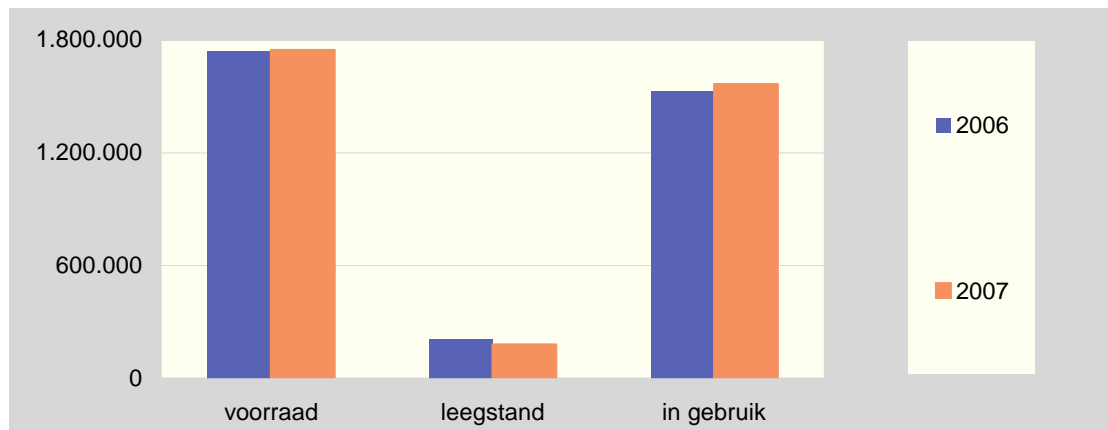

Bron: COS (dS+V/VIC, VGM, PropertyNL.com)

De oppervlakte van kantoren in de Binnenstad met een vloeroppervlak van meer dan 500 m² is ruim 1.400.000 m². Dit is bijna de helft van het oppervlak van alle kantoorruimte in Rotterdam groter dan 500 m².

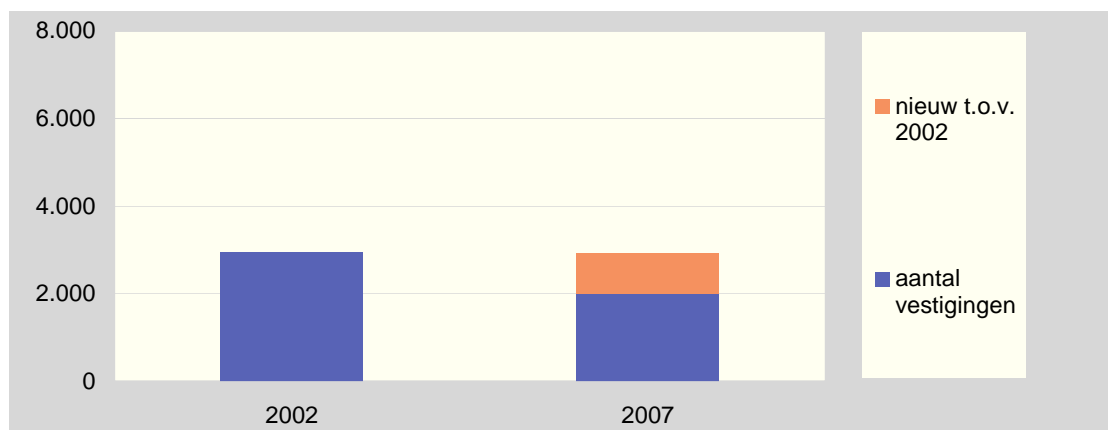
Figuur 9-6 Kantooruimte in de Binnenstad

Bron: COS (dS+V/VIC, VGM, PropertyNL.com)

De voorraad kantooruimte is in 2007 6.000 m² groter dan een jaar daarvoor. Het gaat hierbij alleen om kantooruimtes van 500 m² en meer. De leegstand is in 2007 met bijna 30.000 m² verminderd ten opzichte van het jaar daarvoor en is nu 10 procent van de bestaande voorraad. De netto marktopname is ruim 35.000 m².

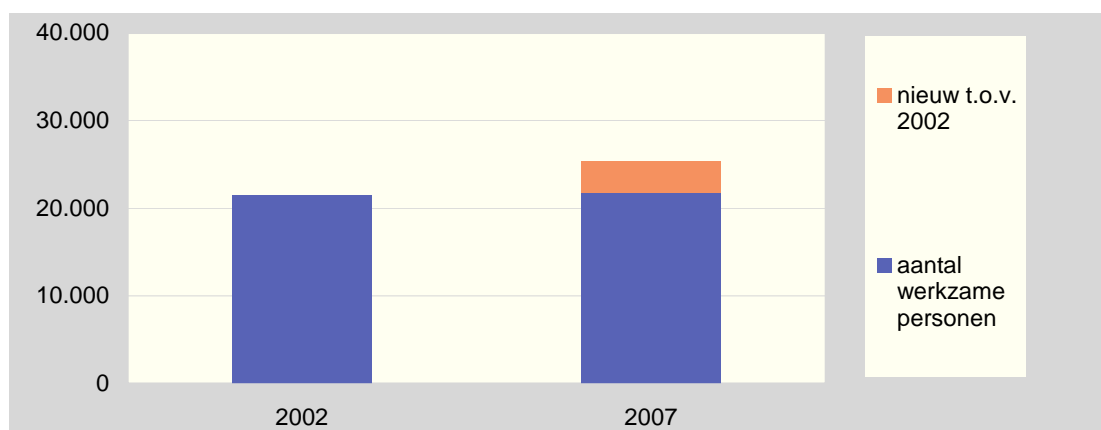
Figuur 9-7 Ontwikkeling aantal vestigingen MKB

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Het aantal vestigingen in het midden- en kleinbedrijf is in de Binnenstad begin 2007 ongeveer even groot als het aantal begin 2002. Ongeveer tweederde van de vestigingen in het MKB in 2007 bestond in 2002 ook, een derde deel is er sinds die tijd bij gekomen.

Figuur 9-8   Ontwikkeling werkgelegenheid in het MKB

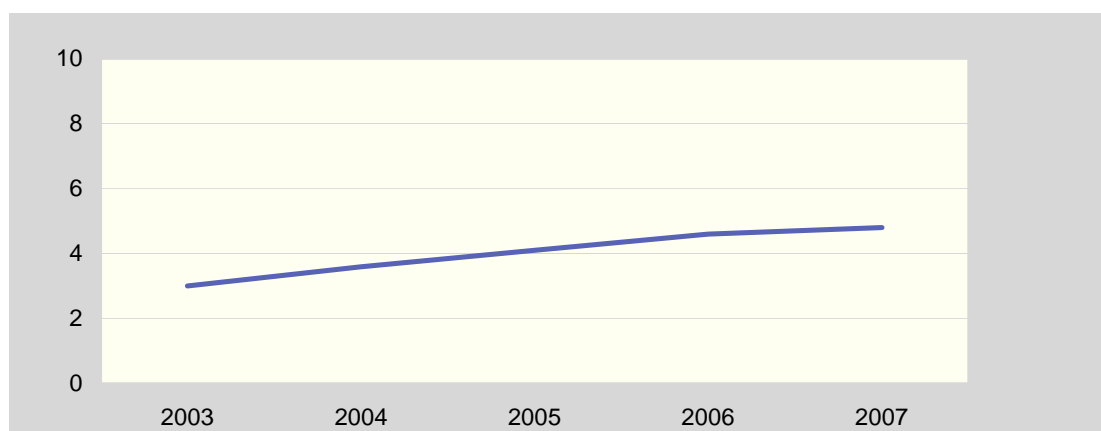

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Het aantal vestigingen in het MKB is in 2002 en 2007 ongeveer gelijk, maar de werkgelegenheid in het MKB is in diezelfde periode wel gegroeid. Het aantal werkzame personen in bedrijven die al sinds 2002 bestaan is ongeveer even groot in 2002 en 2007. Daarnaast zijn er circa 3.500 personen werkzaam in MKB-vestigingen die er sinds 2002 nieuw zijn bijgekomen.

9.2 Veiligheid

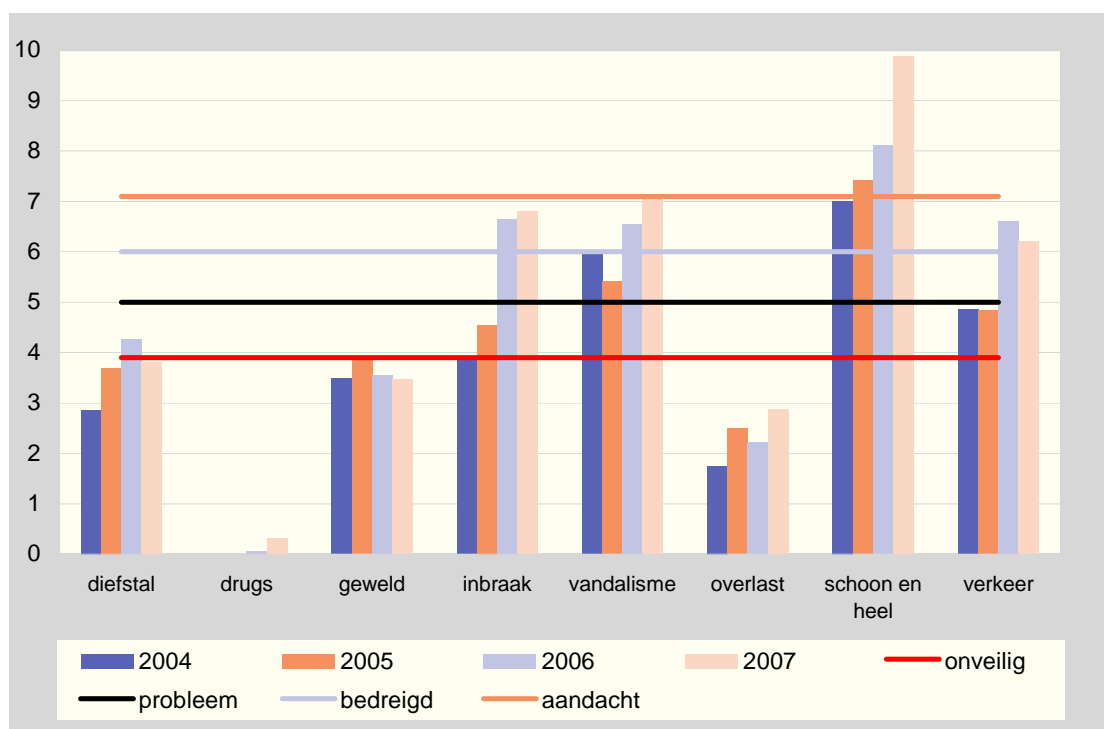
Figuur 9-9   Veiligheidsindex Binnenstad

Bron: Veiligheidsenquête

De veiligheidsindex is de laatste jaren gestegen van 3 in 2003 tot 4,8 in 2007. De Binnenstad krijgt daarmee het etiket 'probleemgebied'.

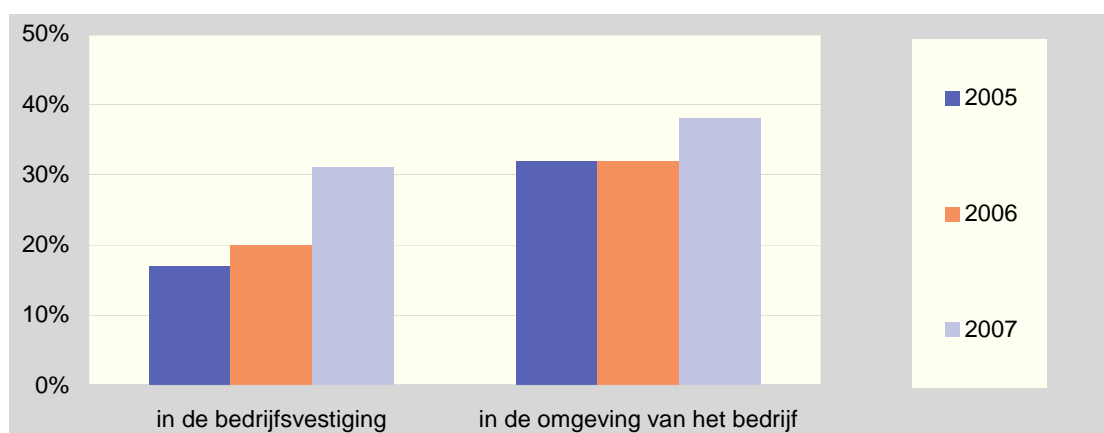
Figuur 9-10 Ontwikkeling veiligheidsindex Binnenstad

Bron: Veiligheidsenquête

Met betrekking tot de verschillende elementen waaruit de Veiligheidsindex is opgebouwd, zijn de verschillen in scores opmerkelijk. Op de categorie 'schoon en heel' scoort de Binnenstad verreweg het best. Het element drugs heeft een zeer lage score. De ontwikkeling op het element diefstal is in 2007 negatief, zodat deze weer in de categorie 'onveilig' valt. Ook de score op het element 'geweld' is in 2007 achteruit gegaan. De scores op inbraak en vandalisme zijn in 2007 verbeterd. Vandalisme komt daarmee net boven de categorie 'aandacht'. Ook met betrekking tot het element 'overlast' is er in 2007 een verbetering opgetreden. Verkeer zat tot en met 2005 in de categorie 'probleem'. In 2006 scoorde verkeer een stuk beter, in 2007 is dit weer iets verslechterd.

Figuur 9-11 Aandeel ondernemers in de Binnenstad, dat zich wel eens onveilig voelt

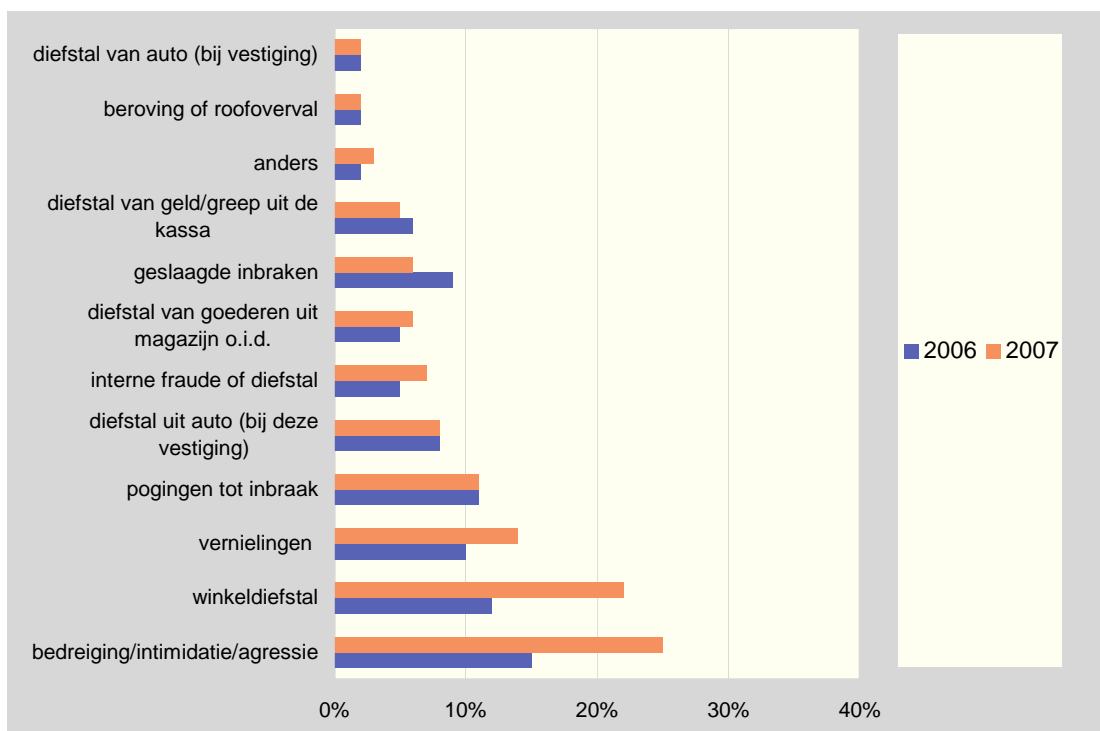

Bron: Monitor Veilig Ondernemen

Het aandeel ondernemers in de Binnenstad dat zich wel eens onveilig voelt, stijgt sinds 2005.

Er is in 2007 vooral een sterke stijging van ondernemers die zich in de bedrijfsvestiging onveilig voelen. Was het percentage ondernemers dat zich in de bedrijfsvestiging wel eens onveilig voelde in eerdere jaren vergelijkbaar met dat van heel Rotterdam, in 2007 voelen relatief meer ondernemers in de Binnenstad zich wel eens onveilig in de bedrijfsvestiging. Ook het aandeel ondernemers dat zich in de omgeving van het bedrijf wel eens onveilig voelt is in 2007 gestegen en hoger dan in heel Rotterdam.

Figuur 9-12 Aandeel ondernemers dat slachtoffer is van een misdrijf (naar aard misdrijf)

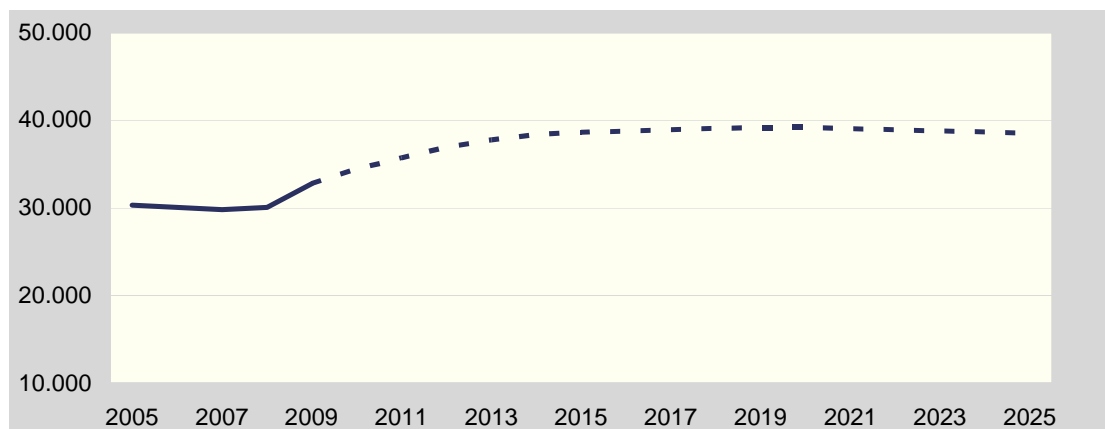

Bron: Monitor Veilig ondernemen

Vooraf het aandeel ondernemers dat in de afgelopen 12 maanden slachtoffer is geweest van bedreiging, intimidatie en agressie en van winkeldiefstal is in 2007 sterk gestegen ten opzichte van 2006. Dit zijn ook de meest voorkomende vormen van misdrijf.

9.3 Wonen en woonomgeving

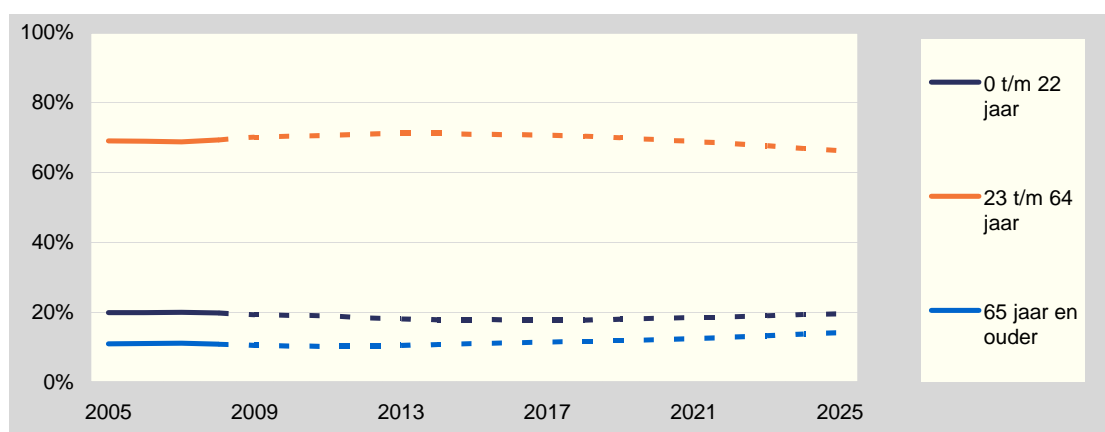
Figuur 9-13 Bevolkingsprognose de Binnenstad

Bron: COS

Er wonen per 1 januari 2008 iets meer dan 30.000 personen in de Binnenstad van Rotterdam. De gemeente Rotterdam heeft plannen om de komende jaren nieuwe woningen in het centrum van de stad te bouwen. Deze plannen uit het Collegeprogramma zijn verwerkt in de bevolkingsprognoses. De verwachting is dat dit zal leiden tot een bevolkingstoename van circa 9.000 inwoners in de periode tot 2020. Daarna zal de bevolkingsomvang zich stabiliseren.

Figuur 9-14 Ontwikkeling aandeel inwoners naar leeftijd

Bron: COS, GBA

Op 1 januari 2008 is 20 procent van de inwoners van de Binnenstad 22 jaar of jonger. Er wonen ruim 10 procent 65-plussers in de Binnenstad. Het merendeel van de bewoners behoort tot de leeftijdsgroep van 23 tot en met 64 jaar. Vergelijken met de Rotterdamse bevolkingsopbouw is deze categorie oververtegenwoordigd in de Binnenstad. De verwachting is, dat deze leeftijdsgroep de komende jaren nog verder zal toenemen. Volgens de prognose zal tussen 2020 en 2025 het percentage jongeren en ouderen in de Binnenstad weer wat toenemen. Het aandeel jongeren zal in 2025 ongeveer gelijk zijn aan het aandeel in 2008 en het percentage ouderen zal iets hoger zijn dan nu.

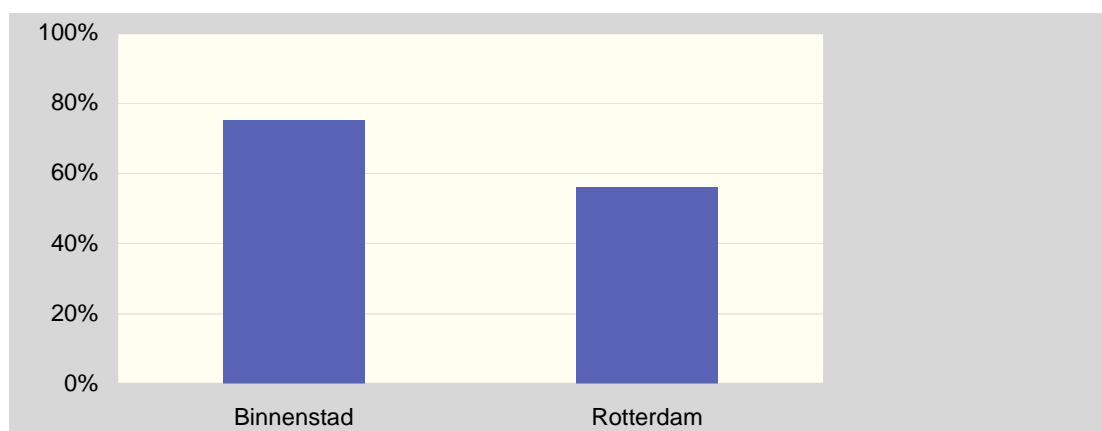
Figuur 9-15 Inwoners naar etnische groep

Bron: COS, GBA

De bevolking van de Binnenstad bestaat in 2008 voor de helft uit autochtonen. Vijftien procent van de bevolking is afkomstig uit overige westerse landen en 35 procent van de inwoners is van niet-westerse afkomst. Het aandeel westerse allochtonen in de Binnenstad (15 procent) is hoger dan in de hele stad (10 procent). De verwachting is dat in 2025 het aandeel autochtonen nog verder gedaald zal zijn.

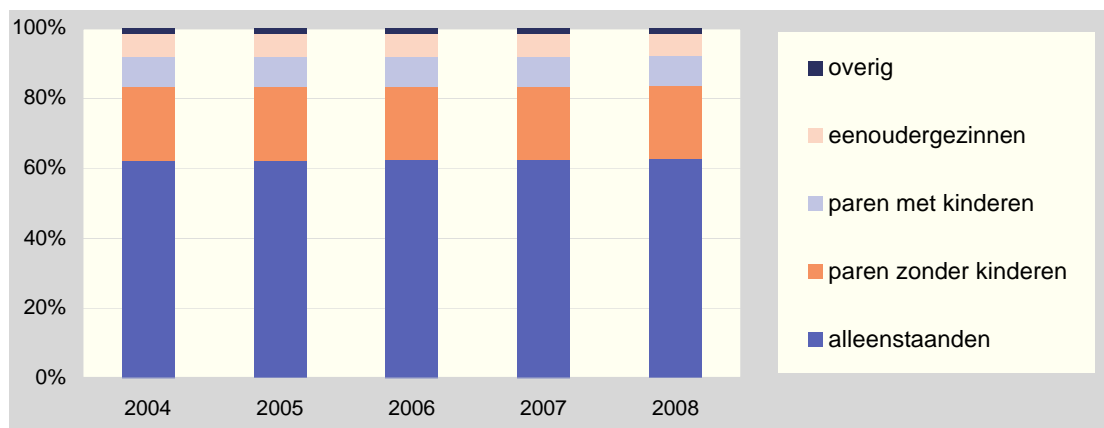
Figuur 9-16 Voltooide opleiding Rotterdammers in de leeftijdsgroep 23 t/m 64 jaar: MBO en hoger

Bron: Omnibusenquête 2002-2006

In de Binnenstad wonen relatief meer hoger opgeleide mensen dan in de hele stad Rotterdam.

Figuur 9-17 Ontwikkeling aantal huishoudens naar type

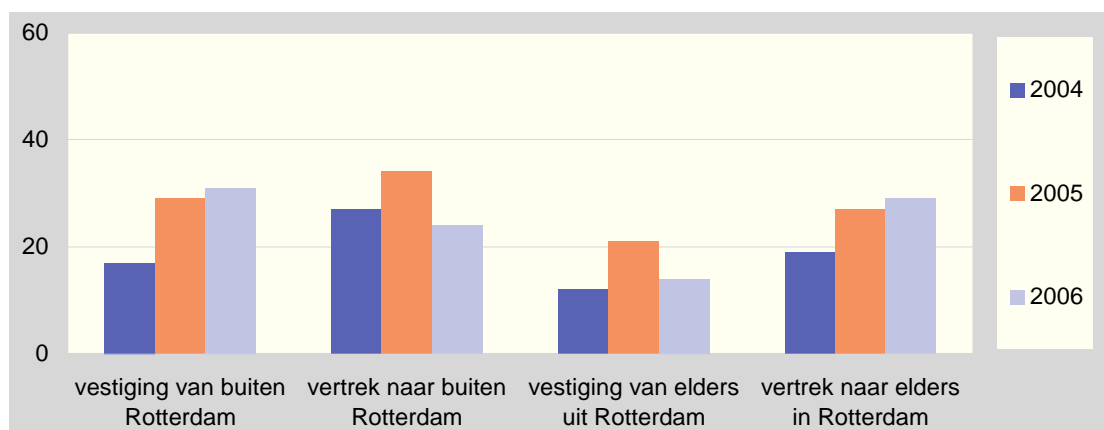
Bron: COS, GBA

In de Binnenstad wonen relatief veel meer alleenstaanden dan in de hele stad. Meer dan 60 procent van de huishoudens in de Rotterdamse Binnenstad bestaat uit alleenstaanden. In heel Rotterdam is dit nog geen 50 procent. Er wonen relatief weinig gezinnen met kinderen in de Binnenstad. Bijna 15 procent van de huishoudens in de Binnenstad bestaat uit een gezin met kinderen, tegenover bijna 30 procent in heel Rotterdam.

Een 'empty nester' is gedefinieerd als een paar zonder kinderen, waarvan minimaal één persoon de leeftijd van 55 jaar heeft bereikt. Van de paren zonder kinderen is in 2007 ruim 30 procent 'empty nester'. Dit zijn in 2007 circa 1.200 huishoudens.

Ook is nagegaan of er 'spijtoptanten' zijn, dat wil zeggen of er een duidelijke instroom is van paren zonder kinderen, die zich (opnieuw) vestigen in de Binnenstad.

Figuur 9-18 Vestiging en vertrek van paren zonder kinderen met minimaal één persoon ouder dan 55 jaar

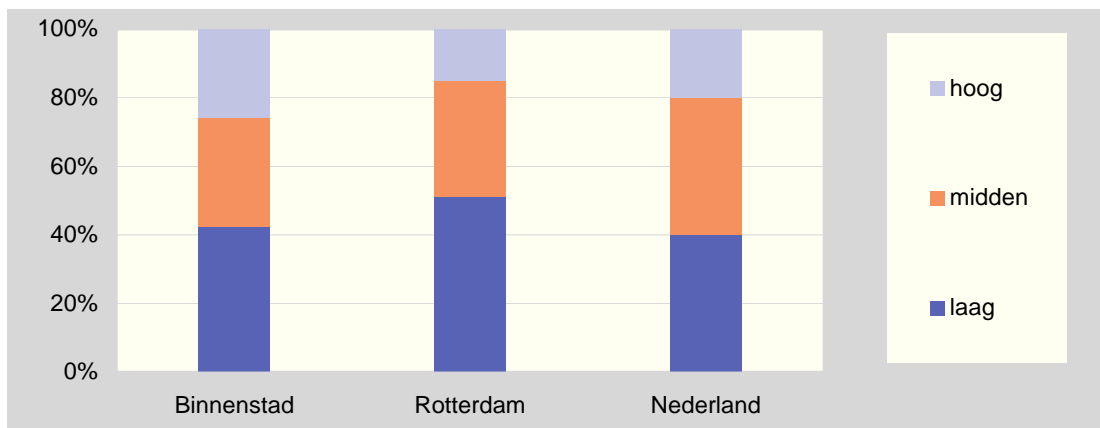

Bron: COS/GBA

In 2006 is voor het eerst het aantal empty nesters dat zich nieuw van buiten Rotterdam vestigt in de Binnenstad hoger dan het aantal vertrekkende empty nesters, dat Rotterdam verlaat om zich elders te vestigen. Er is dus een tendens zichtbaar dat oudere echtparen zonder kinderen er voor kiezen zich (weer) in de Binnenstad van Rotterdam te vestigen en dat minder empty nesters besluiten de Binnenstad te verlaten om naar buiten de stad te verhuizen. Deze trend is niet zichtbaar binnen de gemeentegrenzen. In 2006 vertrekken meer empty nesters vanuit de Binnenstad naar andere stadsdelen dan er vanuit andere delen van Rotterdam naar de Binnenstad komen.

Het gestandaardiseerd huishoudinkomen is gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van een huishouden, waardoor onderlinge vergelijking beter mogelijk is. Er is een verdeling gemaakt van gestandaardiseerde huishoudinkomens in laag, midden en hoog, gebaseerd op een verdeling van alle Nederlandse gestandaardiseerde huishoudinkomens naar 40 procent laag, 40 procent midden en 20 procent hoge inkomens.

Figuur 9-19 Gestandaardiseerd huishoudinkomen naar laag, midden en hoog, 2005*

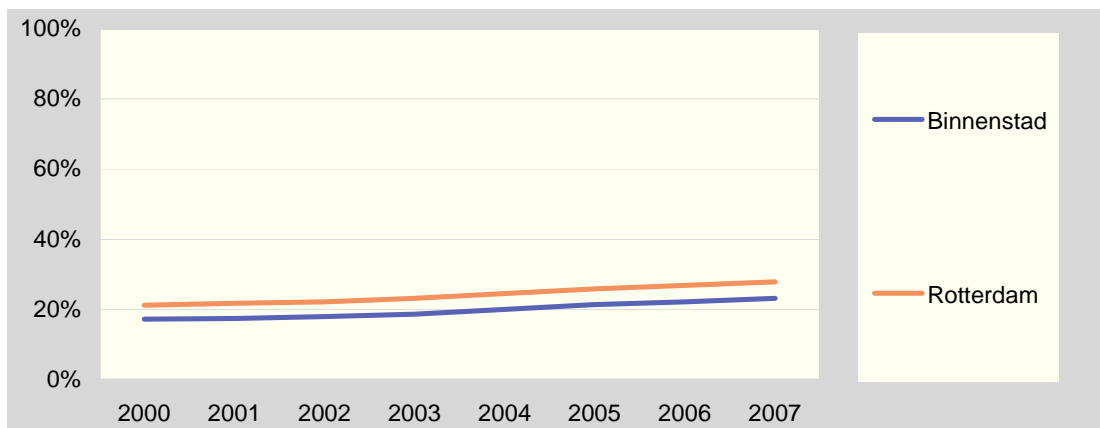

Bron: CBS, RIO

* Voorlopige cijfers

Het aandeel lage inkomens in de Binnenstad is ongeveer vergelijkbaar met de Nederlandse standaard en lager dan in heel Rotterdam. Het aandeel middeninkomens is lager dan in Rotterdam, waar het lager is dan in heel Nederland. Het aandeel hoge inkomens is hoger dan in heel Rotterdam en ook dan in Nederland.

Figuur 9-20 Woningen naar type, sector en WOZ-waarde, 1 januari 2007

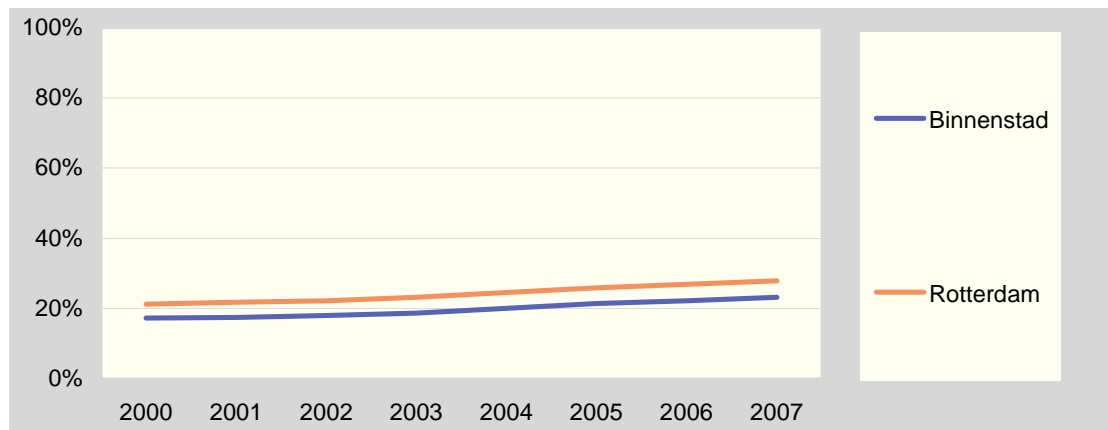

Bron: WBOB

Er staan op 1 januari 2007 in de Binnenstad 16.400 woningen. Een kwart van deze woningen bestaat uit koopwoningen, de overige woningen zijn huurwoningen. Er zijn in de Binnenstad iets meer particuliere huurwoningen dan sociale huurwoningen. Een groot deel van de woningvoorraad bestaat uit woningen in een goedkope prijsklasse. Toch is het aandeel goedkope woningen in de Binnenstad lager dan in de rest van Rotterdam, waar driekwart van de woningen tot de goedkope prijsklasse behoort. Er staan in het centrum iets meer dan 10 procent dure woningen, dit aandeel is iets groter dan in de rest van Rotterdam.

Figuur 9-21   Ontwikkeling eigen woningbezit

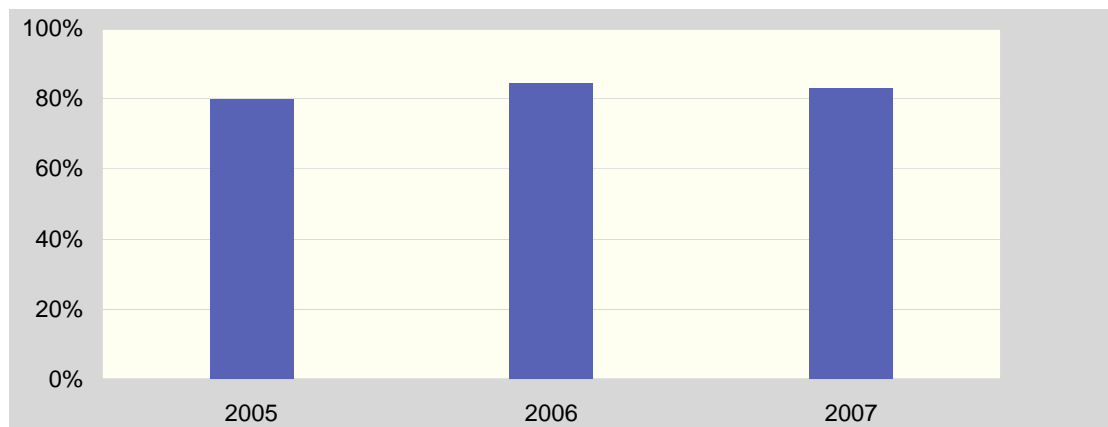

Bron: WBOB

De ontwikkeling van het eigen woningbezit houdt in de Binnenstad gelijke tred met heel Rotterdam.

Er zijn in 2007 in de Binnenstad 231 nieuwbouwwoningen opgeleverd. In 2006 waren dit er 127. Alle nieuw opgeleverde woningen zijn meergezinswoningen, gerealiseerd in de dure koopsector.

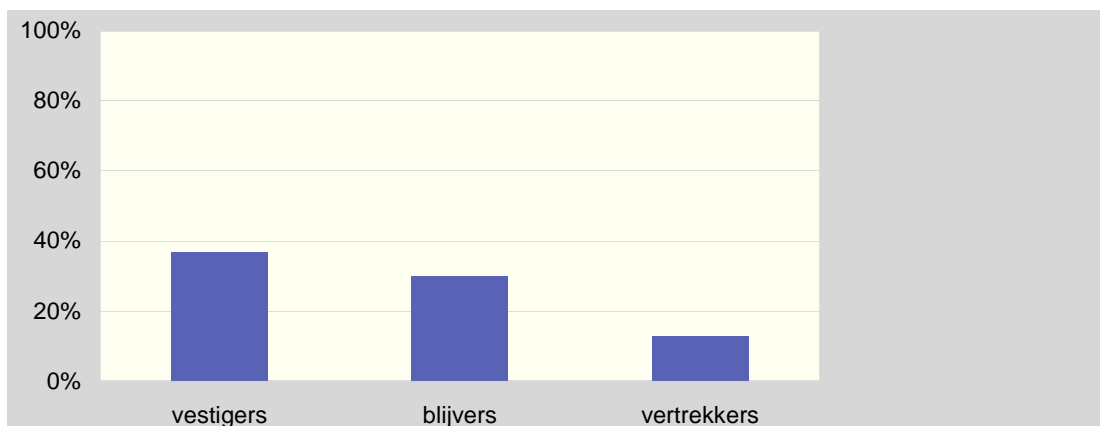
Figuur 9-22   Percentage bewoners dat (zeer) tevreden is over het wonen in de eigen buurt

Bron: Veiligheidsenquête

Het aandeel bewoners dat (zeer) tevreden is over het wonen in de eigen buurt schommelt in de Binnenstad rond de 80 procent.

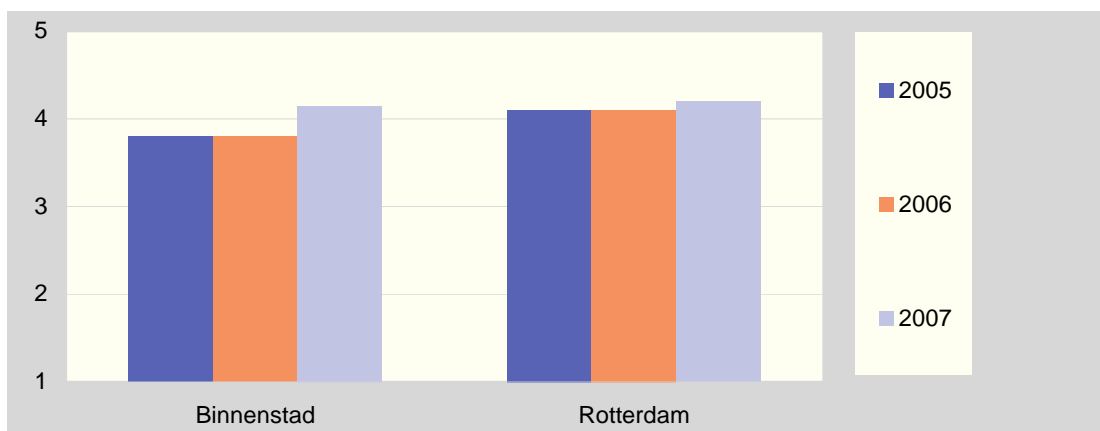
Figuur 9-23 Verhuisde huishoudens met een voorkeur voor een levendige wijk, in of nabij het centrum van een grote stad

Bron: Komen en Gaan 2007, COS

Bij een onderzoek onder huishoudens die in 2006 verhuisd zijn naar, binnen of uit Rotterdam is gevraagd is naar wat voor type woonomgeving men op zoek was. Van de huishoudens die zich van buiten de stad in Rotterdam vestigden, was 37 procent op zoek naar een woning in 'een levendige wijk, in of bij het centrum van een grote stad'. Van de blijvers, die binnen Rotterdam verhuisden, had 30 procent voorkeur voor een levendige woonomgeving, dichtbij het centrum.

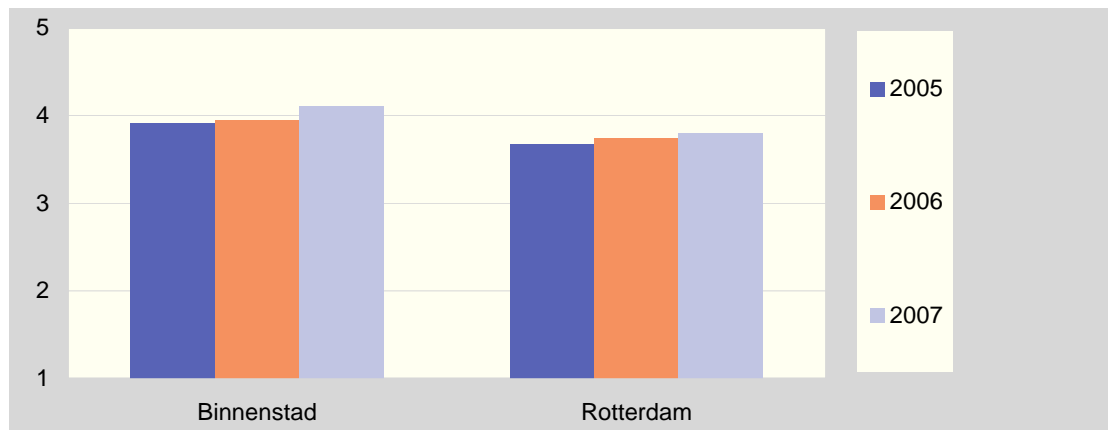
Figuur 9-24 Productnormering schoon: gemiddelde en stedelijk gemiddelde

Bron: Roteb

Zowel voor de Binnenstad als voor heel Rotterdam is de productnormering schoon in 2007 gestegen ten opzichte van 2005 en 2006. In de Binnenstad ligt nu de gemiddelde productnormering schoon in 2007 net als in heel Rotterdam iets boven de 4.

Figuur 9-25 Productnormering heel: gemiddelde en stedelijk gemiddelde

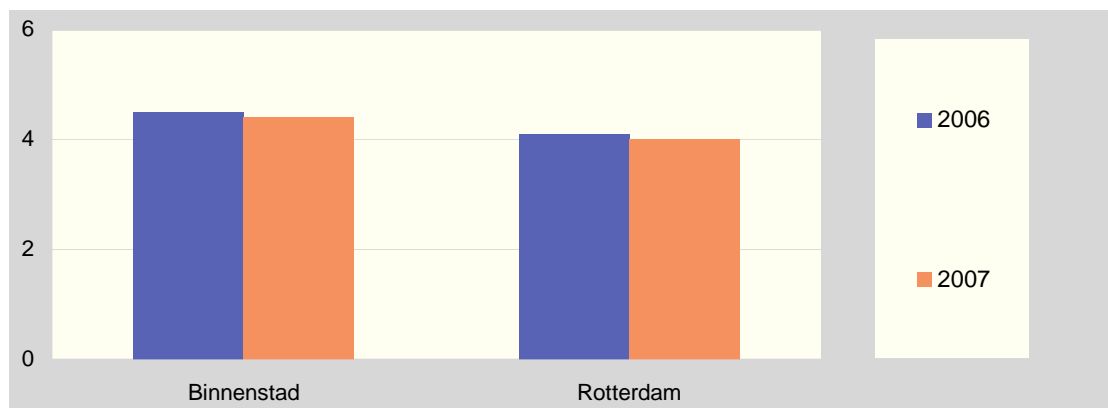

Bron: Gemeentewerken Rotterdam

De productnormering 'heel' ligt voor de Binnenstad iets hoger dan voor de hele stad. In beide gevallen is het niveau 'heel' in 2007 weer verbeterd ten opzichte van 2006. In de Binnenstad is dit iets sterker gestegen dan in heel Rotterdam.

Het kengetal voor verloedering is opgebouwd uit antwoorden op vragen over buurtproblemen als bekladding van muren en/of gebouwen, vernieling van telefooncellen, bus- of tramhokjes, rommel en hondenpoep. Hoe hoger het kengetal, hoe meer verloedering.

Figuur 9-26 Kengetal verloedering

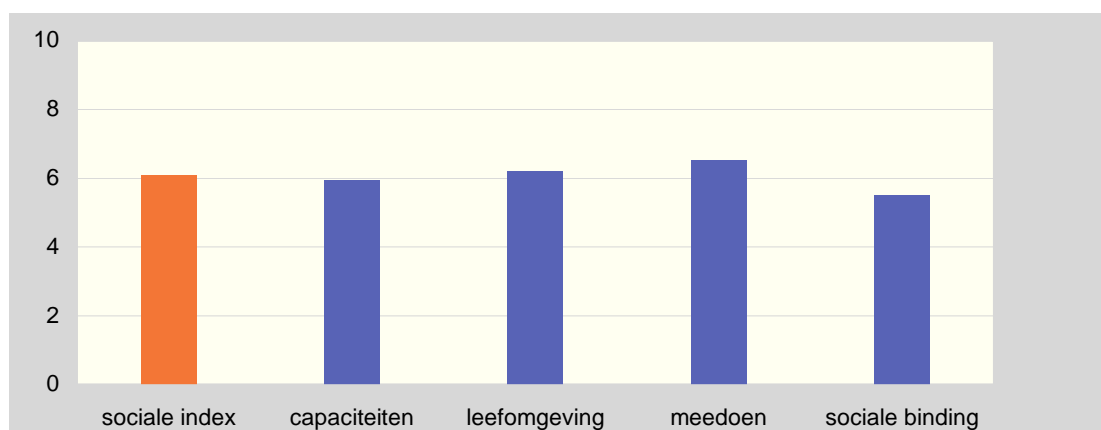

Bron: Veiligheidsenquête

Het kengetal verloedering is in 2007 in heel Rotterdam iets gedaald, en dat geldt ook voor de Rotterdamse Binnenstad.

Met de sociale index wordt 'het sociale terrein' van een wijk gekenschetst. De sociale index is opgebouwd uit vier aspecten: capaciteiten, leefomgeving, meedoen en sociale binding.

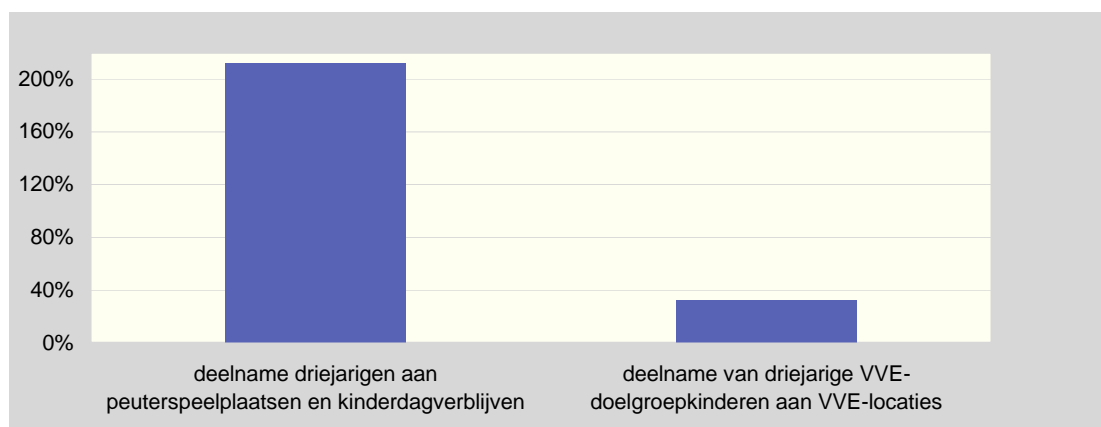
Figuur 9-27 Sociale index

Bron: Sociale index, COS

De score op de sociale index van de Binnenstad is een 6,1 en ligt hoger dan het gemiddelde voor heel Rotterdam (5,8). De Binnenstad scoort relatief hoog op 'capaciteiten' en op 'mee-doen'. Het aspect sociale binding heeft in de Binnenstad een relatief lage score. Op het aspect leefomgeving scoort de Binnenstad even hoog als heel Rotterdam.

Figuur 9-28 Percentage doelgroepkinderen in het VVE

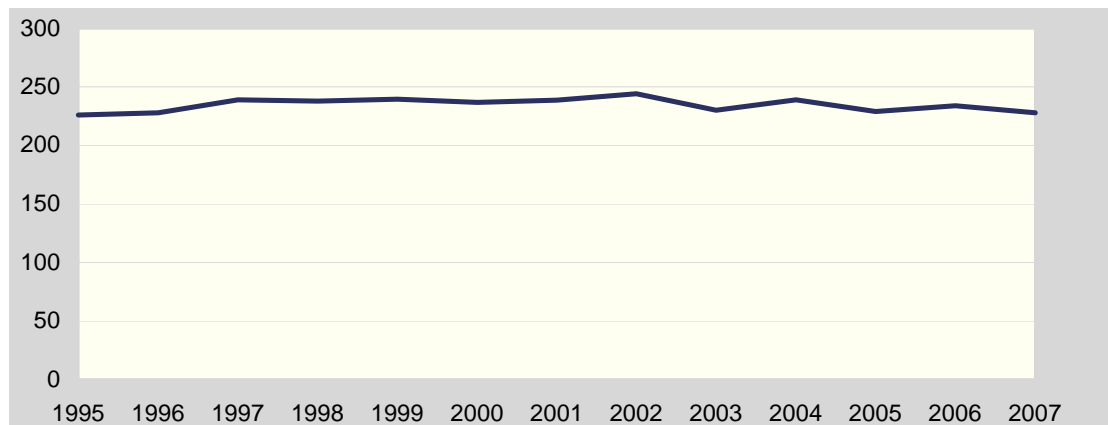

Bron: VVE-monitor COS

Bij de cijfers over deelname van driejarigen aan peuterspeelzalen en kinderdagverblijven is het aantal peuters in deze voorzieningen in de betreffende deelgemeente gerelateerd aan het aantal peuters dat in de deelgemeente woont. Op die manier is het mogelijk dat de deelname van driejarigen in bepaalde deelgemeentes boven de 100 procent uitvalt. In de Binnenstad is de deelname van driejarigen aan peuterspeelzalen en kinderdagverblijven 212 procent. Dit betekent, dat het merendeel van de kinderen die in de Binnenstad een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal bezoekt, niet uit de Binnenstad afkomstig is, maar in een andere deelgemeente of buiten Rotterdam woont. Dit zullen veelal kinderen zijn, waarvan één of beide ouders in de Binnenstad werken.

Driejarige doelgroepkinderen zijn kinderen, waarvan de gemeente Rotterdam de deelname aan voor- en vroegschoolse educatie wil stimuleren om achterstand in de ontwikkeling te bestrijden. Criteria voor doelgroepleerlingen zijn de herkomst en/of het opleidingsniveau van de ouders. In heel Rotterdam is in 2007 72 procent van alle doelgroepleerlingen in voorschoolse voorzieningen bereikt.³ In 2006 was dit nog 56 procent. In de Binnenstad is ondanks de hoge deelname aan peuterspeelzalen en kinderdagverblijven maar een klein gedeelte van de doelgroepleerlingen bereikt.

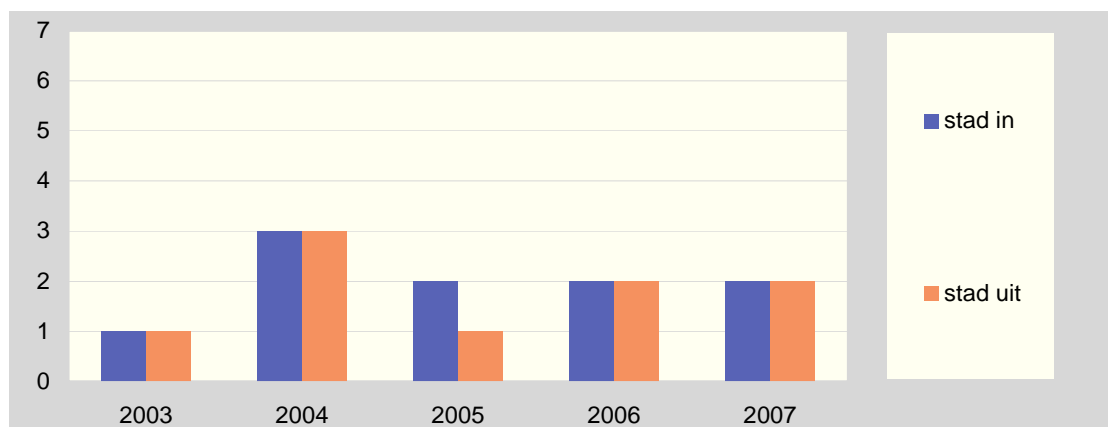
Figuur 9-29 Verkeersintensiteit op binnenkordon (x 1.000)

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

De verkeersintensiteit op het binnenkordon schommelt de afgelopen jaren. Na de opening van de Erasmusbrug in 2002 is de verkeersintensiteit op het binnenkordon gestegen, maar de jaren daarna daalde dat weer, tot in 2005 dezelfde verkeersintensiteit was bereikt als in 1996. In 2006 is de verkeersintensiteit op het binnenkordon weer iets gestegen, maar in 2007 is de verkeersintensiteit weer vergelijkbaar met 2005.

Figuur 9-30 Aantal bundels waar de gemiddelde streefsnelheid van 25 km per uur niet gehaald wordt

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

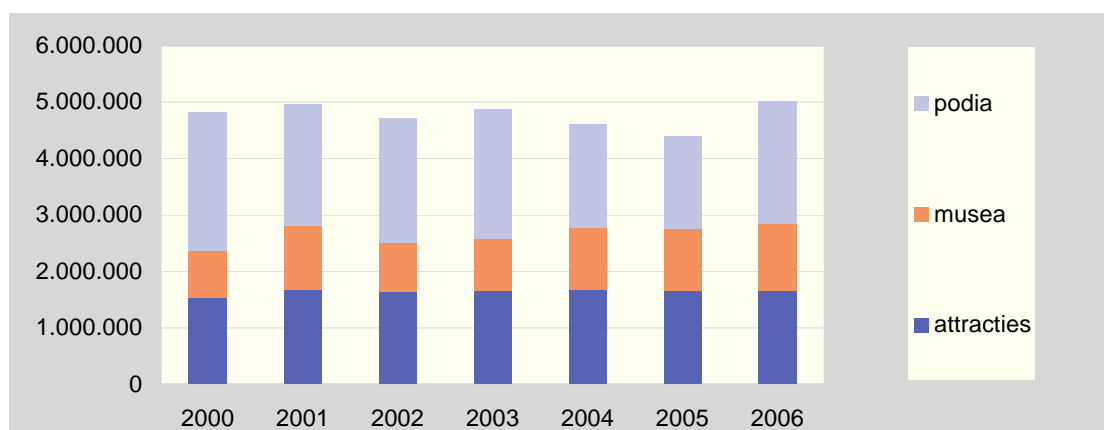
³ VVE-monitor Rotterdam 2^e meting, COS april 2008

Rotterdam kent zeven belangrijke wegen (verkeersbundels) van en naar de Binnenstad. Het streven is, dat de gemiddelde snelheid op deze trajecten minimaal 25 km per uur is. De gemiddelde snelheid, gemeten op verschillende tijdstippen tijdens de ochtendspits, de daluren en de avondspits is bij twee bundels zowel stad in als stad uit net niet gehaald. Bij de overige vijf bundels is de gemiddelde doorstroomsnelheid hoger dan 25 km per uur.

9.4 Bezoek aan de Binnenstad

Veel attracties zijn in het centrum van Rotterdam en de meeste podia en musea eveneens. Ook evenementen vinden voor een groot deel in de Binnenstad plaats.

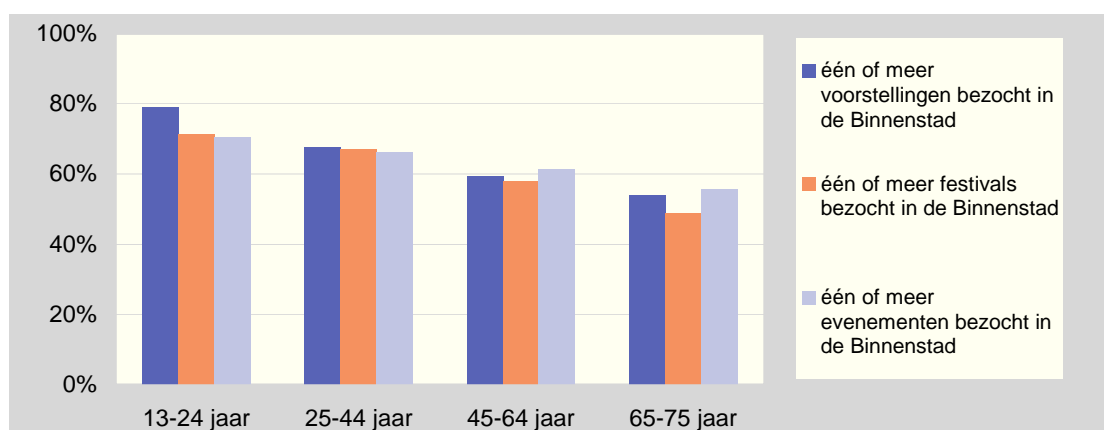
Figuur 9-31 Geregistreerde bezoekers attracties, podia, musea in de Binnenstad

Bron: Rotterdam Festivals, Rotterdam Marketing en OBR

Jaarlijks trekken de musea, podia en attracties in de Binnenstad rond de 5 miljoen bezoekers. In 2006 waren de bezoekerscijfers hoger dan in eerdere jaren. Dit komt vooral door een toename van het bezoek aan podia in de Binnenstad. Met name de bezoekerscijfers van de Doelen en het Luxor theater zijn in 2006 sterk gegroeid. Bij de musea hebben de Kunsthal en Museum Boijmans van Beuningen de hoogste bezoekerscijfers. De best bezochte attractie in de Binnenstad van Rotterdam is het Holland Casino.

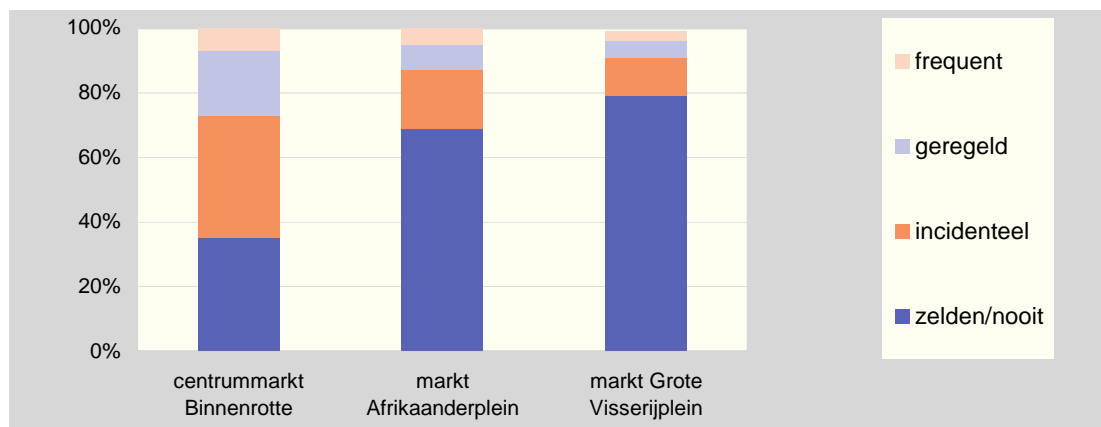
Figuur 9-32 Percentage Rotterdammers dat het afgelopen jaar een voorstelling, festival of evenement heeft bezocht in de Binnenstad, 2007

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Naarmate de leeftijd stijgt, brengt een kleiner aandeel van de Rotterdammers een bezoek aan de Binnenstad voor het bijwonen van een voorstelling, festival of evenement. Vanaf 45 jaar bezoeken relatief meer Rotterdammers een evenement in de Binnenstad dan een festival.

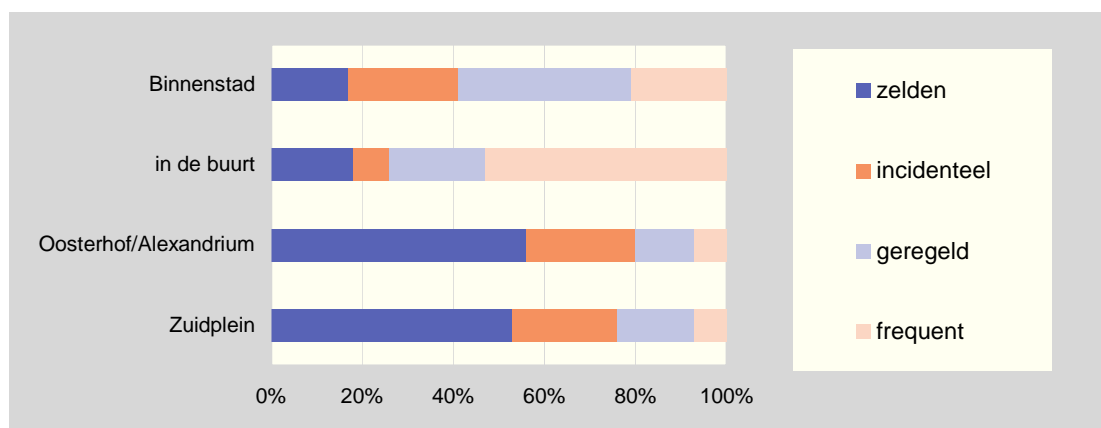
Figuur 9-33 Bezoek centrummarkt ten opzichte van andere grote markten, 2008

Bron: Omnibusenquête

De meerderheid van de Rotterdammers bezoekt wel eens de centrummarkt op de Binnenrotte. Dat is niet het geval bij de markt op het Afrikaanderplein en het Grote Visserijplein. Een groot deel van de Rotterdammers gaat daar (vrijwel) nooit heen. De Centrummarkt heeft duidelijk een stedelijke functie. Ook is het aandeel geregelde en frequente bezoekers van de centrummarkt is hoger dan bij de markt op het Afrikaanderplein en de markt op het Grote Visserijplein.

Figuur 9-34 Bezoek Binnenstad om te winkelen en andere winkelcentra, 2008

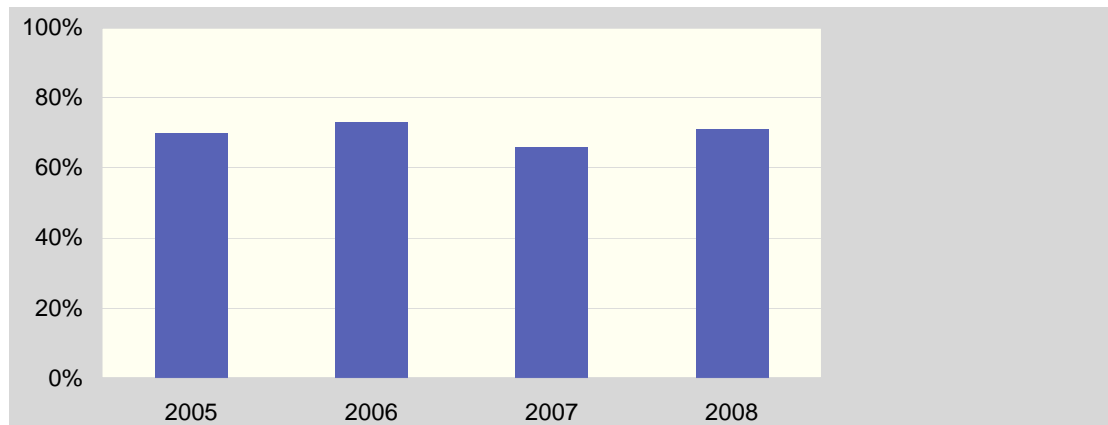

Bron: Vrijtijdsomnibus

Oosterhof/Alexandrium en Zuidplein zijn winkelcentra waar meer dan de helft van de Rotterdammers nooit of zelden komt. De meeste Rotterdammers gaan om te winkelen naar een winkelcentrum in de buurt of naar de Binnenstad. Ook in dit opzicht vervult de Binnenstad duidelijk een centrumfunctie. De bezoekfrequentie ligt echter lager dan bij het winkelcentrum in de buurt. Meer dan de helft van de Rotterdammers gaat frequent, dat wil zeggen minstens één keer per week, winkelen in de buurt. Het aandeel Rotterdammers dat frequent in de Binnenstad te vinden is om te winkelen, is iets meer dan 20 procent. Bijna veertig procent van de Rotterdammers bezoekt de Binnenstad één of meer keer per maand.

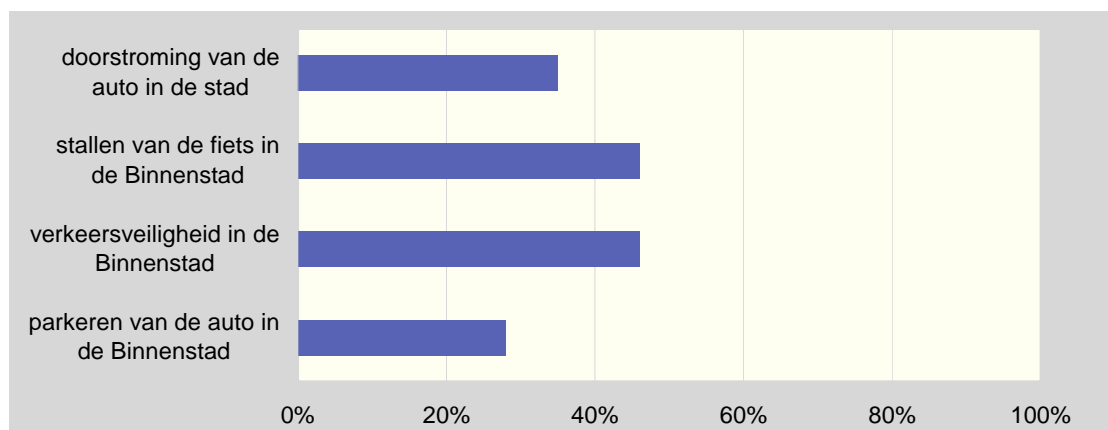
Figuur 9-35 Percentage Rotterdammers dat het eens is met de stelling dat Rotterdam een heel aantrekkelijk centrum heeft.

Bron: Omnibusenquête

In 2008 vindt ruim 70 procent van inwoners, dat Rotterdam een aantrekkelijk centrum heeft. Dit percentage is weer iets hoger dan in 2007.

Figuur 9-36 Aandeel Rotterdammers dat positief is over verschillende aspecten van verkeer en vervoer in de Binnenstad

Bron: Omnibusenquête

De helft van de Rotterdammers is positief over de verkeersveiligheid en over het stallen van de fiets in de Binnenstad. Een derde deel van de Rotterdammers is positief over de doorstroming van de auto in de Binnenstad. Relatief de minste Rotterdammers zijn positief over parkeren in de Binnenstad.

Belangrijkste punten Binnenstad

- ***De meeste mensen die in de Binnenstad werken, zijn werkzaam in de sector zakelijke dienstverlening.***
- ***De Binnenstad scoort goed op het element 'schoon en heel'.***
- ***Het aandeel ondernemers dat slachtoffer is geweest van een misdrijf en het aandeel ondernemers dat zich wel eens onveilig voelt, is in 2007 sterk gestegen.***
- ***Meer dan 60 procent van de huishoudens in de Binnenstad bestaat uit alleenstaanden.***
- ***Het aandeel huishoudens met een hoog inkomen is groter dan in heel Rotterdam en dan in Nederland.***
- ***Er wonen relatief weinig gezinnen met kinderen in de Binnenstad. Eenpersoonshuishoudens zijn in de Binnenstad oververtegenwoordigd.***
- ***Tweederde van de Rotterdamse bevolking vindt dat Rotterdam een aantrekkelijke Binnenstad heeft. Dit is iets minder dan in eerdere jaren.***